

Priručnik za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tuzilačke etike

etika
odgovornost
nezavisnost
nepristrasnost
stručnost
integritet

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

PROJEKAT PRAVOSUĐA
U BOSNI I HERCEGOVINI

Visoki sudsko i tužilački vijeće Bosne i Hercegovine
Visoki sudijsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки вјећ БиХ и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

PRIRUČNIK ZA PRIMJENU KODEKSA SUDIJSKE ETIKE I KODEKSA TUŽILAČKE ETIKE

JUDICIAL ETHICS HANDBOOK

februar 2019. godine

Sadržaj

1.	Predgovor	xiii
1.1.	Uloga pravosuđa u našem društvu	xiii
1.2.	Svrha Priručnika za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike	xv
1.3.	Predmet Priručnika.....	xix
2.	Nezavisnost i nepristrasnost sudije i sudske vlasti	35
2.1.	Nezavisnost suda i sudije	36
2.1.1.	Institucionalna nezavisnost suda.....	36
2.1.2.	Individualna nezavisnost sudije.....	38
2.2.	Nepristrasnost i razumna sumnja u nepristrasnost.....	47
2.2.1.	Dvostruka uloga sudije u istom postupku	50
2.2.2.	Lično predubjeđenje i predrasude u odnosu na stranke u postupku	53
2.2.3.	Nepristrasnost sudija istog suda	55
2.3.	Izuzeće kao uslov za osiguranje nepristrasnosti.....	56
2.3.1.	Zakonski razlozi za izuzeće.....	56
2.3.2.	Drugi etički razlozi za izuzeće	58
3.	Nezavisnost i nepristrasnost tužilaštva i tužilaca	63
3.1.	Uloga tužilaštva u krivičnom postupku	63
3.2.	Nezavisnost tužilaštva i tužioca.....	65
3.2.1.	Institucionalna nezavisnost tužilaštva.....	66
3.2.2.	Individualna nezavisnost tužioca.....	68
3.3.	Nepristrasnost tužioca.....	71

3.3.1.	Faktori koji utiču na (ne)pristrasnost tužioca.....	72
--------	---	----

4. Integritet81

4.1.	Integritet pojedinca i integritet pravosuđa	81
4.2.	Specifični izazovi za integritet nosioca pravosudne funkcije	84
4.2.1.	Ponašanje u ili izvan pravosudne institucije koje utiče na ugled pravosudne funkcije.....	85
4.2.2.	Interpretacija integriteta u privatnom životu	89
4.2.3.	Porodično okruženje i prijatelji.....	90
4.2.4.	Korištenje prestiža pravosudne funkcije	91
4.2.5.	Pokloni i ponude.....	92
4.2.6.	Nepotizam i protežiranje	93
4.2.7.	Odnos pravosuđe – politika	93
4.2.8.	Uloga nosioca pravosudne funkcije u podsticanju institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa	96
4.2.9.	Nosilac pravosudne funkcije kao publicista	97
4.2.10.	Rizici javnog istupanja.....	98
4.2.11.	Diskrecija o sudskom postupku	98
4.2.12.	Građanska prava nosioca pravosudne funkcije	100
4.2.13.	Neodgovorna kolegijalnost.....	101
4.2.14.	Postupanje bez predrasuda.....	101
4.2.15.	Vjerska obilježja sudskog osoblja	103
4.2.16.	Respekt prema jeziku i načinu izražavanja	103

5. Sprečavanje sukoba interesa 107

5.1.	Poslovne i finansijske aktivnosti.....	108
5.1.1.	Raspolaganje imovinom.....	110
5.1.2.	Dužnosti pravnog zastupnika ili punomoćnika.....	112

5.2.	Pokloni i druge koristi	114
5.3.	Obrazovne i stručne aktivnosti	116
5.4.	Obaveza podnošenja finansijskih izvještaja.....	119
5.5.	Komunikacija <i>ex parte</i> i zloupotreba povjerljivih informacija	121
5.5.1.	Komunikacija <i>ex parte</i> sa drugim nosiocima pravosudnih funkcija i advokatima	122
5.5.2.	Komunikacija <i>ex parte</i> sa drugim licima.....	123
5.5.3.	Zloupotreba povjerljivih informacija.....	124
5.6.	Društveni mediji.....	125
5.6.1.	Česta pitanja u pogledu korištenja društvenih mreža među nosiocima pravosudnih funkcija.....	126
6.	Odgovornost prema poslu.....	129
6.1.	Postupanje u razumnom roku.....	132
6.1.1.	Praksa Evropskog suda za ljudska prava	132
6.1.2.	Praksa Ustavnog suda BiH.....	133
6.1.3.	Praksa disciplinskih organa VSTV BiH	135
6.1.4.	Planovi za rješavanje (starih) predmeta.....	137
6.1.5.	Predmeti hitne prirode	139
6.1.6.	Nastupanje zastarjelosti krivičnog i prekršajnog gonjenja i izvršenja sankcija	140
6.1.7.	Predmeti sa zakonskom ili procesnom smetnjom	141
6.1.8.	Predvidivi rokovi za rješavanje predmeta	142
6.2.	Upravljanje predmetima i radom u pravosuđu.....	143
6.2.1.	Upravljanje predmetima	143
6.2.2.	Nepravilno delegiranje pravosudnih dužnosti.....	146
6.2.3.	Poštivanje odluka i uputstava nadređenih lica i tijela	147
6.2.4.	Upravljanje pravosudnom institucijom.....	148
6.3.	Odnos prema poslu i radno vrijeme.....	149

6.3.1.	Dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija.....	150
6.3.2.	Poštivanje radnog vremena i zakazanih termina.....	151
7.	Stručnost nosioca pravosudne funkcije.....	155
7.1.	Stručnost nosioca pravosudne funkcije kao ključni uslov za obavljanje funkcije.....	156
7.2.	Stručnost nosioca pravosudne funkcije kao etičko pitanje.....	157
7.2.1.	(Ne)stručnost nosioca pravosudne funkcije kao osnov za disciplinsku odgovornost	157
7.3.	Edukacija o pravosudnoj etici i integritetu.....	160
7.4.	Model individualnog plana stručnog usavršavanja nosioca pravosudne funkcije	162
	Prilozi	165
	Kodeks sudijske etike	167
	Kodeks tužilačke etike	177
	Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu	186
	Izbor izvora međunarodnih standarda iz oblasti pravosudne etike.....	223

Contents

1.	Foreword	xii
1.1.	Role of the judiciary in our society.....	xii
1.2.	Purpose of the Judicial Ethics Handbook	xiv
1.3.	Subject-matter of the Handbook	xx
2.	Independence and impartiality of a judge and judicial authority	35
2.1.	Independence of the court and a judge.....	36
2.1.1.	Institutional independence of the court	36
2.1.2.	Individual independence of a judge	38
2.2.	Impartiality and reasonable doubt in impartiality	47
2.2.1.	Double role of a judge in the same proceeding.....	50
2.2.2.	Personal preconceived notions and prejudice in relation to parties to proceedings	53
2.2.3.	Impartiality of judges from the same court	55
2.3.	Disqualification as a condition for impartiality	56
2.3.1.	Legal grounds for disqualification	56
2.3.2.	Other ethical reasons for disqualification.....	58
3.	Independence and impartiality of prosecutor's office and prosecutors.....	63
3.1.	The role of Prosecution in a criminal proceeding	63
3.2.	Independence of prosecution and a prosecutor.....	65
3.2.1.	Institutional independence of the prosecution	66
3.2.2.	Individual independence of a prosecutor	68

3.3.	Impartiality of prosecutors.....	71
3.3.1.	Factors that affect prosecutors' impartiality.....	72
4.	Integrity	81
4.1.	Individual integrity and integrity of the judiciary	81
4.2.	Specific challenges for the integrity of the judicial office holders.....	84
4.2.1.	Behavior inside or outside a judicial institution that demeans the dignity of the judicial office	85
4.2.2.	Interpretation of integrity in private life	89
4.2.3.	Family and friends	90
4.2.4.	Using the prestige of the judicial office	91
4.2.5.	Gifts and offers.....	92
4.2.6.	Nepotism and favoritism.....	92
4.2.7.	Relationship between judiciary and politics	93
4.2.8.	The role of judicial office holders in promoting institutional and operational independence of the judiciary	96
4.2.9.	Judicial office holder as a publicist.....	97
4.2.10.	Risks of public appearance	98
4.2.11.	Discretion about proceedings	98
4.2.12.	Civil rights of judicial office holders.....	100
4.2.13.	Irresponsible collegiality.....	101
4.2.14.	Acting without prejudice	101
4.2.15.	Religious symbols and judicial staff.....	103
4.2.16.	Respect towards language and ways of expression	103
5.	Preventing conflict of interest.....	107
5.1.	Commercial and financial activity	108
5.1.1.	Disposition of property	110
5.1.2.	Acting as an attorney or representative	112
5.2.	Gifts and other benefits.....	114

5.3.	Educational and professional activities.....	116
5.4.	Duty to submit financial declarations.....	119
5.5.	Ex parte communication and abuse of confidential information	121
5.5.1.	Ex parte communication with other judicial office holders and attorneys.....	122
5.5.2.	Ex parte communication with other persons.....	123
5.5.3.	Abuse of confidential information.....	124
5.6.	Social media	125
5.6.1.	Frequently asked questions with regards to use of social media by judicial office holders.....	126
6.	Diligence.....	129
6.1.	Performance of duties within a reasonable time	132
6.1.1.	Practice of the European Court of Human Rights.....	132
6.1.2.	Practice of the Constitutional Court of BiH	133
6.1.3.	Practice of the disciplinary bodies of the HJPC BiH.....	135
6.1.4.	Plans for processing (old) cases.....	137
6.1.5.	Priority cases.....	139
6.1.6.	Statute of limitations in criminal and minor offence cases and execution of criminal sanctions.....	140
6.1.7.	Cases with legal or procedural impediment.....	141
6.1.8.	Predictable timeframes for resolution of cases.....	142
6.2.	Managing cases and work in the judiciary	143
6.2.1.	Case management.....	143
6.2.2.	Delegation of judicial office duties contrary to the law	146
6.2.3.	Respecting decisions and directions issued by supervisors or supervising bodies.....	147
6.2.4.	Managing a judicial institution.....	148
6.3.	Attitude towards work and work hours.....	149

6.3.1.	Additional activities of judicial office holders.....	150
6.3.2.	Observing work hours and scheduled appointments	151
7.	Competence of holders of the judicial office	155
7.1.	Competence of holders of the judicial office as a key condition for holding office.....	156
7.2.	Competence of holders of judicial office as a ethical question.....	157
7.2.1.	(In)competence of holders of judicial office as a basis for disciplinary accountability	157
7.3.	Education on judicial ethics and integrity	160
7.4.	Model of individual professional development plan for holders of judicial office	162
Annexes.....		165
	Code of Ethics for Judges	167
	Code of Ethics for Prosecutors.....	177
	Guidelines for the prevention of the conflict of interest in the judiciary	186
	Selected overview of international standards in the field of judicial ethics	223

Acknowledgment

Judicial Ethics Handbook is a result of collaboration between the Working Group for Advancement of Integrity and Accountability of Holders of Judicial Office of the High Judicial and Prosecutorial Council and the USAID's Justice Project in BiH. We take this opportunity to extend gratitude to our associates, whose expertise contributed to the development of the Handbook: Prof. Dr. Zoran Pajić, Aleksandra Martinović - FBiH Constitutional Court Justice, Mirza Hukeljić - Prosecutor of the Prosecutor's Office of BiH, Joseph Caligiuri - Chief Assistant Disciplinary Counsel of the Supreme Court of Ohio, and Nina Karadinović - USAID's Justice Project associate.

Zahvala

Izrada Priručnika za primjenu Kodeksa sudijske etike i Kodeksa tužilačke etike je rezultat saradnje Radne grupe za unapređenje integriteta i odgovornosti nosilaca pravosudne funkcije Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine i USAID-ovog Projekta pravosuđa u BiH. Ovom prilikom se zahvaljujemo našim saradnicima čija je ekspertiza pomogla u izradi teksta Priručnika - prof. dr. Zoranu Pajiću, Aleksandri Martinović, sudiji Ustavnog suda FBiH, Mirzi Hukeljiću, tužiocu Tužilaštva BiH, Josephu Caligiuriju, glavnom pomoćniku disciplinskog tužioca pri Vrhovnom sudu Savezne države Ohio, te Nini Karađinović, saradnici na USAID-ovom Projektu pravosuđa.

1. Foreword

1.1. Role of the judiciary in our society

Judiciary is the key link of every justice system which is based on principles of the rule of law. For a country's legal system to function, and to enable delivery of justice in a professional, high-quality and effective way, the judiciary as a whole and holders of judicial offices should work individually based on principles of integrity, independence, impartiality, professionalism and accountability. In young democracies, the role of the judiciary is even more important because it is expected to act as a key corrective of the remaining two government branches: the legislative and executive branches.

In Bosnia and Herzegovina, the legislative and institutional framework has made the judiciary fully independent of the other two government branches. With the establishment and further institutionalization of the High Judicial and Prosecutorial Council (HJPC BiH), a framework for self-regulation of the judiciary was created. Executive and legislative government branches can no longer influence the appointment, evaluation, advancement, training or disciplining of judicial office holders. Although it may seem that an absolute independence of the judiciary is ensured in this way, the fifteen years of experience in justice sector reform clearly illustrate that independence cannot be achieved without challenges. Self-regulation is a demanding task which puts responsibility for independence, impartiality, professionalism and quality of the judiciary, and for its overall integrity almost exclusively in the hands of the judiciary and individual holders of judicial offices. In other words, not a single power center can or should be assigned responsibility for overall integrity and work of the judicial system; the system itself bears the biggest responsibility, as a reflection of its established independence.

Holders of judicial offices often face ethical challenges that have been more or less recognized. Due to cultural legacy, certain practices are deemed acceptable among citizens and holders of judicial offices, although this should not be used as an excuse for violation of ethical principles laid down in international and domestic regulations. This is why it is necessary to continuously develop awareness of ethical principles and manifestations of ethical challenges in the professional community and wider. Also, it is necessary to raise awareness of the fact that existence of ethical challenges is an integral part of every professional duty, but that such situations can be managed effectively, ensuring integrity in work and in conduct, and protecting the dignity of judicial office.

Three key institutions are in charge of ensuring that the judiciary in BiH functions in accordance with the highest ethical standards - the High Judicial and Prosecutorial Council, which includes the Office of the Disciplinary Counsel, and Judicial and Prosecutorial Training Centers of the Federation of BiH and Republika Srpska. The High Judicial and Prosecutorial Council defines mandatory ethical standards for holders of judicial offices which are also included in the Law on HJPC BiH, Codes of Judicial and Prosecutorial Ethics, and in other documents such as the Guidelines for the prevention of conflict of interest in the BiH judiciary. A special standing body of the HJPC, the Standing Committee

1. Predgovor

1.1. Uloga pravosuđa u našem društvu

Pravosuđe je ključna karika svakog pravnog sistema koji je zasnovan na principima vladavine zakona. Da bi pravni sistem jedne države funkcionisao, te da bi bilo omogućeno postizanje pravde na profesionalan, kvalitetan i djelotvoran način, neophodno je da pravosuđe kao cjelina, kao i nosioci pravosudnih funkcija pojedinačno djeluju na principima integriteta, nezavisnosti, nepristrasnosti, stručnosti i odgovornosti. U mlađim demokratijama, uloga pravosuđa je tim važnija, jer se od njega očekuje da bude ključni korektiv druge dvije grane vlasti, zakonodavne i izvršne.

U Bosni i Hercegovini, zakonodavni i institucionalni okvir su učinili pravosuđe potpuno nezavisnim od druge dvije grane vlasti. Uspostavljanjem i daljom institucionalnom izgradnjom Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTV BiH/Vijeće) kreiran je okvir za samoregulaciju pravosuđa. Izvršna i zakonodavna vlast više nemaju uticaja na imenovanje, ocjenjivanje, napredovanje, edukaciju i discipliniranje nosioca pravosudnih funkcija. Iako se može činiti da je ovim osigurana apsolutna nezavisnost pravosuđa, jasno je iz sada već petnaestogodišnjeg iskustva pravosudne reforme, da nezavisnost ne dolazi bez izazova. Samoregulacija je zahtjevan zadatak koji odgovornost za nezavisnost, nepristrasnost, profesionalnost i kvalitet pravosuđa, kao i za njegov sveukupan integritet, stavlja gotovo isključivo samo na pravosuđe i nosioce pravosudnih funkcija pojedinačno. Drugim riječima, niti jednom centru moći se više ne može, niti bi se trebala pripisivati odgovornost za cjelokupan integritet i rad pravosudnog sistema već upravo na njemu za ovo leži najveća odgovornost, kao refleksija uspostavljene nezavisnosti.

Nosioci pravosudnih funkcija se često susreću sa etičkim izazovima, koji su prepoznati u većoj ili manjoj mjeri. Kulturološko nasljeđe je učinilo da se određene prakse i kod građana i kod nosilaca javnih funkcija smatraju prihvatljivim, iako ovo nikako ne smije biti opravdanje za postupanje protiv etičkih principa koji su definisani međunarodnim i domaćim propisima. Iz ovog razloga je neophodno kontinuirano razvijati svijest profesionalne i šire zajednice o etičkim principima i pojavnim oblicima etičkih izazova. Također, neophodno je razvijati i svijest da je postojanje etičkih izazova sastavni dio obavljanja svake profesionalne dužnosti, ali da se ovim situacijama može efektivno upravljati i osigurati rad i ponašanje koje se odlikuje integritetom i štiti dignitet pravosudne funkcije.

Svaki nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan svoje iznimno važne uloge u društvu i izgradnji povjerenja u pravosuđe i njegov integritet. Biti sudija ili tužilac je čast, a ne samo posao. Svaki sudija i tužilac mora postupati nepristrasno i biti percipiran da postupa nepristrasno, bez vanjskog pritiska, straha i slobodan od bilo čijeg uticaja. Nosioci pravosudnih funkcija moraju biti pojedinačno odgovorni za poštivanje visokih etičkih standarda u svom radu i ponašanju.

Sudije, tužioci, stručni saradnici sa pravosudnim ovlastima zajedno čine kolektiv pravosuđa i u javnosti se percipiraju kao jedna cjelina. Svi građani BiH polažu pravo na nezavisno

of judicial and prosecutorial ethics, independence and incompatibility is responsible for oversight over the implementation of these regulations from the aspects of judicial ethics, independence of the judiciary and incompatibility of other functions and activities with the judicial office. The Office of the Disciplinary Counsel receives complaints against holders of judicial offices, whereas the HJPC's panels conduct disciplinary proceedings and establish disciplinary liability for offenses defined by the Law. The Judicial and Prosecutorial Training Centers conduct initial and continuous trainings in judicial ethics for judicial office holders.

Apart from these institutions, there are also members of the judiciary themselves - judges, prosecutors, and judicial associates with judicial powers. These individuals together constitute a judicial collective and they are publicly perceived as a single unit. All citizens of BiH are entitled to an independent judiciary and guarantees of its integrity. It is necessary that citizens of a democratic society based on the rule of law principles trust the judiciary in general, and not only individual holders of judicial offices. However, confidence building is based both on building of a credible judicial system, and on citizens' experience with individual judges, prosecutors and judicial associates. For this reason, every judicial office holder should be aware of their extremely important role in the society and in the building of confidence in the judiciary and its integrity. In view of this important role and conditions that should be fulfilled for appointment as a judicial holder, and of expectations from holders of judicial offices, being a judge or prosecutor can be considered an honor, and not just a job. Every judicial office holder must act impartially, and must be perceived as impartial, free of external pressures, fear or anybody's influence. Therefore, holders of judicial offices must be individually responsible for ensuring and maintaining high ethical standards in their work and conduct.

1.2. Purpose of the Judicial Ethics Handbook

The main purpose of this Handbook is to provide holders of judicial offices with practical instructions for the implementation of the Law on HJPC, Codes of Judicial and Prosecutorial Ethics, and of Guidelines for the prevention of conflict of interest in the BiH judiciary. This Handbook reminds holders of judicial offices of the key principles of judicial ethics and of their proper practical implementation. The purpose of this Handbook is to provide holders of judicial offices with required information for making right decisions when faced with different ethical challenges. Although it has no ambition to provide answers to all ethical issues, this Handbook is sufficiently comprehensive to be able to instruct a judicial office holder how to approach different types of ethical dilemmas, what questions to ask themselves, or who to consult eventually.

pravosuđe i garancije za njegov integritet. Neophodno je da građani demokratskog društva zasnovanog na principima vladavine zakona imaju povjerenje u cjelokupno pravosuđe, a ne samo pojedinačne nosioce pravosudnih funkcija. Međutim, izgradnja povjerenja se bazira kako na izgradnji kredibilnog pravosudnog sistema, tako i na iskustvu građana sa pojedinačnim sudijama, tužiocima i saradnicima.

Tri su ključne institucije koje su zadužene da osiguraju da pravosuđe u BiH funkcioniše u skladu sa najvišim etičkim standardima – VSTV BiH, u sklopu njega i Ured disciplinskog tužioca, te centri za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH i Republike Srpske. VSTV BiH definiše etičke standarde koji su obavezujući za nosioce pravosudne funkcije koji su sadržani u Zakonu o VSTV BiH, kodeksima sudijske i tužilačke etike, ali i drugim dokumentima, kao što su *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*. Posebno stalno tijelo Vijeća, Stalna komisija za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost je zadužena za praćenje primjene ovih propisa sa aspekta pravosudne etike, nezavisnosti pravosuđa i nespojivosti drugih funkcija i aktivnosti sa obavljanjem pravosudne funkcije. Ured disciplinskog tužioca prima pritužbe protiv nosilaca pravosudne funkcije, dok disciplinske komisije Vijeća vode disciplinske postupke i utvrđuju disciplinsku odgovornost za prekršaje definisane Zakonom o VSTV-u BiH. Centri za edukaciju sudija i tužilaca obrazuju nosioce pravosudnih funkcija o pravosudnoj etici kroz početnu i kontinuiranu obuku.

1.2. Svrha Priručnika za primjenu kodeksa sudijske etike i kodeksa tužilačke etike

Osnovni cilj ovog Priručnika je da nosiocima pravosudne funkcije pruži praktične upute u primjeni Zakona o VSTV BiH, kodeksa sudijske i tužilačke etike i *Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*. Ovaj Priručnik podsjeća nosioce pravosudnih funkcija na ključne principe pravosudne etike i kako se oni primjenjuju u praksi. Namjera Priručnika je da nosiocima pravosudnih funkcija pruži potrebne informacije da na svakodnevnom nivou mogu donositi pravilne odluke pred različitim etičkim izazovima. Iako ne pretenduje da može pružiti odgovore na sva etička pitanja, ovaj Priručnik je dovoljno sveobuhvatan da može uputiti nosioca pravosudne funkcije kako pristupiti rješavanju raznorodnih etičkih dilema, koja si pitanja postaviti ili koga eventualno konsultovati.

Ovaj Priručnik je namijenjen isključivo za korištenje u obrazovne, edukativne i informativne svrhe. Namjena Priručnika nije davanje pravnih savjeta. Čitaoci su dužni konsultovati Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike, Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, kao i druge zakone i sudsku praksu vezanu za određene situacije. Čitaoci bi trebali imati na umu da zakoni i procedure podliježu izmjenama te da ih je potrebno redovno pratiti. U slučaju nedoumice u vezi primjene propisa, potrebno je zatražiti mišljenje Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost.

This Handbook is intended to be used exclusively for educational and informative purposes. It is not the purpose of this Handbook to provide legal advice. Readers are obliged to consult the Law on High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, the Code of Ethics for Judges, and the Code of Ethics for Prosecutors, Guidelines for the Prevention of Conflict of Interest in the Judiciary, as well as other laws and jurisprudence related to certain situations. Readers should keep in mind that the laws and procedures are subject to amendments, and they should be monitored on regular basis. In case of doubt regarding implementation of regulations, one should seek the opinion of the Standing Committee for the Judicial and Prosecutorial Ethics, Independence, and Incompatibility.

The Handbook is designed as a training resource, which refers to international standards of judicial independence, judicial ethics and roles of judicial office holders and of the judiciary in the society, and puts those standards in the context of domestic legal framework and its application. The Handbook illustrates good European practices, especially those defined within the initiatives and documents of the Council of Europe and its institutions and bodies, and other international practices (among other, judicial ethics guidelines from Great Britain¹, United States of America,² Canada,³ New Zealand,⁴ and Australia⁵ were used as relevant sources that may be applicable in BiH, in view of domestic legal and institutional framework.

The Handbook will achieve special practical application through the so-called self-assessment questions which constitute an integral part of each chapter and aim at encouraging a self-reflection process in readers, and contemplation about own viewpoints and behaviors, and about how they are aligned with principles of judicial ethics. These issues are open, they are not accompanied by final answers, but adequate parts of the Handbook offer answers to potential ethical dilemmas.

This Handbook by no means constitutes a set of regulations and rules. Although provisions of the Law on HJPC, the Codes of Judicial and Prosecutorial Ethics and Guidelines for the

- 1 United Kingdom Supreme Court (2009) Guide to Judicial Conduct, available at https://www.supremecourt.uk/docs/guide-to-judicial_conduct.pdf; Judiciary of England and Wales (2013) Guide to Judicial Conduct, available at https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Guidance/judicial_conduct_2013.pdf.
- 2 American Judicature Society/Cynthia Gray (2001) An Ethics Guide for Judges and Their Families, available at <http://www.judicialfamilyinstitute.org/~media/Files/PDF/Topics/Center%20for%20Judicial%20Ethics/Publications/Ethics-Guide-for-Judges-and-Their-Families-Discussion-Guide.ashx>; American Judicature Society/Cynthia Gray (1999/2009) Ethical Standards for Judges, available at <https://www.ncsc.org/~media/Files/PDF/Topics/Center%20for%20Judicial%20Ethics/Publications/Ethical-Standards-for-Judges.ashx>.
- 3 Canadian Judicial Council (1998) Ethical Principles for Judges, available at https://www.cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/news_pub_judicialconduct_Principles_en.pdf.
- 4 Courts of New Zealand (2003/2013) Guidelines for Judicial Conduct, available at <https://www.courtsofnz.govt.nz/about-the-judiciary/judicial%20conduct/GuidelinesjudicialconductMarch2013.pdf>.
- 5 The Australasian Institute of Judicial Administration Incorporated (2017) Guide to Judicial Conduct, available at <https://aija.org.au/wp-content/uploads/2017/12/GUIDE-TO-JUDICIAL-CONDUCT-3rd-Edition.pdf>.

Priručnik je koncipiran kao edukativni materijal, koji se referira na međunarodne standarde nezavisnosti pravosuđa, pravosudne etike i uloge nosilaca pravosudnih funkcija i pravosuđa u društvu, ali koji ove standarde stavlja u kontekst domaćeg pravnog okvira i njegove primjene. Priručnik ilustruje dobre evropske prakse, naročito one koje su definisane u okviru inicijativa i dokumenata Vijeća Evrope i njegovih institucija i tijela, kao i druge inostrane prakse (kao mjerodavni izvori, između ostalih, korišteni su priručnici za pravosudnu etiku iz Velike Britanije,¹ Sjedinjenih Američkih Država,² Kanade,³ Novog Zelanda,⁴ Australije⁵ koje mogu biti primjenjive u BiH, imajući u vidu domaći pravni i institucionalni okvir.

Posebnu praktičnu primjenu Priručnik postiže kroz tzv. pitanja za samoprocjenu, koja čine sastavni dio svakog poglavlja i koja imaju za cilj da podstaknu proces samorefleksije kod čitaoca i promišljanja o sopstvenima stavovima i ponašanjima, te kako se oni usklađuju sa principima pravosudne etike. Ova pitanja su otvorena, nisu praćena konačnim odgovorima, ali se odgovori na eventualne etičke dileme mogu naći u odgovarajućem dijelu Priručnika.

Ovaj Priručnik nikako ne predstavlja set propisa i pravila. Iako se precizno i redovno citiraju odredbe Zakona o VSTV BiH, kodeksa sudijske i tužilačke etike i Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, veći naglasak se stavlja na njihovu praktičnu primjenu u slučaju manifestacije etičkih dilema. Domaća i inostrana disciplinska praksa su predstavljene u izdašnoj formi sa ciljem ukazivanja na ponašanja koja su imala krajnje ishode u sferi disciplinske odgovornosti, kao ilustracija i ovakvih odgovora na određene etičke izazove. Međutim, ovaj Priručnik ne stavlja naglasak na disciplinsku praksu kao represivni mehanizam, već daje opise ponašanja koja predstavljaju svojevrzne povrede etičkih standarda i koje nosioci pravosudnih funkcija mogu prepoznati, pa samim tim i izbjegavati ili rješavati. U ovu svrhu se daju i hipotetički primjeri radnji i ponašanja sudija i tužilaca, koji su inspirisani literaturom ili anegdotalnim podacima.

- 1 United Kingdom Supreme Court (2009) Guide to Judicial Conduct [Vrhovni sud Ujedinjenog Kraljevstva (2009) Kodeks ponašanja u pravosuđu], dostupno na https://www.supremecourt.uk/docs/guide-to-judicial_conduct.pdf; Judiciary of England and Wales (2013) Guide to Judicial Conduct [Pravosude Engleske i Velsa (2013) Kodeks ponašanja u pravosuđu], dostupno na https://www.judiciary.uk/wpcontent/uploads/JCO/Documents/Guidance/judicial_conduct_2013.pdf.
- 2 American Judicature Society/Cynthia Gray (2001) An Ethics Guide for Judges and Their Families [Američko pravosudno društvo/Cynthia Gray (2001) Etički kodeks za sudije i njihove porodice], dostupno na <http://www.judicialfamilyinstitute.org/~media/Files/PDF/Topics/Center%20for%20Judicial%20Ethics/Publications/Ethics-Guide-for-Judges-and-Their-Families-Discussion-Guide.ashx>; American Judicature Society/Cynthia Gray (1999/2009) Ethical Standards for Judges [Američko pravosudno društvo/Cynthia Gray (1999/2009) Etički standardi za sudije], dostupno na <https://www.ncsc.org/~media/Files/PDF/Topics/Center%20for%20Judicial%20Ethics/Publications/Ethical-Standards-for-Judges.ashx>.
- 3 Canadian Judicial Council (1998) Ethical Principles for Judges [Pravosudno vijeće Kanade (1998) Etički principi za sudije], dostupno na https://www.cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/news_pub_judicialconduct_Principles_en.pdf.
- 4 Courts of New Zealand (2003/2013) Guidelines for Judicial Conduct [Sudovi Novog Zelanda (2003/2013) Smjernice za ponašanje u pravosuđu], dostupno na <https://www.courtsofnz.govt.nz/about-the-judiciary/judicial%20conduct/GuidelinesjudicialconductMarch2013.pdf>.
- 5 The Australasian Institute of Judicial Administration Incorporated (2017) Guide to Judicial Conduct [Institut za pravosudnu upravu Australazije (2017) Kodeks ponašanja pravosuđa], dostupno na <https://aija.org.au/wp-content/uploads/2017/12/GUIDE-TO-JUDICIAL-CONDUCT-3rd-Edition.pdf>.

prevention of conflict of interest in the judiciary are quoted regularly and precisely, greater emphasis is put on their practical application in cases involving ethical dilemmas. Domestic and international disciplinary practices are extensively presented, with the aim of pointing to behaviors that ended up in the sphere of disciplinary liability, as an illustration of such responses to certain ethical challenges. However, this Handbook does not focus on disciplinary practice as a repressive mechanism, but provides descriptions of behaviors that constitute violations of ethical standards which holders of judicial offices can recognize and thus work on avoiding or resolving them. Hypothetical examples of practices and conduct of judges and prosecutors are provided for this purpose, inspired by literature or anecdotal information.

Examples from practice mentioned in this Handbook are not the norm. They serve as illustration, food for thought, but they do not necessarily provide solutions to ethical dilemmas applicable to BiH. One should always consult the regulations, and, if necessary, seek the opinion of the Standing Committee for the Judicial and Prosecutorial Ethics, Independence, and Incompatibility.

Although this Handbook is primarily intended for judicial office holders in order to help them in their daily work and to ensure the highest level of respect for ethical principles inside and outside of their judicial institutions, it is also intended for general public. Namely, the Handbook demonstrates the required standard of work and conduct of holders of judicial offices and educates general public about how to define their expectations from judicial office holders and from the judiciary in general. As such, this Handbook is aspiring by nature and strives for the highest standards of professional ethics and integrity in the judiciary, and for ensuring an independent, impartial, professional and responsible judiciary for citizens.

The Handbook also includes a special section with reference list of relevant international legal sources and model foreign regulations governing the issue of ethics of judicial office holders. Although this Handbook has no intention to elaborate on these standards, readers can use these resources for further explanations of ethical principles and further analysis of grounds for recommendations provided in the Handbook.

The Handbook was developed as a result of the implementation of Recommendations of the European Commission that are based on the peer review of disciplinary proceedings in the judiciary of BiH. The Recommendations read, among other things, that holders of judicial offices need certain guidelines in the domain of ethics, with a list of all unallowed forms of conduct, and that judicial office holders should be acquainted with existing instruments for preservation of integrity, including existing practices in disciplinary proceedings. It should be noted that this Handbook was developed in parallel with the Judicial Discipline Benchbook, which is primarily intended for disciplinary bodies of the HJPC as an educational resource for conducting disciplinary proceedings and review of disciplinary practices. As a resource for education and promotion of ethical values and integrity in the judiciary, targeting professional and wider audience, Judicial Ethics Handbook supplements the Judicial Discipline Benchbook. The HJPC's Working Group for the Advancement of Integrity and

Primjeri iz prakse koji se navode u ovom Priručniku nisu norma. Oni služe kao ilustracija, poticaj za razmišljanje, ali ne daju neophodno rješenja za etičke dileme koja su primjenjiva u BiH. Uvijek je potrebno konsultovati propise i po potrebi zatražiti mišljenje Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost.

Iako je namijenjen prvenstveno čitaocima koji su nosioci pravosudnih funkcija i ima intenciju da im pomogne u njihovom svakodnevnom radu, te da osiguraju što veći nivo poštivanja etičkih principa kako u pravosudnim institucijama u kojima rade tako i van njih, ovaj Priručnik je namijenjen i široj javnosti. On, naime, demonstrira standard koji se zahtijeva od rada i ponašanja nosilaca pravosudnih funkcija i edukuje širu javnost o tome kako formirati svoja očekivanja od nosilaca pravosudnih funkcija i pravosuđa u cjelini. Kao takav, ovaj Priručnik je aspirativan po prirodi i teži ka postizanju najviših standarda profesionalne etike i integriteta u pravosuđu i osiguranju nezavisnog, nepristrasnog, stručnog i odgovornog pravosuđa za građane.

U posebnom dijelu Priručnika nalazi se referentna lista relevantnih međunarodnih pravnih izvora i oglednih inostranih propisa koji uređuju pitanja etike nosilaca pravosudnih funkcija. Iako intencija ovog Priručnika nije da elaborira ove standarde, čitaoci mogu koristiti ove izvore radi daljih objašnjenja etičkih principa i dalje analize osnova na kojima se daju preporuke i u ovom Priručniku.

Izrada ovog Priručnika je rezultat provođenja preporuka Evropske komisije zasnovanih na stručnoj analizi disciplinskih postupaka u pravosuđu BiH, u kojima se, između ostalog, navodi da su u oblasti etike, nosiocima pravosudnih funkcija potrebne određene smjernice sa spiskom svih zabranjenih ponašanja, te da bi nosioci pravosudne funkcije trebali biti upoznati sa konkretnim instrumentima koji postoje za očuvanje integriteta, uključujući dosadašnju praksu disciplinskih postupaka. Neophodno je napomenuti da je ovaj Priručnik izrađen paralelno sa Priručnikom o disciplinskom postupku, koji je namijenjen prvenstveno disciplinskim organima VSTV BiH kao edukativni materijal za provođenje disciplinskog postupka i pregled disciplinske prakse. Kao materijal koji je namijenjen stručnoj i široj publici, za edukaciju i promicanje etičkih vrijednosti i integriteta u pravosuđu, Priručnik o primjeni Kodeksa sudijske etike i Kodeksa tužilačke etike nadopunjuje Priručnik o disciplinskoj odgovornosti. Za izradu oba priručnika zadužena je Radna grupa VSTV-a BiH za unapređenje integriteta i odgovornosti nosilaca pravosudne funkcije, a u izradi nacрта priručnika stručnu pomoć je pružio USAID-ov Projekat pravosuđa u BiH.

1.3. Predmet Priručnika

Ovaj Priručnik bliže objašnjava primjenu Kodeksa sudijske etike i Kodeksa tužilačke etike, ali se osvrće i na širu zakonsku regulativu koja se odnosi na status nosilaca pravosudnih funkcija, kao i druge akte koji propisuju standarde rada i ponašanja nosilaca pravosudnih funkcija. Struktura Priručnika je najvećim dijelom određena ključnim principima koje definišu

Accountability of Holders of Judicial Office is tasked with development of both Handbooks, with technical assistance provided by the USAID's Justice Project in BiH.

1.3. Subject-matter of the Handbook

This Handbook explains more closely the application of the Code of Judicial Ethics and Code of Prosecutorial Ethics, but it also tackles broader legislation governing the status of judicial office holders, and other acts prescribing the standards of work and conduct of holders of judicial offices. The Handbook structure is mostly determined by the following key principles defined by codes of judicial and prosecutorial ethics: a) independence of the judiciary and of judicial office holders, b) impartiality in exercise of judicial office, c) equality of treatment in exercise of duties by judicial office holders, d) integrity and propriety of a judicial office holder, and e) competence and diligence of a judicial office holder. Nevertheless, the Handbook made certain modifications with regard to the structure of the codes, in view of three key factors: a) differences between ethical principles and challenges for judges and prosecutors, b) some overlaps of contents and intention of ethical principles, and c) fields that are regulated by new regulations on judicial ethics or, more specifically, by the Guidelines for the prevention of conflict of interest in the judiciary.

As a result of prior deliberation, this Handbook is consisted of chapters covering the following topics:

- Independence and impartiality of a judge and judicial authority
- Independence and impartiality of prosecutor's office and prosecutors
- Integrity of the judiciary
- Prevention of conflict of interest
- Diligence
- Competence of holders of judicial offices

Individual chapters resulted from an analysis and supervised work of five authors, in close cooperation with the Working Group for Advancement of Integrity and Accountability of Holders of Judicial Office. Although the entire text has been edited, the editor did not insist on equalization of writing styles and contents, but put the emphasis on comprehensiveness of the identification of ethical issues that should be covered in each chapter and potential answers to those issues, and on consistency of practical instructions and tools for the application of judicial ethics principles.

Contents of each chapter of the Handbook are briefly described below.

kodeksi sudijske i tužilačke etike, a oni su: a) nezavisnost pravosuđa i nosioca pravosudne funkcije, b) nepristrasnost u obavljanju pravosudne funkcije, c) jednakost u postupanju nosioca pravosudne funkcije, d) integritet i dolično ponašanje nosioca pravosudne funkcije, te e) stručnost i odgovornost nosioca pravosudne funkcije prema poslu. Ipak, u Priručniku su napravljene određene modifikacije u odnosu na strukturu kodeksa, imajući u vidu tri ključna faktora: a) razlike u etičkim principima i izazovima za sudije i tužioce, b) pojedina preklapanja sadržaja i namjere etičkih principa, te c) oblasti koje su uređene novim propisima o pravosudnoj etici, konkretnije, Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

Kao rezultat prethodnih promišljanja, ovaj Priručnik se sastoji iz poglavlja koja obrađuju sljedeće teme:

- Nezavisnost i nepristrasnost sudije i sudske vlasti
- Nezavisnost i nepristrasnost tužilaštva i tužilaca
- Integritet pravosuđa
- Sprečavanje sukoba interesa
- Odgovornost prema poslu
- Stručnost nosioca pravosudne funkcije.

Pojedinačna poglavlja su rezultat analize i pisanja pet autora pod nadzorom i u uskoj saradnji sa Radnom grupom za unapređenje integriteta i odgovornosti nosilaca pravosudne funkcije. Iako je cjelokupan tekst uređen, urednik nije insistirao na ujednačavanju stilova pisanja i sadržaja, već je naglasak kod uređivanja teksta stavljen na sveobuhvatnost identifikacije etičkih pitanja koja treba obraditi u svakom poglavlju i potencijalnih odgovora na ta pitanja, te konzistenost praktičnih uputa i alata za primjenu principa pravosudne etike.

U narednim redovima su ukratko opisani sadržaji svakog pojedinačnog poglavlja Priručnika.

NEZAVISNOST I NEPRISTRASNOST SUDA I SUDIJE

Ovo poglavlje prvenstveno posmatra nezavisnost sudije i nezavisnost sudske vlasti kao dva neodvojiva principa. U ovom poglavlju se analiziraju standardi i uslovi za institucionalnu nezavisnost suda, a kroz primjere iz prakse Evropskog suda za ljudska prava se ilustruju elementi i garancije nezavisnosti suda, kao što su način imenovanja sudija i njihov mandat, imunitet i uslovi za razrješenje, osigurana sredstva za rad, kao i druge garancije protiv vanjskih pritisaka na rad suda. Ovaj dio poglavlja je ilustrativan i daje širi kontekst za specifična pitanja individualne nezavisnosti sudije, ali se naglašava da su garancije individualne nezavisnosti sudije usko vezane sa pitanjem institucionalne nezavisnosti i garancijama njegove nezavisnosti ne samo od drugih grana vlasti već i od kolega, javnosti, društva te stranaka u postupku.

Ovo poglavlje razrađuje pojedinačne odredbe Kodeksa sudijske etike, te se fokusira na izazove za individualnu nezavisnost sudije koji se mogu ogledati u vanjskim pritiscima na njegovo nezavisno postupanje i odlučivanje, privatnim interesima sudije, kao i radnjama i ponašanjima sudije koje mogu biti percipirane kao rizici za njegovu nezavisnost. Tako se daju upute sudijama za postupanje u odnosima sa političkim strankama i njihovim

INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY OF A JUDGE AND JUDICIAL AUTHORITY

This chapter primarily deals with the independence of a judge and independence of judicial authority, as two inseparable principles. This chapter analyses standards and conditions for institutional independence of court, and examples from caselaw of the European Court of Human Rights are used to illustrate elements and guarantees of court's independence, such as the method of appointment of judges and their mandate, immunity and conditions for dismissal, provided tools for work, and other guarantees against external pressures on functioning of the court. This part of the chapter is illustrative and it provides a broader context for specific issues of individual independence of a judge, but it emphasizes that guarantees of individual independence of a judge are closely related to the issue of institutional independence and guarantees of its independence, not only from other government branches, but also from colleagues, the public, the society and parties in the proceedings.

This chapter elaborates individual provisions of the Code of Judicial Ethics, and focuses on challenges facing individual independence of a judge, which may reflect in external pressures on his independent practice and decision making, judge's private interests, and in judge's actions and behaviors that may be perceived as risks for his independence. Thus, instructions are given to judges on how to treat political parties and their representatives, how to act in business relations, civil activities, media relations, and relationships with representatives of the profession. Also, personal integrity and propriety of a judge are pointed out as factors of personal independence, but also of public confidence in the judiciary's work.

The part of this chapter which deals with judge's impartiality defines impartiality as absence of prejudice and bias in the judge and absence of any facts that may cause reasonable concerns of participants in the proceedings and citizens in general. It explains subjective and objective impartiality tests that are applied by the European Court of Human Rights when deciding on violation of the right to a fair trial by an impartial court, and provides examples from caselaw of this Court. Special attention is paid to impartiality challenges in a situation when the same judge is involved in different stages of a case, when a judge has personal preconceptions and prejudices against parties in the proceedings, including situations when a judge issues a public statement which implies that he chose sides with regard to parties or issues in the proceedings or creates such perception, and in case when judges decide on cases against their fellow judges in the same court. Examples from caselaw of the European Court of Human Rights and from domestic and international disciplinary practices are used to illustrate such situations, and they serve as a kind of a guideline for behavior of judges in accordance with the ethical principles of independence and impartiality.

In the part of the chapter which deals with impartiality, disqualification of a judge or prosecutor from a proceeding as a precondition for ensuring impartiality is discussed separately. Legal reasons for disqualification are explained and interpreted, followed by an overview of domestic disciplinary practice. In addition, other ethical reasons for exemption are identified, mostly from international disciplinary practice: being personally familiar with contested facts, or existence of judge's economic interest (personal, business or family interest) in the dispute. It was evaluated that quoting of international disciplinary practice may bring added value to situations when the given circumstances are not necessarily

predstavnicima, u poslovnim odnosima, građanskim aktivnostima, odnosima sa medijima, kao i odnosima sa predstavnicima struke. Pored ovoga, ukazuje se na lični integritet i dolično ponašanje sudije kao na faktore lične nezavisnosti, ali i povjerenja javnosti u rad pravosuđa.

U dijelu ovog poglavlja koje se tiče nepristrasnosti sudije, definiše se nepristrasnost kao odsustvo predrasuda i pristrasnosti sudije i nepostojanja bilo kakvih činjenica koje bi mogle kod učesnika u postupku i javnosti dovesti do opravdane bojazni u ovom pogledu. Objašnjeni su testovi subjektivne i objektivne nepristrasnosti koje primjenjuje Evropski sud za ljudska prava kod odlučivanju o povredi prava na pravično suđenje od strane nepristrasnog suda, te se daju primjeri iz prakse ovog suda. Poseban osvrt se daje na izazove za nepristrasnost u situaciji postupanja istog sudije u različitim fazama jednog istog predmeta, kod ličnih predubjeđenja i predrasuda u odnosu na stranke u postupku, uključujući davanje javne izjave sudije koja ga opredjeljuje ili ostavlja dojam da ga opredjeljuje u odnosu na stranke ili pitanja u postupku, te kod odlučivanja sudija o predmetima njihovih kolega sudija u istom sudu. Praksa Evropskog suda za ljudska prava, kao i domaća i inostrana disciplinska praksa se koriste za ilustraciju ovih situacija, te služe kao svojevrsne smjernice za ponašanje sudija u skladu sa etičkim principima nezavisnosti i nepristrasnosti.

U dijelu poglavlja koji se tiče nepristrasnosti, posebno se obrađuje institut izuzeća sudije ili tužioca iz postupka kao uslov za osiguranje nepristrasnosti. Obrazlažu se i tumače zakonski razlozi za izuzeće, praćeni pregledom domaće disciplinske prakse. Pored ovoga, identifikovani su i drugi etički razlozi za izuzeće, a koji su najvećim dijelom prepoznati iz inostrane disciplinske prakse, a to su lično poznavanje osporenih činjenica, ili postojanja ekonomskog interesa sudije (ličnog, poslovnog ili porodičnog) u pitanju spora. Procijenjeno je da citiranje inostrane disciplinske prakse može dati dodatnu vrijednost u situacijama kada date okolnosti nisu neophodno definisane zakonom, ali se trebaju posebno analizirati sa aspekta etičkih razloga za izuzeće.

NEZAVISNOST I NEPRISTRASNOST TUŽILAŠTVA I TUŽILACA

I ovo poglavlje posmatra principe nezavisnosti i nepristrasnosti kao međusobno uslovljene, analizirajući njihove faktore i specifičnosti koje su svojstvene organizaciji i načelima djelovanja tužilačkog sistema i tužilaca u sklopu tog sistema. Ovo poglavlje analizira segmente inkvizitornog i adversarnog pravnog nasljeđa koji oblikuju ulogu tužilaštva i tužioca u krivičnopravnom sistemu i krivičnom postupku u BiH danas. Kao i u prethodnom poglavlju, razmatraju se uslovi za institucionalnu nezavisnost tužilaštva kao jedan od ključnih preduslova za individualnu nezavisnost tužilaca.

Ovo poglavlje posebnu pažnju posvećuje individualnoj nezavisnosti tužioca, razmatrajući odredbe Kodeksa tužilačke etike i dajući primjere iz disciplinske prakse o pojedinačnim manifestacijama kršenja etičkih principa nezavisnosti tužioca. Pored istih neprikladnih veza koje mogu uticati na nezavisnost tužioca kao i sudija, u ovom poglavlju naročito se naglašava specifičnost hijerarhijske organizacije tužilaštva i daju upute kako izbjeći neprikladan uticaj rukovodilaca ili kolega na postupanje i odlučivanje tužioca. Čitaocu se postavljaju i provokativna pitanja za samoprocjenu koja imaju cilj da podstaknu tužioca na prepoznavanje neprikladnih uticaja i analizu sopstvenih reakcija na te uticaje.

U dijelu poglavlja koji obrađuje posebno pitanje nepristrasnosti tužioca, analiziraju se svi faktori koji utiču na nepristrasnost tužioca koji su identificirani u Zakonu o VSTV BiH, Kodeksu

defined by law, but they still require a separate analysis from the perspective of ethical reasons for disqualification.

INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY OF PROSECUTOR'S OFFICE AND PROSECUTORS

This chapter observes the principles of independence and impartiality as mutually conditioned, analysing their factors and specificities that are typical for organization and principles of action of the prosecutorial system and prosecutors within that system. This chapter analyses segments of inquisitorial and adversary legal legacy that shape the role of prosecutor's office and prosecutors in the criminal justice system and criminal proceedings in BiH nowadays. Like the previous chapter, this chapter examines conditions for institutional independence of the prosecutor's office as one of the key prerequisites for individual independence of prosecutors.

This chapter pays special attention to individual independence of prosecutors, examining provisions of the Code of Prosecutorial Ethics and providing examples from disciplinary practice involving individual manifestations of violations of ethical principles of prosecutors' independence. Apart from the same inappropriate connections that may influence the independence of prosecutors and judges, this chapter particularly emphasizes the specificity of hierarchical organization of the prosecutor's office and provides instructions on how to avoid inappropriate influence of managers or co-workers on prosecutors' practice and decision making. The reader is asked provocative questions for self-assessment, which are designed to encourage prosecutors to recognize inappropriate influences and analyze own reactions to those influences.

The part of the chapter which specifically covers the issue of prosecutor's impartiality analyses all factors influencing prosecutors' impartiality which are identified in the Law on HJPC, the Code of Prosecutorial Ethics, Guidelines for the prevention of conflict of interest in the judiciary, and in procedural laws. It provides behavior instructions that are reduced to the following key principles: the prosecutorial office holds priority over all other prosecutor's activities, the equality of treatment is a *conditio sine qua non* for impartial treatment, and reasons for disqualification should be analyzed in details and applied. Examples from domestic disciplinary practice illustrate behaviors violating these ethical principles. Finally, all the so-called private interests of the prosecutor are elaborated as interests that may influence the prosecutor's impartiality, and it is explained that basically these are his business or economic interests, his personal relationships, his civil and even political interests. Namely, although a prosecutor, like any other public official, inevitably has private interests, if they are publicly revealed and managed with integrity, conditions for impartial treatment can be provided.

INTEGRITY

This chapter of the Handbook covers integrity as the broadest concept which includes multiple qualities of a judicial office holder. Independence, impartiality, professionalism, responsibility, competence, avoidance of conflict of interest, and propriety are issues that are tackled in other parts of the Handbook as well, but integrity is the common name for all of them.

tužilačke etike i Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, kao i procesnim zakonima. Tako se daju upute za ponašanje koje se svode na ključne principe da tužilačka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca, da je jednakost u postupanju *conditio sine qua non* za nepristrasno postupanje, te da se razlozi za izuzeće trebaju detaljno analizirati i primjenjivati. Primjeri iz domaće disciplinske prakse ilustruju ponašanja kojima se krše ovi etički principi. Konačno, svi tzv. privatni interesi tužioca su elaborirani kao interesi koji mogu uticati na nepristrasnost tužioca, te se razjašnjava da su to, u suštini, i njegovi poslovni odnosno ekonomski interesi, njegovi lični odnosi, njegovi građanski, pa i politički interesi. Naime, iako je neminovno da tužilac, kao i svaki drugi nosilac javne funkcije, ima privatne interese, ukoliko se oni objelodane i ukoliko se sa njima upravlja sa integritetom, mogu se stvoriti uslovi za nepristrasno postupanje.

INTEGRITET

Ovo poglavlje Priručnika obrađuje integritet kao najširi pojam koji obuhvata višestruke kvalitete nosioca pravosudne funkcije. Nezavisnost, nepristrasnost, profesionalnost, odgovornost, stručnost, izbjegavanje sukoba interesa te dolično ponašanje su pitanja koja se obrađuju i u drugim dijelovima Priručnika, ali upravo je integritet zajednički naziv za sve njih.

U prvom dijelu ovog poglavlja elaborira se uzročno-posljedična veza između integriteta pojedinačnog nosioca pravosudne funkcije i integriteta pravosuđa u cjelini. U ovom dijelu, savjetuje se nosiocu pravosudne funkcije da sebi postavi nekoliko ključnih pitanja o svojoj ulozi u osiguranju integriteta pravosuđa, kao preduslova za povjerenje javnosti u pravosudni sistem i vladavinu zakona. Naime, svaki nosilac pravosudne funkcije je kreator i čuvar sopstvenog integriteta, a etički standardi i mehanizmi za njihovu primjenu ga u tome podržavaju i disciplinuju. Veza ličnog integriteta nosioca pravosudne funkcije sa integritetom pravosuđa kao sistema je neraskidiva, jer korisnici pravosuđa i šira javnost implicitno stavljaju znak jednakosti između ove dvije karike.

U drugom dijelu poglavlja elaboriraju se različiti aspekti integriteta i izazovi za integritet nosioca pravosudne funkcije. Ovi izazovi se odnose na: a) dolično ponašanje u ili izvan pravosudne institucije te u privatnim i društvenim odnosima, b) interpretaciju integriteta u privatnom životu i voljno prihvatanje ograničenja zbog obnašanja pravosudne funkcije, c) porodično okruženje i prijatelje i implikacije njihovog ponašanja na integritet nosioca pravosudne funkcije, d) korištenje prestiža pravosudne funkcije za postizanje određene koristi, e) postupanje sa poklonima i ponudama, f) nepotizam i protežiranje. Pored ovoga, identificirani su izazovi i u nastojanjima nosioca pravosudne funkcije da podstiče pravnu kulturu i nezavisnost pravosuđa, naročito kroz stručne aktivnosti i istupanje u javnosti. Naime, ukoliko su ovi naponi neprilagođeni, izolovani od ostatka stručne zajednice i kritizerski, ali i ako ih prati i neodgovorna kolegijalnost, onda se mogu percipirati više kao podrivanje pravosudnog sistema nego njegovo jačanje. Ovo dodatno ilustruje koliko je tanka linija između etičnog i neetičnog ponašanja kada govorimo o integritetu i doličnom ponašanju nosioca pravosudne funkcije.

Ovo poglavlje donosi primjere iz domaće disciplinske prakse koji se najvećim dijelom odnose na dolično ponašanje nosioca pravosudne funkcije i zaštitu digniteta ove funkcije. Za razliku od drugih poglavlja Priručnika koji se referiraju na vrlo specifična, gotovo plastična

The first part of this chapter elaborates on the causal link between integrity of an individual judicial office holder and integrity of the judiciary in general. This part advises a judicial office holder to ask himself several key questions about his role in ensuring the integrity of the judiciary as a pre-requisite for public confidence in the justice system and rule of law. Namely, every holder of judicial office is the creator and keeper of own integrity, and ethical standards and mechanisms for their implementation support him in that, and discipline him. The link between personal integrity of a judicial office holder and integrity of the judiciary as a system is inseparable, because users of the judiciary and general public implicitly put an equal sign between these two links.

The second part of the chapter elaborates on different aspects of integrity and challenges facing integrity of a judicial officer holder. These challenges are related to: a) propriety inside or outside of a judicial institution and in private and social relationships, b) interpretation of integrity in private life and willful acceptance of restrictions coming with judicial office, c) family environment and friends, and implications of their behavior for integrity of the judicial office holder, d) use of prestige of the judicial office to gain some benefit, e) handling of presents and offers, and f) nepotism and favoritism. Also, challenges have been identified in efforts of a judicial office holder to promote legal culture and independence of the judiciary, especially through professional activities and public appearances. Namely, if these efforts are maladjusted, isolated from the rest of the legal community and aimed to criticize, but also if they are accompanied by irresponsible collegueship, they may be perceived more as efforts to undermine the justice system than to strengthen it. This additionally illustrates the very thin line between ethical and unethical behaviors when it comes to integrity and propriety of a judicial office holder.

This chapter provides examples from domestic disciplinary practice that are mostly related to propriety of a judicial office holder and protecting of the office dignity. Unlike other chapters of the Handbook that refer to very specific, almost plastic ethical issues, this chapter elaborates on much subtler ethical dilemmas, and the very identification of these issues depends on the set of overall ethical values of every individual. The author explains this by saying that a judicial holder is expected to recognize the delicate line between unlawful and tactless i.e. improper behaviors at any time. Namely, the *contra lege* behavior is clear, because existence of elements of this offense are easily identifiable. However, improper and offensive behavior, crudeness, arrogance, pranks etc. are not unlawful manifestations, but they certainly compromise the integrity and dignity of a judicial office holder. When addressing all aforementioned ethical challenges, key recommendations for every judicial office holder are related to restraint and constant introspection for the purpose of making fair decisions and ensuring propriety.

PREVENTING CONFLICT OF INTEREST

This chapter covers a topic which was defined more precisely by the HJPC relatively recently, with the adoption of the Guidelines for the prevention of conflict of interest in the judiciary. These Guidelines define the actual, perceived and potential conflicts of interest and instruct a judicial office holder how to avoid conflict between his public office and private interest. This chapter analyses how private interests of a judicial office holder can influence exercise of his official duty. Following the contents of the Guidelines, this chapter provides instructions for their implementation, offering examples from domestic and international

etička pitanja, etičke dileme koje se elaboriraju u ovom poglavlju su mnogo suptilnije i samo prepoznavanje ovih pitanja zavisi od seta sveukupnih etičkih vrijednosti svakog pojedinca. Autor ovo objašnjava tako da se od nosioca pravosudne funkcije očekuje da u svakom momentu prepozna delikatnu liniju između nezakonitog i netaktičnog, tj. nepristojnog ponašanja. Naime, ponašanje *contra lege* je jasno jer je lako utvrditi postojanje elemenata tog djela. Međutim, nedolično i uvredljivo ponašanje, grubost, nadmenost, neslane šale i sl. nisu nezakonite manifestacije, ali sigurno kompromituju integritet i dignitet nosioca pravosudne funkcije. U adresiranju svih pomenutih etičkih izazova, ključne preporuke za svakog nosioca pravosudne funkcije se odnose na suzdržanost i stalnu introspekciju radi donošenja pravičnih odluka i doličnog ponašanja.

SPREČAVANJE SUKOBIA INTERESA

Ovo poglavlje obrađuje temu koja je relativno nedavno preciznije definisana od strane VSTV-a BiH donošenjem Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, koje definišu stvarni, prividni i potencijalni sukob interesa i upućuju na koji način nosilac pravosudne funkcije treba da izbjegava sukob između njegove javne dužnosti i privatnog interesa. Ovo poglavlje analizira na koji način privatni interesi nosioca pravosudne funkcije mogu uticati na obavljanje njegove službene dužnosti. Prateći sadržaj Smjernica, ovo poglavlje daje upute za njihovu primjenu dajući primjere iz domaće i inostrane prakse te postavljajući ključna pitanja za samoprocjenu nosioca pravosudne funkcije. Važno je reći da je ovo prvo nastojanje da se nosiocima pravosudne funkcije približi problematika sukoba interesa i daju upute za prepoznavanje i sprečavanje sukoba interesa.

Privatni interesi se prepoznaju u poslovnim i finansijskim aktivnostima nosioca pravosudne funkcije, uključujući raspolaganje imovinom i dužnosti pravnog zastupnika ili punomoćnika, poklonima i drugim koristima, te obrazovnim i stručnim aktivnostima, a ove teme se zaokružuju obavezom podnošenja finansijskog izvještaja nosioca pravosudne funkcije. Vezano za ovu vrstu privatnih interesa nosioca pravosudne funkcije, veoma je bitno napomenuti da je ovo oblast koja nije prethodno detaljno elaborirana propisima i praksom VSTV BiH. Stalna komisija za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost ima određenu praksu davanja mišljenja o spojivosti dodatnih aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija i ova praksa se obilno citira u ovom poglavlju. Međutim, važno je napomenuti da nije razvijena specifična praksa vezana za širi dijapazon mogućih poslovnih aktivnosti, kao ni za primanje poklona i drugih koristi, dok je praksa efektivne kontrole finansijskih izvještaja nosilaca pravosudnih funkcija u svrhu sprečavanja sukoba interesa tek u povoju. Stoga ovo poglavlje sadrži primjere iz inostrane prakse koji ilustriraju na koji način poslovne aktivnosti nosioca pravosudne funkcije dovode u sukob interesa, šta se sve podrazumijeva pod poklonima i drugim koristima, te koje i kakve obrazovne i stručne aktivnosti mogu biti neprihvatljive sa aspekta sprečavanja sukoba interesa.

Ovo poglavlje također elaborira i druga pitanja koja predstavljaju suptilnije oblike sukoba interesa, a to su komunikacija *ex parte*, zloupotreba povjerljivih informacija i općenito komuniciranje sa javnošću u svojstvu nosioca pravosudne funkcije ili u ličnom svojstvu. Autor uzima u obzir da se nosioci pravosudnih funkcija neminovno sreću sa članovima struke i sa strankama u pravosudnim institucijama i van njih pa je rizik od namjerne ili nenamjerne komunikacije *ex parte* značajan, te naglašava posljedice ovakve komunikacije za garancije jednakosti u postupku i nepristrasnosti postupanja. U ovom poglavlju se daju

practices, and asking the key questions for self-assessment of a judicial office holder. It is important to note that this is the first attempt to explain more closely the issue of conflict of interest to judicial office holders, and to provide instructions on how to recognize and prevent conflict of interest.

Private interests are identified in business and financial activities of judicial office holders, including disposal with assets and duties of a legal representative or proxy, gifts and other benefits, and educational and professional activities, and these topics are completed with the obligation of a judicial office holder to submit financial statements. With regard to this type of private interests of a judicial office holder, it is very important to note that this field was not elaborated in details previously in HJPC's regulations and practice. The Standing Committee of judicial and prosecutorial ethics, independence and incompatibility has its practice of issuing opinions about compatibility of additional activities of judicial office holders, and that practice is quoted extensively in this chapter. However, it is important to note that there is no developed specific practice involving a wider spectrum of potential business activities, or receiving of gifts and other benefits, whereas the practice of effective control of financial statements of judicial office holders aiming at prevention of conflict of interest is in the initial stage only. Therefore, this chapter includes examples from international practice illustrating how business activities of a judicial office holder can result in a conflict of interest, what is implied under gifts and other benefits, and what kinds of educational and professional activities may be unacceptable from the aspect of conflict of interest prevention.

This chapter also elaborates other issues that constitute subtler forms of conflict of interest, which include *ex parte* communication, abuse of confidential information and public communication in general in the capacity of a judicial office holder or in personal capacity. The author takes into account that holders of judicial offices imminently meet members of legal community and different parties inside and outside of judicial institutions, which poses a significant risk of deliberate or undeliberate *ex parte* communication, and emphasizes consequences of such communication for guarantees of equality in the proceedings and impartiality of treatment. This chapter provides recommendations how to avoid such communication and what to do in such cases, and warns about unallowed communication with third parties about ongoing cases.

The chapter problematizes public expression of opinions and viewpoints by judicial office holders as one aspect of a conflict between private and public interests, having in mind the freedom of expression of every individual on the one hand, and potential consequences of lack of restrictions on such freedom for integrity of judicial office on the other. Therefore, this chapter contains a special part which covers the use of social media by holders of judicial offices as a space where rapid development almost erased the line between the private and the public. Instructions promote the responsible use of social media with the aim of increasing the understanding of the judiciary's work among the general public, but they also warn about the risk of unallowed communication, *ex parte* communication, and communication which can decrease the level of trust in the justice system.

preporuke kako izbjeći i kako postupati u slučaju ovakve komunikacije, te se upozorava i na nedozvoljenu komunikaciju sa trećim licima o tzv. živim predmetima.

Ispoljavanje mišljenja i stavova nosioca pravosudne funkcije u javnosti je problematizirano u ovom poglavlju kao jedan aspekt sukoba između privatnog i javnog interesa, imajući u vidu slobodu izražavanja svakog pojedinca, s jedne strane, te potencijalne posljedice za integritet pravosudne funkcije ukoliko ne postoje određena ograničenja za ovu slobodu, sa druge strane. Stoga ovo poglavlje sadrži poseban dio koji obrađuje korištenje društvenih medija od strane nosilaca pravosudnih funkcija kao prostora gdje je brzi razvoj gotovo izbrisao liniju između privatnog i javnog. Uputama se promoviše odgovorno korištenje društvenih medija u svrhu postizanja boljeg razumijevanja rada pravosuđa u široj javnosti, ali se upozorava na rizik od nedozvoljene komunikacije, komunikacije *ex parte*, te komunikacije koja može umanjiti povjerenje u pravosudni sistem.

ODGOVORNOST PREMA POSLU

Ovo poglavlje analizira etički princip odgovornosti imajući u vidu da se sve pravosudne dužnosti imaju obavljati strpljivo, stručno, kvalitetno, sa neophodnim integritetom, ali i efikasno, pravično i u razumnom roku. Ovo poglavlje analizira međunarodne standarde i domaće propise koji određuju različite aspekte odgovornosti prema poslu, koji uključuju dosljednu i pažljivu primjenu zakona te izbjegavanje kašnjenja u provođenju sudijskih ili tužilačkih radnji i odluka.

Odgovornost se posmatra najvećim dijelom u kontekstu postupanja u razumnom roku, te se analizira definicija razumnog roka i instrumenti za postizanje ovog standarda osnovnih ljudskih prava. Da bi se što bliže odredio razumni rok, predstavljena je praksa Evropskog suda za ljudska prava i praksa Ustavnog suda BiH. Neophodno je imati u vidu da kašnjenja u provođenju radnji i donošenju odluka čine najveći dio disciplinske prakse u pravosuđu u BiH. Naime, tokom proteklih godina, najveći broj disciplinskih postupaka protiv nosilaca pravosudnih funkcije je pokrenut za prekršaje koji se odnose na neodgovoran odnos prema profesionalnim dužnostima.

Ovo poglavlje podsjeća na postojeće instrumente i upute za postupanje u razumnom roku i izbjegavanje odugovlačenja postupaka i radnji sudija i tužilaca, uključujući prevashodno planove za rješavanje predmeta. Iako su planovi za rješavanje predmeta već duboko uvriježena praksa u sudovima i tužilaštvima kao alati za postizanje ažurnosti, praksa i dalje pokazuje duge periode neaktivnosti u radu na predmetima i značajna kašnjenja u provođenju pravde. Posljedice kašnjenja u radu nosilaca pravosudnih funkcija su posebno ilustrovane primjerima predmeta hitne prirode, te nastupanjem zastarjelosti krivičnog i prekršajnog postupka i izvršenja sankcija, dok se izdvajaju predmeti sa zakonskom ili procesnom smetnjom kao jedini predmeti u kojima eventualno odugovlačenje može biti opravdano. Zato se u ovom poglavlju čitaocima postavljaju fundamentalna pitanja za procjenu njihovog odnosa prema planovima za rješavanje predmeta, uključujući dio norme koja otpada na rješavanje predmeta iz plana, redoslijed uzimanja predmeta u radu, označavanja statusa predmeta u CMS/TCMS, kao i pitanja za rukovodioce koji imaju ključnu ulogu u praćenju realizacije planova.

Odgovornost prema poslu nosioca pravosudne funkcije doprinosi predvidivosti pravde, te se u ovom poglavlju posebna pažnja posvećuje predvidivim rokovima za rješavanje

DILIGENCE

This chapter analyses the ethical principle of diligence, considering that all judicial duties are to be exercised patiently, professionally, in a high quality manner, with required integrity, but also efficiently, fairly and within a reasonable time limit. This chapter analyses international standards and domestic legislation which lay down different aspects of diligence, including consistent and careful application of law and avoidance of delays in the implementation of judicial or prosecutorial actions and decisions.

Diligence is mostly viewed in the context of acting within a reasonable time limit, and the definition of a reasonable time limit and instruments for achieving this human rights standard are analyzed. In order to determine a reasonable time limit as closely as possible, caselaw of the European Court of Human Rights and of the Constitutional Court of BiH is presented. One should keep in mind that delays in the implementation of actions and in decision making account for the largest part of disciplinary practice in the judiciary in BiH. Namely, in the past years, the majority of disciplinary proceedings against judicial office holders were initiated for offenses involving lack of diligence in office.

This chapter reminds of existing instruments and instructions on acting within a reasonable time limit and on avoidance of delays in proceedings and actions of judges and prosecutors, primarily including case resolution plans. Although case resolution plans have been used for a long time in courts and prosecutor's offices as tools for increasing case clearance rate, practice still shows long inactivity periods in case processing and significant delays in delivery of justice. Consequences of delays in the work of judicial office holders are separately illustrated with examples of emergency cases, and with expiry of statutory limitation periods for criminal and minor offense proceedings and execution of sanctions, whereas potential delay may be justified only in cases involving legal or procedural obstacles. That is why this chapter asks readers fundamental questions for assessment of their attitude towards case resolution plans, including a part of the quota relating to resolution of cases referred to in the plan, the sequence of case assignment, marking of the case status with CMS/TCMS, and questions for managers who play the key role in monitoring of implementation of the plans.

Diligence of a judicial office holder contributes to predictability of justice, and this chapter pays special attention to predictable time limits for case resolution. According to international standards, parties should have access to transparent mechanisms that enable them to know the status of their case at any time. This ideal is directly related to good case management and management of work in the judiciary in general. This chapter presents case management models from international and domestic practice. Based on these models, detailed case management instructions are given to judges and prosecutors, in order to prevent unnecessary delays and to ensure that parties can foresee the schedule of actions in the proceedings and time of resolution of their cases.

Other aspects of diligence are also covered in this chapter, considering that the working discipline and careful decision making largely influence the quality and efficiency of judiciary's work. This chapter thus presents consequences of incorrect delegation of judicial duties, and of insufficient staff supervision in judicial institutions. Respecting decisions and instructions of superiors and superior bodies constitutes a separate aspect of diligence, which applies to all holders of judicial offices, and especially to heads of judicial institutions, in view of their role in performance monitoring and reporting to the HJPC. This part of the

predmeta. Prema međunarodnim standardima, stranke bi trebale imati na raspolaganju transparentne mehanizme pomoću kojih mogu uvijek znati status svog predmeta. Ovaj ideal je u direktnoj vezi sa dobrim upravljanjem predmetima i općenito upravljanjem radom u pravosuđu. Modeli upravljanja predmetima koji su prezentirani u ovom poglavlju dolaze i iz međunarodne i domaće prakse. Na osnovu ovih modela, daju se detaljne upute za upravljanje predmetima za sudije i tužioce, kako bi se spriječilo svako bespotrebno odugovlačenje i kako bi se osiguralo da stranke mogu predvidjeti raspored radnji u postupku i vrijeme rješavanja njihovih predmeta.

I drugi aspekti odgovornosti prema poslu su obrađeni u ovom poglavlju, imajući u vidu da radna disciplina i pažljivo donošenje odluka velikim dijelom utiču i na kvalitet i efikasnost rada pravosuđa. Tako se u ovom poglavlju predstavljaju posljedice nepravilnog delegiranja pravosudnih dužnosti, kao i nedovoljnog nadzora nad radom osoblja u pravosudnim institucijama. Poštivanje odluka i uputstava nadređenih lica i tijela je poseban aspekt odgovornosti, koji se odnosi na sve nosioce pravosudnih funkcija, a naročito na rukovodiocce pravosudnih institucija, imajući u vidu njihovu ulogu u praćenju rada i izvještavanja VSTV-a BiH. U ovom dijelu poglavlja, posebna pitanja za samoprocjenu se postavljaju rukovodiocima pravosudnih institucija sa ciljem preispitivanja njihovog načina planiranja, organiziranja rada, vršenja nadzora i izvještavanja.

Poštivanje radnog vremena je jedan od ključnih faktora odgovornosti prema poslu. Neopravdano odsustvovanje s posla direktno utiče na efikasnost obavljanja radnih zadataka. Stoga se u ovom poglavlju naglašava da dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, kašnjenje na posao, kao i drugo neopravdano odsustvovanje predstavljaju posebne rizike za poštivanje etičkog principa odgovornosti prema poslu.

STRUČNOST NOSIOCA PRAVOSUDNE FUNKCIJE

U Kodeksima sudijske i tužilačke etike, principi odgovornosti prema poslu i stručnosti se posmatraju kao dva međusobno zavisna i neodvojiva etička pojma. Stručnost se u ovom poglavlju definiše kao skup pravnih znanja, vještina, temeljitosti i pripreme, te je pretpostavljena kao *conditio sine qua non* za profesionalno obavljanje pravosudne dužnosti.

Ovo poglavlje analizira i odnos između stručnosti, odnosno nedostatka stručnosti, i disciplinske odgovornosti, u mjeri u kojoj je to moguće. Naime, nestručnost nije definisana kao disciplinski prekršaj, niti je svaka profesionalna greška disciplinski prekršaj, već je neophodno utvrditi da postoji obrazac postupanja koji je suprotan zakonu ili pravilima postupka. Ovakve situacije se mogu posmatrati kao etički problem jer nosilac pravosudne funkcije nije ispunio etičku obavezu kontinuiranog održavanja svoje stručnosti i usavršavanja svojih znanja i vještina. Kada se u ovom poglavlju stručnost povezuje sa disciplinskom odgovornošću, onda se ova veza najvećim dijelom demonstrira kroz disciplinski prekršaj sudija "donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka" (član 56. tačka 9. Zakona o VSTV BiH), odnosno disciplinski prekršaj tužioca "neopravdano kašnjenje u provođenju radnji u vezi s vršenjem dužnosti tužioca ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti tužioca" (član 57. tačka 9. Zakona o VSTV BiH), iako se ne može uvijek i sa sigurnošću razgraničiti da li se kod činjenja ovih prekršaja radilo o nedostatku pravnih znanja, drugih vještina, nedostatku ličnih kvaliteta i etičkih vrijednosti sudije, ili kombinaciji ovih faktora.

chapter asks heads of judicial institutions special questions for self-assessment, with the aim of re-examining their ways of planning, organization of work, supervision and reporting.

Respecting of working hours is one of the key factors of diligence. Absence from work without good reason directly influences the efficiency of performance of assignments. Therefore, this chapter underlines that additional activities of judicial office holders, being late for work, and other absences without good reason constitute special risks for abidance by the ethical principle of diligence.

COMPETENCE OF HOLDERS OF JUDICIAL OFFICES

Codes of Judicial and Prosecutorial Ethics observe principles of diligence and competence as two mutually dependent and inseparable ethical concepts. In this chapter, competence is defined as a set of legal knowledge, skills, thoroughness and preparation, and it is assumed as a *conditio sine qua non* for professional exercise of judicial office.

This chapter also analyses the relationship between competence or lack of competence, and disciplinary liability, to the extent possible. Namely, neither incompetence is defined as a disciplinary offense, nor every professional mistake constitutes a disciplinary offense, but it is necessary to establish a pattern of action which is against the law or rules of proceedings. Such situations can be viewed as an ethical problem because a judicial office holder failed to meet the ethical obligation of continuous maintenance of their competence level and continuous improvement of their knowledge and skills. When this chapter correlates competence with disciplinary liability, this correlation is mostly demonstrated through the disciplinary offense of a judge defined as "issuing decisions in patent violation of the law or persistent and unjustified violation of procedural rules" (Article 56 subparagraph 9 of the Law on HJPC), or the disciplinary offense of a prosecutor defined as "unjustified delays in performing any acts related to the exercise of prosecutorial functions, or any other repeated disregard of the duties of the prosecutor" (Article 57 subparagraph 9 of the Law on HJPC), although it is not always possible to determine whether perpetration of such offenses involved lack of legal knowledge or other skills, lack of personal qualities and ethical values of a judge, or a combination of these factors.

This chapter refers to continuous trainings, systemic and personal ones, with the aim of professional development in the domain of law, skills and ethics of judicial office holders. It is emphasized that a judicial office holder must know substantive and procedural laws well, be informed about amendments thereof, follow domestic and international caselaw and development of international law, all of this combined with the analysis of social and cultural context, i.e. with the reality in which they exercise the office, and under pressure to resolve a large number of cases.

A special part of this chapter is dedicated to trainings in judicial ethics and prevention of conflict of interest, with an exhaustive overview of topics that judicial office holders should study on a regular basis from available and relevant sources. This overview is a recapitulation of all topics covered in this Handbook, which itself should serve as a training resource for ethical and professional exercise of judicial office. Finally, in the end of the chapter, instead of instructions, a Model individual professional development plan for a judicial office holder is proposed, and judicial office holders are recommended to personalize it, and to ensure abidance by the ethical principle of competence and continuous professional development, using institutional training capacities, but also through personal engagement.

Ovo poglavlje upućuje na kontinuiranu edukaciju, sistemsku i ličnu, radi stručnog usavršavanja u pravu, vještinama i etici nosilaca pravosudnih funkcija. Naglašava se da nosilac pravosudne funkcije mora dobro poznavati materijalne i procesne zakone, informisati se o njihovim izmjenama, pratiti domaću i međunarodnu sudsku praksu, kao i razvoj međunarodnog prava, ali i sve ovo u kombinaciji sa analizom društvenog i kulturnog konteksta, odnosno realnosti u kojoj obavlja dužnost, kao i pod pritiskom rješavanja velikog broja predmeta.

Poseban dio ovog poglavlja je posvećen edukaciji o pravosudnoj etici i sprečavanju sukoba interesa, sa iscrpnim pregledom tema koje nosioci pravosudnih funkcija trebaju redovno izučavati iz dostupnih i relevantnih izvora. Ovaj pregled je svojevrsna rekapitulacija svih tema koje su obrađene u ovom Priručniku, koji i sam treba da služi kao edukativni materijal za etičko i profesionalno obavljanje pravosudne dužnosti. Konačno, na kraju poglavlja, umjesto uputa, predlaže se Model individualnog plana stručnog usavršavanja nosioca pravosudne funkcije i preporučuje nosiocima pravosudne funkcije da ga prilagode sebi, te korištenjem institucionalnih kapaciteta za edukaciju, ali i ličnim angažmanom, osiguraju poštivanje etičkog principa stručnosti i kontinuiranog stručnog usavršavanja.

2. Nezavisnost i nepristrasnost sudije i sudske vlasti

Ključnu ulogu koju ima sudska vlast u jednom društvu, te standard nezavisnosti i nepristrasnosti ove vlasti jasno oslikava sljedeći navod⁶:

“Pravosuđe, uključujući tijela za provođenje zakona, kao i tijela krivičnog gonjenja i posebno nezavisno sudstvo te pravnička profesija uopšte, u punoj saglasnosti sa relevantnim standardima sadržanim u međunarodnom instrumentariju ljudskih prava, ključni su za puno i ravnopravno ostvarenje ljudskih prava i kao takvi neophodni u procesu demokratizacije i održivog razvoja.”

Država mora garantovati sudijama (nosiocima sudske vlasti) zaštitu da bi mogli ustavno i zakonito postupati i odlučivati, te biti ograničeni isključivo obavezom postupanja i odlučivanja u skladu sa činjenicama slučaja i na njima primjenjivim zakonom, bez ikakvih vanjskih ili unutrašnjih uticaja. Država takođe garantuje zaštitu pojedinca od proizvoljnosti, arbitrarnosti i zloupotrebe moći i u isključivoj je funkciji zaštite prava i sloboda građana.

Pitanja nezavisnosti i nepristrasnosti sudske vlasti u institucionalnom smislu i sudija profesionalaca koji je vrše u pojedinačnom, ličnom svojstvu često su neodvojiva. Ova pitanja se razmatraju u praksi u međusobnoj korelaciji posebno kroz zahtjev člana 6. stava 1. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Principi nezavisnosti i nepristrasnosti se takođe tumače kroz principe pravosudne etike, pravila o izuzeću, pravila o sukobu interesa i nepotizmu. Iz ovog razloga se dijelovi ovog poglavlja ne mogu striktno odvojiti i međusobno se isprepliću.

Namjena ovog poglavlja je da prvenstveno praktičarima pruži upućujuće smjernice u radu i obavljanju njihovih profesionalnih obaveza da bi sačuvali i održali nezavisnost i integritetsuda i sudske vlasti, kao i nezavisnost, nepristrasnost i integritet sudije.

6 Bečka deklaracija, usvojena na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima, Beč, 14. – 25. juna 1993., potvrđena na 48. zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih naroda 1993. godine (rezolucija 48/121).

2.1. Nezavisnost suda i sudije

Postojanje nezavisnog i nepristrasnog suda je obaveza koja proizlazi iz garancija člana 6. stava 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda.⁷ Nezavisnost suda zavisi od dva ključna faktora – garancija za nezavisnost suda kao institucije pravosuđa i posebne grane vlasti te garancija za nezavisnost sudija kao nosioca pravosudne funkcije u jednom sudu. Ove garancije su međusobno povezane i u državnom sistemu koji je zasnovan na vladavini zakona apsolutno neodvojive. Garancije institucionalne nezavisnosti proističu iz načela organizacije sudske vlasti, kao posebnog stuba vlasti u odnosu na izvršnu i zakonodavnu, i njenog uređenja. Garancije lične nezavisnosti sudija se posmatraju kroz prizmu položaja sudije kao nosioca sudske vlasti i garancija neuplitanja drugih grana državne vlasti, ali i drugih sudova odnosno sudija u njegovo odlučivanje, izuzev u propisanom žalbenom postupku u toku vođenja sudskog postupka i donošenja sudske odluke. Nivo osiguranja ovih garancija zavisi od dostignutog stepena poštivanja ključnih međunarodnih standarda koji se odnose na nezavisnost pravosuđa.

2.1.1. Institucionalna nezavisnost suda

Brojni međunarodni dokumenti razrađuju principe uređenja i nezavisnosti sudske vlasti, uključujući dokumente Ujedinjenih naroda, npr. Nacrt univerzalne (opšte) deklaracije o nezavisnosti pravosuđa,⁸ na njoj temeljenih Osnovnih načela nezavisnosti pravosuđa,⁹ Načela za efikasnu primjenu osnovnih načela nezavisnosti pravosuđa,¹⁰ Univerzalnu povelju o sudiji Međunarodnog udruženja sudija iz 1999. godine, te posebne preporuke Vijeća Evrope,¹¹ Evropsku povelju o zakonima za sudije i njenim tumačenjima,¹² kao i različite regionalne dokumente (npr. Načela i smjernice o pravu na pravično suđenje i pravnu pomoć u Africi¹³ i dr.). Brojnost i sadržina dokumenata koja se bave pitanjima funkcionisanja sudske vlasti potvrđuju njen značaj i ustanovljavaju osnovne principe organizovanja sudske vlasti, prava i odgovornosti sudija, ali i drugih učesnika u sudskim postupcima, koji se nadalje razrađuju u domaćim pravosudnim sistemima.

Ustavne garancije u Bosni i Hercegovini, posebno kroz entitetske ustavne odredbe o nezavisnosti sudske vlasti, kao i garancije koje proizlaze iz zakona o organizaciji i uređenju

7 Član 6. prva rečenica stava 1. Konvencije: Prilikom utvrđivanja njegovih građanskih prava i obaveza ili krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ustanovljenim zakonom.

8 Rezolucija Ekonomskog i socijalnog vijeća UN broj 1989/60 "Osnovna načela nezavisnosti pravosuđa" (tzv. Singhvi deklaracija).

9 Usvojena na VII kongresu UN održanom 1985. godine, potvrđena rezolucijama Generalne skupštine UN iste godine.

10 Potvrđena od strane Generalne skupštine UN-a rezolucijom 44/162 1989. godine.

11 Najčešće korištena radi objašnjavanja osnovnih načela funkcionisanja sudstva i sudija radi ostvarivanja načela vladavine prava je Preporuka broj R (94) 12 Vijeća ministara državama članicama Vijeća Evrope o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija. Takođe, relevantne su i Preporuka broj R (2000) 21 o slobodi obavljanja advokatske profesije i Preporuka R (2000) 19 o ulozi tužioca (državnog advokata) u sistemu krivičnog prava.

12 Donesena na multilateralnom sastanku Vijeća Evrope, 8. – 10. juli 1998. godine.

13 Usvojena na 2. samitu i sastanku šefova država AU, 2003. godine.

sudova (zakoni o sudovima, Zakon o VSTV BiH) su najznačajniji izvori prava koji bi trebali da garantuju nezavisnost sudske vlasti i sudija.

Sudstvo je nezavisno ako je oslobođeno od uticaja drugih grana vlasti i drugih uticaja, a kriteriji za ocjenjivanje njegove nezavisnosti su način finansiranja pravosuđa i uslovi za rad sudova, način izbora sudija i njihov radnopravni status (trajnost mandata, mogućnost razrješenja, ekonomski status, socijalne i zaštitne garancije, edukacija i dr.) te postojanje garancija protiv spoljnih pritisaka i ostavljanje utiska nezavisnosti.

Ove pretpostavke¹⁴ određuju stepen institucionalne nezavisnosti suda, ali i presumpciju lične nezavisnosti sudije, kao i stepen povjerenja građana, stranke ili učesnika u sudskom postupku u rad sudske vlasti.

Primjer 1. (iz prakse Evropskog suda za ljudska prava; presuda u predmetu "Olujčić protiv Hrvatske" od 5. 2. 2009. godine). *U ovom predmetu je Sud ispitivao garancije nezavisnosti i nepristrasnosti suda u konvencijskom smislu. Naime, predmet postupka je disciplinski postupak vođen pred Državnim sudbenim vijećem i razrješenje sudije kao ishod ovog postupka, a u ovom predmetu je Sud prihvatio nadležnost i posmatra Državno sudbeno vijeće kao organ koji je vršio sudske ovlasti. U odnosu na nezavisnost suda, odnosno Visokog sudbenog vijeća u ovom slučaju, smjernice citirane presude jasno ukazuju na elemente nezavisnosti suda, kao što su način imenovanja njegovih članova i njihov mandat, imunitet i uslovi za razrješenje, osigurana sredstva za rad, kao i druge garancije protiv vanjskih pritisaka:*

"38. Kako bi se utvrdilo može li se neko tijelo smatrati neovisnim, treba uzeti u obzir, inter alia, način imenovanja njegovih članova i njihov mandat, postojanje jamstva protiv vanjskih pritisaka i pitanje daje li to tijelo utisak da je neovisno (vidi, inter alia, predmeta 'Longborger v. Sweden', 22. lipnja 1989., stavak 32., Series A br. 155 i Brayan v. The United Kingdom, 22. studeni 1995., stavak 37., Series A br. 335-A). Nadalje, sud (tribunal) o kojemu se radi mora biti nadležan ispitati sva činjenična i pravna pitanja mjerodavna za spor koji je pred njim (vidi predmete 'Terra Woningen B.V. v. The Netherlands', 17. prosinca 1996., stavak 52., Reports 1996-VI; Chevrol v. France [GC], br. 49636/99, stavak 77., ECHR 2003-III i 'I.D. v. Bulgaria', br. 43578/98, stavak 45., 28. travnja 2005).

39. Sud bilježi da je Državno sudbeno vijeće [DSV, op. aut.] osnovano zakonom, i to Zakonom o Državnom sudbenom vijeću iz 1993. godine, sa daljnjim izmjenama i dopunama, koje je sve donio Sabor u standardnom zakonodavnom postupku. Ovaj zakon uređuje imenovanje članova DSV-a, njihove imunitete, razrješenje, opseg

14 Ovim pretpostavkama se, između ostalih izvora, govori i u The AIRE Centre, Priručnik o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava: Nezavisnost i nepristrasnost suda, dostupna na <https://csd.pravosudje.ba/vstv/faces/faces/vijesti.jsp?jsessionid=2a7b0a17dbb109b3e99caad7d2417e5a916ddaa0a7f76ce6e387fc865b799837.e34TbxyRbNiRb40Lc3uPcheObx8Reo?id=64214>, str. 10.

njihovih funkcija, postupke koje treba primijeniti i sva druga pitanja mjerodavna za funkcioniranje DSV-a.

40. Glede neovisnosti DSV-a sud bilježi da se sredstva za njegov rad osiguravaju u državnom proračunu i da ih dodjeljuje Sabor. Raspodjela tih sredstava u rukama je predsjednika DSV-a. Ono je neovisno od izvršne vlasti i njegovi članovi nisu vezani nikakvom uputom u vršenju svojih funkcija. Imenuje ih Sabor na razdoblje od osam godina te imaju isti imunitet kao i suci. Biraju se iz redova sudaca, državnih odvjetnika, Hrvatske odvjetničke komore i profesora prava, i svi moraju biti vrlo ugledne osobe. Oni djeluju u svom osobnom svojstvu, i ne primaju naredbe za vršenje svojih ovlasti, te daju prisegu da će se pridržavati Ustava i zakona. Može ih razriješiti Sabor, samo iz razloga konkretno navedenih u Zakonu o Državnom sudbenom vijeću, i u skladu s postupkom propisanim tim zakonom.

41. Glede postupka pred Državnim sudbenim vijećem, Sud bilježi da ono primjenjuje pravila kaznenoga postupka detaljno propisana Zakonom o kaznenom postupku. Ova uključuju, inter alia, sva jamstva koja daje članak 6. Konvencije i omogućuju okrivljeniku dati svoju obranu. Kad donosi odluku u stegovnom postupku protiv sudaca, Državno sudbeno vijeće je ovlašteno utvrditi činjenice u određenom predmetu, održavati ročišta, saslušati svjedoke i ocijeniti druge dokaze, te odlučiti o svim činjeničnim i pravnim pitanjima.

42. Tako je u predmetu podnositelja zahtjeva pri odlučivanju o njegovoj stegovnoj odgovornosti Državno sudbeno vijeće vršilo sudske ovlasti. S obzirom na takvu pozadinu, Sud smatra da se u svrhu članka 6. Konvencije Državno sudbeno vijeće treba smatrati neovisnim sudom (tribunal) osnovanim zakonom, te da je stoga u svrhu članka 6., stavka 1. Konvencije stegovni postupak protiv podnositelja zahtjeva vođen pred sudom (tribunal)."

2.1.2. Individualna nezavisnost sudije

Garancije individualne nezavisnosti sudije su usko vezane sa pitanjem institucionalne nezavisnosti i garancijama njegove nezavisnosti ne samo od drugih grana vlasti već i od kolega, javnosti, društva te stranaka u postupku.

1.1 Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, javnost, medije i druge institucije društva, kao i u odnosu na konkretne stranke u postupku.

***Napomena čitaocu: Na ovaj način, crvenim okvirom, će se u nastavku priručnika prikazivati izvodi iz Kodeksa sudijske etike.**

Kodeks sudijske etike¹⁵ predstavlja ključni dokument kojim se utvrđuju smjernice za postupanje sudija redovnih sudova u Bosni i Hercegovini.¹⁶ Ključni etički principi

¹⁵ Kodeks sudijske etike, "Službeni glasnik BiH", br. 13/06, 24/15, 94/18.

¹⁶ Ustavni sudovi u Bosni i Hercegovini imaju vlastita pravila. Tako je, primjera radi, Ustavni sud BiH donio Pravilnik o

nezavisnosti, nepristrasnosti, jednakosti u postupanju, integriteta i doličnog ponašanja te stručnosti i odgovornosti prema poslu su razrađeni taksativno, kao i odredbama o primjeni takvih standarda. Pritom je nužno imati u vidu da je etički kodeks "širi" dokument kojim se razrađuju principi sudijskog ponašanja, te nije svaka povreda i kršenje etičkih pravila nužno i disciplinski prekršaj, kažnjiv prema odredbama Zakona o VSTV BiH. Skup etičkih pravila ima usmjeravajuće dejstvo i predstavlja cilj kojem se teži i kojem se sudije svojevrijedno podvrgavaju da bi izbjegle kako mogućnost ulaženja u zonu prekršajne disciplinske odgovornosti, tako i u cilju jačanja sudijskog integriteta i sudske nezavisnosti i nepristrasnosti, te kvalitete rada.

Prema Kodeksu sudijske etike: *"Nezavisnost pravosuđa predstavlja preduslov za vladavinu prava. Sudija obavlja sudijsku funkciju nezavisno, na osnovu zakona i vlastite procjene činjenica, podržavajući nezavisnost pravosuđa sa individualnog i institucionalnog aspekta."* Sljedeće su upute za primjenu ovog kodeksa.

1.2 Sudija ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

Tačke 1.1. i 1.2. Kodeksa sudijske etike predstavljaju "dvije strane istog novčića". Naime, tačkom 1.1. se uspostavlja garancija koja omogućava sudiji da postupi isključivo u skladu sa vlastitim tumačenjem činjenica i relevantnog prava, prema svom najboljem znanju i umijeću, bez ikakvih spoljnih pritisaka. To je neotuđivo pravo sudije, koje omogućava da je sudija ograničen isključivo i samo zakonom i nedopušteno je bilo kakvo miješanje izvana u procesu donošenja sudskih odluka, koje mogu biti predmetom zakonitog preispitivanja isključivo od strane nadležnog, "višeg" žalbenog suda.

Tačkom 1.2. Kodeksa se zabranjuju neprikladne veze sa zakonodavnom i izvršnom vlasti u najširem smislu, i sa stanovišta percepcije javnosti o nepostojanju neprikladnih veza. Sudije profesionalci imaju visok prag zaštite u pogledu pretpostavke njihove lične nezavisnosti. Stoga, sudije ne treba da ovu zabranu posmatraju kroz prizmu vlastite, lične, subjektivne percepcije o vlastitoj osposobljenosti da sude nezavisno i nepristrasno. Sudije treba da sintagmu "prikladnosti" posmatraju kroz vizuru javnosti, u cilju jačanja integriteta i nekorumpiranosti postupka i sudskog odlučivanja, a time i jačanja vladavine prava u društvu. U cilju pomoći sudiji, u tom pravcu uspostavljene su i zakonske zabrane (sudija ne smije biti član političke stranke, učestvovati u skupovima na kojima se raspravlja ili se izražavaju politički stavovi, biti član različitih parlamentarnih ili vladinih odbora, komisija i slično, izuzev onih kojima se ne ugrožava utisak i dojam o nezavisnosti sudstva u cjelini i sudije kao pojedinca.

načinu prijavljivanja i postupanja po prijavama o nepravilnostima i zaštiti lica koja prijave nepravilnosti u Ustavnom sudu BiH i razrađene su procedure u tom pravcu. Ustavni sud Federacije BiH ima Kodeks sudijske etike. Prema Odluci o položaju, organizaciji, funkcionisanju, samostalnosti i upravno-materijalnoj nezavisnosti Ustavnog suda Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 6/18), povreda Kodeksa može biti osnov za pokretanje postupka pred Komisijom za sudijsku etiku i sudom, a u konačnici biti i razlog za razrješenje sudije. Strukovna udruženja sudija, primjera radi Udruženje sudija/sudaca u Federaciji BiH, a i druga, imaju kodeks etike još od 1996. godine, te tzv. Sudove časti, pri čemu bi trebalo podržati njihovo proaktivno djelovanje u promovisanju etičkog ponašanja, sa jedne strane, ali i zaštiti sudija od neosnovanih i diskreditujućih napada u javnosti, sa druge strane.

Zakonom o VSTV BiH propisana su zajednička pravila nespojivosti dužnosti sudije i tužioca sa drugim dužnostima i imunitet (Poglavlje VIII).¹⁷ Dužnosti koje sudija obavlja pored svoje pravosudne dužnosti, koja ima primat nad svim ostalim, smatraju se faktorom koji utiče na nezavisnost sudije uopšte, ali i nepristrasnost u postupanju u konkretnim predmetima. Opštom zabranom vršenja nespojivih dužnosti su uspostavljeni kriteriji koji se ispituju prema svim okolnostima konkretnog slučaja, tako da je sudiji zabranjeno da obavlja bilo kakvu dužnost:

- za koju se može smatrati da ometa ispravno i nepristrasno vršenje dužnosti;
- koja može imati negativan uticaj na nezavisnost ili ugled sudijske dužnosti;
- koja može dovesti u sumnju njegovu sposobnost da postupa nepristrasno;
- koja može štetiti ugledu sudijske dužnosti.

Ovo opšte načelo je definisano stavom 1. člana 82. Zakona o VSTV BiH, te je dalje razrađeno u istom članu i konkretnim zabranama kojima se sudija svojevolumeno podvrgava, tako da u cilju zaštite digniteta sudske vlasti sudija ne smije: biti član političke partije, niti obavljati bilo kakvu dužnost u organima političkih partija, odnosno udruženjima ili fondacijama povezanim sa političkim partijama. Član 83. stav 4. Zakona o VSTV BiH dalje propisuje da "Sudija ili tužilac ne smije obavljati bilo kakve druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudije ili tužioca".

Pored ovoga, kao i kod drugih javnih zvaničnika, sudija mora voditi računa da njegov privatni interes ne utiče na njegovu nepristrasnost. Privatni interes u ovom smislu uključuje, ali se ne ograničava samo na bilo koju korist za njega, članove njegove porodice, lica ili organizacije sa kojim on ima ili je imao bliske lične, poslovne ili političke odnose. Postoje ograničenja na privatne interese sudije, uključujući njegove bliske lične, poslovne i političke odnose, o čemu se detaljno govori u poglavlju ovog Priručnika o sukobu interesa. Pored toga, sljedeće preporuke¹⁸ ilustruju karakteristične odnose koje sudija ne smije imati radi osiguranja svoje nezavisnosti, te da njegov privatni interes ne dođe u sukob sa interesom njegove javne dužnosti.

Preporuka 1. Pojedine političke partije imaju posebne savjetodavne organe u kojima učestvuju ugledne ličnosti iz javnog života koje ne moraju biti njihovi članovi. Takođe, političkim partijama je uglavnom od interesa da u takvim organima imaju i visokopozicionirane sudije. Sudija ne bi smio biti član takvih stalnih ili ad hoc tijela, bez obzira što nije član stranke ili njenih organa.

Preporuka 2. Sudija ima pozitivnu obavezu da se uzdrži od učestvovanja u aktivnostima političkih partija. Sudija ne bi smio prisustvovati konvencijama ili okupljanjima članova političkih partija niti obilježavanju godišnjica i sl., uključujući i skupove organizovane za širu javnost od strane političke partije, koalicije i sl.

17 "Službeni glasnik BiH", br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08.

18 Ove preporuke se zasnivaju na identifikaciji različitih situacija u kojima se može naći sudija, a u skladu su sa odredbama Zakonom o VSTV BiH (čl. 82 i 83) i principima Kodeksa sudijske etike (t. 2.2.1., 2.2.2., 2.2.2.a., 2.2.3., 2.2.4., 2.2.5., 4.5.a., 4.7.c., 4.9., 4.9.a., 4.9.b. 4.10.)

Preporuka 3. Sudija ne bi trebao ugovarati korištenje objekata koji pripadaju ili kojima se služi politička partija. Sudija će uložiti razuman napor da upozna člana svoje porodice o ovom ograničenju.

Preporuka 4. Vodeći se Zakonom o VSTV i principima Kodeksa sudijske etike, sudija ne smije biti član nijedne organizacije koja vrši diskriminaciju, niti ugovoriti korištenje objekata koji joj pripadaju ili kojima se ovakva organizacija služi. U tom pogledu, sudija ne bi trebao djelovati u organizacijama, udruženjima ili fondacijama koje nemaju dobrotvorni ili profesionalni karakter (strukovna udruženja, udruženja za promicanje pravnih i pravničkih vrijednosti i sl.), kao i organizacijama koje uslovljavaju članstvo po nekom od zabranjenih osnova ili promiču vrijednosti suprotne proklamovanim demokratskim vrijednostima i slobodama i pravima građanina u društvu.

Preporuka 5. Sudija može biti član organa strukovnog udruženja sudija ili sličnog, neprofitnog pravnog lica. Sudija, u skladu sa zakonom, može biti član upravnog ili sličnog odbora pravnog lica ovlaštenog za poslove edukacije sudija i sudskog osoblja, eventualno sportskog ili hobističkog udruženja, bez naknade, ukoliko isto nije u opštem smislu nespojivo sa njegovom sudijskom dužnosti ili može da dovede u pitanje dojam objektivne nezavisnosti i nepristrasnosti. Sudija ne bi trebao biti član niti takvih pravnih lica ukoliko je sastav upravnog ili nekog drugog organa takav (visokopozicionirani članovi političkih partija ili predstavnici izvršne ili zakonodavne vlasti) da njegov angažman u takvom tijelu može ugroziti dojam objektivne nepristrasnosti sudije.

Preporuka 6. Vodeći se Zakonom o VSTV, sudija ne smije biti advokat, notar niti obavljati druge poslove koji se obavljaju uz naplatu, a nespojivi su sa njegovim dužnostima. Sudija ne smije biti član upravnog ili nadzornog odbora javnih ili privatnih preduzeća, ili drugih pravnih osoba.

Preporuka 7. Izuzetno, sudija može biti uključen u akademske, nastavne i naučne ili slične aktivnosti u svrhu edukovanja javnosti i može za ovaj posao primiti naknadu. Sudija može biti, bez zasnivanja radnog odnosa, predavač u školskim ustanovama, član tima koji radi istraživanje na projektima unapređenja pravosuđa, kao i edukator, ukoliko njegov angažman nije u suprotnosti sa njegovim dužnostima ili ne ometa kvalitetno obavljanje osnovne sudijske dužnosti.

Zakonom o VSTV BiH je kao disciplinski prekršaj sudije prepoznato "miješanje u postupanje sudije ili tužioca sa namjerom opstruiranja ili potcjenjivanja njihovih aktivnosti" (član 56. tačka 13.). Sljedeći primjer iz domaće disciplinske prakse ilustruje ovaj prekršaj.

1.3 Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan i od svojih kolega.

Primjer 2. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za, između ostalih, i prekršaj iz člana 56. tačka 13. Zakona o VSTV BiH jer se u krivičnom predmetu za koji nije bila zadužena miješala u postupanje sudskog vijeća i predsjednika postupajućeg sudskog vijeća, a s namjerom potcjenjivanja njegovog postupanja u jednom predmetu na način da je nakon obavljenog telefonskog razgovora sa braniocem osuđenog bez znanja i odobrenja postupajućeg sudije od Pisarne Suda osobno zatražila krivični spis i u ime sudskog vijeća donijela rješenje kojim se obustavlja postupak izvršenja kazne zatvora protiv osuđenog, te u ime postupajućeg*

sudije donijela dnevnu naredbu da se isto rješenje odmah dostavi KPZ i braniocima osuđenog, na koju naredbu je svojeručno stavila potpis predsjednika vijeća. (Broj: 0054/06 od 29. 12. 2006. godine)

U sljedećem primjeru iz disciplinske prakse se može uočiti ponašanje iz člana 56. tačka 13., iako u disciplinskom postupku nije ovako kvalifikovano.

Primjer 3. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom, između ostalog, i jer je na vlastitu inicijativu došla na razgovor u tužilaštvo i kod glavnog tužioca u vezi predmeta koji se kod tog tužilaštva vodio protiv nje. Tom razgovoru je prisustvovao zamjenik glavnog tužioca i ovom prilikom je tužena istakla da je došla upozoriti glavnog tužioca da dobro prouči spis, da ona ima informaciju da je istraga pri kraju i da se ubrzo treba donijeti odluka, te da ne može da vjeruje da se taj postupak vodi i da će od VSTV-a zatražiti da se smijene svi tužioci ukoliko dođe do optuženja. (Broj: VSTV-02-1026-04062007).*

Sudija ima mogućnost i izbor da u okvirima institucije u kojoj radi ili pak profesionalnog sudijskog udruženja kojem može da bude član, da se konstruktivno, te kritičkim i samokritičkim istupima i prijedlozima i vlastitim primjerom zalaže za jačanje nezavisnosti sudstva. Ovakvim ponašanjem treba zamijeniti eventualni "kritizerski" odnos prema pravosuđu.

1.4 Sudija podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

Primjer 4. (iz domaće disciplinske prakse) *Predsjednik suda je u javnosti i medijima u više navrata davao neprikladne izjave i komentare o predmetima u kojima je postupak bio u toku, pri čemu je iznosio svoj lični stav i negativan sud o postupanju tužilaštva i policije, te javno izrazio sumnju u zakonitost poduzetih radnji (član 56. tač.15. i 22. Zakona o VSTV-u BiH).¹⁹*

Na kreiranje percepcije o sudstvu u znatnoj mjeri utiču i mediji. Odnos medija kao kreatora javnog mišljenja i sudova i sudija je izuzetno važno pozicionirati na način da javnost dobije relevantne informacije o ovoj grani vlasti ili konkretnom predmetu koji je od njenog interesa sa jedne strane, a da se pritom ne ugrozi tok postupka i naruše osnovni postulati, posebno krivičnog postupka ("presumpcija nevinosti" kao jedan od najznačajnijih postulata krivičnog postupka).

¹⁹ Primjer je preuzet iz publikacije VSTV BiH (2013) Disciplinska odgovornost u pravosuđu: Uvod u međunarodne standarde i domaća praksa, autori: mr. Arben Murtezić, Alena Kurspahić i Marijana Sladoje.

Pored legitimnog prava sudije na slobodno izražavanje, takođe je legitiman i zahtjev da on voljno prihvati određena ograničenja i tog, inače neapsolutnog prava, imajući u vidu značaj funkcije u društvu koju vrši. Izuzetno je važno imati u vidu ovu dualnost koja nameće obavezu da se promišljeno, oprezno, odgovorno i sa posebnom pažnjom reguliše odnos sudije i medija.

Ovi standardi su definisani i nizom međunarodnih dokumenata koji govore o nezavisnosti i nepristrasnosti sudije.²⁰

U ovom kontekstu treba imati na umu da je članom 56. tačka 15. Zakona o VSTV BiH kao disciplinski prekršaj sudije propisano "davanje bilo kakvih komentara, dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju, ili nepoduzimanje odgovarajućih koraka kako bi se osiguralo da se njemu podređeni uposlenici suda takođe suzdrže od davanja komentara".

Dugogodišnji spor vođen protiv sudije V.V. iz Beograda je postupak koji je izazvao veliku buru u javnosti Srbije, a koji u konačnici nije dao odgovor na ključno pitanje, odnosno razjasnio kada i pod kojim uslovima i da li uopšte sudija može, pozivajući se na slobodu izražavanja, samostalno da reaguje na pritisak javnosti i različite medijske komentare njegovih sudijskih odluka. Ipak, ovaj predmet može poslužiti kao svojevrsna "studija slučaja" te se preporučuje čitaocu za analitičku procjenu prihvatljivosti ponašanja sudije u datim okolnostima i u odnosu na etički princip nezavisnosti.

Primjer 5. (iz pravne prakse Republike Srbije) *Visoki savet sudstva Srbije je u tri navrata (prvogostepeni i drugostepeni postupak, te ponovni postupak nakon presude Upravnog suda Republike Srbije²¹) odlučivao o disciplinskoj odgovornosti sudije, jer je davao komentare u sredstvima javnog informisanja o sudskoj odluci donijetoj u nepravosnažnom postupku u kom je postupao u svojstvu predsjednika vijeća na taj način što je u razgovoru za "Politiku" dao obavještenje "da se strogo pridržavao zakona i procedure kada je odlučio da Miroslavu Miškoviću, vlasniku 'Delta Holdinga' privremeno vrati pasoš radi putovanja u London" i objasnio da "u slučaju Miškovića nije određena, produžena ili ukinuta bilo kakva mera, što bi bio razlog da se zatraži mišljenje specijalnog tužioca, da on smatra da mišljenje tužioca nije bilo potrebno u ovakvoj situaciji", i iako je naveo da niko nema prava da traži objašnjenje u vezi sa tom odlukom, izjavio je: "Odluka i procedura su apsolutno zakonite, a ja svoj posao radim filigranski precizno. Zakon kaže da posle potvrđivanja optužnice o ovoj meri odlučuje*

20 Npr. Burgh House načela o nezavisnosti međunarodnog sudstva (član 7. Sloboda izražavanja i udruživanja, 7.2. "Sudije će zadržati tajnost vijećanja i neće javno komentarisati postupke u toku" i 7.3. "Sudije se moraju suzdržavati od komentarisanja presuda i postupaka, kako onih u kojima sami sudjeluju, tako i onih drugih sudova, kao i od komentarisanja nacrti, prijedloga i drugih pitanja za koje postoji vjerovatnost da mogu doći pred njihov sud. »); principi Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i jurisprudencija strazburškog suda; UN-ova Osnovna načela nezavisnosti pravosuđa (član 8. "U skladu sa Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, sudije jednako kao i ostali građani uživaju slobodu izražavanja, uvjerenja, udruživanja i okupljanja pod uslovom da se u ostvarivanju tih prava ponašaju tako da čuvaju dostojanstvo svog poziva kao i nezavisnost i nepristrasnost sudstva").

21 Presuda broj 15 U 11078/15 od 19.5.2017. godine.

predsjednik veća", i napomenuo je "da je medijska spekulacija da je Miškoviću pasoš vraćen tajno i da odluka nije prošla kroz pisarnicu", te dalje objasnio da "na perfidan način pripisuje mi se nezakonitost u proceduri i ovo doživljavam kao pritisak. Zakon je apsolutno poštovan. Tačno je da je Miškoviću vraćen pasoš na ruke, kako zakon i nalaže", a na pitanje novinara kakve će biti posljedice i ko će odgovarati ukoliko se Mišković 26. decembra ne pojavi na suđenju, izjavio je "da li će se Mišković vratiti, stvar je procene, a procenjeno je na osnovu stanja u predmetu. Ne želim da prognoziram šta će se dogoditi".

Disciplinska komisija je rješenjem odbila prijedlog za vođenje disciplinskog postupka protiv sudije, obrazlažući da u Zakonu o sudijama ne postoji odredba koja imperativno zabranjuje sudiji da može dati izjavu u sredstvima javnog informisanja, te da je sudija u komunikaciji sa medijima postupao u "nužnoj odbrani" i to u situaciji kada se nadležna ovlaštena lica shodno sudskom poslovniku nisu oglašavala za medije.

Po žalbi na navedenu odluku rješenjem Visokog saveta sudstva usvojena je žalba disciplinskog tužioca i preinačeno rješenje disciplinske komisije na način da je usvojen prijedlog za vođenje postupka i sudija je oglašen odgovornim zbog radnji opisanih u činjenicama slučaja, koje je organ izmijenio, dakle zbog počinjenja disciplinskog prekršaja davanje komentara o sudskim odlukama, postupcima ili predmetima u sredstvima javnog informisanja na način suprotan zakonu i Sudskom poslovniku, te mu je izrečena javna opomena. Visoki savet sudstva je u drugostepenoj odluci, pri čemu je izmijenio činjenični opis optužbe i uveo, što iz opisa proizlazi, i propis na koji se disciplinski tužilac nije pozvao u optužbi, kojom je oglasio odgovornim sudiju, istakao da je došlo do povrede zakona odnosno Sudskog poslovnika. Pritom je cijenio činjenicu da je sudija sam pozvao novinare i dao im intervju u "Politici", a odbio je navode sudije da nije ugrozio pravičnost, jer po ocjeni Visokog saveta sudstva je očigledno jasno da sama sadržina njegove izjave predstavlja komentarisanje sudske odluke. S tim u vezi interesantan je stav iskazan u tom rješenju u kojem se Visoki savet sudstva pozvao na pravni stav Vrhovnog suda Srbije, usvojen na sjednici Krivičnog odeljenja 25. 11. 2008. godine i objavljen u Biltenu Vrhovnog suda Srbije 1/2009 da su granice prihvatljive kritike šire kada je riječ o javnim ličnostima u odnosu na privatna lica, da za razliku od običnih građana, koji to svojstvo nemaju, javne ličnosti su neizbježno i svjesno izložene pomnom ispitivanju svake svoje riječi i djela kako od novinara, tako i od javnosti uopšte, te stoga moraju ispoljiti veći stepen tolerancije. S tim u vezi je i presuda Evropskog suda za ljudska prava Lepoić protiv Srbije, broj: 13909/05 od 6. 11. 2007. godine.

Upravni sud Republike Srbije je presudom od 19. 5. 2017. godine uvažio tužbu na citirano rješenje Visokog saveta sudstva i vratio predmet na ponovni postupak i odlučivanje. Stav Upravnog suda Srbije u navedenoj presudi je detaljno obrazložen i u konačnici je ovaj sud, ne ulazeći u materijalnu prirodu prekršaja, ukinuo osporeno rješenje zbog apsolutno bitnih povreda postupka.

U ponovljenom postupku je donijeta odbijajuća odluka, imajući u vidu prestanak svojstva sudije V.V. koji je napustio sudijsku branšu.

Imajući u vidu tačku 1.4. Kodeksa sudijske etike, kao i etička ograničenja u vezi s javnim izražavanjem stavova sudije (t. 2.4., 2.4.a., 2.4.b., 2.4.c. Kodeksa), te komentarisanje predmeta koji su u toku, sudijama se preporučuje sljedeće postupanje:

Preporuka 8. Prije bilo kakve neposredne komunikacije sa predstavnicima medija, sudija bi se trebao obratiti predsjedniku suda ili drugom licu ovlaštenom za informisanje javnosti da odgovori na eventualni opravdani ili iznudaeni, pa i kritizerski (ne kritički) komentar ili medijski izvještaj.

Preporuka 9. Ukoliko pak ocijeni da bi njegovo obraćanje bilo sa stanovišta etičnosti dopustivo, sudija bi trebao razmisliti o elementima slobode izražavanja u kontekstu standarda ograničenja, analogno preispitujući: a) da li je nekim zakonom (propisom, aktom nadležnog organa) njegov istup nedopušten, odnosno striktno zabranjen, naprimjer kada je riječ o tajnosti vijećanja i sl., b) da li je ograničenje neophodno u demokratskom društvu, i posebno, c) teži li legitimnom cilju.

U kontekstu kreiranja javnog stava i mišljenja o sudskim odlukama, legitiman cilj može biti jedino razjašnjavanje proceduralnih i zakonskih aspekata donošenja neke kontroverzne ili neistinito prezentovane i komentarisane sudske odluke radi edukacije javnosti i jačanja njenog povjerenja u sudski sistem uopšte. Zaštita javnog interesa u vidu jačanja povjerenja javnosti u sudstvo, te zaštita nezavisnosti i nepristrasnosti, integriteta, ugleda i časti sudije, sudija i sudstva uopšte, okvir je u kojem se svaki sudija mora kretati i imati na umu da je to jedini legitiman, *bona fide* motiv i razlog zbog kojeg se može prihvatiti nekada zaista i opravdana potreba da se zaštiti i dignitet sudije i suda, pod uslovom da su iscrpljena druga formalna sredstva.

S druge strane, potreba za davanjem izjava sudije se smanjuje sa osiguranjem javnosti sudskih postupaka. Naime, prema mišljenju ESLJP, "javni karakter postupka štiti parnične stranke od vršenja pravde u tajnosti, bez ikakve kontrole javnosti. To je takođe jedno od sredstava kojima se može održavati povjerenje u sudove. Kad se vršenje pravde učini vidljivim, javnost tog vršenja pridonosi ostvarenju cilja člana 6. stav 1., a to je pošteno suđenje, čije je jemstvo jedan od temelja demokratskog društva (vidi predmet Sutter v. Switzerland, 22. februar 1984., stav 26., Series A br.74)." ²²

1.5 Sudija promoviše visoke standarde sudijskog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

Obaveza je sudije da "odiše" časnošću i ugledom kako u sudnici tako i van nje. Sudija svojevrijedno mora da se podvrgne određenim zabranama i da ima izuzetno visok stepen opreza u kontaktima u i van profesionalne zajednice. Sudijsko ponašanje u i van sudnice je pod stalnim okom javnosti. Sljedeći primjeri ponašanja sudije su hipotetički, ali upućuju na ponašanja koja nisu prihvatljiva sa etičkog stanovišta.

Primjer 6. (hipotetički) *Sudija je viđen i dokumentovano je da se u pijanom stanju u kafani nedolično ponašao, pozivajući se na svoj sudijski status.*

Primjer 7. (hipotetički) *Sudija je u društvu kolega za vrijeme pauze iznosio kritike na rad drugog sudije, imenujući ga i ocjenjujući da je u pitanju "potpuna neznalica" i da u uređenom sistemu nikada ne bi bio izabran za sudiju.*

22 Predmet "Olujčić protiv Hrvatske", presuda od 5.2.2009. godine

1.6 Sudija će odbiti svaki pokušaj uticaja na njegove odluke.

Individualna nezavisnost sudije je direktno uslovljena njegovim ličnim integritetom. O integritetu nosilaca pravosudnih funkcija se detaljnije govori u posebnom poglavlju ovog Priručnika. Ipak, potrebno je i na ovom mjestu naglasiti ključne izazove za integritet sudije koji mogu uticati na njegovu ličnu nezavisnost.

Sudija koji ima nedolične veze sa političkim krugovima, koji ima privatne interese koji su u sukobu sa javnim interesom obavljanja sudijske funkcije, ili sudija na kojeg pojedinci ili grupe mogu vršiti pritisak, može ostaviti utisak da je njegova lična nezavisnost kompromitovana. Samocenzura, koja može proisticati iz kolegijalnog ili nekog privatnog ili javnog pritiska, takođe je jedan od izazova za nezavisnost i nepristrasnost. Upravo u ovakvim situacijama nezavisnost i nepristrasnost se spajaju i međusobno uslovljavaju.

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li postoje okolnosti koje bi mogle kod stranke u postupku ili u javnosti stvoriti utisak o mojoj neprimjerenoj vezi sa pojedincima ili institucijama zakonodavne i izvršne vlasti, ili sa političkim strankama?
2. Da li način na koji izražavam svoje političko opredjeljenje može ostaviti dojam da nisam nezavisan i nepristrasan?
3. Da li ijedan pojedinac, grupa ili institucija na mene vrši pritisak u obavljanju sudijskih dužnosti?
4. Da li i kako moje kolege utiču na moje postupanje i odlučivanje u predmetima, te da li i ja to činim? Kako postupam u situacijama kada kolega pokuša uticati na mene?
5. Da li je moja dodatna poslovna aktivnost u skladu sa Zakonom o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću, Kodeksom sudijske etike i Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu? Sa kojim subjektima imam ugovorne odnose? Da li sam tražio mišljenje Stalne komisije za sudsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost VSTV-a u vezi s obavljanjem dodatne aktivnosti?
6. Da li moje članstvo u organizacijama može stvoriti utisak o mojoj pristrasnosti prema određenim licima ili grupama?
7. Da li moji komentari u javnosti mogu uticati na povjerenje građana u nezavisnost pravosuđa pozitivno ili negativno?
8. Da li sam bio u prilici da javno ili privatno komentarišem predmet koji je u toku?
9. Da li doživljavam pritisak medija i javnosti na osobito težak način i da li to može uticati na proces donošenja moje odluke kao sudije?

2.2. Nepristrasnost i razumna sumnja u nepristrasnost

Evropski sud za ljudska prava je u kontekstu člana 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda decidno u većem broju predmeta izrazio stajalište da su koncepti nezavisnosti i nepristrasnosti usko povezani i zajedno ih je ispitivao. Kao pravilo, nepristrasnost označava odsustvo predrasuda i pristrasnosti sudije i nepostojanja bilo kakvih činjenica koje bi mogle kod učesnika u postupku dovesti do opravdane bojazni u pogledu nepristrasnosti i kod javnosti stvoriti utisak o pristrasnosti gledano sa stanovišta zdravorazumske logike prosječno informisanog građanina koji nema nikakav interes u pogledu ishoda postupka. Postojanje takvih činjenica i pretpostavki utvrđuje se od slučaja do slučaja primjenom subjektivnog i objektivnog testa. Cilj je ne samo da se "pravda izvrši" nego se "mora i vidjeti da je ona izvršena".²³

Izuzetno je visok standard dokazivanja tzv. subjektivne pristrasnosti postupajućeg sudije. Subjektivni test podrazumijeva dokazivanje da je konkretan sudija imao lične predrasude i pristrasnosti prilikom rada na predmetu. Sud je stajališta da je, imajući u vidu visoke standarde profesionalizma, pretpostavka subjektivne nepristrasnosti, a samim tim i ljestvica dokazivanja suprotnog, visoko postavljena. Dokazivanje je na strani podnosioca zahtjeva.

U odnosu pak na test tzv. objektivne nepristrasnosti, Sud takođe ispituje od slučaja do slučaja, ali primjenjujući ovaj test, pored ponašanja sudije, Sud uzima u obzir i procesne i druge garancije propisane domaćim pravnim normama kojima se isključuje legitimna sumnja u njegovu nepristrasnost.

Nepristrasan sud je onaj sud (sudija) koji postupava bez predrasuda i bilo kakvih predubjeđenja u odnosu na stranke u postupku, poštujući njihovu ravnopravnost i starajući se o njihovom jednakopravnom tretmanu tokom cijelog sudskog postupka. U ovakvim slučajevima, sudsko logiciranje i izvođenje zaključaka i ishod predmeta zavise isključivo od pažljive analize prezentovanih činjenica i dokaza i na tome primijenjenom relevantnom pravu. Nužno je da i sa stanovišta učesnika u sudskom postupku, ali i sa stanovišta prosječno obrazovanog građanina koji nema predubjeđenja u konkretnom sporu (predmetu), sudski postupak "odiše" nepristrasnošću i da se sudske odluke obrazlažu tako da su shvatljive i širokoj javnosti. Odsustvo bilo kakvih funkcionalnih (prethodno postupanje u bilo kom svojstvu u nekoj od faza postupka) i ličnih veza, te garancije suda kroz organizovanje sudske vlasti u jednoj državi na načelima iz međunarodnih dokumenata i kroz domaće propise su garant da je u pitanju nepristrasan i nezavisan sud. Teret dokazivanja u odnosu na "objektivni" test je više na strani tužene države, koja mora prezentovati činjenice da je osigurala dostatan nivo garancija zaštite objektivne nepristrasnosti (između ostalih i u vidu propisa ili sudske prakse koji sprečavaju veze između suda odnosno sudija i učesnika u sudskom postupku).

23 U Lord Hewart CJ in R v Sussex Justices ex parte McCarthy [1924] 1 KB 256, paradigmatički predmet o nepristrasnosti i izuzeću sudije iz Engleske.

Značaj postulata nepristrasnosti sudije prepoznat je i kroz Zakon o VSTV-u BiH i Kodeks sudijske etike. Tako su kao disciplinski prekršaji definisani i sljedeći:

"povreda načela nepristrasnosti" (član 56. tačka 1.);

"postupanje sa pristrasnošću i predrasudama tokom obavljanja službenih dužnosti zbog rase, boje, spola, vjerske pripadnosti, etničkog porijekla, nacionalne pripadnosti, seksualne opredijeljenosti ili društvenog i ekonomskog statusa stranke" (član. 56. tačka 2.);

"očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima i drugim osobama" (član 56. tačka 3.);

"upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom" (član 56. tačka 11.), te

"bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" (član 56. tačka 23.).

***Napomena čitaocu: Na ovaj način, zelenim okvirom, će se u nastavku priručnika prikazivati izvodi iz Zakona o VSTV BiH.**

Kodeks sudijske etike razrađuje princip nepristrasnosti kroz elemente ponašanja sudije u sudu i van suda, u privatnim i službenim poslovima, učešće u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, učešće u političkim aktivnostima, davanje komentara u javnosti ili privatno, lične odnose sa pripadnicima pravne profesije, te specifične uslove za izuzeće. Disciplinska praksa VSTV BiH ilustruje favorizovanje strana u postupku i zaštitu interesa kako pojedinaca na koje se postupak ili odluka odnosi, tako i kolektiviteta, kao što su, naprimjer, zakonodavna i izvršna vlast, te ponašanja koja odaju utisak da sudija ima predrasude ili predubjeđenja u vezi s odlučivanjem u predmetu.

Primjer 8. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim zbog povrede načela nepristrasnosti i drugog ponašanja koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva (član 56. tačka 1. "povreda načela nepristrasnosti" i tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" Zakona o VSTV BiH), jer se stavio na stranu izvršne i zakonodavne vlasti podnoseći zahtjev Ustavnom sudu BiH za ocjenu ustavnosti člana 28. Kolektivnog ugovora za djelatnost srednjeg obrazovanja i procjenjujući da je broj podnesenih tužbi i visina tuženih zahtjeva prevelika za javni budžet, te da se ovim ruši javni interes. Tuženi je takođe preporučio drugim sudovima da privremeno obustave rad na predmetima koji se odnose na pomenute tužbe uposlenika. (Broj: DCRK 10/2007)

Primjer 9. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačka 1. "povreda načela nepristrasnosti" i tačka 3. "očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama" jer nakon što je zaprimio anonimno pismo kojeg je zbog njegove sadržine pripisao oštećenoj i njenom suprugu u jednom

predmetu, odlučio da ovo pismo izvede u toku postupka kao dokaz suda, te donio presudu u kojoj je naveo da su oštećena i njen suprug iznijeli gnusne neistine na njegov račun, iznoseći zaključke o njihovom karakteru. Drugostepeni sud je pomenutu presudu djelimično ukinuo i vratio na ponovno postupanje, određujući izuzeće od suđenja tuženog u ponovljenom postupku, zapažajući da je izveo nezakonit dokaz. (Broj: 04-07-6-120-5/2017, 04-07-6-120-11/2017)

Primjer 10. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. Zakona o VSTV-u BiH tačka 3. "očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama"; tačka 9. "donošenje odluka kojima se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka" i tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva", jer se nije starao o održavanju reda u sudnici kako bi sačuvao dostojanstvo suda i osigurao pravično suđenje, niti je prijetnje i uvrede upućene tužiocu konstatovao u zapisniku iako je tužilac više puta tražio zaštitu suda zahtijevajući da navedene prijetnje i uvrede budu unesene u zapisnik jer je izostalo zvučno snimanje ročišta. (Broj: 04-02-2763-7/10 DCJR 12/2010)

Primjer 11. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačka 3. "očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama", 9. "donošenje odluka kojima se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka", 11. "upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom", 15. "davanje bilo kakvih komentara, dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju, ili nepoduzimanje odgovarajućih koraka kako bi se osiguralo da se njemu podređeni uposlenici suda takođe suzdrže od davanja komentara" i 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" Zakona o VSTV BiH jer se neprimjereno ponašao prema strankama u postupku. Tuženi je imao neprimjerene kontakte sa strankama u postupku ili njihovim zastupnicima jer ih je u sudnici primao i komunicirao s njima bez prisustva druge strane. Tuženi je tokom postupka govorio stranci da je otkaz koji je dobio zakonit i da njegov tužbeni zahtjev nije zasnovan na zakonu. Obraćao se stranci u postupku riječima: "nećeš dobiti stan, ne bih ga dao svojoj ženi", te da ona nije nimalo naivna, da hoće da se domogne stana, ali ga neće dobiti, a kada je predlagateljica rekla da ju je njegovo ponašanje dovelo do plaća, tuženi joj je rekao da će ona „tek plakati“; kada je predlagateljica odbila njegov prijedlog da se ponovno vjenča s bivšim mužem, tuženi joj je rekao da će to „imati u vidu kada bude donosio odluku“. Tuženi je odbio da uzme u rad predmet prethodnog postupka; nakon radnog vremena je primao u sudnici bivše djelatnike suda koji se spore sa sudom radi dobijenih otkaza, kao i advokata koji zastupa otpuštenu djelatnicu. (Broj: DŽHP 7/2007)

Primjer 12. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaje, uključujući prekršaj iz člana 56. tačka 11. "upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom" jer u vrijeme kad je postupala u predmetu, a prije nego što je predmet uputila na odlučivanje drugostepenom sudu po izjavljenoj žalbi tražioca izvršenja, zajedno sa svojom kćerkom, sastala sa tražiteljicom izvršenja i njenom zakonskom zastupnicom – majkom, koja je objavila njihovu

zajedničku sliku na svom Facebook profilu, pod naslovom "Moja najbolja prijateljica i najbolja sudija u Bosni i njena kćerka". (Broj: 04-07-6-355-2/2018)

Primjer 13. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je u svom uredu u ime stranke-prvotuženog u parničnom predmetu u kojem je postupajući sudija, u prisustvu prvotuženog i drugotužene, sačinio odgovor na tužbu diktirajući zapisničaru sadržaj podneska koji je stranka predala u pisarnicu suda. Odlukom VSTV BiH potvrđena je odluka kojom je sudija oglašen odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" Zakona o VSTV BiH.²⁴*

Pitanja subjektivne i objektivne nepristrasnosti su međusobno povezana i u suštini neodvojiva.²⁵ Ovaj koncept je najlakše razumjeti kroz konkretne odluke Evropskog suda za ljudska prava, poznavajući stavove koji su utvrđeni u odlukama kojima se podnosilac zahtjeva pozivao na povredu prava na nezavisan i nepristrasan sud. Takođe, i drugi primjeri, kako iz domaće disciplinske, tako i inostrane prakse, ilustruju etičke izazove vezane za nepristrasnost i percepciju o nepristrasnosti.

2.2.1. Dvostruka uloga sudije u istom postupku

Postupanje sudije u istom ili povezanom predmetu (prethodno postupanje u bilo kom svojstvu u nekoj od faza postupka) može biti jedan od razloga da se stvori utisak o pristrasnosti suda ili sudije, ali nije pravilo, nego se promatra kroz sve okolnosti slučaja. Sljedeća dva primjera iz prakse Evropskog suda za ljudska prava ilustruju i upućuju kako se procjenjuje postojanje razumne i legitimne dvojbe u vezi nepristrasnosti sudije.

Primjer 14. (iz prakse Evropskog suda za ljudska prava; presuda u predmetu "Mežnarić protiv Hrvatske" od 15. 7. 2015. godine) *U ovom predmetu, suština činjenica je da se podnosilac zahtjeva žalio da je bio lišen prava na suđenje od strane nepristrasnog suda jer je o njegovoj ustavnoj tužbi odlučivalo vijeće sudija u kojem je bio sudija koji je, a kasnije i njegova kćerka, zastupao protivnike podnosioca zahtjeva. Podnosilac zahtjeva je smatrao da se navedeni sudija prema domaćem pravu trebao izuzeti, jer su postojala dva apsolutna razloga za izuzeće.*

Vlada je osporila zahtjev ističući da je sudija nepristrasan jer nije učestvovao u donošenju niti jedne sudske odluke prije postupka pred Ustavnim sudom, a da činjenica da je prije toga učestvovao u predmetu podnosioca zahtjeva nije, sama po sebi, povrijedila član 6. Evropske konvencije. Takođe, prema domaćem pravu nije bio u obavezi izuzeti se od postupanja, te nema naznake niti objektivne niti subjektivne pristrasnosti sudije.

Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je, procjenjujući dvostruku ulogu sudije i postojanje nepristrasnosti, prema stalnoj praksi Suda, primijenio subjektivni i objektivni

24 Primjer je preuzet iz VSTV BiH (2013) Disciplinska odgovornost u pravosuđu: Uvod u međunarodne standarde i domaća praksa, autori: mr. Arben Murtezić, Alena Kurspahić i Marijana Sladoje.

25 The AIRE Centre, Priručnik o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava: Nezavisnost i nepristrasnost suda, sa komentarima i jurisprudencijom Evropskog suda za ljudska prava, obiluje primjerima iz prakse, te se može dodatno koristiti u radu, a dostupan je na web-stranici VSTV-a BiH na <https://csd.pravosudje.ba/vstv/faces/faces/vijesti.jsp;jsessionid=2a7b0a17dbb109b3e99caad7d2417e5a916ddaa0a7f76ce6e387fc865b799837.e34TbxyRbNiRb40Lc3uPcheObx8Reo?id=64214>.

test. Prema subjektivnom testu, Sud je pretpostavio ličnu nepristrasnost sudije jer podnositelj zahtjeva nije dostavio nikakve dokaze o postojanju lične pristrasnosti, te nije bilo ničega što bi ukazalo na osobnu pristrasnost sudije. S obzirom na objektivni test, Sud je ocjenjivao da li postoje, sasvim odvojeno od ponašanja sudije, provjerljive činjenice koje mogu potaknuti sumnju u vezi s njegovom nepristrasnosti i postoji li u predmetu legitiman razlog za bojazan da neki sudija nije nepristrasan, uzimajući u obzir i ono što se izvana čini da može biti od određene važnosti ili, drugim riječima, "ne samo da se pravda mora izvršavati, mora se i vidjeti da se ona izvršava".

Činjenica da je sudija djelovao u različitim svojstvima u istom predmetu, kao i vremensko preklapanje više postupaka, može u određenim okolnostima kompromitovati nepristrasnost Suda, što je ilustrovano citiranom praksom u presudi Suda. U konkretnom predmetu, utvrđeno je da, iako sa značajnim vremenskim odmakom i putem kratkoročnih pravnih radnji, sudija jeste zastupao protivnike podnosioca zahtjeva. Ova činjenica je, pak, uvećana nastavkom aktivnosti njegove kćerke na tom predmetu, iako je i ona prestala raditi na predmetu prije donošenja odluke Vrhovnog suda. Takođe, sudijina dvostruka uloga odnosila se na različita pravna pitanja u dotičnom predmetu: prvo se bavio primjenom pravila građanskog prava kao punomoćnik tužioca u glavnom postupku, i, nakon toga, kao sudija Ustavnog suda, s ustavnošću presude donesene u tom postupku. Ipak, Sud je zaključio da se u ovom predmetu radi o dvostrukoj ulozi sudije u samo jednom postupku. Ta činjenica, osnažena učestvovanjem kćerke sudije stvorila je, po mišljenju Suda, situaciju koja može potaknuti legitimne sumnje u vezi s nepristrasnosti sudije te je Sud utvrdio da je došlo do povrede člana 6., stav 1. Konvencije u odnosu na uvjet nepristrasnosti suda.

Primjer 15. (iz prakse Evropskog suda za ljudska prava; presuda u predmetu "Šorgić protiv Srbije" od 3. 11. 2011. godine) U ovom predmetu, podnosilac predstavke se žalio prema članu 6. st. 1. i 13. Konvencije na dužinu ostavinskog postupka, kao i na sastav parničnih sudova u paralelnoj parnici koja je pokrenuta u vezi sa ostavinskim postupkom. U vezi sa ovim drugim, podnosilac predstavke je posebno primijetio da su sudije B i D učestvovala u razmatranju njegovog predmeta pred Okružnim sudom i Vrhovnim sudom iako su oni već odlučivali u istom predmetu u nižim instancama. To je, po mišljenju podnosioca predstavke, predstavljalo povredu zahtjeva Konvencije da mu sudi "nepristrasan sud" kao i "sud obrazovan na osnovu zakona".

Vlada je tvrdila da nije bilo povrede člana 6. stav 1. Konvencije. Prvo, predmetni domaći sudovi su osnovani u skladu sa zakonom, a nijedan sudija koji se pominje nije učestvovao u donošenju odluke o pravnom sredstvu podnijetom protiv same odluke u čijem je donošenju učestvovao. Drugo, sproni parnični postupak u vezi sa djelimičnim poništenjem predmetnog ugovora trebalo bi razdvojiti od postupka u vezi sa kasnijim raskidom njegovog prethodnog dijela, kao i, zapravo, učestvovanje sudija u svakom od ovih postupaka. Treće, neki sudovi u Srbiji imaju nedovoljan broj sudija, zbog čega zakon široko predviđa da drugostepeni i trećestepeni sudovi mogu vratiti predmet ili istom sudiji/vijeću koje je već učestvovalo u donošenju sporne odluke ili drugom sudiji/vijeću istog suda. Četvrto, sama činjenica da je sudija uključen u drugi postupak u vezi sa istim strankama ne može sama po sebi dovesti do osnovanih sumnji u njegovu nepristrasnost.

ESLJP je utvrdio da nije bilo povrede člana 6. stav 1. Konvencije u odnosu na zahtjev da je sud "ustanovljen u skladu sa zakonom", podsjećajući da "zakon", u okviru značenja člana 6. stav.1. Konvencije, obuhvata ne samo zakonodavstvo koje predviđa osnivanje i nadležnost sudskih organa već i sve druge odredbe domaćeg prava koje, ako se prekrše, čine učestvovanje jednog ili više sudija, u odlučivanju u slučaju, neregularnim. Drugim

riječima, izraz "ustanovljen u skladu sa zakonom" pokriva ne samo zakonsku osnovu za samo postojanje "tribunala", nego i pridržavanje posebnih pravila koja regulišu sud i sastav vijeća u svakom predmetu. Sud je primijetio u konkretnom slučaju da je, kao što je Vlada tvrdila i dokumentovala dosljednom i dugogodišnjom praksom domaćih sudova, član 71. stav 5. Zakona o parničnom postupku iz 1977. godine predviđao da sudija može jedino biti izuzet iz odlučivanja o pravnom sredstvu podnijetom protiv same odluke u čijem je donošenju već učestvovao. Pošto ni sudija B, ni sudija D nisu bili u toj poziciji, Sud ne može a da ne zaključi da je predmetni sastav vijeća Okružnog suda i Vrhovnog suda bio "ustanovljen prema zakonu" u smislu člana 6. stav 1. Konvencije.

U odnosu na zahtjev "nepristrasnog suda", Sud je, primijenivši subjektivni test, primijetio da podnositelj predstavke nije naveo nikakav dokaz da obori pretpostavku da su predmetne sudije bile nepristrasne. Činjenica da se one nisu same izuzele iz predmetnog parničnog postupka u drugoj i trećoj instanci, poslije ranijeg učešća u tom postupku, ne predstavlja dovoljan dokaz. Dalje je primijećeno da su predmetna vijeća, uključujući predmetne sudije, obrazložila razloge za svoje odluke i pokazala da nema naklonosti u korist ili na štetu neke od stranaka u postupku.

U vezi sa objektivnim testom, Sud je, procjenjujući okolnosti, utvrdio da je sudija B učestvovao u odluci o djelimičnom poništenju ugovora o doživotnom izdržavanju. Postupak se zatim nastavio u vezi sa preostalim dijelom spornog ugovora, koji je i sam raskinut presudom Petog opštinskog suda. Sudija B je učestvovao u donošenju odluke da se ova presuda po žalbi ukine. U takvim okolnostima, Sud primjećuje da su se ove odluke naizgled odnosile na različita pitanja, tj. na djelimično poništenje ugovora, sa jedne strane, i raskid ugovora u preostalom dijelu, s druge strane. Međutim, predmetne odluke su se oba puta oslonile na iste međusobno povezane činjenice u vezi sa složenim odnosom ostavioca sa sinom i suprugom, i u suštini su se bavile istim prvobitnim zahtjevom kojim je supruga tražila sveobuhvatno utvrđivanje njenih interesa proisteklih iz ovog konteksta. Sud konstatuje da je sudija D učestvovao u donošenju odluke Okružnog suda, kojom se određuje vraćanje predmeta na nižu instancu, kao i odluke Vrhovnog suda, kojom je revizija podnosioca predstavke odbijena, i da su se obje odluke odnosile na raskid preostalog dijela predmetnog ugovora. Sud je zaključio da mogu postojati opravdane sumnje u odsustvo nepristrasnosti navedenih sudija u donošenju ovih odluka, odnosno i da se te sumnje mogu smatrati objektivno opravdanim. S tim u vezi, došlo je do povrede člana 6. stav 1. Konvencije.

Primjeri iz prakse ESLJP, kao i domaći pravni izvori, uključujući zakonske razloge za izuzeće te principe Kodeksa sudijske etike (tačka 2.5.), opravdavaju definisanje i dodatnih preporuka za postupanje sudija.

Preporuka 10. Postupanje sudije u predmetima u kojima su prethodno učestvovali njegovi srodnici, naprimjer kada sudija odlučuje u predmetu u kojem je prethodno učestvovala njegova kćerka kao stručni saradnik tužilaštva, se može smatrati jednako neprihvatljivim sa stanovišta nepristrasnosti kao da odlučuje u predmetu u kojem je sam prethodno učestvovao. Za sprečavanje ovakvih izazova za nepristrasnost, potrebno je iskoristiti resurse koje gradi VSTV BiH, prvenstveno listu srodnika nosilaca pravosudnih funkcija koji su zaposleni u pravosuđu. Ova lista se sastavlja na osnovu podataka koje su sudije i tužioci obavezni dostaviti u svojim finansijskim izvještajima, a predstavlja i dio instrumenta za praćenje primjene Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

2.2.2. Lično predubjeđenje i predrasude u odnosu na stranke u postupku

Predubjeđenje i predrasude su očigledan izazov za nepristrasnost sudije. Ova predubjeđenja mogu biti zasnovana na predrasudama po različitim osnovama zbog ličnih iskustava ili uvriježenih stavova. Manifestacije ovih iskustava i stavova, privatno ili u javnosti, mogu dovesti do razumne sumnje u nepristrasnost sudije, kako je ilustrovano primjerom iz prakse Evropskog suda za ljudska prava, koji slijedi.

Primjer 16. (iz prakse Evropskog suda za ljudska prava; presuda u predmetu "Olujčić protiv Hrvatske" od 5. 2. 2009. godine) U ovom predmetu, u odnosu na pitanje pristrasnosti, podnosilac zahtjeva je ukazao na postojanje bojazni radi odsustva nepristrasnosti tri člana Državnog sudbenog vijeća jer su tokom disciplinskog postupka protiv njega davali intervjue izražavajući nesklonost prema njemu. Sud, u odnosu na navedeno, utvrđuje sljedeće, analizirajući činjenice vezano za svakog pojedinačnog člana DSV, kako slijedi:

"62. Glede V.M., Sud bilježi da je intervju s njim objavljen u nacionalnim dnevnim novinama dana 10. veljače 1997. godine, kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Županijskim domom. Tada je Državno sudbeno vijeće već bilo donijelo odluku protiv podnosioca zahtjeva o nekima od prvotnih navoda protiv njega. Međutim, budući je podnositelj zahtjeva podnio zahtjev za zaštitu, predmet nije bio pravomoćno okončan. Sud nadalje bilježi da je sam V.M. u intervjuu izjavio kako se pridružio zahtjevu podnosioca zahtjeva za svojim izuzećem iz predmeta, budući da je javno glasovao protiv imenovanja podnosioca zahtjeva za predsjednika Vrhovnog suda i da je on sam bio spominjan kao mogući kandidat za to mjesto istovremeno kad i podnositelj zahtjeva. On je i komentirao rezultate postupka izjavivši kako su 'optužbe za koje je dr. Olujčić utvrđen krivim činjenično jasne'. V.M. je nadalje izrazio negativna mišljenja o obrani podnosioca zahtjeva u postupku.

63. Sud stavlja snažan naglasak na činjenicu da je sam V.M. smatrao da ga treba izuzeti iz predmeta i da je dao uvjerljive razloge za to mišljenje. Ostavljajući po strani pitanje subjektivne pristrasnosti V.M.-a, Sud ponavlja kako u pogledu pitanja objektivne nepristrasnosti čak i vanjski dojam može biti od izvjesne važnosti, ili, drugim riječima, 'nije dovoljno samo izvršiti pravdu, nego se treba i vidjeti da je izvršena' (vidi predmet *De Cubber v. Belgium*, 26. listopada 1984. stavak 26., Series A br. 86). Činjenica da je V.M. javno otkrio kako je glasovao protiv imenovanja podnosioca zahtjeva, uzeta zajedno sa činjenicom da je on sam bio mogući kandidat za isto mjesto u isto vrijeme kad je podnositelj zahtjeva imenovan, stvorila je, po mišljenju suda, situaciju koja je mogla dovesti do razumnih dvojbi glede V.M.-ove nepristrasnosti.

64. Glede A.P., tadašnjega predsjednika Državnog sudbenog vijeća, sud bilježi da je intervju s njim objavljen u istim dnevnim novinama, dana 28. ožujka 1997. godine, kada je postupak bio u tijeku pred Ustavnim sudom, te stoga još nije bio pravomoćno okončan. On je u tom intervjuu izjavio da je podnositelj zahtjeva izvršio nedolične aktivnosti na način da je iskoristio svoj osobni utjecaj i kontakte kako bi zaštitio interese i dobitke dvije osobe s kriminalnom prošalošću. Također je komentirao kako su netočni navodi obrane da je predmet politički motiviran.

65. Sud smatra kako to što je predsjednik Državnog sudbenog vijeća javno koristio izraze koji su podrazumijevali da je već formirao nepovoljno mišljenje o predmetu

podnositelja zahtjeva prije nego je predmet pravomoćno okončan, i kojima je kritizirao izjave obrane, izgleda jasno nespojivo s njegovim daljnjim sudjelovanjem u obnovljenom postupku, a nakon što je Ustavni sud ukinuo prvotnu odluku DSV-a. Izjave koje je dao predsjednik DSV-a su takve da objektivno opravdavaju strahove podnositelja zahtjeva glede njegove nepristranosti (vidi predmet *Buscemi v Italy*, br. 29569/95, stavak 68., ECHR 1999-VI).

66. Glede M.H., Sud bilježi da je intervju s njim objavljen u jednim drugim dnevnim novinama dana 22. rujna 1997. godine, kad je postupak u predmetu bio u tijeku pred Ustavnim sudom, te tako još nije bio pravomoćno okončan. On je u intervjuu izjavio da podnositelja zahtjeva i njegove izjave o nepostojanju njegove (M.H.-ove) neovisnosti smatra komičnima. Opisao je podnositelja zahtjeva kao osobu kojoj nedostaju iskustvo i znanje, te kao *corpus alienum* (strano tijelo) u hrvatskom pravosuđu.

67. Sud smatra da su izrazi koje je koristio M.H. jasno pokazali njegovu nesklonost u odnosu na podnositelja zahtjeva te da je stoga njegovo daljnje sudjelovanje u postupku nakon objave intervju a o kojemu je riječ bilo nespojivo sa zahtjevom nepristranosti na temelju članka 6., stavka 1. Konvencije.

68. Zaključno, došlo je do povrede članka 6., stavka 1. Konvencije zbog nepostojanja nepristranosti predsjednika i dva člana Državnog sudbenog vijeća".

Ovaj primjer ukazuje na postojanje predubjeđenja koje je javno iskazano u odnosu na stranku u postupku. U određenim situacijama sudija javno iskazuje i svoje generalne stavove.

Primjer 17. (iz inostrane prakse) Sudija koji je javno iskazivao naklonost prema osobama koje boluju od cerebralne paralize morao se izuzeti iz postupanja u predmetu koji se odnosio na nesavjesno liječenje djeteta sa cerebralnom paralizom. (*Deren v. Williams*, 521 So. 2d 150 (Fla. 5th DCA 1988))

Primjer 18. (iz inostrane prakse) Sudijini javni komentari o brzopletom izricanju smrtnih kazni su objavljeni u novinama, te je Vrhovni sud Floride smatrao da su ovi komentari dovoljna osnova za izuzeće u predmetu u kojem se razmatra smrtna kazna. (*Suarez v. Dugger*, 527 So. 2d 190 (Fla. 1988))

Postoje i druge situacije u kojima se može manifestovati predubjeđenje ili predrasuda sudije u odnosu na stranke u postupku ili njihove punomoćnike/zastupnike. Iako je teško definisati lično predubjeđenje, naročito u odnosu na bliske lične ili poslovne odnose ili predrasude na osnovu rase, etničke ili nacionalne pripadnosti ili po drugoj osnovi, lično predubjeđenje se može tumačiti kao neprijateljski stav prema određenom licu u predmetu ili drugo predubjeđenje općenite prirode prema određenim društvenim pitanjima. Naime, sudija može imati svoje stavove o pravnim ili društvenim pitanjima u predmetu, ali bez kreiranja ličnog animoziteta prema strankama, zastupnicima ili svjedocima. Ovo, međutim, ne znači da sudija neće tokom rada na predmetu formirati svoje mišljenje o učesnicima u postupku, ali je neprihvatljivo da okolnosti van predmeta utiču na njegovu nepristrasnost.

Primjer 19. (iz inostrane prakse) Sudijini komentari pred Komisijom za uslovni otpust da je stranka "opasan i bolestan čovjek i da su vjerovatno i mnoge druge žene propatile zbog njega" nisu smatrani komentarima sa predrasudama koji zahtijevaju njegovo izuzeće jer je stranka priznala da "ima problem sa seksom i nasiljem" i jer je optužen za dva brutalna ubistva i seksualno napastvovanje žena. (*Waterhouse v. State*, 792 So. 2d 1176, 1192 (Fla. 2001))

Primjer 20. (iz inostrane prakse) *Žalbeni sud je ukinuo osuđujuću presudu za ubistvo drugog stupnja jer je postupajuća sudija odbila odgovarajući zahtjev za izuzeće. Postupajuća sudija je postajala sve više "frustrirana onim što je smatrala nestručnošću" jednog od branilaca, glasno je ukorila zastupnike pred porotom i u konsultacijama sa zastupnicima strana u postupku pred sudijskom klupom, te prijetila da će kazniti zastupnike na javnom ročištu. (Gates v. State, 784 So. 2d 1235, 1236 (Fla. 2d DCA 2001))*

Primjer 21. (iz inostrane prakse) *Animizitet između sudije i zastupnika može biti razlog za izuzeće čak i ako nije povezana sa predmetom u kojem se traži izuzeće. Sud je odlučio da je svađa sudije i zastupnika otprilike 11 mjeseci prije nego što su klijenti pokrenuli spor bila dovoljna osnova za izuzeće (Town Centre of Islamorada, Inc. v. Overby, 592 So. 2d 774 (Fla. 3d DCA 1992)).*

Primjer 22. (iz inostrane prakse) *Sudija je rekao da ponašanje zastupnika može povući disciplinsku odgovornost, ali nema indikacije da je sudija formalno podnio pritužbu. Čak i da je podnio pritužbu, prema praksi, ova činjenica sama nije dovoljna da se traži izuzeće. Međutim, sudija mora objelodaniti pred strankama u predmetu, preko njihovih zastupnika, da je prijavio zastupnika Advokatskoj komori Floride kao rezultat navodnog prekršaja zastupnika u istom predmetu. (Town Centre of Islamorada, Inc. v. Overby, 592 So. 2d 774 (Fla. 3d DCA 1992)).*

U analogiji sa prethodnim slučajem, daje se sljedeća preporuka:

Preporuka 11. U slučaju da zastupnik stranke podnese pritužbu protiv sudije disciplinskom tužiocu, ova činjenica ne mora automatski biti razlog za izuzeće, ali se svaki slučaj treba analizirati pojedinačno na osnovu činjenica i okolnosti slučaja.

2.2.3. Nepristrasnost sudija istog suda

Lične veze, pored toga što mogu podrazumijevati porodične, političke i poslovne interese, ali i neprijateljstva, takođe mogu podrazumijevati i profesionalnu i kolegijalnu solidarnost. Ova vrsta solidarnosti, prema sljedećem primjeru iz prakse Evropskog suda za ljudska prava, može uzrokovati razumnu dilemu o tome da li je jedan čitav sud, zbog solidarnosti sudija koji u njemu rade, nepristrasan.

Primjer 23. (iz prakse Evropskog suda za ljudska prava; presuda u predmetu "Mitrov protiv BJRM" od 2. 6. 2016. godine) *U ovom predmetu, Sud nije našao dokaze o subjektivnoj pristrasnosti, ali je u pogledu objektivnog testa pristrasnosti utvrdio da strahovi podnosioca predstavke u odnosu na pristrasnost suda se mogu smatrati objektivno opravdanim, usljed čega je došlo do povrede člana 6. stav 1. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda. Specifičnost je da je Sud razmatrao slučaj šire, ne samo u odnosu na konkretne sudije, nego na sud kao instituciju u cjelini. Sud je našao da se u konkretnom slučaju nije moglo isključiti postojanje ličnih veza između sudija krivičnog odjeljenja suda koji je procesuirao slučaj, te da, čak i da je sudio drugi sudija, još uvijek postoje razumne sumnje o nepristrasnom postupanju suda kao cjeline.*

Naime, u konkretnom slučaju podnosilac predstavke je bio učesnik u saobraćajnoj nesreći u kojoj je tragično nastradala kćerka predsjednika krivičnog odjeljenja suda koji je sudio u navedenom slučaju.²⁶

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li sam član tijela kojeg je imenovala zakonodavna ili izvršna vlast, te da li ovo članstvo može stvoriti utisak u javnosti o mojoj neprimjerenosti u vezi sa pojedincima ili institucijama zakonodavne i izvršne vlasti, ili sa političkim strankama?
2. Da li u predmetu u kojem postupam učestvuje sudija ili službenik suda sa kojim sam ja ili član moje porodice u prijateljskim, poslovnim ili sl. odnosima? Da li trebam razmotriti podnošenje zahtjeva za izuzeće od postupanja u predmetu?
3. Da li sam već dobijanjem inicijalnog akta, optužnice, tužbe ili slično formirao sudski zaključak prije nego što sam razmotrio sve relevantne dokaze u predmetu? Zašto? Da li trebam razmotriti izuzimanje iz postupanja u predmetu?
4. Da li lična ili druga svojstva stranaka u postupku i oštećenih lica (srodnički, komšijski, prijateljski, finansijsko-interesni) mogu na bilo koji način biti kod objektivnog posmatrača ili stranke u postupku dovedeni u vezu samnom ili sa članovima moje porodice?
5. Da li sam o ranijim činjenično i pravno sličnim predmetima, u bilo kojem svojstvu, u javnosti iskazao decidan stav iz kojeg bi se mogao steći utisak da ću u određenom predmetu odlučiti na izvjestan način?
6. Da li postoje bilo kakve okolnosti koje bi sa stanovišta učesnika u postupku i javnosti mogle kompromitovati sudski postupak, bez obzira što se lično osjećam potpuno profesionalno osposobljen da sudim pravično, pošteno i fer?

2.3. Izuzeće kao uslov za osiguranje nepristrasnosti

Procesni zakoni propisuju razloge za izuzeće, i oni se elaboriraju u nastavku. Pored zakonskih razloga, u narednim paragrafima se razmatraju i drugi etički razlozi za izuzeće, odnosno druge okolnosti koje mogu dovesti u sumnju nepristrasnost sudije.

2.3.1. Zakonski razlozi za izuzeće

Pitanje izuzeća sudije je neodvojivo od postulata nepristrasnosti, kao vrhunskog načela za ocjenjivanje postupka pravičnim. Institut izuzeća sudije je propisan zakonskim razlozima za izuzeće domaćim pozitivnim procesno pravnim propisima. Tako sudija ne može vršiti

²⁶ Vidjeti VSTV BiH i The AIRE Centre (maj 2017) "Pravna hronika", broj 5. Dostupno na <http://pravnahronika.org/e-magazine/ph05.pdf>, str. 12 i 13/72.

sudijску dužnost ako je sam stranka, zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke, ako je sa strankom u odnosu saovlaštenika, saobveznika ili regresnog obveznika ili ako je u istom predmetu saslušan kao svjedok ili vještak; ako mu je stranka ili zakonski zastupnik ili punomoćnik stranke srodnik po krvi u pravoj liniji, a u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, ili mu je bračni, odnosno vanbračni supružnik srodnik po tazbini do drugog stepena, bez obzira na to da li je brak prestao ili nije; ako je staratelj, usvojitelj ili usvojenik stranke, njenog zakonskog zastupnika ili punomoćnika, ili ako između njega i stranke, njenog zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke postoji zajedničko domaćinstvo; ako između sudije i stranke teče neka druga parnica; ako je u istom predmetu učestvovao u postupku medijacije, ili u zaključenju sudske nagodbe koja se pobija u parnici, ili je donio odluku koja se pobija, ili je zastupao stranku kao advokat; ako je u stečajnom postupku učestvovao u donošenju odluke povodom koje je došlo do spora. Sudija može biti izuzet ako postoje okolnosti koje dovode u sumnju njegovu nepristrasnost.²⁷

Takođe, članom 56. tačka 7. Zakona o VSTV BiH, propuštanje sudije da traži izuzeće od postupanja u predmetima kada postoji sukob interesa je okvalifikovano kao disciplinski prekršaj. Sljedeći primjeri iz disciplinske prakse VSTV BiH ilustruju ovaj prekršaj.

Primjer 24. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena odgovornom za disciplinski prekršaj (između ostalih) i u odnosu na pitanje izuzeća jer nije postupila po zahtjevu za njenim izuzećem. Kada joj je predsjednica suda uputila zahtjev za izjašnjenje u vezi navoda za izuzeće, tužena se nije izjasnila o ovim navodima. I pored nepostojanja izjašnjenja tužene, da bi zaštitila prava stranke u postupku, predsjednica suda je donijela Rješenje kojim je udovoljeno zahtjevu stranke. Propuštajući da se izjasni na zahtjev za njeno izuzeće, tužena je postupila suprotno odredbama Zakona o parničnom postupku. (Broj: DCŠJ (sudije) 3/2007)*

Sljedeći ogledni primjer je očigledno indikativan, kako sa stanovišta kašnjenog postupanja sudije, tako i sa stanovišta organa koji donosi odluku o izuzeću, što je vidljivo iz obrazloženja odluke VSTV BiH kojom je prihvaćen Sporazum o zajedničkoj saglasnosti o utvrđivanju disciplinske odgovornosti.

Primjer 25. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za disciplinski prekršaj iz člana 56. tačka 7. "propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja po predmetima kada postoji sukob interesa" Zakona o VSTV BiH jer je postupajući u predmetu, svjesna da je radila u advokatskoj kancelariji koja zastupa tražioca izvršenja, iako je u parničnoj fazi ovog predmeta zastupala tražioca izvršenja na ročištima, propustila da obavijesti predsjednika suda da postoji razlog za njeno izuzeće i donijela rješenje kojim se prigovor izvršenika odbija u cijelosti. (Broj: 04-07-6-1805-4/2016)*

Stoga je upućujući izvod iz obrazloženja citirane odluke, koji glasi: "Prilikom predlaganja disciplinske mjere, strane su prihvatile da se, u smislu člana 59. Zakona o VSTV BiH, uzmu u obzir sljedeće olakšavajuće okolnosti na strani tužene: stepen disciplinske odgovornosti, nehat, koji se ogleda u okolnosti da tužena nije bila svjesna da je u ranijoj fazi predmeta zastupala stranke, imajući u vidu podatke iz Sistema za automatsko upravljanje u predmetima, mada je, s obzirom da je ranije radila u advokatskoj kancelariji koja je zastupala stranke, morala dodatno provjeriti ovu

27 Primjer odredbi ZPP Federacije BiH. Rješenja u drugim ZPP su uporediva.

okolnost i izvršiti fizički uvid u spis predmeta; okolnost pod kojom je prekršaj učinjen; da predmet u advokatskoj kancelariji nije bio dodijeljen njoj, te je zastupajući stranke mijenjala kolegicu; da je tužena prekršaj izvršila po proteku više od devet godina od zadnjeg ročišta na kojem je zastupala stranke...". Kao olakšavajuća okolnost, između ostalih naprijed pobrojanih, naglašava se i utvrđena činjenica da je sudija imala u vidu i praksu predsjednika suda, koji je odbio zahtjev za njeno izuzeće u drugim predmetima. Postavlja se pitanje da li je to bilo u činjenično sličnim, kompatibilnim situacijama, radi čega bi bilo nužno preispitati praksu organa koji odobrava izuzeće. Potrebno je u tom kontekstu imati u vidu da su obaveza samoprocjene sudije da li je potrebno da zatraži izuzeće u predmetu, te obaveza izuzimanja uvijek na strani sudije koji je dužan da obrazložen zahtjev za izuzeće u konkretnom predmetu uputi nadležnom organu (predsjednik suda ili sjednica sudija suda) kada god nađe da za to postoje razlozi.

Primjer 26. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena odgovornom za prekršaje iz člana 56. tačka 7. "propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja sa predmetima kada postoji sukob interesa", kao i prekršaj iz tačke 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva", jer je propustila da traži svoje izuzeće od postupanja u predmetu u kojem je postupala kao član vijeća, iz razloga bliskog krvnog srodstva sa većinskim vlasnikom, a koji je i predsjednik Nadzornog odbora stranke u postupku – tuženog pravnog lica, čime je izazvala opravdanu sumnju u svoju nepristrasnost kao člana sudskog vijeća kod suprotne stranke-tužitelja iz navedenog predmeta, te ujedno takvim postupanjem narušila povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva. (Broj: 04-02-556/2012)*

Primjer 27. (iz domaće disciplinske prakse) *Stručni saradnik je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 7. "propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja sa predmetima kada postoji sukob interesa" Zakona o VSTV BiH jer je propustio da traži svoje izuzeće zbog tazbinskog odnosa sa punomoćnikom protivnika predlagača. (Broj: 04-07-3-2056-6/2015)*

Primjer 28. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 7. "propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja sa predmetima kada postoji sukob interesa" jer je u svojstvu predsjednika vijeća postupala u predmetu u postupku odlučivanja o žalbi i donošenju rješenja u predmetu u kojem je pred prvostepenim sudom u određenim fazama postupka postupao njen sin, kao punomoćnik tuženih. (Broj: 04-07-6-1023-8/2018)*

2.3.2. Drugi etički razlozi za izuzeće

Pored ovih izvora prava, a vodeći se principima Kodeksa sudijske etike, *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*²⁸ navode niz situacija koje sudija treba uzeti u obzir prilikom odlučivanju o postojanju razloga za njegovo izuzeće, npr. kod nespojivosti u odnosu na prethodne i nove dužnosti, dodatnih aktivnosti nosioca pravosudne funkcije i nepotizma.

28 VSTV BiH (2016) Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

Iz prakse Evropskog suda za ljudska prava koja je navedena u prethodnom dijelu ovog poglavlja Priručnika, uočljivi su određeni uslovi koji su mogli biti osnova za izuzeće sudije iz postupanja, prvenstveno dvostruka uloga sudije u postupku i postojanje ličnog predubjeđenja sudije ili predrasude u odnosu na stranke u postupku, uključujući davanje javne izjave sudije koja ga opredjeljuje ili ostavlja dojam da ga opredjeljuje u odnosu na stranke, grupe stranaka, pitanja ili kontroverze u postupku.

Međutim, obaveza traženja izuzeća može imati i dodatne osnove, npr. kod ličnog poznavanja osporenih činjenica, ili postojanja ekonomskog interesa (ličnog, poslovnog ili porodičnog) u pitanju spora.²⁹

Vezano za poznavanje osporenih činjenica, sljedeći primjeri mogu objasniti potrebu za izuzećem sudije. Ukratko, izuzeće se traži kada sudija ima lična saznanja o činjenicama slučaja koja je stekao iz izvora van postupka, a koja se nisu mogla dobiti iz nekih opštih odnosno otvorenih izvora informacija dostupnih svima.³⁰

Primjer 29. (iz inostrane prakse) *Sud je odlučio da se sudija ne treba izuzeti iz predmeta optuženog ako je prethodno učestvovao u predmetu suoptuženog. Argument podnosioca zahtjeva za izuzeće je bio da je nepristrasnost suda narušena zbog strategije odbrane suoptuženog u odnosu na krivnju podnosioca zahtjeva. On je naveo da zbog toga što je postupajući sudija predsjedavao suđenjem suoptuženog i bio izložen dokazima koji inkriminiraju podnosioca zahtjeva, sudija može biti "psihološki predisponiran" da odbije odbranu podnosioca zahtjeva da su suoptuženi odgovorni za krivično djelo. Sud je odbio ovaj argument izjavljujući da su iste informacije mogle doći i iz pripremljenih ročišta ili kroz sam slučaj ovog optuženog te da zahtjev za izuzeće nije "pokazao ličnu pristrasnost ili predrasudu postupajućeg sudije zbog koje bi on trebao biti izuzet". (Walton v. State, 481 So. 2d 1197 [Fla. 1986]).*

Primjer 30. (iz inostrane prakse) *Stranka u postupku je tražila izuzeće sudije koji je vodio više ročišta vezanih za oduzimanje starateljstva nad djetetom. Kako je dijete provelo 24 mjeseca od svojih 36 mjeseci života pod starateljstvom Odjela za zdravlje i rehabilitaciju slijedom sudijinih ranijih odluka, stranka je izrazila bojazan da bi sudija mogao biti naklonjen ovom Odjelu na ročištu o stalnom starateljstvu. Viši sud je potvrdio odluku suda da odbije zahtjev za izuzeće obrazlažući da je "dobro utvrđeno pravilo da odluke sudije koje su nepovoljne za stranku ne predstavljaju dovoljan osnov za izuzeće sudije. (K.H. v. State, Dept. of Health & Rehabilitative Services, 527 So. 2d 230 [Fla. 1st DCA 1988]).*

Postojanje ekonomskog interesa sudije može biti razlog za izuzeće. Ovaj razlog za izuzeće se može povezati sa pitanjem dodatnih aktivnosti sudije, kao i interesima koji bi se trebali navesti u izvještajima o prihodima, imovini, interesima i obavezama sudije. Koncept i opseg, odnosno uticaj ekonomskog interesa može biti predmetom tumačenja mjerodavnih tijela. U pojedinim pravnim sistemima, ekonomski interes *de minimis* ne zahtijeva izuzeće, a on se definiše kao "neznatani interes koji ne može pobuditi razumnu sumnju u nepristrasnost sudije". Takođe, mogući su izuzeci od obaveze izuzeća. Ipak, primjeri koji slijede ukazuju

29 Florida Court Education Council (2016) Judicial Ethics Benchguide [Edukacijsko vijeće Savezne države Florida (2016) Vodič o pravosudnoj etici], dostupno na <http://www.flcourts.org/core/fileparse.php/304/urlt/JudicialEthicsBenchguide.pdf>, str. 32-58.

30 Ibid, str. 46.

na situacije koje zahtijevaju ili obavješćavanje stranaka u postupku o interesima ili izuzeće sudije u slučaju ekonomskog interesa.

Primjer 31. (iz inostrane prakse) *Kada sudija i advokat imaju odnos zakupodavca-zakupoprimca ili kreditora-dužnika, sudija se treba izuzeti iz svih predmeta u koje je advokat uključen kao zastupnik stranke, ali i dalje može učestvovati u predmetima u kojima je uključena njegova advokatska kancelarija. (Mišljenje 85-08 Komisije za standarde ponašanja za sudije, Florida)*

Primjer 32. (iz inostrane prakse) *Sudija je bio tuženi u predmetu aktiviranja hipoteke nad rezidencijalnim objektom. Komisija je odlučila da se sudija ne treba izuzeti iz svih predmeta aktiviranja hipoteke nad rezidencijalnim objektima. Međutim, dok traje parnica u kojoj je sudija tuženi te "u razumnom periodu nakon toga", sudija mora objelodaniti ovu činjenicu strankama u postupcima aktiviranja hipoteke nad rezidencijalnim objektima. (Mišljenje 12-09 Komisije za standarde ponašanja za sudije, Florida)*

Primjer 33. (iz inostrane prakse) *Komisija je dala mišljenje da sudija mora objelodaniti svim strankama njegov poslovni odnos kao zakupodavca banci/stranci. Iako ova situacija zahtijeva izuzeće, stranke ga se mogu odreći nakon pravilnog objelodanjivanja ove činjenice. (Mišljenje 14-17 Komisije za standarde ponašanja za sudije, Florida).*

Vlastitim zahtjevom za izuzeće, odnosno izvršavanjem obaveze i prava da se kada zato postoje objektivizirani razlozi izuzme iz predmeta, sudija pokazuje najveći stepen odgovornosti i prema integritetu sudskog postupka i prema sebi kao profesionalcu, a nikako sumnju u svoju eventualnu subjektivnu pristrasnost.

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li kod razloga za izuzeće procjenjujem:
 - a. Svoje lično predubjeđenje ili predrasudu prema učesnicima u postupku?
 - b. Poznavanje osporenih činjenica u predmetu i kako sam stekao ove informacije?
 - c. Prethodno postupanje u istom ili povezanom predmetu u drugom kapacitetu (kao sudija nižeg suda, advokat, vještak, i dr.)?
 - d. Moj ekonomski interes u predmetu, te da li može uticati na moju odluku?
 - e. Interes sa mnom povezanih lica u predmetu?
 - f. Da li sam dao izjave u javnosti o predmetu koje opredjeljuju ili ostavljaju dojam da opredjeljuju moje stavove o učesnicima u postupku i predmetu uopšte?

3. Nezavisnost i nepristrasnost tužilaštva i tužilaca

Ovo poglavlje obrađuje osnovne etičke principe nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaštva i tužilaca. Nezavisnost i nepristrasnost, kao i jednakost, integritet i odnos prema poslu, predstavljaju ključne etičke principe na kojima počiva zakonit i pravilan rad tužilaca u svim krivičnopravnim sistemima. Principi nezavisnosti i nepristrasnosti su usko povezani i međusobno uslovljeni, ali imaju svoja odvojena i specifična značenja, kao i faktore koji ih posebno određuju.

Cilj ovog poglavlja je da predstavi ključne koncepte ova dva principa etičkog ponašanja tužilaca, kao i da ponudi neke primjere njihove praktične primjene. Takođe, ovo poglavlje će ponuditi čitaocu i skup pitanja za samoprocjenu, a čiji je cilj pomoći nosiocu pravosudne funkcije da preispita svoje razumijevanje, kao i odnos prema etičkim principima nezavisnosti i nepristrasnosti.

3.1. Uloga tužilaštva u krivičnom postupku

Moderne pravne teorije, pojednostavljeno gledano, krivični postupak dijele na postupke koji su zasnovani na principu adversarnosti, te na postupke koji su ukorijenjeni u inkvizitornoj pravnoj tradiciji. Moderne teorije krivičnog postupka smatraju da je postupak odraz i posljedica oblika društvenog uređenja, te da zavisi od društvenih vrijednosti koje država želi ostvariti i zaštititi.

Krivični postupci koji su ukorijenjeni u inkvizitornoj pravnoj tradiciji, i koji, istorijski gledano, prethode pojavi i razvoju adversarnog oblika postupka, u svojoj su prirodi samo "oružje" državne vlasti kojim ona želi, bez izuzetka, zaštititi svoje državne interese, a sa druge strane, i opet bez izuzetka, pružiti svojim građanima sigurnost u uživanju osnovnih prava. Krivični postupci koji su ukorijenjeni u adversarnoj pravnoj tradiciji, koji se, istorijski gledano, pojavljuju tek prije nepuna dva stoljeća, odražavaju potpuno drugačiji oblik društvenog uređenja i organizacije državne vlasti u kojem država, odnosno državna vlast, u najvećoj mjeri izbjegava miješanje u odnose građana. Pri tome državna vlast naglašava svoju pasivnu ulogu i stimuliše građane da sve svoje sporove, uključujući i one koji proizađu iz povrede krivičnopravno zaštićenog dobra, rješavaju izvan suda, u okvirima propisanih alternativnih i skraćenih nesudskih odnosno kvazisudskih postupaka, a da sud kao organ državne vlasti odlučuje samo u onim sporovima u kojima se niti na jedan drugi način nije moglo doći do rješenja koje će zadovoljiti stranke koje su se nalazile u sporu.

Iz inkvizitornog pravnog naslijeđa je proisteklo sljedeće: načelo legaliteta krivičnog gonjenja, načelo materijalne istine, sudska istraga, inkvizicijska maksima u pogledu vođenja postupka i integralnost postupka; a iz adversarnog pravnog naslijeđa: načelo oportuniteta krivičnog gonjenja, načelo formalne istine, tužilačka istraga, raspravna maksima u pogledu vođenja postupka, te dispozitivnost okončanja postupka (s obzirom da strane raspolazu svojim zahtjevima te uvijek mogu riješiti svoj spor izvan i nezavisno od volje suda kao organa

sudske vlasti). Naprijed navedene ključne karakteristike tipova krivičnog postupka su prisutne u svim modernim pravnim sistemima, ali uvijek u modificiranoj formi, prilagođene pravnom naslijeđu te države i podložne stalnim promjenama.

Za potrebe ovog poglavlja, najbitnija karakteristika koja je proizašla iz ove adversarno-inkvizitorne dihotomije tipova krivičnih postupaka jeste formiranje različitih institucionalnih rješenja organa države koji su ovlašteni provesti krivični postupak. U krivičnopravnim sistemima koji baštine inkvizitornu pravnu tradiciju, prva tužilaštva (organi državne vlasti zaduženi za iznošenje predmeta optužbe pred nadležni sud) osnovana su u današnjoj Francuskoj, i to kao organi državne izvršne vlasti (u prošlosti je ovo bilo ministarstvo zaduženo za sakupljanje nameta, tj. poreza, a danas je to Ministarstvo pravde, kojem institucionalno tužilaštva i danas pripadaju). S druge strane, navedeno iznošenje optužbi pred nadležni sud u adversarnim pravnim sistema sve do 19. vijeka poduzimali su sami zainteresovani građani, da bi potom u njihovo ime, a ne u ime države, ove radnje preuzela policija kao poseban sistem zaštite građana. Tužilaštva kao poseban državni organ u adversarnim pravnim sistemima postoje tek unazad nekoliko desetljeća, a moderni tužilački sistem u Engleskoj i Velsu je uspostavljen tek sredinom osamdesetih godina 20. vijeka.

Nakon ovakvog razvoja uloge institucije tužilaštva, tužioci su dobili ključnu ulogu u pravosudnom sistemu, tj. gonjenju krivičnih djela. Tužioci su ti koji odlučuju da li će pokrenuti, nastaviti krivično gonjenje ili odustati od daljeg krivičnog gonjenja u svakom konkretnom slučaju. Sve navedeno je isključivo u skladu sa principom legaliteta, akuzatornosti i mutabiliteta.

Brojne krivičnopravne jurisdikcije, pa tako i bosanskohercegovačka od 2003. godine, prenijele su nadležnost i odgovornost provođenja istrage na tužioce. Tužioci otkrivaju i gone učinioce krivičnih djela, sprovode istrage, podižu i zastupaju optužnice pred nadležnim sudom, te učestvuju u žalbenom i apelacionom postupku pred nadležnim sudovima. Iz ovoga proizlazi da su tužioci razvojem i reformom krivičnih postupaka postali ključna karika u sistemu krivičnog pravosuđa, odnosno stranka koja ima najveći broj prava i obaveza u krivičnom postupku i koja aktivno učestvuje u krivičnom postupku od faze otkrivanja krivičnog djela do faze pravomoćnosti sudske odluke, pa i nakon toga. Sljedeći primjer iz disciplinske prakse VSTV BiH ilustruje način obavljanja dužnosti tužioca koji nije adekvatan za ulogu koju tužilac u bosanskohercegovačkom krivičnopravnom sistemu ima.

Primjer 1. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužiteljica je razriješena sa dužnosti nakon što je oglašena odgovornom za disciplinske prekršaje iz člana 57. Zakona o VSTV BiH jer je, postupajući u predmetu, pripremila optužnicu protiv dva osumnjičena lica, te predmetni spis arhivirala na period od 15 godina, bez da je optužnicu sa dokazima uputila nadležnom sudu na potvrđivanje. Zbog toga je navedeni predmet zajedno sa optužnicom i pripadajućim dokazima bio arhiviran najmanje četiri godine kada ga je glavni tužilac otkrio u arhivi. Tužena je u šest tužilačkih predmeta neopravdano i uprkos upozorenjima službenika na otpremi pošte i daktilografa, a nakon što je u spisima pripremila optužnice protiv osumnjičenih lica, svjesno propustila dostaviti spise nadležnoj službi tužilaštva radi otpreme i upućivanja optužnica i dokaza nadležnim sudovima na potvrđivanje i to za vrijeme od tri godine i mjesec dana do pet godina i deset mjeseci. U tom periodu je tužena protiv ukupno šest osumnjičenih lica nije preduzela krivično gonjenje pred sudom, čime je prekršila princip legaliteta, značajno doprinijela proteku zakonskih rokova potrebnim za nastupanje zastarjelosti krivičnog gonjenja te onemogućila blagovremeno provođenje krivične pravde. U tri tužilačka*

predmeta, tužena je neopravdano propustila obavijestiti oštećena lica o donošenju naredbe o obustavi istrage, odnosno naredbe o nesprovođenju istrage, dok je u jednom predmetu oštećenog obavijestila po proteku najmanje pet godina i četiri mjeseca od donošenja naredbe o obustavi istrage. (Broj: 04-07-6-380-10/2017, 04-07-6-380-13/2017, 04-07-6-380-15/2017)

Tužioci prikupljaju dokaze o slučaju, a zadatak sudija je da dovedu u pitanje pouzdanost dokaza koje pružaju obje strane u krivičnom postupku, optužba i odbrana, i da donesu konačnu odluku na osnovu iznesenih dokaza. Zbog ove interakcije između tužilaca i sudija, uspostavljanje visokog nivoa sudske nezavisnosti je svakako neophodan, ali nije i dovoljan uslov da se osigura pravda u krivičnim postupcima. Upravo zato, tendencija modernih i reformisanih krivičnopravnih sistema je na jačanju nezavisnosti tužilaštava i tužilaca.

3.2. Nezavisnost tužilaštva i tužioca

Nezavisnost tužilaca je ključni preduslov za ostvarenje vladavine prava kao načela na kojem počiva društveno uređenje modernih evropskih država. Nezavisnost tužilaca podrazumijeva nepostojanje odnosa zavisnosti ili postojanje kontrolisanog i jasno propisanog odnosa zavisnosti tužilaštva u odnosu na sve druge organe državne vlasti, privatne korporacije, organizacije civilnog društva, građane i sve druge entitete koji su izvan tužilačke organizacije (institucionalna nezavisnost), te nezavisnost pojedinih tužilaca u odnosu na sistem tužilačke organizacije kojoj tužilac pripada, kao i drugih institucija, organizacija i lica sa kojima bi tužilac mogao biti u odnosu zavisnosti (individualna nezavisnost).

Nezavisnost je prvi i ključni princip tužilačke etike. Prema Kodeksu tužilačke etike,³¹

1. *"...Tužilac obavlja tužilačku funkciju nezavisno, na osnovu zakona i vlastite procjene činjenica, podržavajući nezavisnost pravosuđa sa individualnog i institucionalnog aspekta."*

***Napomena čitaocu: Na ovaj način, plavim okvirom, će se u nastavku priručnika prikazivati izvodi iz Kodeksa tužilačke etike.**

31 Kodeks tužilačke etike, "Službeni glasnik BiH", br. 13/06, 32/15, 94/18.

Tužilačka nezavisnost se očigledno odnosi na nezavisnost pojedinaca i nezavisnost tužilačke institucije. S jedne strane, nezavisnost tužioca je stanje uma koje mu omogućava da donosi odluke racionalno i nepristrasno, na osnovu zakona i dokaza, te bez vanjskog pritiska ili uticaja, odnosno bez straha od nečijeg uplitanja. S druge strane, tužilačka nezavisnost zavisi i od institucionalnih i organizacionih rješenja koje određuje država da bi omogućila tužiocima da svoje dužnosti obavljaju pravilno i nepristrasno.

3.2.1. Institucionalna nezavisnost tužilaštva

Prije sagledavanja pojedinačnih aspekata individualne nezavisnosti tužilaca, neophodno je analizirati institucionalna rješenja koja utiču na nezavisnost tužilaštva. Princip nezavisnosti tužilaštva svoje uporište nalazi u najvišim pravnim aktima BiH. Najprije je ustavima entiteta i statutom Brčko distrikta postavljen temeljni okvir. Principi su dalje razrađivani kroz set zakona (Zakon o Tužilaštvu BiH, Zakon o Federalnom tužilaštvu FBiH, Zakon o tužilaštvima RS, Zakon o tužilaštvu Brčko distrikta BiH, Zakon o VSTV BiH), a zatim i pravilnike o unutrašnjoj organizaciji i Kodeks tužilačke etike.

Analizom ustavnog i zakonskog pravnog okvira, utvrđen je zajednički i jasan stav u odnosu na pojam i svrhu tužilaštva u Bosni i Hercegovini. Tako su tužilaštva u Bosni i Hercegovini definisana kao samostalni i nezavisni državni organi čiji osnovni cilj jeste otkrivanje i gonjenje učinilaca krivičnih i drugih po zakonu kažnjivih djela. Dakle, tužilaštva djeluju samostalno kao posebni organi koji osiguravaju efikasno ostvarivanje nadležnosti države Bosne i Hercegovine i poštovanje ljudskih prava i zakonitosti na njenoj teritoriji, a svoju dužnost vrše u skladu sa Ustavom i zakonima. Tužilaštvo je u svom radu nezavisno i nijedan državni organ, institucija ili pojedinac nema pravo da na bilo koji način utiču na rad tužilaštva u vršenju njegove funkcije. Ovakvom normativnom postavkom u teorijsko-pravnom smislu osigurana je institucionalna nezavisnost tužilaštva.

Institucionalna nezavisnost tužilaštva se dalje može procijeniti prema sljedećim kriterijima:³²

Organizacijska nezavisnost tužilaštva od izvršne i zakonodavne vlasti podrazumijeva da tužilaštvo treba da je nezavisni organ države i kao takav da je nezavisan od državne vlasti. Za te potrebe država treba poduzeti odgovarajuće efikasne mjere kojima će garantovati da su priroda i opseg nezavisnosti tužilaca određeni zakonom. Država, dakle, mora uspostaviti institucionalne i operativne aranžmane koji će omogućiti tužilaštvima da pravilno i

32 Prema Izvještaju o nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaštava u državama članicama Vijeća Evrope 2017. godine (Report on the independence and impartiality of the prosecution services in the Council of Europe member States in 2017, dostupno na <https://rm.coe.int/ccpe-bu-2017-6e-report-situation-prosecutors-2017/1680786f96>), kriteriji za vrednovanje nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaštva su:

- a) organizacijska nezavisnost tužilaštva od izvršne i zakonodavne vlasti;
- b) funkcionalna nezavisnost: imenovanje i sigurnost mandata tužilaca;
- c) nepristrasnost tužilaca, kodeksi etičnosti i profesionalnog ponašanja, disciplinske mjere;
- d) ekonomska osnova za nesmetano funkcionisanje sistema tužilaštva;
- e) tužioci i mediji: javna rasprava i kritika tužilaca.

nepristrasno izvršavaju svoje nadležnosti, što u konačnici podrazumijeva da zaštita tužilaca od političkog uticaja ili bilo kakvog drugog uplitanja mora biti osigurana kroz autoritet i nezavisnu tužilačku službu zagaranovanu od strane državne vlasti.

Tužilaštva mogu sarađivati sa svim organima državne vlasti ukoliko je to u interesu kaznene politike. Preporukom Vijeća Evrope³³ je posebno propisano da bi tužioci trebali biti u mogućnosti da bez opstrukcija optužuju najviše zvaničnike državne vlasti za učinjena koruptivna krivična djela, zluopotrebe vlasti, teška kršenja ljudskih prava i druga krivična djela propisana međunarodnim pravom. Uputstva tužiocima iz vanjskih izvora su posebno osjetljiva, jer potencijalno mogu dovesti do stvarne ili percipirane zluopotrebe i nepravilnog uticaja. Predlaže se da se uputstva izvršne vlasti tužilaštvu daju prema Ustavu ili zakonima. Zakonodavstvo, smjernice i postupci moraju osigurati nezavisnost tužilaštva. Ako su druge grane vlasti zakonski zadužene da daju opšta uputstva (kao što je davanje prioriteta određenim vrstama krivičnih djela) ili posebna uputstva tužilaštvima (uključujući i uputstva za pokretanje ili zatvaranje određenih postupaka), takva uputstva moraju biti u skladu sa zakonom i moraju biti data na transparentan i odgovoran način.³⁴

U prvom Izvještaju o nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaštava u državama članicama Vijeća Evrope³⁵ (izvještaj je podniet samo za pojedine, a ne za sve članice VE), svoje mjesto je našla i Bosna i Hercegovina, pri čemu je izvještaj o ovom kriteriju sugerisao da BiH ima izuzetno složenu tužilačku organizaciju na više nivoa državne vlasti, te da tužilačke organizacije djeluju odvojeno jedne od drugih, što se u konkretnom slučaju može shvatiti kao izazov nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaca.

Funkcionalna nezavisnost: imenovanje i sigurnost mandata tužilaca. Osnovni princip nezavisnosti je tužilački mandat koji je, do nastupanja zakonske starosne granice ili do isteka fiksnog mandata, zagaranovan brojnim međunarodnim pravnim aktima, uz propisivanje postojanja izuzetaka samo za slučajeve koji proizlaze iz disciplinskih mjera za prekršaje ili krivične postupke, a koji moraju biti precizno definisani i u saglasnosti sa odgovarajućim zahtjevima Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama.

Tužioci trebaju biti postavljeni kroz jasno artikulisan proces imenovanja sa utvrđenim garancijama u vezi sa platom i drugim naknadama, mandatom imenovanja, službenim putem i sljedbenim aranžmanima, postupkom za razrješenje, i dr. S obzirom na rizik politizacije tužilaštva, važno je osigurati transparentnost u procesu imenovanja. Potrebno je uspostaviti jasne kriterijume za imenovanje tužilaca.³⁶ U Bosni i Hercegovini, način imenovanja tužilaca, kao i praćenje njihovog rada, kroz nadzor, profesionalno ulaganje, transparentnost i dr. je uređeno kroz instituciju VSTV BiH³⁷ koji je nezavisan i samostalan organ i kojem je osnovni cilj osiguranje nezavisnog, nepristrasnog i profesionalnog pravosuđa.

33 Preporuka (2000)19 o ulozi javnog tužilaštva u krivičnom pravnom sistemu. Dostupno na <https://rm.coe.int/16804bdf9>.

34 UNODC (2014) The Status and Role of Prosecutors: A United Nations Office on Drugs and Crime and International Association of Prosecutors Guide. IUNODC (2014) Status i uloga tužilaca: Vodič UN-ovog ureda za drogu i kriminal i Međunarodnog udruženja tužilaca. Dostupno na https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-07304_ebook.pdf.

35 Izvještaj o nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaštava u državama članicama Vijeća Evrope 2017. godine.

36 UNODC (2014).

37 Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, "Službeni glasnik BiH", br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08.

Ekonomska osnova za nesmetano funkcionisanje sistema tužilaštva podrazumijeva osiguranje adekvatnih sredstava za efikasan rad s ciljem postizanja tužilačke nezavisnosti. Obaveza države je da tužilaštvima, jednako kao i sudovima, osigura adekvatne uslove za rad, opremu i druga neophodna sredstva za rad, kao i sredstva za plate tužilaca. Prema Izvještaju Vijeća Evrope koji je citiran gore, trenutno ne postoji konkretna indikacija nedovoljnog finansiranja tužilačkog sistema, ali je potrebno voditi računa da se oprema modernizuje do nivoa koji će se moći uporediti sa drugim evropskim državama.

Tužioci i mediji. Tužilaštvo putem sredstava informisanja i na drugi način obavještava javnost o pojavama i problemima od opšteg značaja koje je zapazilo u svom radu. Zatim, u granicama interesa postupka, tužilaštvo može obavještavati javnost i zainteresovana lica i o pojedinačnim predmetima u kojima postupaju.³⁸ Ove poslove, u pravilu, obavlja glasnogovornik tužilaštva. Prema Izvještaju o nezavisnosti i nepristrasnosti tužilaštava u državama članicama Vijeća Evrope za 2017. godinu, postoje problemi u pomirenju interesa javnosti za ličnošću tužioca koji vodi neki predmet i razloga zaštite identiteta tog tužioca radi njegove sigurnosti. Izvještaj sugerise da novinarska etika takođe mora biti unaprijeđena. Prevelika je kontradikcija između izvještaja tužilaštava državnoj vlasti i sredstvima javnog informisanja, s jedne, i medijskih izvještaja o radu tužilaštava, s druge strane. Navedeno navodi na zaključak da je princip nezavisnosti tužilaštva u BiH u tom dijelu narušen.

3.2.2. Individualna nezavisnost tužioca

U bosanskohercegovačkom pravnom okviru postavljeni su standardi za imenovanje tužioca s obzirom na njegovu ličnost, kao i niz ograničenja u obavljanju tužilačke dužnosti. Tako tužioci trebaju posjedovati kvalifikacije koje su predviđene zakonom, ali i biti istaknuti pravnici visokih profesionalnih i moralnih kvaliteta. Kao ograničenja u vršenju tužilačke funkcije postavlja se nespojivost vršenja iste sa članstvom u političkoj stranci. To podrazumijeva i nedozvoljenost uključenja u neku političku aktivnost koja može da dovede do sukoba interesa ili stvori utisak da postoji sukob interesa. U konačnici ovih ograničenja, tužioci ne mogu obavljati službu ili bilo kakav posao koji donosi zaradu, a koji su utvrđeni kao nespojivi s njihovom dužnošću. Individualna nezavisnost tužilaca zavisi od njihove imunosti ne samo na uticaje vlasti već i na uticaj privatnih aktera.

Kodeks tužilačke etike najvećim dijelom naglašava individualnu nezavisnost tužioca, ali u kontekstu institucionalne nezavisnosti tužilaštva. Jasno je da su ove dvije vrste nezavisnosti međusobno uslovljene i da ih je potrebno tako i posmatrati. Etički princip nezavisnosti u Kodeksu tužilačke etike oslikava ustavni, pravni i organizacioni položaj tužilaštva u BiH, kao nezavisnog sistema, kao i prirodu adversarnog krivičnog postupka u kojem tužilac učestvuje.

38 Zakon o Tužilaštvu BiH, "Službeni glasnik BiH" br. 42/03, 49/09, 97/09.

Kodeks tužilačke etike daje odgovore na specifične izazove za individualnu nezavisnost tužioca.

1.1. Tužilac je nezavisan u rasuđivanju i svoju funkciju obavlja u skladu sa Ustavom i zakonom.

Tužioci u svom radu uživaju institucionalnu i individualnu nezavisnost u utvrđivanju činjenica, ocjeni činjenica, te rješavanju pravnih pitanja. Nacionalni okvir koji garantuje institucionalnu i individualnu nezavisnost tužilaca propisuje da sistem unutrašnje organizacije ima za cilj osigurati individualnu nezavisnost. Uputstva o postupanju u predmetu od strane nadređenog glavnog tužioca trebaju uvijek biti u pisanoj formi. Praksa izdavanja usmenih uputstava može dovesti do narušavanja principa individualne nezavisnosti.

Primjer 2. (hipotetički) *Glavni tužilac je u predmetu nakon podnošenja izvještaja o počinjenom krivičnom djelu izvršio uvid u predmet te pozvao postupajućeg tužioca u kancelariju dajući mu sugestije u vezi s postupanjem u predmetu i pri tome ga ne obavještavajući da sa osumnjičenim ima bliske lične odnose.*

Preporuka 1. Tužioci će tražiti da im se u slučajevima kada im glavni tužioci sugerišu način postupanja za navedeno izda obavezujuće pismeno uputstvo koje će se uložiti u spis predmeta.³⁹

1.2 Tužilac ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, niti dozvoliti uticaj sa njihove strane, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

Tužioci se u obavljanju svojih poslova i zadataka, kao i u svom privatnom životu moraju distancirati od zakonodavne i izvršne vlasti, bez obzira čak i na moguće porodične veze koje mogu imati sa nosiocima tih vlasti.

Neprikladna veza pretpostavlja svaki vid veze koji nije opravdan prirodom posla koji tužilac obavlja i koji se kod javnosti ne bi mogao opravdati kao cjelishodan i koristan za obavljanje tužilačke funkcije.

Primjer 3. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužiteljica je oglašena disciplinski odgovornom za više prekršaja, uključujući i prekršaje iz člana 57. tačka 4. "odavanje povjerljivih informacija koje proizlaze iz vršenja dužnosti tužioca" i tačke 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet tužilaštva" Zakona o VSTV BiH jer je neovlaštenom licu, tadašnjem premijeru, dostavila detaljne informacije o 16 predmeta,*

³⁹ Npr. u skladu sa članom 8. stav (1) tačka s) Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Tužilaštva BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 29/14, 56/15).

od kojih je samo jedan predmet bio okončan, a u ostalima nije bila donesena konačna tužilačka odluka. Informacije o predmetima su uključivale detaljne informacije o podnosiocima krivičnih prijava, prijavljenim licima i krivičnim djelima za koja se terete, kao i poduzetim predistražnim i istražnim radnjama, kao i onima koje će se tek poduzeti. (Broj: 04-07-6-660-2/2017, 04-07-6-660-10/2017, 04-07-6-660-14/2017)

Preporuka 2. Tužioci će izbjegavati svaki vid veze sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, osim onih veza koje su uslovljene prirodom posla ili porodičnim odnosima, ali i ovo pod posebnim uslovima. Ukoliko tužilac ima bliske lične odnose sa predstavnikom zakonodavne ili izvršne vlasti, on treba voditi računa o razlozima za izuzeće od postupanja u odnosu na ova lica i njihove interese te ne smije kontaktirati druge kolege tražeći ili nudeći informacije u vezi sa predmetima u koje su uključena ova lica niti tražiti da postupaju u njihovu korist. U slučaju bliskih odnosa sa predstavnikom zakonodavne ili izvršne vlasti, tužilac takođe treba voditi računa da ne oda povjerljive informacije koje dobije obavljanjem tužilačke dužnosti, kao i da ne dozvoli bilo kakav uticaj na njegovo tužilačko postupanje.

1.3 Tužilac podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

1.4 Tužilac promoviše visoke standarde tužilačkog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

Tužioci kroz redovno članstvo u udruženjima tužilaca prihvataju programske ciljeve i statute udruženja, te na taj način doprinose održavanju i jačanju institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa. Udruženja tužilaca bi trebala biti strukovna, profesionalna, nestranačka i neprofitna udruženja tužilaca, zasnovana na dobrovoljnoj osnovi radi unapređenja i ostvarivanja zajedničkih interesa i afirmacije tužilačke profesije u skladu sa Ustavom i zakonom.

Preporuka 3. Tužioci doprinose ostvarivanju svog prava na nezavisnost u odlučivanju kroz afirmaciju rada udruženja tužilaca prezentujući svoje eventualne dileme u stručnim forumima i podstičući stručnu diskusiju o pitanjima tužilačke nezavisnosti i nepristrasnosti, te izbjegavajući pojedinačne istupe kojima se može podrivati povjerenje javnosti u rad tužilaštva i pravosuđa uopšte.

Od tužioca se zahtijeva visok nivo profesionalne sposobnosti i njegovo moralno, dostojanstveno ponašanje u skladu s dignitetom funkcije koju obavlja, te da svoju dužnost obavlja stručno, savjesno, marljivo i efikasno.⁴⁰ Svi tužioci prije stupanja na dužnost daju svečanu izjavu, obavezujući se u osnovi da će obavljati svoju dužnost u skladu sa Ustavom i zakonom, da će donositi odluke po svom najboljem znanju, savjesno, odgovorno i nepristrasno, te da će štiti slobode i prava pojedinaca zagarantovana Ustavom BiH.

40 Kodeks tužilačke etike, "Službeni glasnik BiH", br. 13/06, 32/15, 94/18.

Primjer 4. (iz domaće disciplinske prakse) Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 57. tačka 22. "ponašanje u sudu ili tužilaštvu i izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije" i tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet tužilaštva", kao i povrede odredaba 1.4. i 4. Kodeksa tužilačke etike jer je nakon saslušanja svjedoka naredio istražiocu tužilaštva da u prisustvu tog lica uništi potpisani zapisnik, što je istražilac istog dana i učinio ispred zgrade tužilaštva u prisustvu svjedoka, branitelja i još jednog lica. Tuženi je sačinio dokument pod nazivom: "Opšte uputstvo" u kojem je glavnog tužioca tužilaštva naveo kao donosioca ovog dokumenta, koristeći se službenim memorandumom tužilaštva, te ga sa e-mail adrese neprimjerenog naziva poslao na adrese većeg broja tužilaca i uposlenika tužilaštva, od kojih je većina uposlenika primila i pročitala navedeni e-mail. Na navedeni način, tuženi je zloupotrijebio službeni memorandum tužilaštva te zloupotrijebio ime i prezime glavnog tužioca. Tuženi je također dostavio dopis neprimjerenog sadržaja upravi policije, na ruke direktora. (Broj: 04-02-2928-5/2012)

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Kako razumijem princip podjele vlasti u odnosu na nezavisnost tužilaštva?
2. Na koji način je osigurana nezavisnost tužilaštva i mene kao tužioca?
3. Ko mi kao tužiocu garantuje pravo na nezavisnost?
4. Da li sam iskusio poteškoće u nezavisnom obavljanju svojih tužilačkih dužnosti? Koje su to poteškoće i kako ih pokušavam riješiti?
5. Da li je neko pokušao uticati na moju nezavisnost? Na koji način sam reagovao i koje sam mjere poduzeo?
6. Da li mi je neko sugerisao na koji ću način postupiti u određenom predmetu? Da li sam prihvatio sugestiju? Da li mogu razlikovati sugestiju od savjeta?
7. Da li je nadređeni od mene usmenim putem tražio iznošenje spisa radi uvida bez mog prisustva? Da li sam nekoga o tome obavijestio? Šta bih uradio u ovoj situaciji?
8. Da li mi je nadređeni usmenim putem 1) sugerisao, 2) savjetovao, ili 3) naredio određeno postupanje u predmetu? Šta bih učinio u ovoj situaciji?
9. Da li je nadređeni odbio potvrditi moju odluku? Šta bih učinio u ovoj situaciji?

3.3. Nepristrasnost tužioca

Nezavisnost tužioca predstavlja jedan od ključnih preduslova za tužilačku nepristrasnost. Princip nepristrasnosti podrazumijeva da tužilac ne smije imati prethodno formirana mišljenja niti stavove koji bi ga činili pristrasnim u donošenju tužilačkih odluka i u tužilačkom postupanju. Kodeksom tužilačke etike propisano je da:

2. "Tužilac obavlja svoju funkciju i tretira sve strane u postupku bez favorizovanja, pristrasnosti i predrasuda, poštujući pretpostavku nevinosti. Nepristrasnost se odnosi ne samo na odluku, nego i na postupak donošenja te odluke".

Evropski sud za ljudska prava je u vezi sa primjenom principa nepristrasnosti zauzeo stav da nepristrasnost ima dva aspekta, objektivni i subjektivni. Tzv. testovi objektivne i subjektivne nepristrasnosti su šire elaborirani u dijelu ovog Priručnika koji se odnosi na nezavisnost i nepristrasnost suda i sudije. Ovi testovi i standardi koje oni postavljaju se mogu primjeniti i na tužioce.

Princip nepristrasnosti se, između ostaloga, razrađuje kroz zakone o krivičnom postupku u BiH, i to kroz institut izuzeća tužioca i osoba koje su na osnovu zakona ovlaštene da ga zastupaju u krivičnom postupku, te ovlaštenih službenih osoba kada poduzimaju istražne radnje.

I princip jednakosti je povezan sa principom nepristrasnosti. Naime, kroz princip jednakosti naglašava se da tužilac poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama s kojim ima profesionalne kontakte s jednakim poštovanjem. I ovaj je princip razrađen kroz niz pravila koja se usko vežu za nepristrasnost. Tužilac u obavljanju svoje funkcije, neće riječima niti ponašanjem pokazivati predrasude prema bilo kom pojedincu ili grupi, i osigurava jednak tretman učesnika u postupku, te neće dozvoliti tužilačkom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom, da bez opravdanog razloga različito tretiraju učesnike u postupku.

3.3.1. Faktori koji utiču na (ne)pristrasnost tužioca

Faktori koji utiču na (ne)pristrasnost tužilaca su mnogostruki, od ličnih uvjerenja s kojima tužioci moraju sami da se izbore, do spoljnih pritisaka kojima su zbog funkcije izloženi. Zbog toga svi analizirani temeljni standardi etičkog ponašanja tužilaca u Bosni i Hercegovini precizno navedeni u Kodeksu tužilačke etike imaju svrhu da pomognu tužiocima prilikom suočenja sa etičkim i profesionalnim dilemama, a izvršnoj i zakonodavnoj vlasti i javnosti da bolje razumiju i podrže pravosuđe. Tužioci imaju ključnu ulogu u sprovođenju pravde u krivičnim predmetima i slobodu da nepristrasno odlučuju na osnovu zakona i dokaza, čime jačaju povjerenje javnosti Bosne i Hercegovine u integritet pravosudnog sistema.⁴¹

Tužilac, promatrano kroz normativni okvir, ima stanovita ograničenja u vršenju tužilačke funkcije. Ta ograničenja su propisana sa ciljem ispunjenja oba navedena principa, a naročito principa nepristrasnosti. Tako je Kodeksom tužilačke etike propisano ograničenje na način da je precizno navedeno kakve će sve aktivnosti i ponašanja tužilac izbjegavati jer mogu biti faktori koji utiču na njegovu nepristrasnost. Ove aktivnosti i ponašanja su definisana Zakonom o VSTV BiH, Kodeksom tužilačke etike, kao i Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu,⁴² a odnose se na političke, građanske i poslovne aktivnosti tužioca,

41 Kodeks tužilačke etike, "Službeni glasnik BiH", br. 13/06, 32/15, 94/18.

42 VSTV BiH, Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, 2016.

kao i na druge faktore koji mogu uticati na njegovu nepristrasnost, kao što su porodične veze i drugi bliski odnosi.

Tužilačka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca. Tužioci stoga moraju samoograničiti ostvarivanje svojih ličnih prava i sloboda, odnosno podrediti ih vršenju tužilačke funkcije. Ova prava i slobode obuhvataju i pravo izražavanja, uključujući ispoljavanje političkih uvjerenja, prava udruživanja, pa donekle i pravo na privatnost.

2.1 Tužilac se ponaša u tužilstvu i van tužilstva, na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i ostalih učesnika u postupku u njegovu nepristrasnost kao i pravosuđa u cjelini.

2.2 Tužilac se ponaša, u svojim privatnim i službenim poslovima, na takav način da prilike koje bi iziskivale njegovo izuzeće, svede na najmanju moguću mjeru.

Tužioci svjesno trebaju ulagati dodatni napor kako bi u obavljanju svojih svakodnevnih poslova i radnih zadataka, ali i u obavljanju svojih privatnih obaveza izbjegli svaku situaciju koja bi mogla kod najšire javnosti stvoriti pređubjeđenje o postojanju bilo koje vrste pristrasnosti na strani tužioca.

Preporuka 4. Tužioci će se uvijek ponašati odmjereno i dosljedno. Tužioci će sve svoje legitimne privatne interese podrediti profesionalnim interesima u mjeri u kojoj je bavljenje tim interesima nespojivo sa ličnošću tužioca.

2.2.1. Tužilac može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod sljedećim uslovima:

(a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju tužilačke funkcije;

(b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u tužilačke ili dobrotvorne svrhe;

(c) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.

2.2.2. Tužilac se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama, ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost tužilaca.

Iako je učestvovanje u građanskim, humanitarnim i vjerskim aktivnostima prihvatljivo ponašanje za tužioca sa stajališta tužilačke etike, Kodeks tužilačke etike ipak propisuje ograničenja. Ukoliko navedene aktivnosti mogu izazvati razumnu sumnju u pristrasnost

tužioca, tada se iste ne bi trebale smatrati prihvatljivim, odnosno bile bi nespojive sa tužilačkom funkcijom.

Tako bi npr. sa stajališta Kodeksa tužilačke etike bilo neprihvatljivo aktivno ili pasivno članstvo tužioca, ili samo odnos bilo kakve uključenosti tužioca i njegove savjetodavne uloge u osnivanju i funkcionisanju u udruženjima žrtava rata u BiH, ili u udruženjima boraca i vojnika koji su proistekli iz rata u BiH. Iako navedena udruženja imaju legitimne ciljeve, te samim tim i tužilac može nastojati da ostvari legitimni cilj u nekom od navedenih udruženja, takva okolnost može kod javnosti izazvati razumnu sumnju u njegovu pristrasnost u eventualnim predmetima u kojima bi zastupao optužnicu.

Tužilac mora biti posebno obazriv prilikom udruživanja u grupe i organizacije u kojima lično ne poznaje ostale članove te grupe ili organizacije, te unaprijed nije upoznat u koje sve svrhe ta organizacija može biti upotrijebljena.

U tom smislu tužioci moraju biti posebno oprezni prilikom korištenja društvenih mreža i socijalnih medija u kojima članstvo tužioca u određenoj grupi može biti u potpunoj suprotnosti sa stavovima tužioca, ali šira javnost poistovjećuje samo članstvo u grupi sa stavovima tužioca.

Preporuka 5. Tužioci se mogu udruživati u udruženja ili učestvovati u radu fondacija jednako kao i svi drugi građani u BiH, ali tužioci moraju svjesno izbjegavati aktivno ili pasivno članstvo u udruženjima koja zastupaju i promovišu ili mogu zastupati i promovisati stavove i interese koji mogu biti predmet raspravljanja u sudskim postupcima.

Preporuka 6. Tužioci se trebaju informisati o posljedicama izloženosti u cyber prostoru, te restriktivno i odgovorno koristiti društvene mreže, pri tome izbjegavajući u potpunosti diskusije na društvenim mrežama u kojima se pozivaju na svoje profesionalne stavove. Ukoliko koriste internet-platforme za stručnu diskusiju, ova aktivnost se mora odvijati u okvirima akademskog zastupanja određenih rješenja, a nikako u pogledu bilo kojeg pojedinačnog slučaja iz prakse ili određene osobe.

2.2.3. Tužilac neće:

- (a) biti član političkih stranaka;
- (b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;
- (c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;
- (d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;
- e) potpisivati peticije koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku.

2.2.4. Tužilac se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je politički aktivan.

2.2.5. Tužilac se uzdržava od svih aktivnosti koje bi u javnosti mogle biti percipirane kao podrška političkoj aktivnosti člana njegove uže porodice.

Izrekom je zabranjeno članstvo tužioca u političkim strankama, javno podržavanje programa političkih stranaka, kao i učešće u finansiranju političkih stranaka.

Preporuka 7. Tužioci neće biti članovi političkih stranaka, te neće učestvovati u javnom podržavanju političkih programa stranaka, niti će učestvovati u njihovom finansiranju. Nadalje, tužioci će izbjegavati da koriste bilo kakve reklamne materijale političkih stranaka (majice, upaljače, olovke, rokovnike i dr.).

Preporuka 8. Tužioci će izbjeci sastajanje sa nosiocima političkih funkcija, osim u slučajevima kada je do navedenog sastanka došlo radi osnaživanja nezavisnosti tužilačkog sistema, te kada je navedeni sastanak zakazan i održan u javnom prostoru. Naprimjer, sastanci predstavnika tužilaštva sa predstavnicima zakonodavne i izvršne vlasti na formalnim konsultacijama radi osiguranja sredstava i opreme za rad tužilaštva, kao i sastanci na kojima tužioci učestvuju u svojstvu stručnjaka za izradu zakonodavstva koji se odnosi na tužilački rad, ili izvještavaju o radu tužilaštva, prihvatljive su aktivnosti tužioca u saradnji sa nosiocima političkih funkcija.

Ograničenja na ove vrste političkih odnosa se odnose i na političke aktivnosti članova porodice. Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa se preporučuje suzdržavanje od aktivnosti koje bi u javnosti mogle biti percipirane kao podrška političkoj aktivnosti člana uže porodice nosioca pravosudne funkcije.⁴³ Ovo uključuje i prisustvovanje političkim skupovima i kampanjama.

Takođe, tužioci čiji su bliski srodnici politički aktivni veoma često ustrajavaju u radu na predmetima u kojima se može ukazati na njihovu moguću pristrasnost, a to rade upravo iz razloga što na taj način žele dokazati kako takva objektivna okolnost ne može imati uticaja na njihovu pristrasnost. Navedena praksa dokazivanja nepristrasnosti kroz rad na predmetima je pogrešna, jer kod javnosti može izazvati upravo utisak o pristrasnosti tog tužioca, te je u ovim slučajevima potrebno tražiti svoje izuzeće. Prema Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, "ukoliko nosilac pravosudne funkcije zna da član njegove porodice ili drugo blisko lice ima finansijski, politički ili drugi interes u predmetu, on bi trebao tražiti svoje izuzeće. Ovo podrazumijeva da nosilac pravosudne funkcije treba da uloži razuman napor u svrhu informisanja o finansijskim, političkim ili drugim interesima članova svoje porodice."⁴⁴

Preporuka 9. Tužilac čiji su članovi porodice politički aktivni⁴⁵ će upoznati rukovodioca tužilaštva sa ovom činjenicom. Tužilac će u svakom konkretnom predmetu procijeniti da li ova okolnost zahtijeva njegovo izuzeće, te o ovome obavijestiti rukovodioca.

43 Smjernica A.1.7.

44 Smjernica E.1.3.

45 Politička aktivnost se tumači u skladu sa članom 82. Zakona o VSTV BiH. Politička aktivnost podrazumijeva i prihvatanje imenovanja na bilo koju poziciju od strane političke stranke.

Kodeks tužilačke etike nadalje zabranjuje i učestvovanje u kontroverznim političkim diskusijama, osim onih diskusija koje se tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde. Potpisivanje peticija koje bi mogle imati uticaja na određenu političku odluku je takođe zabranjeno. Ova zabrana se, u analogiji, može proširiti i na peticije čija bi tema ili ishod mogli biti predmetom postupanja tužioca ili sudskog postupka. Ipak, tužilac može potpisati peticiju ako se radi o pitanju koje se direktno odnosi na pravosuđe.

Nadalje, Kodeks tužilačke etike ne ograničava tužiocima mogućnost javnog iznošenja mišljenja i zastupanje stavova u temama od širokog javnog interesa. Ipak, kod iznošenja ovih stavova, tužilac treba voditi računa o temama diskusije ocjenjujući da li bi iznesena mišljenja mogla ostaviti utisak na njegovu pristrasnost u eventualnom predmetu koji se tiče kontroverzne teme. Neke od kontroverznih tema su npr. eutanazija, istospolni brakovi, opšta zabrana pušenja, legalizacija narkotika, medicinski potpomognuta oplodnja i sl.

Preporuka 10. Tužioci će sa dužnom pažnjom komentarisati društveno-politička pitanja i odlučivati o potpisivanju peticija, vodeći računa o temama diskusije i peticije.

2.3 Tužilac u svojim ličnim odnosima s pripadnicima pravne profesije izbjegava situacije koje bi opravdano mogle izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

Prema Kodeksu tužilačke etike:

2.3.a Tužilac treba voditi računa da njegovi prijateljski odnosi sa licima koja su uključena u njegove predmete ili se pojavljuju kao stranke u postupcima u kojima on učestvuje ne stvaraju percepciju o postojanju sukoba interesa⁴⁶, te treba obavijestiti stranke u postupku o postojanju prijateljskih veza sa učesnikom u postupku.

2.4 Tužilac ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupka ili, tako i predmeta u kojem bi mogao postupati, tako ni u predmetima drugog tužioca, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost ili bi mogao predstavljati neprimjeren uticaj.

Tužioci, u pravilu, u razgovorima i diskusijama sa drugim pripadnicima pravne profesije (sudijama, tužiocima i ostalima) ne trebaju iznositi vrijednosne sudove i zaključke u pogledu činjenica u pojedinačnim predmetima, te trebaju izbjegavati diskusije o materijalnim i procesnim pitanjima iz kojih je očigledno da se odnose na pojedinačni predmet. Umjesto ovoga, tužioci trebaju kroz širu stručnu raspravu, naročito putem strukovnih udruženja, raspravljati o uočenim problemima i izazovima u tužilačkom radu, analizirajući trendove

⁴⁶ Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.5.

i iznalazeći konstruktivna rješenja koja se mogu primijeniti generički, bez fokusiranja na pojedinačne predmete.

Tužilac ne smije komentarisati postupke koji su u toku ni sa strankama u postupku. Sljedeći primjer iz disciplinske prakse ilustruje zabranjeno ponašanje.

Primjer 5. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje izvan tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije" jer je dan nakon objavljivanja presude u jednom predmetu za lice optuženo po optužnici koju je podigao i zastupao tuženi, u ugostiteljskom objektu stupio u neprimjereni kontakt sa ocem optuženog, te razgovarajući s njim o nepravosnažno okončanom krivičnom predmetu i upuštajući se u razgovor o predmetu, putem mobilnog telefona i sa majkom optuženog (nakon što ga je otac svojoj supruzi predstavio kao svoga prijatelja) rekavši joj "ej, ono smo završili sve, ostalo je još ovo samo, pa ćemo ovo". (Broj: 04-02-178-8/2012)*

Primjer 6. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz član 57. tačka 10. "upuštanje u neprimjerene kontakte sa sudijom ili strankama u postupku" i tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet tužilaštva" Zakona o VSTV BiH jer je kao glavni tužilac, za vrijeme trajanja sudske zabrane raspolaganja finansijskim sredstvima izrečene pravnoj osobi po prijedlogu tog tužilaštva, u više navrata van službenih prostorija ostvarivao telefonske, posredne i neposredne kontakte sa ovlaštenom osobom te pravne osobe i stvarnim vlasnikom ove pravne osobe, koji se nalazio pod sankcijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija zbog ilegalne trgovine oružjem. (Broj: 04-02-448-19/2012)*

Preporuka 11. Tužioci će izbjeći sve diskusije o pojedinačnim predmetima. Tužioci će biti posebno oprezni u stručnim diskusijama o stručnim pitanjima koja su usko vezana samo za jedan predmet, kako bi na taj način izbjegli formiranje uvjerenja o pristrasnosti.

Preporuka 12. Tužioci ne trebaju iznositi svoje mišljenje u vezi sa bilo kojim aspektom rada na predmetu za koji su zaduženi, osim što svoje zaključke imaju iznijeti u odgovarajućoj tužilačkoj odluci. Čak i nakon što donesu tužilačku odluku, tužioci se trebaju suzdržavati od iznošenja svojih zaključaka i komentaranja svojih zaključaka.

2.5 Tužilac će zatražiti svoje izuzeće ako kod javnosti može stvoriti utisak da nije u stanju odlučivati o predmetu nepristrasno, kao i kada to sam ocijeni.

Pored jasnih zakonskih razloga za izuzeće, naročito je potrebno da tužilac vodi računa o potrebi za svojim izuzećem zbog njegovih i privatnih interesa članova njegove porodice. Kod razloga za izuzeće, tužilac treba voditi računa i o svojim javno iskazanim stavovima (npr. u medijima, kroz peticije, ili u u drugim vrstama istupanja u javnosti). Ilustrativni primjeri potreba za izuzećem su dati u poglavlju koje se tiče nezavisnosti i nepristrasnosti sudija, a oni mogu biti primijenjeni i na tužioce.

2.6 Tužilac vrši imenovanja vještaka i stručnjaka nepristrasno i na osnovu stručnosti, bez nepotizma i favorizovanja i odobrava pravičnu naknadu imenovanim licima u skladu sa vrijednošću pruženih usluga.

Prema Dijagnostičkoj studiji,⁴⁷ sudovi i tužilaštva daju prednost angažovanju vještaka pojedinaca umjesto stručnih ustanova. Ovo u javnosti otvara određene sumnje, pogotovo imajući u vidu prigovore da ne postoje formalna pravila vezana za izbora vještaka i da se ne angažuju podjednako svi vještaci sa liste. Ovu činjenicu sudovi i tužilaštva koja angažuju te vještake obrazlažu kompetentnošću, kvalitetom rada, odgovornošću i uopšte pozitivnim iskustvom koje su prethodno imali sa određenim vještakom, što mogu biti opravdani razlozi, ali što istovremeno ostavlja prostor i za angažovanje stalno istih vještaka i iz drugih, neetičkih razloga.

Preporuka 13. Tužioci će imenovati vještake, tumače i druga stručna lista sa liste stručnih lica, nasumice, pri tome vodeći računa da sva lica koja se kvalifikuju za određeni posao dobiju mogućnost angažmana pod istim uvjetima.

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Šta bi me moglo učiniti pristrasnim u postupanju u predmetu?
2. Da li sam nepristrasan u donošenju svih tužilačkih odluka te da li postoje i objektivne potvrde za to?
3. Jesam li prilikom postupanja u nekom predmetu pomislio da sam pristrasan? Šta bih učinio u ovoj situaciji?
4. Koji su razlozi zbog kojih sam tražio izuzeće iz nekog predmeta? Kakva je bila odluka po mom zahtjevu i koje je obrazloženje za to?
5. Da li sam prilikom postupanja u nekom predmetu pomislio tražiti izuzeće, pa sam od toga odustao? Zašto?
6. Da li sam prilikom postupanja u nekom predmetu nadređenog obavijestio o okolnosti za koju sam smatrao da može eventualno predstavljati razlog za izuzeće, te da li sam zatražio njegovo mišljenje o navedenoj okolnosti? Da li sam dobio odgovor? Da li je taj odgovor bio obrazložen?

⁴⁷ USAID-ov Projekat pravosuđa u BiH (2015) Dijagnostička analiza integriteta pravosudnog sektora u BiH i mogućih rizika od nastanka korupcije ili neetičnog ponašanja u pravosuđu. Dostupno na <https://usaidjp.ba/assets/files/publication/1453979174-dijagnosticka-analiza-integriteta-pravosudnog-sektora-u-bih-i-mogucih-rizika-od-nastanka-korupcije-ili-neeticnog-ponasanja-u-pravosudu.pdf>, str. 105-7.

4. Integritet

Ovo poglavlje Priručnika obrađuje integritet kao najširi pojam koji obuhvata višestruke kvalitete koji se očekuju od svakog nosioca pravosudne funkcije. Nezavisnost, nepristrasnost, profesionalnost, odgovornost, stručnost, izbjegavanje sukoba interesa te dolično ponašanje su pitanja koja se obrađuju i u drugim dijelovima ovog Priručnika, ali upravo je integritet zajednički naziv za sve navedeno. Iako je upitno da li je idealni model integriteta danas dostignut u bilo kojem pravnom sistemu, Priručnik za primjenu Kodeksa sudijske etike i Kodeksa tužilačke etike ima za cilj da pokaže i afirmiše najviše međunarodne standarde u ovom domenu i ohrabri nosioce pravosudnih funkcija, zajedno sa VSTV BiH da se porede upravo sa tim standardima. Uporna i hrabra težnja ka najvišim standardima mobilizuje ljudsku i profesionalnu volju, te djeluje edukativno na nove generacije sudija i tužilaca. Ovakvi procesi, pored ostalog, šalju odlučnu poruku centrima moći (političke partije, međunarodna zajednica, mediji, skeptična javnost, kriminalne grupe) da pravosuđe ima snage da se odupre nezakonitim eksternim uticajima.

U prvom dijelu ovog poglavlja elaborira se uzročno-posljedična veza između integriteta pojedinačnog nosioca pravosudne funkcije i integriteta pravosuđa u cjelini. U ovom dijelu, savjetuje se nosiocu pravosudne funkcije da sebi postavi nekoliko ključnih pitanja o njegovoj ulozi u osiguranju integriteta pravosuđa, kao preduslova za povjerenje javnosti u pravosudni sistem i vladavinu zakona.

U drugom dijelu poglavlja elaboriraju se različiti aspekti integriteta i izazovi za integritet nosioca pravosudne funkcije. Ovi izazovi se odnose na: a) dolično ponašanje u ili izvan pravosudne institucije te u privatnim i društvenim odnosima, b) podsticanje pravne kulture i nezavisnosti pravosuđa, naročito kroz stručne aktivnosti i istupanje u javnosti, c) depolitizaciju pravosuđa, d) jednakost postupanja prema strankama u postupku, e) korištenje ugleda pravosudne funkcije za sticanje koristi sebi ili drugome, te f) građanska i profesionalna prava nosioca pravosudne funkcije. U adresiranju svih pomenutih grupa izazova, ključne preporuke za svakog nosioca pravosudne funkcije se odnose na suzdržanost i stalnu introspekciju radi donošenja pravičnih odluka i doličnog ponašanja.

4.1. Integritet pojedinca i integritet pravosuđa

Integritet⁴⁸ sudije i tužioca je esencijalna kategorija pravosudne etike. U detaljnijoj razradi

48 Integritet (lat. integritas) znači moralnu stabilnost, nepotkupljivost u bilo kom pogledu, nedodirljivost na pokušaje kompromitovanja, dosljednost, besprijeekornost, poštenje i sl. U javnosti se integritet često poistovjećuje sa dignitetom jer ga se procjenjuje po ponašanju (manje ili više dostojanstvenom) u određenom društvenom okruženju. Integritet podrazumijeva nepokolebljivu vjeru pojedinca i dosljedan stav u pogledu vlastitih i profesionalnih moralnih vrijednosti i dužnosti.

Integritet je dinamična kategorija koja traži kontinuiran rad i samokorigovanje na ličnom planu, kako u privatnoj tako i u profesionalnoj sferi. Integritet, kao subjektivna vrlina, podrazumijeva i mogućnost kontrolisanja vlastitog karaktera i impulsa, kada prilike to zahtijevaju, kako ovi ne bi prevladali nad razumom. Integritet zahtijeva razvijenu sposobnost održavanja i čuvanja dostojanstva, kako ličnog tako i dostojanstva drugih ljudi, uz prihvatanje svih prisutnih i poznatih različitosti.

etičkih standarda integritet se nametnuo kao generički pojam za percepciju pravosuđa koje se u potpunosti bazira na demokratskom principu vladavine prava. U demokratskim državama integritet je prihvaćen kao vrijednost *sine qua non* pravosuđa koja sudijama i tužiocima, kao i njihovim institucijama, jamči povjerenje opšte javnosti i vjeru pojedinca u pravdu. Pravosuđe, u očima javnosti, nije samo skup najviših stručnih autoriteta u procesu tumačenja i primjene zakonskih propisa, nego je i personifikacija nezavisnosti, pravičnosti, nepristrasnosti, jednakosti i kompetentnosti, te nekoruptivnosti u društvu. Povjerenje u sudsku presudu zavisi, u krajnjoj liniji, od respekta prema pretpostavljenoj visokoj moralnosti i etičnosti pravosuđa, što bi morali biti prioritet i obaveza za svaku državu.

Važno je u svakoj prilici insistirati na interakciji integriteta pojedinca i ugleda institucije u pravosudnom sistemu. Javnost implicitno stavlja znak jednakosti između nosioca pravosudne funkcije i institucije pravosuđa, kao i *vice versa*. Poenta ove jednačine je u činjenici da integritet nije prosta privilegija ili "vlasništvo" nosioca pravosudne funkcije, nego pravo i obaveza koju ta funkcija i institucija (sudija, tužilac i pravosuđe u cjelini) zahtijevaju jer je to primarno društveni interes. Drugim riječima, gotovo je nemoguće zamisliti nosioca pravosudne funkcije od integriteta u instituciji bez integriteta i obratno. Na kraju, iz ugla međunarodnopravnih instrumenata o ljudskim pravima i slobodama – pravosuđe koje garantuje integritet, nezavisnost i nepristrasnost je osnovno (ustavno) pravo svakog pojedinca na savjesno i odgovorno dobro upravljanje (*eng. good governance*).

Upravo je pojedinac, nosilac pravosudne funkcije, najvećim dijelom, jedini kreator i čuvar svog ličnog i profesionalnog habitusa, integriteta i reputacije. U naporima sticanja pomenutih kvaliteta ne može mu suštinski pomoći ni zakonodavac ni izvršna vlast. Međutim, u Bosni i Hercegovini danas postoje brojne nezavisne institucije koje imaju zakonske i savjetodavne instrumente za korekciju i podršku integritetu nosioca pravosudne funkcije. U tu kategoriju spadaju VSTV BiH i Ured disciplinskog tužioca u njegovom sastavu, te entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca. Nadalje, određene nevladine organizacije prate i u svojim izvještajima kritički analiziraju rad pravosuđa. Profesionalna udruženja sudija i tužilaca predstavljaju prirodan forum za artikulaciju njihovih profesionalnih i društvenih potreba, kao i drugdje u svijetu. Mediji takođe predstavljaju indikator stanja u pravosuđu, iako se uglavnom bave trenutno atraktivnim slučajevima. Dakle, sudije i tužioci, kao i drugi nosioci pravosudnih funkcija u BiH imaju na raspolaganju relevantne izvore za preispitivanje i korigovanje svog integriteta, razrješavanje eventualnih stručnih dilema, kao i za kontinuiranu profesionalnu edukaciju.

Jednostavno pravilo – standard kojeg se nosilac pravosudne funkcije, bez izuzetka i u cijelosti, treba držati tokom svoje karijere je konstantna reafirmacija sposobnosti da odgovori visokim zahtjevima pravosudne funkcije. To podrazumijeva kontinuirano preispitivanje svog držanja i ponašanja, *post festum* analiziranje svakog javnog istupa, permanentno usavršavanje, konsultacije sa starijim i iskusnijim kolegama, praćenje primjene etičkih principa u praksi ostalih pravosudnih sistema, itd. Na taj način će nosilac pravosudne funkcije svojom ličnošću demonstrirati poštovanje zakona i integriteta funkcije, a u svojim privatnim relacijama neće davati povoda prigovoru o nedoličnom ponašanju.

U ovom kontekstu se ne smije ignorisati realnost privatnog života nosioca pravosudne funkcije. Pravosudna funkcija ga ne bi smjela, u pravilu, lišiti osnovnih prava i sloboda koje

imaju ostali građani. Nije poželjno da sudija živi pod "staklenim zvonom", lišen saznanja i mogućnosti da dijeli iskustva i bliskost svog prirodnog društvenog okruženja (prijatelji, školski drugovi, šira porodica, komšije i sl.). Staviše, sudijsko utvrđivanje činjeničnog ili pravnog stanja, ili donošenje određenih tužilačkih odluka, često nalaže ocjenu dokaza koja bi se zasnivala na zdravom razumu i iskustvu određene društvene zajednice. Zbog toga je poželjno da nosilac pravosudne funkcije bude u bliskoj vezi s javnošću kako bi sačuvao i obogaćivao osjećaj za logično rezonovanje i društveni kontekst. Ali i ovdje treba podvući značaj samokontrole, jer i u privatnim okolnostima nosilac pravosudne funkcije je "pod prismotrom". Drugim riječima, od njega se očekuje da prihvati određene restrikcije u svom ponašanju, čak i tada kada takvo ponašanje (npr. naročito grubo reagovati na nepristojno ponašanje drugih, zalupiti vratima, i sl.) od strane "običnog" čovjeka ne bi bilo uopšte zapaženo. Nosilac pravosudne funkcije mora prihvatiti da se breme odgovornosti i povjerenja prema njegovoj funkciji u društvu ne može mjeriti sa položajem drugog pojedinca koji nema ovlasti i odgovornosti uporedive sa onima koje proizlaze iz pravosudne funkcije.

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

Nosilac pravosudne funkcije se treba u svakoj prilici provjeravati i "preslišavati" da li može da obavlja svoj posao pod teretom zahtjeva profesije. Sudijina ili tužiočeva ocjena samoga sebe može se svesti na sljedeća pitanja:

1. Kako će moje konkretno ponašanje ili reakcija biti protumačeni i shvaćeni od strane dobronamjerne (netendenciozne) javnosti?
2. Da li će percepcija koju moje ponašanje kreira u javnosti umanjiti respekt prema meni, kao nosiocu pravosudne funkcije, ili pravosuđu uopšte?

Ipak, nije preporučljivo zanemariti rizike i "udare" koje predstavlja zlonamjerna ili neosnovana kritika rada nosilaca pravosudnih funkcija i pravosuđa u cjelini koja dolazi od eksternih faktora. Nerazumijevanje ili omalovažavanje uloge sudije i tužioca u atmosferi pravne kulture koja još uvijek nedovoljno korespondira sa principom vladavine prava u demokratskoj državi djeluje degradirajuće na poziciju pravosuđa. Poznato je da i ovi nečasni motivi mogu, pogotovo ako su učestali, vremenom negativno uticati na respekt i povjerenje u integritet nosilaca pravosudnih funkcija.

Iskustvo pokazuje da u atmosferi nepovjerenja postoje dva provjerena odbrambena mehanizma. S jedne strane je to transparentan rad institucije (sud ili tužilaštvo) i proaktivan pristup u komunikaciji sa javnošću. S druge, to je nepokolebljiva demonstracija hrabrosti i uvjerenje nosioca pravosudne funkcije u vlastiti integritet, kao i visoki nivo dostojanstva u ponašanju. Ovaj Priručnik dosljedno insistira da su etički standardi, odgovarajuće prezentovani, primjena zdravog razuma i profesionalnog ponašanja u profesiji visokih zahtjeva. Tim lakše se i nosilac pravosudne funkcije približava javnosti koja očekuje da u njemu vidi oličenje digniteta, kredibiliteta i poštenja.

Nosioci pravosudnih funkcija su pojedinačno odgovorni za svoj integritet. Nesmotrenim upadanjem u moralne ili profesionalne nepravilnosti, nosilac pravosudne funkcije može jednim lošim potezom srušiti godinama građeni integritet funkcije i svoj lični dignitet. Međutim, posebno neprijatna situacija nastaje kada nosilac pravosudne funkcije trpi kao kolateralna

žrtva neetičkog ponašanja kolege na istoj ili sličnoj poziciji, a nije u mogućnosti da se distancira od toga. Zbog toga bi bilo logično i razumno činiti sve što je u moći pojedinca da ohrabri kolege da čuvaju i garantuju svoj integritet. Nosioци pravosudnih funkcija najbolje znaju ko su njihove kolege, kako u stručnom, tako i u etičkom pogledu. Zdrav razum nalaže da se zapažanja o kolegama, tj. neprofesionalno i neetičko ponašanje, na odgovarajući način saopšte dotičnom pojedincu, pa i nadležnim licima i tijelima. Takva reakcija bi sigurno bila u javnom interesu, a i spriječila bi negativnu percepciju o datoj instituciji.

4.2. Specifični izazovi za integritet nosioca pravosudne funkcije

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

Da li kao sudija ili tužilac neopravdano trpim etiketu neprofesionalnog i neetičkog ponašanja, pa i korumpiranosti, zbog pojedinaca u pravosuđu koji se ovako ponašaju, te da li je profesionalna solidarnost važnija od ličnog ugleda ili ugleda pravosuđa u cjelini?

Sasvim je nevažno da li želite ohrabriti integritet kolega i eventualno poduzeti radnje koje bi dovele do sankcionisanja neetičkog ponašanja kolega zato što su vaši motivi za takav napor dobronamjerni (pribaviti konzistentan ugled instituciji) ili "sebični" (distancirati se od ponašanja drugih), jer u oba slučaja se pretpostavlja da će pozitivno uticati na neposredno profesionalno okruženje, kao i na pravosudnu zajednicu u cjelini.

Koliko god je koncept integriteta relativno jednostavno opisati u opštim crtama, toliko je teško, a možda i limitirajuće, ići u detalje ovog standarda. Mnogi etički kodeksi se slažu da postoji relativno mali broj "apsolutnih-idealnih integriteta" koji se mogu zahtijevati u svim socio-kulturnim sredinama. Percepcija o integritetu je dvostrani proces koji zavisi od shvatanja i vaspitno-obrazovnog procesa pojedinog sudije i tužioca, a istovremeno i od standarda koji su uobičajeni u određenoj društvenoj zajednici i vremenu u kojem se stvaraju.

Ovaj Priručnik preporučuje svakom nosiocu pravosudne funkcije da studiozno konsultuje dolje navedene situacije i uporedi svoje ponašanje sa njima, da se sam suoči sa svojim etičkim uvjerenjima i eventualnim iskušenjima, te da se subjektivno poistovijeti sa u zakonu navedenim standardima. Većina standarda je sadržana u članu 56. (Disciplinski prekršaji sudija) i članu 57. (Disciplinski prekršaji tužilaca) Zakona o VSTV BiH, Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu i u kodeksima sudijske i tužilačke etike u BiH.

Izdvojeni disciplinski prekršaji sudija/tužilaca, članovi 56. i 57. Zakona o VSTV BiH

1. *povreda načela nepristrasnosti;*

2. *postupanje s pristrasnošću i predrasudama tokom obavljanja službenih dužnosti zbog rase, boje, spola, vjerske pripadnosti, etničkog porijekla, nacionalne pripadnosti, seksualne opredijeljenosti ili društvenog i ekonomskog statusa stranke;*

3. očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema [sudiji u postupku], strankama [u postupku], njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama;
 4. odavanje povjerljivih informacija koje proizlaze iz vršenja dužnosti sudije [tužioca];
 5. prihvatanje poklona ili nagrada čija je namjena neprimjereno utjecanje na odluke ili postupke sudije [tužilaca], uključujući i slučajeve kada poklon ili nagrada samo odaju utisak neprimjerenog uticaja;
 6. korištenje dužnosti sudije [tužioca] kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;
 7. propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja po predmetima kada postoji sukob interesa;
 11. [član 57. tačka 10.] upuštanje u neprimjerene kontakte sa [sudijom], strankom u postupku ili njenim zastupnikom [ili strankama u postupku];
 15. [član 57. tačka 14.] davanje bilo kakvih komentara, dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju, ili nepoduzimanje odgovarajućih koraka kako bi se osiguralo da se njemu podređeni uposlenici suda [tužilaštva] takođe suzdrže od davanja komentara;
 16. upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije [tužioca];
 22. ponašanje u sudu i izvan suda [ili tužilaštva] koje šteti ugledu sudijske [tužilačke] funkcije; ili
 23. bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva [tužilaštva].
-

U nastavku su ilustrovani različiti aspekti koji utiču na integritet nosioca pravosudne funkcije i percepciju o njegovom integritetu. Iako se ne radi neophodno o iscrpnoj listi mogućih situacija u kojima integritet nosioca pravosudne funkcije može biti na testu (drugi aspekti integriteta su obrađeni u drugim poglavljima ovog Priručnika), ilustracije ukazuju na ponašanja koja mogu dokazati ili umanjiti integritet nosioca pravosudne funkcije, uz referiranje na relevantne propise i primjere iz disciplinske prakse.

4.2.1. Ponašanje u ili izvan pravosudne institucije koje utiče na ugled pravosudne funkcije

Nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan da njegovo ponašanje izaziva pažnju i da se ne može prikriti od javnosti. To za njega može predstavljati poseban teret, naročito kada se uporedi sa "slobodom" običnog građanina. Ali isto tako, nosilac pravosudne funkcije treba razumjeti i prihvatiti da funkcija koju obavlja u društvenoj zajednici podrazumijeva određene restrikcije nametnute etičkim kodeksima. Iako nijedan etički kodeks to eksplicitno ne traži, praksa implicite pokazuje da dignitet sudije nema "radno vrijeme" ili "godišnji odmor". Od nosioca pravosudne funkcije se očekuje da nosi i čuva svoj integritet 24 sata, svih 7 dana u sedmici! Nakon radnog vremena, i kada se druži sa prijateljima u ugostiteljskim objektima, kada je sa porodicom ili društvom na odmoru, kada daje komentare na

Facebooku, objavljuje na Twitteru *urbi et orbi*, kada je klijent u banci, stranka na šalteru u upravi, itd., nosilac pravosudne funkcije treba da "zrcali" integritetom, kako svojim ličnim, tako i dignitetom svoje profesije i pozicije u društvu. Pitanje integriteta nosioca pravosudne funkcije nije njegova privatna stvar, nego javno dobro i trebalo bi biti neodvojiv dio javne funkcije.

Suzdržanost i samokontrola su važni elementi za postizanje i očuvanje integriteta. Sljedeći primjeri iz disciplinske prakse ilustruju njihov uticaj na dignitet i integritet pravosudne funkcije:

Primjer 1. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za kršenje člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije" zato što je na glavnom pretresu u jednom predmetu kao svjedokinja dala iskaz, ostala u sudnici i prilikom saslušanja druge svjedokinje prekinula njen iskaz obrativši joj se riječima "laže, laže, ona je psihički bolesnik". (Broj: 04-07-6-666-4/2016)*

Primjer 2. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za kršenje člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije" jer je kao postupajući sudija u predmetu, nakon otvaranja nastavka ročišta za glavnu raspravu otvorenog za javnost, od predstavnice nevladine organizacije koja je u svojstvu javnosti prisustvovala ročištu, zahtijevala informacije o razlozima podnošenja pritužbe VSTV BiH protiv tužene, te nakon što je ova odbila izjasniti se o razlozima podnošenja pritužbe protiv tužene, istoj naložila da napusti sudnicu ponavljajući više puta riječi "izađite napolje", a po kojem nalogu tužene je predstavnica nevladine organizacije postupila i izašla iz sudnice. (Broj: 04-02-9-2/2014)*

Primjer 3. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za kršenje člana 56. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije", između ostalog jer je uznemiravao uposlenicu tako što je prethodno ostvarivši fizički kontakt na način da je prebacio svoju ruku preko ramena imenovane i ušao za njom u prostoriju ženskog toaleta koji se nalazi u zgradi institucije. Nakon ulaska za njom u ženski toalet, tuženi je pokušao ostvariti dalji fizički kontakt namjeravajući da je uhvati za ruku ponašajući se na neprimjeren način. Tuženi se neprimjerenom ponašao i prema drugim zaposlenim ženskim osobama u instituciji. (Broj: DCVA 14/2006)*

1.5 Sudija promoviše visoke standarde sudijskog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

2.1 Sudija se ponaša u sudu i van suda na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i stranaka u nepristrasnost tog sudije i pravosuđa u cjelini.

2.2 Sudija se ponaša u svojim privatnim ili službenim poslovima na takav način da prilike u kojima bi bilo neophodno izuzeti ga iz sudskog postupka svede na najmanju moguću mjeru.

1.4. Tužilac promoviše visoke standarde tužilačkog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

2.1 Tužilac se ponaša u tužilaštvu i van tužilaštva, na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i ostalih učesnika u postupku u njegovu nepristrasnost kao i pravosuđa u cjelini.

2.2 Tužilac se ponaša u svojim privatnim i službenim poslovima na takav način da prilike koje bi iziskivale njegovo izuzeće svede na najmanju moguću mjeru.

Nosilac pravosudne funkcije je konstantno predmet pažnje i kritičkog posmatranja šire javnosti. Javnost je posebno osjetljiva na incidentne situacije koje mogu otkriti netaktilnost i neosjetljivost nosioca pravosudne funkcije, naročito onog koji obavlja sudijsku dužnost, na potrebu delikatnog ponašanja prema stranama u postupku, kao i oštećenom, optuženom, svjedoku ili vještaku. Ovdje je moralna komponenta izuzetno važna jer se cijeni od slučaja do slučaja koji može biti nepredvidiv. Od nosioca pravosudne funkcije se očekuje da u svakom momentu prepozna delikatnu liniju između nezakonitog i netaktilnog, tj. nepristojnog ponašanja, a to ne bi trebao biti težak zadatak. Ponašanje *contra lege* je jasno jer je lako utvrditi postojanje elemenata tog djela. Međutim, nedolično i uvredljivo ponašanje, grubost, nadmenost, neslane šale i sl. nisu nezakonite manifestacije, ali sigurno kompromituju integritet nosioca pravosudne funkcije i upućuju na disciplinski prekršaj i odgovornost. Nedostatak samokontrole gotovo uvijek ima povratni efekat na prisutne, što često vodi ka ozbiljnijem incidentu i neprijatnostima za učesnike u postupku ili drugoj situaciji. Na kraju, nosilac pravosudne funkcije koji ima razvijen etički instinkt i osjećaj za odgovarajući nivo komunikacije ne bi trebao imati teškoća da upravlja situacijom i spriječi ozbiljniji incident.

Nosilac pravosudne funkcije je odgovoran za održavanje reda i digniteta u postupku pred sudom. Poznato je u kojoj mjeri sam enterijer prostorije i držanje sudije, ali i tužioca, mogu autoritativno uticati na sve prisutne. Istina, često je izvan moći nosioca pravosudne funkcije da utiču na svoj radni prostor, njegovu veličinu, namještaj i komfor. Ipak, ured u kojem na zidu vise slike junaka TV sapunice ili velikana sporta su neprihvatljiv dekor i mogu izgledati neukusno i primitivno prisutnima u sudnici. Neuredan, zapušten prostor i neadekvatna oprema šalju sugestivnu poruku pred kojom popuštaju pristojnost i civilizovano ophođenje na javnom mjestu u službenoj prostoriji. Na delikatan način nosilac pravosudne funkcije bi trebao da utiče na ponašanje, oblačenje i uredan izgled svojih saradnika – daktilografa, pripravnika i drugog sudskog ili tužilačkog osoblja.

Od nosioca pravosudne funkcije se očekuje da se kurtoazno odnosi prema kolegama, saradnicima i kompletnom osoblju pravosudne institucije i da prema svima iskazuje podjednako uvažavanje i interesovanje za njihov rad. Prilikom dolaska stranaka i publike u sud ili tužilaštvo, pravosuđe se legitimiše prema stručnoj i opštoj javnosti kao institucija od povjerenja i autoriteta. Svaki povišeni ton, svaka gruba i neprikladna riječ, svaka neurednost i zapuštenost službenih prostorija i nosioca pravosudne funkcije lično – mogu biti signal za omalovažavanje pravosuđa i njegovih funkcionera. Iskustvo pokazuje da suprotstavljene stranke često nastoje zloupotrijebiti loše ili narušene međuljudske odnose u instituciji. Pojedinačni nosioci pravosudnih funkcija, kao i njihova kolektivna tijela treba da otklone ove dileme i da pokažu da su svima na usluzi u dostizanju pravde. To važi i za njihovu stručnu

kompetentnost i sposobnosti kao rukovodioca postupka. Sljedeći primjeri iz domaće disciplinske prakse su ilustrativni.

Primjer 4. (iz domaće disciplinske prakse) Tužiteljica je oglašena disciplinski odgovornom za kršenje člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje u sudu ili tužilaštvu i izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije jer je, kao postupajući tužilac, na glavnom pretresu u krivičnom predmetu suda samovoljno, bez traženja i dobijanja odobrenja postupajućeg sudije, napustila glavni pretres, što je imalo za posljedicu onemogućavanje nastavka glavnog pretresa. Tužena je takođe na glavnom pretresu u drugom krivičnom predmetu tokom ispitivanja svjedoka, nezadovoljna načinom vođenja postupka od strane postupajućeg sudije, uputila postupajućem sudiji više riječi uvredljivog sadržaja, na koji način je ometala rad suda i narušila dostojanstvo suda. (Broj: 04-02-1665-4/2011)

Primjer 5. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za kršenje člana 56. tačka 3. Zakona o VSTV BiH "očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima ili drugim osobama" i tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" jer je davao ponižavajuće i omalovažavajuće komentare u službenim dopisima suda koji su se odnosili na tadašnjeg advokata i njene stranke. U dopisima drugoj instituciji, tuženi je, između ostalih omalovažavajućih navoda, rekao "u konkretnom slučaju radi se o još jednom u nizu marifetluka, mahinacija i manipulacija advokata". (Broj: 5/2009)

Primjer 6. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za kršenje člana 56. tačka 22. "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije" i tačka 23. „ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti koje dovodi u pitanje povjerenje javnosti u kredibilitet sudstva" Zakona o VSTV BiH u vezi sa pravilima iz tač. 4.1., 4.2., i 4.16. Kodeksa sudijske etike jer je u svojoj kancelariji, olako držeći da se ne može vidjeti spolja, a nakon što se razodjenula, na kancelarijskom stolu smještenom nedaleko od prozora navedene prostorije, u ležećem položaju, izložena pogledima pojedinih osoba iz susjednih zgrada, izvodila vježbe, za koje vrijeme su pojedine osobe susjedne zgrade istu posmatrale i fotografisale, nakon čega su fotografije tužene objavljene u dnevnim novinama i prenesene u elektronskim medijima. (Broj: 04-02-437-8/2014)

4. INTEGRITET I DOLIČNO PONAŠANJE

Sudija se ponaša moralno, dostojanstveno i u skladu sa dignitetom funkcije koju obavlja.

4.1. Sudija, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.

4.2 Sudija se ponaša na način da afirmiše povjerenje javnosti u integritet pravosuđa.

4. INTEGRITET I DOLIČNO PONAŠANJE

Tužilac se ponaša moralno, dostojanstveno i u skladu sa dignitetom funkcije koju obavlja.

4.1. Tužilac, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.

4.2 Tužilac se ponaša na način da afirmiše povjerenje javnosti u integritet pravosuđa.

4.2.2. Interpretacija integriteta u privatnom životu

Gore je već naglašena poželjna slika nosioca pravosudne funkcije kao društvene ličnosti, a ne izolovanog pojedinca-funkcionera koji ne bi imao razvijen osjećaj za zdravorazumsko rezonovanje prosječnog čovjeka. Međutim, ponašajući se "normalno" i opušteno u društvu, sudija mora imati svijest o fokusu u kojem se nalazi kao predstavnik visoko moralne i odgovorne profesije. Dakle, i u privatnim situacijama nosilac pravosudne funkcije nema širok manevarski prostor u kojem bi mogao zaboraviti na delikatnu ravnotežu između etičkih zahtjeva pravosudne funkcije i njegovih legitimnih očekivanja od privatnog života i društvenih relacija. Tako, naprimjer, izazovi koje nude savremeni i luksuzni uslovi života često mogu predstavljati etički rizik za sudiju. Pozivi na luksuzna putovanja od strane bogatih prijatelja čiji se imovinski status zasniva na sumnjivim izvorima, hvalisanje skupim nekretninama i bogatstvom uopšte, neprimjereno korištenje i distribucija neprimjerenih informacija i ilustracija na društvenim mrežama, fotografisanje i selfi portreti sa ličnostima iz džet-set krugova – sigurno predstavljaju delikatan teren za dobar ugled i decentan privatni imidž nosioca pravosudne funkcije. Jedno od sredstava koje treba da pomogne nosiocu pravosudne funkcije da u pogledu sticanja imovine i određenih privatnih interesa koji mogu proizaći iz poslovnih aktivnosti ili privatnih odnosa ispolji integritet u očima javnosti jeste registracija izvora novčanih primanja, posjedovanja nekretnina, skupocjenih vrijednosti, dionica i sl. kroz izvještaje o prihodima, imovini i interesima. O ovim izvještajima se takođe govori i u poglavlju ovog Priručnika koje se tiče sukoba interesa. Ilustrativni su sljedeći predmeti iz domaće disciplinske prakse.

Primjer 7. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen odgovornim za kršenje člana 56. tačka 22. "ponašanje izvan tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke dužnosti" i tačka 23. "ponašanje koje dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet tužilaštva" Zakona o VSTV BiH jer je bez pribavljanja saglasnosti i u području na kojem nije dozvoljena gradnja izgradio montažno-demontažni drveni objekat, a nadležna služba je donijela i rješenje kojim se odbija zahtjev tuženog da na istoj lokaciji izgradi vikend kuću. (Broj: SZS 1337/2005)*

Primjer 8. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za kršenje člana 50. tačka 19. Zakona o VSTV BiH "namjerno davanje lažne, obmanjive i nedovoljne informacije u vezi sa prijavom na radno mjesto" i člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje u sudu ili tužilaštvu ili izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije" između ostalog jer je stvarao kreditne obaveze koje su mnogo veće od njegove mjesečne plate i iznad zakonom dozvoljenog najvišeg nivoa do kojeg se plata može opteretiti kreditnim obavezama,*

što je prouzrokovalo nemogućnost većeg broja banaka da iz plate tuženog naplate dospjele mjesečne anuitete odobrenih kredita, zbog čega su iste banke naplatu tih anuiteta zatražile od jemaca tuženog, putem tužilaštava u kojima su jemci zaposleni; te je od svog dugogodišnjeg poznanika posudio iznos od 3.000,00 KM iako je, prema okolnostima i svojim ličnim svojstvima, bio dužan da zna da se radi o licu koje je sklono kriminalnim radnjama. (Broj: DCBR 4/2007).

4.5. Sudija neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.6 Sudija neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje sudijske funkcije.

4.5. Tužilac neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice, negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.6 Tužilac neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje tužilačke funkcije.

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, Dio B. Izvještavanje o imovini, prihodima, obavezama i interesima, te Dio D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija.

4.2.3. Porodično okruženje i prijatelji

Članovi porodice i bliski prijatelji mogu se naći u delikatnom iskušenju u kojem bi mogli kompromitovati ugled nosioca pravosudne funkcije nekim nesmotrenim ponašanjem ili izjavom u društvu. Nosioc pravosudne funkcije bi postupio mudro ako bi im već prilikom svog imenovanja objasnio značaj ravnoteže između njihovog privatnog života i interesa na jednoj i delikatnosti njegove funkcije na drugoj strani. Razgovor na ovu temu bi trebao spriječiti određene rizike nehotične kompromitacije od strane lica koja su bliska nosiocu pravosudne funkcije. U svakom slučaju, bilo bi neetički u javnosti se predstavljati kao član porodice nekog sudije ili tužioca, ili kao prijatelj iz djetinjstva ili kolega sa studija, pogotovo ako se time želi isposlovati neka privilegija ili pogodnost za sebe. I ovdje je integritet u rukama njegovog nosioca (nosioca pravosudne funkcije) koji na odgovarajući način mora uvjeriti članove porodice i bliske prijatelje da i oni svojim ponašanjem, implicite, podržavaju ili narušavaju dignitet pravosudne funkcije.

Posebno delikatna situacija za nosioca pravosudne funkcije može nastupiti ako je član njegove familije pod istragom zbog navodnog krivičnog djela, ako je optužen ili mu se sudi u krivičnom postupku. Nosioc pravosudne funkcije mora činiti sve što je u ljudskoj moći da se distancira od pomenutih zakonskih radnji i da svojim ponašanjem da do znanja javnosti da nema bilo kakvog uticaja na postupak koji se vodi. Njegove kolege (tužilac, sudija,

advokat) se takođe nalaze u vrlo izazovnom položaju i njihov manevarski prostor u takvoj situaciji je objektivno vrlo skućen, a interes javnosti je povećan.

4.6 Sudija neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje sudijske funkcije.

4.6 Tužilac neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje tužilačke funkcije.

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio E. Nepotizam.

4.2.4. Korištenje prestiža pravosudne funkcije

Nosilac pravosudne funkcije mora izbjegavati situaciju u kojoj će, izričito ili posredno, tražiti povlašten tretman u bilo kom pogledu, a koji bi proizašao iz njegove službene funkcije. Naprimjer, upotreba službenog memoranduma prilikom pismenog obraćanja bilo kome izvan pravosuđa (izvan svoje službene djelatnosti) suprotna je integritetu pravosudne funkcije. To se naročito odnosi na komunikaciju koju nosilac pravosudne funkcije vodi kao privatno lice (obični građanin) sa npr. komunalnim službama, kao stranka u upravnom postupku, kao klijent u banci, gost u restoranu itd. U svim sličnim situacijama nosilac pravosudne funkcije treba da se upita: "zbog čega ja svoju privatnu molbu ili žalbu komunalnom preduzeću pišem na memorandumu suda", ili se "predstavljam kao tužilac prilikom telefonskog poziva službi hitne medicinske pomoći". Pozivanje na pravosudno zvanje u ovim situacijama nije uopšte relevantno i implicira traženje ili očekivanje povlaštenog tretmana. Ovim se u neprijatan položaj dovodi i druga strana u komunikaciji koja može imati drugačije shvatanje profesionalne objektivnosti, a može i ovako predstavljanje nosioca pravosudne funkcije iskoristiti za traženje protivusluge.

Drugi primjer, koji može biti karakterističan, odnosi se na susretanje sa policajcem koji vrši rutinsku kontrolu saobraćaja ili je nosioca pravosudne funkcije legitimisao zbog navodnog prekršaja. Bilo bi sasvim neetički od nosioca pravosudne funkcije da naglasi svoju profesiju jer bi to moglo uticati na objektivnost postupanja od strane policajca (tzv. posredno traženje privilegije). Ukoliko je upitan koje je njegovo zanimanje, nosilac pravosudne funkcije ne treba izbjegavati tačan odgovor, ali treba insistirati na tretmanu koji bi dobilo svako drugo lice. Istovremeno, nosilac pravosudne funkcije kao i svaki građanin ne treba da ustukne pred očigledno korumpiranim ili drskim i provokativnim čuvarom reda. Notiranje identiteta policajca, registarskog broja policijskog vozila, eventualno podatak o svjedoku događaja – bili bi sasvim primjerene radnje svakog pojedinca. Za takvu reakciju je potrebna izvjesna doza građanske svijesti i hrabrosti, a ne isticanje titule sudije, tužioca ili "pravnog stručnjaka".

4.7 Sudija neće koristiti prestiž sudijske funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.7 Tužilac neće koristiti prestiž tužilačke funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio C. Primanje poklona i drugih koristi.

4.2.5. Pokloni i ponude

Nosilac pravosudne funkcije ne smije prihvatati ponude bilo kakvog favorizovanja u odnosu na druge građane jer će se to, u pravilu, protumačiti kao priprema za protivuslugu. Vrijedni pokloni, ponude posebnih povoljnosti kreditiranja, putnog aranžmana, povoljnog načina plaćanja (ukoliko isto nije dostupno i ostalim zainteresovanim licima), nuđenje "veze" za upis djeteta u obdanište, školu i sl., "preskakanje" liste čekanja za ljekarsku uslugu, itd. – sudija mora energično odbiti i dati do znanja da bi prihvatanje takve usluge bilo u suprotnosti sa pravosudnom etikom. S obzirom na stalnost pravosudne funkcije, dodatni oprez nalaže da bi ovakve (koruptivne) usluge jednog dana mogle "doći na naplatu" nosiocu pravosudne funkcije koji ih je u prošlosti prihvatio.

4.11 Sudija i članovi njegove uže porodice, te sudske osoblje pod njegovim nadzorom, neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju sudijske funkcije, niti će to svjesno dozvoliti sudskom osoblju ili drugim koji su pod njegovim nadzorom i tokom i nakon obavljanja ove funkcije.

4.11 Tužilac i članovi njegove uže porodice, te tužilačko osoblje pod njegovim nadzorom, neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju tužilačke funkcije niti će to svjesno dozvoliti tužilačkom osoblju ili drugim koji su pod njegovim nadzorom i tokom i nakon obavljanja ove funkcije.

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio C. Primanje poklona i drugih koristi.

4.2.6. Nepotizam i protežiranje

Nosilac pravosudne funkcije se može naći u prilici da, kao član nekog organa, odlučuje (glasa, preporuči, nominuje) o izboru, unapređenju ili suspenziji određene osobe iz iste ili bliske profesije. Pretpostavka je, a i dešava se u praksi, da se među aplikantima ili predloženima za suspenziju ili određenu poziciju može naći lice koje je član porodice ili blizak srodnik nosioca pravosudne funkcije u navedenoj situaciji. Nosilac pravosudne funkcije koji ozbiljno drži do svog integriteta trebao bi se povući iz odlučivanja u datom postupku i privremeno napustiti prostoriju u kojoj će se razmatrati prijedlozi i konačno glasati. Prvo, ovakav gest bi očigledno demonstrirao i učvrstio integritet nosioca pravosudne funkcije, te dao primjer ostalim kolegama za istovjetno postupanje koje bi bilo teško ignorisati u budućnosti, što bi bio veliki doprinos integritetu date ustanove. Drugo, time bi afirmisao logično tumačenje etičkih principa, kao i zdrav razum, koji upućuju na diskvalifikaciju nosioca pravosudne funkcije u datom glasanju. I konačno, osobu o kojoj se odlučuje oslobodio bi prigovora o nepotizmu. Vidi takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio E. Nepotizam i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa članova VSTV BiH*.

Nosilac pravosudne funkcije, koji je u poziciji da utiče na zaposlenje i status drugih lica, ne bi trebao koristiti svoju poziciju za promociju interesa ovih lica, te bi u svakoj situaciji trebao poštivati propisane procedure. Sljedeći primjeri iz domaće disciplinske prakse ilustriraju ponašanja koja, kao i za nosioce drugih javnih funkcija, nisu prihvatljiva ni za nosioce pravosudne funkcije.

Primjer 9. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 23. *"bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" jer je postupajući kao predsjednica suda, kršenjem zakonske procedure za prijem radnika, a koja se ogleda u obavezi prijavljivanja potrebe za radnicima nadležnoj organizaciji za zapošljavanje, primila u radni odnos na određeno vrijeme na radno mjesto sekretara suda jedno lice (koje osim toga nije ispunjavalo ni uslov potrebnog radnog iskustva od pet godina propisan opštim aktom), zatim na radno mjesto vozača drugo lice (uz to i bez dokaza o potrebnom radnom iskustvu od šest mjeseci), te na radno mjesto spremačice na održavanju čistoće treće lice.* (Broj: 04-02-312-10/2011)

Primjer 10. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 9. *"donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka" jer je postupajući kao predsjednik suda donio je dvije odluke kojima se očigledno krše principi zapošljavanja rukovodnih službenika Sudske policije, postavljajući policijske službenike na rukovodna mjesta u Sudskoj policiji bez sprovedenog javnog konkursa, i bez sudjelovanje zakonom predviđene komisije.* (Broj: 04-07-6-1283-1/2018, 04-07-6-1283-6/2018)

4.2.7. Odnos pravosuđe – politika

Zakonom o VSTV BiH u dijelu o načinu imenovanja sudija i tužilaca u BiH, uloga zakonodavne i izvršne vlasti u ovom postupku smanjena je na najmanju mjeru, što znači da ni političke partije u zemlji nemaju bilo kakve prerogative u ovom domenu. Utoliko više je fokus na

sudijama i tužiocima koji imaju obavezu da se "ne bave politikom" i da budu viđeni da se ne bave politikom. Koliko god da je ovaj pojam širok, on se mora tumačiti vrlo dosljedno i restriktivno. Ilustrativan je primjer iz domaće disciplinske prakse,

Primjer 11. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen odgovornim za kršenje člana 57. Zakona o VSTV BiH, tačka 22. "ponašanje u sudu ili tužilaštvu i izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije" zato što je na sastanku tužilaca iznosio nedolične izjave rječnikom neprimjerenim nosiocu tužilačke funkcije i u prostorijama tužilaštva u vezi s jednom političkom strankom i njenim predsjednikom, nakon čega je nedoličnim psovka ispoljio negativan odnos prema izjavama članova navedene stranke, emitovanim u TV programu, a povodom postupanja u krivičnom predmetu koji se odnosi na krivično djelo ubistva funkcionera te stranke, u kojem predmetu je Tuženi podigao i zastupao optužnicu. (Broj: 04-02-427-6/2012).*

Princip vladavine prava podrazumijeva totalnu i dosljednu depolitizaciju pravosuđa i bilo kakvog (već u pokušaju) političkog uticaja na konkretan postupak, predmet ili pravosuđe u cjelini.

1.1 Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, javnost, medije i druge institucije društva, kao i u odnosu na konkretne stranke u postupku.

1.2 Sudija ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

1.1 Tužilac je nezavisan u rasuđivanju i svoju funkciju obavlja u skladu sa Ustavom i zakonom.

1.2 Tužilac ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, niti dozvoliti uticaj sa njihove strane, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija.

Poznato je da u nekim sistemima etablirane vladavine prava postoje mnogo blaža pravila u pogledu relacije pravosuđe – politika nego u BiH. Međutim, strožija pravila o odvojenosti pravosuđa od politike u BiH imaju svoje ozbiljne i istorijske razloge. Politička kontrola nad pravosuđem je dio prošlosti ove zemlje i bilo bi veoma opasno proces "osamostaljenja" pravosuđa dovoditi u pitanje. Ako se proces depolitizacije ne cementira kao nedodirljiv, više se u BiH neće moći govoriti o integritetu nosilaca pravosudnih funkcija, a naponi za uspostavljanje povjerenja javnosti u nezavisno pravosuđe će biti vraćeni na početak. Svjesni toga, tvorci kodeksa sudijske/tužilačke etike su bili odlučni da sudija ili tužilac ne može biti član političke partije, niti javno biti simpatizer bilo koje od stranaka. Bilo bi inkompatibilno da sudija ili tužilac javno istupaju u korist ili za promociju bilo koje političke grupacije, ili

podržavaju kandidata neke političke partije za bilo koju javnu funkciju ili da mu oponiraju. Posebno bi bilo defamirajuće – kao kandidat u postupku za izbor sudije ili tužioca – tražiti, prihvatiti ili koristiti ponuđenu podršku neke političke grupacije ili uticajne političke ličnosti ili državnog funkcionera i tako dozvoliti ostvarivanja političkog pritiska na rad pravosuđa.

2.2.3. Sudija neće:

- (a) biti član političkih stranaka;
- (b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;
- (c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;
- (d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;
- (e) biti član ili na drugi način učestvovati u radu izbornih komisija
- (f) potpisivati peticije, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde.

2.2.4. Sudija se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je sudija politički aktivan.

2.2.5. Sudija se uzdržava od svih aktivnosti koje bi u javnosti mogle biti percipirane kao podrška političkoj aktivnosti člana njegove uže porodice.

2.2.3. Tužilac neće:

- (a) biti član političkih stranaka;
- (b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;
- (c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;
- (d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;
- (e) biti član ili na drugi način učestvovati u radu izbornih komisija
- (f) potpisivati peticije, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde.

2.2.4. Tužilac se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je politički aktivan.

2.2.5. Tužilac se uzdržava od svih aktivnosti koje bi u javnosti mogle biti percipirane kao podrška političkoj aktivnosti člana njegove uže porodice.

4.2.8. Uloga nosioca pravosudne funkcije u podsticanju institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa

Nosilac pravosudne funkcije mora pokazati otvorenost i spremnost da zainteresovanoj javnosti na pristupačan način objasni pravna pravila i njihovu primjenu jer se integritet i kompetentnost sudije ogleda i u edukativnoj ulozi. Podizanje nivoa pravne kulture i kultivisanje javnog mnijenja uopšte povratno djeluju na veće povjerenje u pravosuđe, respekt prema vladavini prava i bolje razumijevanje složenosti pravosudne profesije. Širenje pravne kulture podrazumijeva svaku aktivnost koju poduzima sudija ili tužilac kako bi se javnost informisala o pitanjima koja neposredno utiču na rad sudova, integritet pravosuđa i suštinske aspekte dostizanja pravde.

Uloga nosilaca pravosudnih funkcija u ovom procesu treba da se sastoji u grupnim nastojanjima za jačanje profesije putem profesionalnih udruženja, prezentiranjem jedinstvenih stavova u pogledu predloženih ili donesenih zakona. Širenje pravne kulture obuhvata i objavljivanje akademskih članaka, stručnih priloga i pravnih komentara. Svakako je poželjna i aktivnost u pristupačnom i na popularan način obrazlaganju problema s kojima se sudija i tužilac svakodnevno susreću. To se može činiti u svim prigodnim prilikama – u širem krugu zainteresovanih građana, neformalnim panelima sa studentima prava, aktivistima nevladinih organizacija, itd.⁴⁹ Međutim, kao što će u nastavku biti detaljnije obrazloženo, oprez i samokontrola su "majka mudrosti" prilikom javnih istupa. Naime, iako se od nosioca pravosudne funkcije treba očekivati da javno djeluje ne samo kao funkcioner ugroženog pravosuđa ili pravde, nego kao i odgovoran intelektualac,⁵⁰ neophodna je stalna procjena dostojanstvenosti i doličnosti ovakvih istupa. U ovom smislu, ilustrativni su sljedeći primjeri iz disciplinske prakse.

Primjer 12. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen disciplinsko odgovornim za kršenje člana 56. tačka 22. "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije" Zakona o VSTV BiH jer je svim sudijama i tužiocima koji se komunikacijski nalaze na domenu pravosudje.ba poslao e-mail, sa priloženim podneskom, u kojem je, povodom njegove neuspješne aplikacije za upražnjenu pravosudnu funkciju iznio neutemeljene tvrdnje o procesu imenovanja nosilaca pravosudnih funkcija, navodeći da jedni članovi Vijeća "lobiraju i mute", a drugi "gledaju i čute", nazvavši proces imenovanja "Arizonom" i optužujući predsjednika Vijeća za eliminisanje predstavnika određenih nacionalnih skupina sa rukovodećih pozicija u pravosuđu. (Broj: 04-07-6-1954-7/2016).*

1.4 Sudija podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

49 Parafrazirana preporuka iz: "Izveštaj eksperta za sudačku i tužilačku etiku", publikacija USAID – Projekt razvoja sektora pravosuđa II u BiH, mart 2012.

50 Vidjeti: Cummings (Ed.): The Changing Role of the Public Intellectual. Routledge, 2005. [Cummings (urednik): Promjenjiva uloga javnog intelektualca, 2005.]

1.3 Tužilac podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

4.2.9. Nosilac pravosudne funkcije kao publicista

Integritet i ugled nosioca pravosudne funkcije može se ispoljavati i podsticati autorskim tekstovima u stručnim časopisima, učešćem na javnim panelima i u debatama o pravnim pitanjima, kaznenoj politici, pravnim studijama, stručnom usavršavanju i sl. U kontekstu kultivisanja javnog mnijenja i animiranja stručne javnosti, ovakvi istupi bi bili korisni. Međutim i u ovim situacijama, nosilac pravosudne funkcije treba da procijeni profil ostalih učesnika i oportunističnost pojavljivanja u javnosti sa pojedincima kontroverzne reputacije. Dalje, pozitivna recenzija članka, koji je ponuđen časopisu za objavljivanje, može dovesti nosioca pravosudne funkcije u neprijatan položaj ako je data od osobe koja bi to mogla shvatiti kao posebnu "uslugu", ili kao priliku da traži protivuslugu u nekoj drugoj prilici. Jednostavno rečeno, ideal integriteta zahtijeva ponašanje sudije i tužioca koje ga, bilo kada i bilo gdje, ne bi moglo dovesti u zavisn, neprijatan ili nedoličan položaj, ili u situaciju da se mora javno pravdati i izvinjavati!

4.9 Vodeći računa da sudijska funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, sudija može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer:

- (a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;
- (b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde [...].

4.9 Vodeći računa da tužilačka funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer:

- (a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;
 - (b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde [...].
-

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio A. Nespojivost

i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, i Dio D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija.

4.2.10. Rizici javnog istupanja

Od nosioca pravosudne funkcije se očekuje da razvije specifičan instinkt kako bi izbjegao situaciju koja može kompromitovati njegovu ličnost ili instituciju koju predstavlja. U tom pravcu trebao bi dosljedno izbjegavati učešće u javnoj polemici koja može imati aktuelno-političke, personalno-društvene, ili lične konotacije – ili još gore, pri tome aludirati na predmet koji je u postupku – što bi moglo isprovocirati reagovanja u široj javnosti. Pogotovo treba biti obazriv kod pristanka na intervju, imajući u vidu rizike koje sa sobom nosi davanje izjava i komentara za medije različitih profila i profesionalnih standarda. Zbog toga se, zavisno od konteksta, pojava nosioca pravosudne funkcije u medijima može protumačiti kao podložnost određenim eksternim interesima i pritiscima. Kao i u mnogim drugim situacijama, nosilac pravosudne funkcije treba da bude sam svoj i "tužilac" i "sudija" i procijeni da li ima dovoljno smisla, iskustva i dobar osjećaj mjere za javni istup, kako se ne bi kompromitovao ili bio isprovociran.

2.2.3. Sudija neće:

[...]

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde; [...]

2.2.3. Tužilac neće:

[...]

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde; [...]

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija.

4.2.11. Diskrecija o sudskom postupku

Sudija i tužilac treba da poštuju diskreciju sudovanja, odnosno ne smiju javno komentarisati tok suđenja. U susretu sa medijima, sudija ili tužilac se ne može pozivati na slobodu govora, te obrazlagati svoje vođenje postupka, komentarisati intervencije stranaka, izjave svjedoka i sl. Čak i kada je izložen kritici u javnosti, on mora zadržati dostojanstvo, ne upuštati se

u polemiku i ne komentarisati odluke suda. Javni istupi nosilaca pravosudnih funkcija u medijima, osim naučnih i stručnih tribina, trebali bi biti prethodno provjereni sa Stalnom komisijom VSTV BiH za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost kako bi se izbjegle situacije u kojima se nosioci pravosudnih funkcija upuštaju u polemike o radu sudija/tužilaca i pravosudnih institucija i komentarišu ponašanje optuženih, odbrane i sl. U tom smislu čak i nije bitno da li je neki medij senzacionalistički ili ne, jer i samo komentarisanje određenih aspekata može prejudicirati ishod predmeta u kojem nosilac pravosudne funkcije može postupati. Kako se diskrecija o sudskom postupku ne odnosi samo da istupe u medijima, u domaćoj disciplinskoj praksi ilustrativan je predmet koji se odnosi na obavještanje organa izvršne vlasti o sudskim odlukama.

Primjer 13. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za kršenje člana 56. tačka 22. "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske dužnosti" Zakona o VSTV BiH jer je odbio da potpiše zapisnik o vijećanju i glasanju, odbio da uradi sudsku odluku i obratio se Ministarstvu pravde iznoseći neistine o spornom predmetu odnosno nastaloj situaciji između članova vijeća. (Broj: VSTV-02-0921-14052008)*

Primjer 14. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za kršenje člana 56. tačka 15. i 22. Zakona o VSTV BiH ("davanje bilo kakvih komentara dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju" i "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudske funkcije") jer je obavljajući funkciju predsjednika suda u javnosti i medijima u više navrata davao neprikladne izjave i komentare o predmetima u kojima je postupak pred pravosudnim institucijama bio u toku, pri čemu je tuženi iznosio svoj lični stav i negativan sud o postupanju tužilaštva i policije u ovim predmetima, te javno izrazio sumnju u zakonitost poduzetih službenih radnji. (Broj: 04-02-897-3/2013)*

2.4 Sudija ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupava ili u kojem bi mogao postupati, tako ni u predmetima drugog sudije, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost ili bi mogao predstavljati neprimjeren uticaj.

2.4 Tužilac ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupava ili u kojem bi mogao postupati, tako ni u predmetima drugog tužioca, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost ili bi mogao predstavljati neprimjeren uticaj.

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija.

4.2.12. Građanska prava nosioca pravosudne funkcije

Nosilac pravosudne funkcije je, naravno, zaštićen u svojim građanskim pravima i slobodi izražavanja, udruživanja i okupljanja, ali pod uslovom uravnoteženosti sa zahtjevima pravosudne etike koja nalaže ponašanje u skladu sa funkcijom. U tom smislu nesporno je da nosilac pravosudne funkcije ima pravo na sudsku zaštitu svojih prava kao i svaki drugi pojedinac. U tom kontekstu, "sindikavno" organizovanje sudija ne bi samo po sebi trebalo predstavljati problem, ali opet *cum grano salis* jer i ovdje nosilac pravosudne funkcije mora voditi računa da se ne spusti na nivo "parničara" koji tuži "državu" ispostavlajući zahtjeve. Iako zahtjevi nosilaca pravosudnih funkcija za naknade koje su predviđene zakonom mogu biti legitimni, teško je očekivati da bi javnost tumačila kao etičke sudske postupke koje su inicirale sudije istog suda i svoju poziciju zamijenile ulogom tužioca u parničnom postupku. U analogiji sa tim, da ne bi ostavili dojam neprimjerenog ponašanja, sudije Vrhovnog suda u saveznoj američkoj državi Novi Meksiko su se izuzeli iz predmeta u kojem su trebali odlučivati o tužbi grupe sudija protiv odluke guvernera države Novi Meksiko da uloži djelomičan veto na povišicu za pravosuđe o kojoj je odlučila zakonodavna vlast, jer bi na ovaj način u suštini odlučivali o svojim platama.⁵¹ Pozitivan je i primjer iz domaće prakse kada je sudija Suda BiH podnijela zahtjev Ustavnom sudu BiH za ocjenu kompatibilnosti Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH kojim nije bilo definisano postupanje Suda BiH u pogledu delegacije nadležnosti u slučajevima kada za to postoje opravdani razlozi kao što je, u konkretnom slučaju, bilo odlučivanje Suda BiH po tužbama protiv BiH / Suda BiH u vezi regulisanja obračuna i isplate poreza na plate, gdje se kao tužioci pojavljuju sudije i zaposlenici tog suda.⁵²

Dileme iz prethodne situacije, koje se odnose na pravo udruživanja, ne smiju sužavati pravo sudije i tužioca na slobodu isticanja zahtjeva za poboljšanje svog profesionalnog položaja. To se odnosi na visokokvalitetne uslove rada, mogućnost kontinuiranog usavršavanja, pristup domaćoj i stranoj literaturi i pravnim izvorima, osnovanu kritiku zakonskih propisa, stanja u kazneno-popravnim institucijama i sl. Takođe, nosiocu pravosudne funkcije se ne može ograničiti pravo na poštovanje njegove ličnosti i funkcije koju obavlja u pravosuđu, niti kritika loših međuljudskih odnosa u instituciji. Kao kriterij opravdanosti ovih zahtjeva on treba da primijeni test ujednačenosti uslova i mogućnosti ostalih sudija, kao i stepen umjerenosti koja treba biti svojstvena njegovoj funkciji.

2.2.1. Sudija može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod sljedećim uslovima:

- (a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju sudijske funkcije;
- (b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u sudske ili dobrotvorne svrhe;

51 Vidjeti Mišljenje Vrhovnog suda Novog Meksika br. 2015-NMSC-001 na <http://www.nmcompcomm.us/nmcases/NMSC/2015/15sc-001.pdf>.

52 Odluka U-6/12 („Službeni glasnik BiH", broj 75/12), dostupno na <http://www.sluzbenilist.ba/page/i/oPM23zMYNXM>.

(c) da izbjegava svako učešće u aktivnostima koje bi mogle rezultirati sudskim sporovima;

(d) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.

2.2.2. Sudija se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost sudije i pravosuđe uopšte.

2.2.1. Tužilac može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima pod sljedećim uslovima:

(a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju tužilačke funkcije;

(b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u tužilačke ili dobrotvorne svrhe;

(c) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja

2.2.2. Tužilac se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama, ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost tužilaca.

4.2.13. Neodgovorna kolegijalnost

Pravosuđe, u pravilu, funkcioniše bolje i uživa veći respekt ako je među nosiocima pravosudnih funkcija manje razlika u pogledu njihovog pojedinačnog nivoa integriteta i ugleda. U uvodnom dijelu je upozoreno na štetnu praksu nezamjeranja među sudijama i tužiocima u pogledu kršenja etičkih normi. Naprotiv, ako nosilac pravosudne funkcije ima saznanja da je neki kolega prekršio etički kodeks, treba mu na kolegijalan i dobronamjeran način na to skrenuti pažnju. Ipak, u ozbiljnijim slučajevima, rukovodilac pravosudne institucije bi bio "prva adresa" za osnovanu informaciju iz ovog domena. Ovakvo prijavljivanje nije nekolegijalno, već odgovorno, profesionalno i moralno postupanje.

4.2.14. Postupanje bez predrasuda

Nosilac pravosudne funkcije treba da pokaže poštovanje prema drugim nosiocima pravosudne funkcije, advokatima, vještacima, kao i prema predstavnicima nevladinih organizacija koje prate suđenje. Naročito sudijino ponašanje u pravilu treba da uvjeri stranke, pa i publiku, da se nalaze pred kompetentnim, nepristrasnim i autoritativnim predstavnikom pravne države. Pažljivo saslušati svakog učesnika postupka, pokloniti mu pažnju i izraziti poštovanje imat će blagotvoran efekat na atmosferu u sudnici i ojačati povjerenje u sud. Iz sudije treba da zrače i "zrcale" dignitet i kurtoazija, samopouzdanje i strpljenje prema svim stranama, svjedocima, vještacima, kao i sudskom osoblju s kojim

komunicira u službenom svojstvu. Tu ne smije biti bilo kakve intimizacije ili neformalnog ophođenja, što bi kompromitovalo standard jednakosti. Na isti način sudija mora držati pod kontrolom odnos i komunikaciju između ostalih učesnika, ali pritom prednjačiti svojim primjerom.

Jednakost postupanja prema svim učesnicima u postupku je standard koji izvire iz objektivnosti i nepristrasnosti rada suda. Ovaj standard zahtijeva od sudije da uoči razlike među pojedincima i uvažava njihove individualne osobine i svojstva, što zahtijeva dobru pripremu za ročište. Dobra priprema omogućava sudiji da zadobije povjerenje stranaka, te da se niko u sudnici ne osjeća ignorisanim ili poniženim.

Nosilac pravosudne funkcije, kao i svako ljudsko biće, može imati izvjesne predrasude koje je poprimio u svom kućnom odgoju, iz životnih prilika, u vjerskom i društvenom okruženju, te posredstvom političkog ili kulturološkog uticaja. Neke od predrasuda koje se mogu manifestirati u praksi su one koje su zasnovane na diskriminaciji u pogledu spola, nacionalne pripadnosti, vjerskih opredjeljenja i uopšte irelevantnih ličnih karakteristika. Prisutan je još uvijek "muški šovinizam", ruganje i uvrede na račun seksualne orijentacije, vjerovanje u stereotipe, naročito u sklonost kriminalu određenih etničkih ili rasnih grupa, itd. Na ovo treba dodati nerazumijevanje prema osobama s posebnim potrebama, neukima i neartikulisanim u govoru i odsustvo empatije. Ispoljavanje predrasuda je rijetko eksplicitno; prikriva se, ali i odaje–mimikom, neumjesnim gestikulacijama, izvitoperenim glasom, "duhovitim" aluzijama i sl. Bez obzira na pomenute "standarde" netolerancije u širem društvenom okruženju, pravosude mora biti visoko iznad ovih degradirajućih kompleksa i devijacija. Ne samo da se dignitetnim stavom sudije i tužioca u suočavanju sa ovim pojavama osigurava kulturno, jednako i pravedno postupanje prema pomenutim grupacijama i pojedincima, nego se eliminacijom predrasuda podržava i integritet pravosudne vlasti.

Primjer 15. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za kršenje člana 57. tačka 22. Zakona o VSTV BiH "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije" jer je uznemiravao tužiteljicu dajući nedolične komentare o spolu, seksualnoj opredijeljenosti te fizičkom izgledu tužiteljice u njenom prisustvu i pred drugim uposlenicima tužilaštva. Tuženi je takođe seksualno uznemiravao uposlenicu Tužilaštva. Tuženi se i na druge načine nedolično ponašao pred većim brojem uposlenika te su vulgarni i neprimjereni komentari tuženog upućeni ženama bili uobičajeni u Tužilaštvu. (Broj: DCMZ 8/2009).*

Imajući u vidu neophodnost eliminacije predrasuda, veoma važan standard postupanja sudije i tužioca jeste jednoobraznost i jednakost u svim zakonom predviđenim situacijama. Svoje lične osobine i karakteristike nosilac pravosudne funkcije je obavezan svako jutro ostaviti kod kuće ili na njih zaboraviti najkasnije u momentu kad obuče svoju togu. Idealan integritet i etičnost zahtijevaju da sve sudije i tužioci slijede jednoobrazan model kurtoaznog ponašanja prema strankama, kao da su "izišli iz iste škole". Na takav model ponašanja ne smiju uticati ni izgled, odjeća, način izražavanja, zdravstveno stanje, titula, nivo obrazovanja i pozicija u društvu – stranke ili bilo kog lica s kojim nosilac pravosudne funkcije dolazi u formalni odnos.

Nosilac pravosudne funkcije mora biti veoma oprezan u blagovremenoj procjeni svoje nepristrasnosti u određenom predmetu. Ukoliko je svjestan da će i u najmanjoj mjeri osjećati predrasudu (negativnu ili pozitivnu) prema nekoj od strana u sporu ili imati lični/privatni interes u pogledu ishoda postupka, morao bi odmah o tome obavijestiti

rukovodioca pravosudne institucije i izuzeti se iz predmeta. Isto će postupiti ako neka od strana u postupku podnese izjavu sumnjajući u nepristrasnost nosioca pravosudne funkcije. Ovdje je poenta u preventivnom djelovanju nosioca pravosudne funkcije i u sprečavanju bilo kakve sumnje u njegovu nepristrasnost već u začetku postupka. Praksa izuzeća lišava nosioca pravosudne funkcije bilo kakve nelagodnosti javnog dokazivanja nepristrasnosti pred sudom i na elegantan način čuva svoj integritet. O pitanju izuzeća se detaljnije govori u posebnom poglavlju ovog Priručnika.

4.2.15. Vjerska obilježja sudskog osoblja

Bilo bi neetički i netaktično vidno isticati obilježja vjerske pripadnosti u sudnici ili u službenim konsultacijama sa strankama, ili se kolokvijalno pozivati na "pomoć svevišnjeg" i sl. Jasno je da su vjerska obilježja sama po sebi subjektivno pravo svakog pojedinca da ih ističe ili ne; pri zdravom razumu ona ne utiču na odnose među njima. Međutim, kada ih u sudskom ambijentu ističu službena lica (sudije, tužioci, stručni saradnici, administrativno osoblje), ovo kod stranaka i njihovih zastupnika može izazvati strah od diskriminacije, percepciju o diskriminaciji ili druga tumačenja u vezi sa postupanjem službenih lica u pravosudnoj instituciji.⁵³

4.2.16. Respekt prema jeziku i načinu izražavanja

Jezička jednakost i tolerancija zvaničnih jezika u BiH se ne smije dovoditi u pitanje ni pred jednim pravosudnim organom u državi. Etika u pravosuđu podrazumijeva i poštovanje načina izražavanja svih učesnika u postupku. Pored toga, nosilac pravosudne funkcije mora strogo voditi računa da bilo koji dijalekat, akcentuacija, pa i žargon budu objašnjeni i precizno shvaćeni od svih službeno prisutnih. Bilo kakvom "humoru", aluziji ili ironiji ovdje nema mjesta. Isti tretman je obavezan i za različita pisma koja se koriste u BiH.

3. JEDNAKOST

Sudija poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama s kojima ima profesionalne kontakte sa jednakim poštovanjem.

3.1 Sudija u obavljanju svoje funkcije neće riječima niti ponašanjem pokazivati naklonost ili predrasude prema bilo kom pojedincu ili grupi.

3.2 Sudija obavlja svoju funkciju tako da osigura jednak tretman učesnika u postupku.

3.3 Sudija neće dozvoliti strankama, sudskom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom da bez opravdanog razloga različito tretiraju ostale učesnike u postupku.

53 Vidjeti: Odluka VSTV BiH i dopis broj 08-02-1-3163-1/2015 od 21.10.2015. godine svim predsjednicima sudova i glavnim tužiocima u BiH.

3. JEDNAKOST

Tužilac poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama s kojima ima profesionalne kontakte sa jednakim poštovanjem.

3.1 Tužilac, u obavljanju svoje funkcije, neće riječima niti ponašanjem pokazivati predrasude prema bilo kom pojedincu ili grupi, i osigurava jednak tretman učesnika u postupku.

3.2 Tužilac neće dozvoliti tužilačkom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom da bez opravdanog razloga različito tretiraju učesnike u postupku.

5. Sprečavanje sukoba interesa

“U privatnom životu i u društvu sudija treba paziti da izbjegne svaki sukob interesa. Na ovaj način on pokazuje svoju nepristrasnost.”⁵⁴ S obzirom na važnost pravosuđa u slobodnom i demokratskom društvu, sudija mora očekivati i prihvatiti da će biti izložen višem stepenu javnog preispitivanja. U skladu sa međunarodnim standardima, kao što su standardi objavljeni u Modelu etičkog kodeksa za sudije u Sjedinjenim Američkim Državama i *Bangalorskim principima sudijskog ponašanja*, *Kodeks sudijske etike* i *Kodeks tužilačke etike u BiH* odražavaju realnu sliku časnog i razboritog nosioca pravosudne funkcije:

“Sudija, odnosno tužilac, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.”⁵⁵

Od nosioca pravosudne funkcije se očekuje ponašanje sa najvišim stepenom integriteta tako da on daje pozitivan primjer za druge javne službenike i javnost.⁵⁶ Da bi postigao ovako visok stepen profesionalnog integriteta, ponašanje nosioca pravosudne funkcije mora biti besprijekorno, on treba neprestano da predviđa i procjenjuje moguće sukobe interesa koji bi mogli poljuljati povjerenje javnosti u nepristrasnost, nezavisnost i integritet pravosuđa. Ovaj zahtjev je toliko velik da nosilac pravosudne funkcije mora izbjegavati svaki stvarni, prividni ili potencijalni sukob interesa.⁵⁷

Ovo zasigurno nije lak zadatak. U ovom poglavlju bit će definisan sukob interesa, identifikovani sukobi interesa koji se najčešće javljaju u pravosuđu, ponuđena “pitanja za samoprocjenu”, te navedeni citati relevantnih savjetodavnih mišljenja i disciplinskih predmeta iz domaće prakse, ali i međunarodne ukoliko domaća praksa ne postoji.

Definicija sukoba interesa

Stvarni sukob interesa je sukob između javne dužnosti i privatnog interesa javnog funkcionera, gdje interes funkcionera u privatnom svojstvu može neprimjereno uticati na obavljanje njegove službene dužnosti i obaveza.⁵⁸

Prividni sukob interesa je situacija u kojoj se čini da bi privatni interesi javnog funkcionera mogli negativno uticati na obavljanje njegovih dužnosti.⁵⁹

Potencijalni sukob interesa “nastaje kada javni funkcioner ima privatne interese koji su takve prirode da bi sukob interesa nastao ukoliko bi došlo do njegovog uključivanja u izvršavanje određenih (tj. konfliktnih) zvaničnih odgovornosti u budućnosti”.⁶⁰

54 European Network of Councils on the Judiciary, Judicial Ethics Report, 2009-2010 [Evropska mreža pravosudnih vijeća, Izvještaj o pravosudnoj etici, 2009. – 2010. godine].

55 Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike, 4.1.

56 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

57 Ibid.

58 Ibid.

59 Ibid.

60 Ibid.

5.1. Poslovne i finansijske aktivnosti

Poslovne i finansijske aktivnosti predstavljaju područje u kojem nosilac pravosudne funkcije mora prihvatiti i poštovati određena ograničenja. Nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan percepcije javnosti da su on i njegove kolege u poziciji da radi ostvarivanja svojih poslovnih ili finansijskih interesa mogu zloupotrijebiti prednosti svog položaja ili da mogu zanemariti pravosudne dužnosti u korist svojih privatnih interesa. Pogledati Kodeks sudijske/tužilačke etike, 4.8.

Primjer 1. (iz inostrane prakse) *Sudija koji je partner u privrednom društvu koje se bavi nekretninama se u četiri navrata obratio komisiji za planiranje sa zahtjevom za izdavanje dozvole za nekretninu u određenoj zoni. Iako nije utvrđeno bilo šta neprimjereno u činjenici da je sudija partner u privrednom društvu, Sud je pojavljivanje sudije pred komisijom smatrao pokušajem da iskoristi uticaj svog položaja s ciljem ostvarivanja interesa privrednog društva. Advokatska komora države Ohio protiv Reida, 85 Ohio St.3d, 327, 708 N.E.2d 193 (1999).*

U Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu u tački A.1.2. izričito je propisana zabrana sudijama da rukovode privatnim preduzećem; međutim, dozvoljena je sama pasivna investicija u privredno društvo koje se bavi nekretninama, kako je opisano u predmetu "Reid". Uopšteno govoreći, uobičajene pasivne investicije, tj. vlasništvo nad dionicama, obveznicama, zajedničkim fondovima i drugim finansijskim instrumentima, prihvatljive su i rijetko dovode do sukoba interesa koji nalaže izuzeće ili prodaju imovine.⁶¹ Ali, postoje izuzeci.

Primjer 2. (iz inostrane prakse) *U predmetu "Fuchsberg", 426 N.Y.S.2d 639 (1978) identificiran je klasičan primjer "utiska o neprimjerenosti" u slučaju žalbenog sudije koji je uložio značajan iznos novca u zadužnice i obveznice Grada New Yorka uprkos sporu koji se vodio o planu za finansiranje grada, a za koji je postojala mogućnost da dođe istom sudiji na rješavanje.*

Kao i svaki građanin, nosilac pravosudne funkcije se može upustiti u finansijske i poslovne aktivnosti. Međutim, u skladu sa ograničenjima koja važe za sudije, sudija treba izbjegavati: (1) učešće u aktivnostima koje ometaju vršenje službenih dužnosti sudije; (2) učešće u aktivnostima koje dovode do čestog izuzimanja sudije; (3) učešće u aktivnostima koje bi objektivnom posmatraču ostavljale utisak narušavanja nezavisnosti, integriteta i nepristrasnosti; (4) upuštanje u ponašanje koje bi ostavljalo utisak prisile; i (5) korištenje resursa suda za vansudske aktivnosti.⁶² U BiH, jednaki etički principi se odnose i na druge nosioce pravosudnih funkcija, odnosno tužioce i stručne saradnike koje imenuje VSTV BiH.

Primjer 3. (iz domaće disciplinske prakse). *Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačka 16. "upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije", tačka 19. "namjerno davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u*

61 Alfini, Luman, Shaman & Geyh, Judicial Conduct and Ethics (Fifth Ed. 2013) [Kodeks ponašanja u pravosuđu i pravosudna etika (Peto izdanje, 2013)], član 7.02.

62 American Bar Association, Model Code of Judicial Conduct [Američka advokatska komora, Model kodeksa sudijske etike], Pravilo 3.1.

vezi s prijavama za radno mjesto, disciplinskim stvarima, pitanjima unapređenja i napredovanja u službi ili bilo kojim drugim pitanjima koja su u nadležnosti Vijeća" i tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" Zakona o VSTV BiH, jer je istovremeno kada je vršio dužnost sudije obavljao i dužnost člana uprave nogometnog saveza, iako je znao da je protiv vodećih ljudi tog saveza podignuta optužnica. Sudija je kažnjen i zato što je namjerno dao lažnu i obmanjivu informaciju po pitanjima koja su u nadležnosti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, jer bez obzira što je ostvario dodatne prihode, nije ih naveo u svojim godišnjim finansijskim izvještajima. (Broj: 04-02-6649-3/09 DCFM)

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija i član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

- (6) *korištenje dužnosti sudije/funkcije tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;*
- (16) *upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije/tužioca.*

Član 83. Zabrana vršenja javnih dužnosti, dužnosti iz pravne oblasti i drugih dužnosti

- (4) *Sudija ili tužilac ne smije obavljati bilo kakve druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudije ili tužioca.*
-

4.5 Sudija neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.7 Sudija neće koristiti prestiž sudijske funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.9 Vodeći računa da sudijska funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, sudija može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom [...]

5.1 Sudijska funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima sudije.

4.5 Tužilac neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice, negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.7 Tužilac neće koristiti prestiž tužilačke funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.9 Vodeći računa da tužilačka funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom [...]

5.1 Tužilačka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca.

5.1.1. Raspolaganje imovinom

Nosilac pravosudne funkcije može kupiti nekretninu i biti vlasnik nekretnine ili druge imovine, te može i upravljati takvim investicijama, uključujući imovinu za davanje u zakup i vrijednosne papire. Međutim, nosilac pravosudne funkcije mora imati na umu da njegove javne dužnosti imaju prednost nad privatnim interesima,⁶³ kao i da je dužan u svakom trenutku raditi u skladu sa zakonom. Bilo kakav pravni odnos sudije vezano za imovinu (npr. suvlasništvo, davanje u zakup imovine, i dr.) sa advokatskom kancelarijom ili advokatom koji se pojavljuje pred sudom u kojem radi sudija generalno "se loše odražava na nezavisnost sudije i sposobnost da pravično presuđuje, te je u tom slučaju neophodno da sudija traži izuzeće, bez pokazivanja stvarnih predrasuda i pristrasnosti".⁶⁴ Isto se odnosi i na druge nosioce pravosudnih funkcija.

U *Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu* se u tački A.2.2. upozorava da "pri raspolaganju imovinom čiji je isključivi vlasnik ili suvlasnik sa bračnim partnerom, nosilac pravosudne funkcije je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa". Ovaj zahtjev je takođe u skladu sa međunarodnim standardima.

Primjer 4. (iz inostrane prakse) Sudija iz Pennsylvanije je privremeno udaljen od vršenja dužnosti nakon što je utvrđeno da je, između ostalog, tokom radnog vremena koristio sudskog sekretara za svakodnevno vođenje poslova vezanih za svojih 16 nekretnina koje daje u zakup. (Predmet "Berry", 979 A.2d 991 (2016))

Primjer 5. (iz inostrane prakse) Vrhovni sud Sjeverne Karoline izrekao je mjeru javne opomene sudiji koji u godišnjem finansijskom izvještaju nije prijavio bruto prihod od davanja u zakup nekretnina. (Predmet "Mack", 794 S.E.2d 266 (2016))

Primjer 6. (iz inostrane prakse) Sudiji u Kaliforniji je izrečena mjera javnog upozorenja zato što je zakupce iz svoje dvije nekretnine uputio da ga zovu na sud i svom saradniku

63 Bangalorski principi sudijskog ponašanja, 6.1.

64 Garwin, Rendleman and McDermott (2016) Annotated Model Code of Judicial Conduct (Third Ed), American Bar Association [Model kodeksa sudijske etike sa komentarima (treće izdanje) Američka advokatska komora].

dozvolio da tokom radnog vremena komunicira sa zakupcima. (Istraga u vezi sa sudijom Watsonom, Disciplinska komisija za sudije u Kaliforniji (2006))

Primjer 7. (iz inostrane prakse) *Sudija iz Nevade je razriješen dužnosti, između ostalog, zbog toga što je koristio svoj stambeni prostor u poslovne svrhe, čak i nakon što ga je odjel za urbanističko planiranje u dopisu uputio o određivanju odgovarajuće prostorne zone za obavljanje djelatnosti. (Predmet "Davis", 946 P.2d 1033 (1997))*

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija i član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

(16) upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije/tužioca.

Član 83. Zabrana vršenja javnih dužnosti, dužnosti iz pravne oblasti i drugih dužnosti

(4) Sudija ili tužilac ne smije obavljati bilo kakve druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudije ili tužioca.

4.5 Sudija neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.5.a Pri raspolaganju imovinom čiji je vlasnik ili suvlasnik sa bračnim partnerom, sudija je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa.

4.7 Sudija neće koristiti prestiž sudijske funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.9 Vodeći računa da sudijska funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, sudija može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom [...]

5.1 Sudijska funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima sudije.

4.5 Tužilac neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice, negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.5.a Pri raspolaganju imovinom čiji je vlasnik ili suvlasnik sa bračnim partnerom, tužilac je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa.

4.7 Tužilac neće koristiti prestiž tužilačke funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.9 Vodeći računa da tužilačka funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom [...]

5.1. Tužilačka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca.

5.1.2. Dužnosti pravnog zastupnika ili punomoćnika

Osim u slučaju kada nosilac pravosudne funkcije zastupa sam sebe, i članove svoje uže porodice, shodno *Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, A.2.13., njemu nije dozvoljeno obavljanje dužnosti pravnog zastupnika ili punomoćnika. U trenutku stupanja na dužnost, nosilac pravosudne funkcije prestaje sa poslovima koje je obavljao kao pravni zastupnik. Nosilac pravosudne funkcije mora s dužnom pažnjom okončati sve obaveze koje je imao dok je radio kao advokat kako bi osigurao neometano preuzimanje pravosudne dužnosti. Svako nastojanje da "obavi još neke formalnosti" u svojstvu advokata dok istovremeno obavlja dužnosti nosioca pravosudne funkcije, u suprotnosti je sa profesionalnom etikom. Pored toga, prema odredbama *Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, A.1.8., kod procjene razloga za izuzeće u postupku, nosilac pravosudne funkcije bi trebao naročito voditi računa o svim dužnostima i aktivnostima koje je obavljao prije preuzimanja pravosudne funkcije. Takođe prema A.1.10. istih Smjernica, nosilac pravosudne funkcije koji planira prestanak pravosudne funkcije ne bi trebao koristiti pravosudnu funkciju i pravosudne resurse radi promovisanja svoje buduće djelatnosti i u tom smislu vodit će računa o postojanju mogućih razloga za izuzeće.

Primjeri u daljem tekstu predstavljaju ilustraciju zabrane obavljanja dužnosti pravnog zastupnika ili punomoćnika:

Primjer 8. (iz inostrane prakse) *U periodu prelaska sa dužnosti advokata, sudija je propustio riješiti zahtjev za odštetu zbog tjelesne povrede jednog klijenta prije nastupanja zastare. Nakon preuzimanja dužnosti, sudija je pokušao riješiti zahtjev a da klijenta nije upoznao sa relevantnim informacijama. Zbog toga je Sud smatrao da se sudija upustio u obavljanje poslova pravnog zastupnika i udaljio ga od vršenja dužnosti na period od godinu dana. (Disciplinski tužilac protiv Bendera, 139 Ohio St.3d 332, 11 N.E.3d 1168, 2014-Ohio-2118)*

Primjer 9. (iz inostrane prakse) *Sudiji je naređeno da "prestane i odustane" od prakse redovnog pružanja pravnih savjeta i pomoći pripadnicima društvene zajednice, što je radio bez naknade ili bilo kakve koristi za njega. (Predmet "Schwermann", 408 N.Y.S.2d 187 (NY 1978))*

Primjer 10. (iz inostrane prakse) *Utvrđeno je da je sudija, koji se u ime svoje sestre pojavio na prvom ročištu pred sudom i iznosio argumente u njeno ime, prekršio nekoliko etičkih pravila. (Predmet "Kautz", 149 So.3d 681 (Fl. 2014))*

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija i član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

- (6) *korištenje dužnosti sudije/tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;*
- (16) *upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije/tužioca.*

Član 83. Zabrana vršenja javnih dužnosti, dužnosti iz pravne oblasti i drugih dužnosti

- (2) *Sudija ili tužilac ne smije biti advokat, notar niti obavljati druge poslove koji se obavljaju uz naplatu, a koji su nespojivi s vršenjem dužnosti sudije ili tužioca, osim ako zakonom nije drugačije propisano. Izuzetno, sudija ili tužilac mogu biti uključeni u akademske, nastavne ili slične aktivnosti u svrhu educiranja javnosti i mogu biti za njih nagrađeni;*
 - (4) *Sudija ne smije obavljati bilo kakve druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudije ili tužioca.*
-

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li moje poslovne ili finansijske aktivnosti zahtijevaju da često tražim svoje izuzeće iz predmeta?
2. Da li bi objektivan posmatrač smatrao da moja poslovna ili finansijska aktivnost ima negativan uticaj na moju nepristrasnost ili integritet? Da li bi objektivan posmatrač mogao zaključiti da je moja poslovna ili finansijska aktivnost u potpunosti odvojena od vršenja moje sudijske/tužilačke funkcije?
3. Da li koristim sudsko/tužilačko osoblje ili resurse za obavljanje svoje poslovne ili finansijske aktivnosti?
4. Da li koristim informacije koje sam pribavio tokom obavljanja službenih dužnosti za vođenje poslovne ili finansijske aktivnosti?
5. Da li bi objektivan posmatrač smatrao da koristim svoj položaj u pravosuđu za ostvarivanje svojih poslovnih interesa?
6. Da li moja poslovna ili finansijska aktivnost ometa vršenje mojih sudijskih/tužilačkih dužnosti?
7. Jesam li svoju poslovnu ili finansijsku aktivnost prijavio u svom godišnjem finansijskom izvještaju?

5.2. Pokloni i druge koristi

Kao što je prethodno spomenuto, nosilac pravosudne funkcije mora prihvatiti ograničenja koja bi obični građani smatrali zahtjevnim, ako ne i nepravičnim. Nosilac pravosudne funkcije može imati dilema o primjerenosti primanja poklona te koje sve druge koristi se takođe smatraju poklonom.

Za nosioca pravosudne funkcije je suštinsko pitanje da li se poklon, pozajmica ili drugi predmet od vrijednosti ili koristi daju u vezi sa njegovim službenim položajem.⁶⁵ Ukoliko postoji direktna ili posredna veza, prihvatanje poklona, pozajmice, predmeta od vrijednosti i druge koristi može dovesti do situacije sukoba interesa.

Šta je poklon, predmet od vrijednosti ili druga korist? U *Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa* data je široka definicija ovog pojma, naime, sve što se daje ili prima u direktnoj ili indirektnoj vezi sa obavljanjem pravosudne dužnosti. Poklon može da bude novčani i u novčanoj protuvrijednosti, npr. u obliku hartija od vrijednosti, plemenitih metala, umjetnina, te u formi nekretnina ili pokretne imovine, između ostalog. Druge koristi (pogodnosti i usluge) mogu da uključuju putovanja, stipendije, gostoprimstva, popuste, pozajmice i kredite, nasljedstva, besplatne usluge, oprost duga itd.⁶⁶

U nastavku su dati sažeci predmeta koji se tiču poklona, pozajmica ili drugih predmeta od vrijednosti:

Primjer 11. (iz inostrane prakse) *Sudiji nije dozvoljeno da prima besplatno advokatsku uslugu od advokata koji zastupa predmete pred ovim sudijom. (Predmet "Lawrence", 417 Michigan 248, 335 N.W.2d 456 (1983))*

Primjer 12. (iz inostrane prakse) *Nedopustivo je da sudija traži i prihvata pozajmice od advokata koji zastupaju predmete pred tim sudijom. (Kancelarija disciplinskog tužioca protiv Coxa, 2002-Ohio-2989, 770 N.E.2d 1007)*

Primjer 13. (hipotetički) *Bilo bi neprimjereno da sudija prihvati besplatnu uslugu postavljanja kablovske televizije nakon što instalater spomene da je prije nekoliko godina imao predmet pred istim sudijom i da cijeni naklonost koju je sudija tom prilikom pokazao.*

Primjer 14. (iz inostrane prakse) *Pravosudna savjetodavna komisija države Wisconsin smatrala je da poziv advokatske kancelarije svakom sudiji da dođe na prazničnu zabavu koju organizuje advokatska kancelarija predstavlja "obični društveni prijem", pod uslovom da zabava nije neprimjereno raskošna, uprkos tome što advokati redovno zastupaju predmete pred ovim sudom sa većim brojem sudija. (Savjetodavno mišljenje Pravosudne komisije države Wisconsin 98-10 (1998).*

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija i član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

- (5) *prihvatanje poklona ili nagrada čija je namjena neprimjereno utjecanje na odluke ili postupke sudije/tužioca, uključujući i slučajeve kada poklon ili*

⁶⁵ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, Dio C.

⁶⁶ Ibid.

nagrada samo odaju utisak neprimjerenog utjecaja;

- (6) *korištenje dužnosti sudije/tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe.*

4.11 Sudija i članovi njegove uže porodice neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju sudijske funkcije, niti će to svjesno dozvoliti sudskom osoblju ili drugim koji su pod njegovim nadzorom i tokom i nakon obavljanja ove funkcije.

4.12 U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, sudija može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj utjecanja na sudiju u obavljanju sudijske funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti sudije.

4.11 Tužilac i članovi njegove uže porodice, neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju tužilačke funkcije niti će sto svesno dozvoliti tužilačkom osoblju ili drugim koji su pod njegovim nadzorom i tokom i nakon obavljanja ove funkcije

4.12 U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, tužilac može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj uticanja na tužioca u obavljanju njegove funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti tužioca.

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li poklon, usluga ili pozajmica dolazi od lica koje je bilo stranka u predmetu, odnosno čiji interesi mogu biti predmet mog odlučivanja? Da li bih trebao tražiti izuzeće?
2. Bilo da se radi o pozajmici ili popustu, da li ostali građani imaju mogućnost korištenja takvog aranžmana pod istim uslovima?
3. Ukoliko sam nehotice prihvatio poklon ili neku drugu korist, jesam li o tome obavijestio rukovodioca moje pravosudne institucije i vratio poklon, odnosno platio protivvrijednost osobi, odnosno subjektu koji mi ga je poklonio?
4. Prije primanja bilo kakvog poklona ili koristi koji bi mogli biti u suprotnosti sa Kodeksom sudijske/tužilačke etike, jesam li se konsultovao sa *Stalnom komisijom sa sudijsku i tužilačku etiku VSTV BiH*?

5.3. Obrazovne i stručne aktivnosti

Sudije i tužioci imaju jedinstveno iskustvo koje je relevantno za pisanje, predavanje ili učešće u naučno-istraživačkim projektima iz oblasti prava i pravnog sistema.⁶⁷ Takve aktivnosti su prilika sudijama i tužiocima za učešće u širim društvenim tokovima i doprinose boljem razumijevanju javnosti i jačaju poštovanje prema pravosudnom sistemu. Nosioc pravosudne funkcije može primati i naknadu za takve aktivnosti. Međutim, u dijelu A.2.3 *Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu* propisano je da iznos naknade ne bi trebao preći iznos od 40% godišnjeg prihoda nosioca pravosudne funkcije. Isto tako, nosilac pravosudne funkcije može pisati, predavati i podučavati u drugim oblastima koje nisu vezane za pravosuđe.

Međutim, nosilac pravosudne funkcije mora biti oprezan kada se upušta u takve aktivnosti. Mora postojati ravnoteža između prava nosioca pravosudne funkcije na slobodu izražavanja i nužnosti očuvanja digniteta i nepristrasnosti pravosudne funkcije.⁶⁸

Kao i u pogledu drugih finansijskih aktivnosti, obrazovne i stručne aktivnosti ne smiju ometati vršenje pravosudne funkcije, dovoditi u sumnju nezavisnost sudije ili umanjivati dignitet pravosudne funkcije.⁶⁹

U daljem tekstu je dato nekoliko situacija koje se tiču učešća nosilaca pravosudnih funkcija u obrazovnim i stručnim aktivnostima:

Primjer 15. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) *VSTV BiH je smatrao da je sudijin angažman za rad na Komentarima na Zakonu o parničnom postupku Republike Srpske i Federacije BiH spojiv sa sudijskom dužnosti. (VSTV Ref.br. 04-02-558-4/2010)*

Primjer 16. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) *VSTV BiH je smatrao da je spojivo sa sudijskom dužnosti da sudija bude član Nezavisne komisije za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije izrečene u različitim domaćim i međunarodnim sudovima, imajući u vidu činjenicu da je angažman u Nezavisnoj komisiji ograničenog mandata. (VSTV Ref.br. 04-50-2914-3/2013)*

Primjer 17. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) *VSTV BiH je smatrao da učešće sudije u komisiji za izbor i imenovanje državnih službenika u upravne organe nije spojivo sa obavljanjem sudijske dužnosti budući da bi takav angažman za posljedicu mogao imati često izuzimanje i mogao bi dovesti u pitanje percepciju javnosti o nezavisnosti pravosuđa. (VSTV Ref.br. 04-07-942/2014)*

Primjer 18. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) *VSTV BiH je smatrao da je angažman tužioca kao predavača na predmetu Međunarodno javno pravo na inostranom univerzitetu u BiH spojiv sa tužilačkom*

67 Model kodeksa sudijske etike, 3.1, Komentar 1.

68 Pogledati takođe *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, Dio A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, Obrazovne i stručne aktivnosti i Učešće u tijelima koje formira izvršna, zakonodavna i pravosudna vlast i Dio D. Kontakti sa trećim licima i medijski istupi, Kodeks sudijske/tužilačke etike, 4.3.

69 Geyh, Alfini, Lubet & Shaman, član 7.13.

dužnosti s obzirom na činjenicu da su predavanja nakon radnog vremena i ograničena na trajanje jednog semestra. (VSTV Ref.br. 04-07-3038-2/2011)

Primjer 19. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) VSTV BiH je smatrao da je angažman tužioca za lokalni pravni fakultet na kojem bi držao časove praktične nastave studentima prava u oblasti Upravnog prava, bez zaključivanja ugovora o stalnom radnom odnosu, aktivnost koja je spojiva sa tužilačkom dužnosti. (VSTV Ref.br. 04-07-2733/2013)

Primjer 20. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) VSTV BiH je smatrao da obavljanje dužnosti stalnog profesora u srednjoj školi bez obzira na to što se nastava odvija u poslijepodnevним satima i vikendom nije spojivo sa sudijskom dužnosti jer angažman u srednjoj školi nije privremen odnosno povremen, već se obavlja kontinuirano duži vremenski period i zahtijeva puni angažman kao profesora. VSTV Ref.br. 04-07-621-5/10.

Primjer 21. (iz prakse Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost) VSTV BiH je smatrao da je angažman sudije na izradi stručnog članka na temu procesuiranja nasilja u porodici za stručni časopis spojiv sa obavljanjem sudijske dužnosti. (VSTV Ref.br. 04-07-385-1/2014)

Primjer 22. (hipotetički) Sudija koja je članica Upravnog odbora CEST-a može biti predavač u izvođenju programa obuke CEST-a, ali za ovo ne može primiti naknadu jer je u svojstvu člana upravnog odbora CEST-a učestvovala u odobravanju programa obuke.

Primjer 23. (hipotetički) Bilo bi neprimjereno da sudija učestvuje u odlučivanju i postupku imenovanja na funkcije u policiji.

Primjer 24. (iz inostrane prakse) Sudija može biti edukator u oblasti zastupanja pred sudom samo ukoliko se grupa sastoji od tužilaca i advokata, ali nije dozvoljeno da sudija bude predsjedavajući vijeća u simulaciji suđenja ukoliko je edukacija namijenjena isključivo za tužioce budući da bi bilo gotovo nemoguće da u takvoj situaciji sudija ne ostavi utisak da podučava strategije namijenjene jednoj strani u postupku. (New York, Savjetodavno mišljenje 12-44.) (vidi i Smjernice, A.2.5, informacije o organizatoru i učesnicima u edukaciji)

Primjer 25. (iz inostrane prakse) Sudiji je zabranjeno da pod ugovorom o djelu za izdavača pravnih dokumenata provede pravno istraživanje i pripremu dokumenata za izradu baze podataka o podacima iz državne ankete budući da to ne predstavlja "naučno istraživanje, pisanje ili podučavanje", kako je definisano pravilima etičkog ponašanja. (Ohio Board of Commissioners on Grievances and Discipline, Savjetodavno mišljenje 2009-1)

Primjer 26. (iz inostrane prakse) Sudiji za ostavinske postupke dozvoljeno je da predaje na šestosatnom kursu o službama za zaštitu odraslih osoba, ali nema pravo na naknadu za ovo predavanje iz više razloga, uključujući činjenicu da to radi u svojstvu sudije, da bi izvor naknade mogao uticati na nezavisnost sudije, te zbog nezakonitog interesa u javnom ugovoru. (Ohio Board of Commissioners on Grievances and Discipline, Savjetodavno mišljenje 2006-3)

Primjer 27. (iz inostrane prakse) Sudija može otvoriti i voditi blog o predmetima Vrhovnog suda u Floridi na kojem će ono što piše biti "neutralni, nekritički sažeci činjenica i utvrđenja, uz obavezno navođenje internet-stranice na kojoj se mogu naći

odluke suda u tim predmetima ..." (Komisija za pravosudnu etiku Vrhovnog suda u Floridi, Savjetodavno mišljenje Komisije. 2012-07)

Primjer 28. (iz inostrane prakse) *Krivičnom sudiji čiji sud nije nadležan za suđenja u predmetima u kojima se može izreći smrtna kazna dozvoljeno je da piše novinske članke o smrtnoj kazni sve dok to ne ometa pravilno obavljanje sudijskih dužnosti, ne doprinosi čestim izuzećima ili objektivnom posmatraču ne ostavlja utisak da narušava nezavisnost, integritet ili nepristrasnost sudije. (Savjetodavno mišljenje pravosudne komisije Novi Meksiko 16-03 i na http://jec.unm.edu/manuals-resources/advisory-opinions/Advisory_Opinion_16-03.pdf)*

Član 83. Zabrana vršenja javnih dužnosti, dužnosti iz pravne oblasti i drugih dužnosti

- (2) Sudija ili tužilac ne smije biti advokat, notar niti obavljati druge poslove koji se obavljaju uz naplatu, a koji su nespojivi s vršenjem dužnosti sudije ili tužioca, osim ako zakonom nije drugačije propisano;*
 - (4) Sudija ili tužilac ne smije obavljati bilo kakve druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudije ili tužioca.*
-

4.9 Vodeći računa da sudijska funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, sudija može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer: (a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde; [...]

4.9 Vodeći računa da tužilačka funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima, tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer: (a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde; [...]

Pogledati takođe i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, A.2.10. "Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao biti član organizacija koje su povezane sa agencijama za provođenje zakona, uključujući odbore i komisije za izbor i imenovanje, odbora za razrješenje policijskih rukovodilaca, policijskih odbora, te odbora za pritužbe građana na rad policije".

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Ukoliko pišem, predajem, podučavam ili učestvujem u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima, da li su moje teme vezane za pravo, pravnu profesiju ili sprovođenje pravde?
2. Da li me dodatne obrazovne i stručne aktivnosti ometaju u vršenju dužnosti pravosudne funkcije?
3. Da li komentari koje dajem dok pišem, predajem, podučavam ili učestvujem u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima umanjuju dignitet pravosuđa?
4. Da li komentari koje dajem dok pišem, predajem, podučavam ili učestvujem u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima mogu dovesti u sumnju moju nepristrasnost?
5. Da li u svojim tekstovima, predavanjima ili drugim istupima u javnosti komentarišem postupke koji su u toku?
6. Da li svojim istupima promovišem interese organizatora edukacije?
7. Da li je naknada koju primam proporcionalna uloženom radu u dodatnu aktivnost koju obavljam?
8. Jesam li se informisao o učesnicima edukacije ili skupa u kojem učestvujem?

5.4. Obaveza podnošenja finansijskih izvještaja

"Pravosuđe koje polaže pravo na nezavisnost, ali odbija biti odgovorno društvu neće uživati povjerenje društva i neće postići nezavisnost kojoj teži."⁷⁰

Povjerenje javnosti u pravosuđe je uslovljeno njegovim transparentnim radom. Obaveza sudija i tužilaca da redovno podnose finansijski izvještaj omogućava trećim stranama da otkriju sukob interesa, koji bi inače ostao neotkriven. Od presudne je važnosti da nosioci pravosudnih funkcija razumiju da su obično jedino oni svjesni stvarnog, potencijalnog ili percipiranog sukoba interesa. Obaveza dostavljanja finansijskog izvještaja podstiče dobrovoljno poštivanje propisa, te omogućava strankama u postupku (i drugima) da prepoznaju kada sudija ili tužilac propusti, namjerno ili nemarno, da se izuzme ili isključi iz suđenja kada za to postoje zakonom propisani razlozi.⁷¹ Dostavljanje godišnjih finansijskih izvještaja, iako predstavlja teret, apsolutno je neophodno za jačanje integriteta pravosuđa.

⁷⁰ Evropska mreža za obuku o pravosuđu, citat intervju sa Bertrandom Louvelom, predsjednikom francuskog Pravosudnog vijeća.

⁷¹ Geyh, Alfini, Lubet & Shaman, član 8.07.

Kada dostavlja svoje finansijske izvještaje, nosilac pravosudne funkcije treba uložiti razuman napor u pribavljanje podataka o članovima svoje porodice, ali navesti u obrascu ako član porodice odbija dati podatke za popunjavanje finansijskog izvještaja. "Interesi koje sudije imaju na ime članova porodice mogu narušiti njihovu nezavisnost u istoj mjeri kao i interesi samog sudije."⁷² Ovaj isti princip se primjenjuje i na druge nosioce pravosudnih funkcija.

U daljem tekstu su navedeni primjeri koji ilustruju opasnosti koje sa sobom nosi dostavljanje netačnog, nepotpunog, lažnog ili izvještaja koji dovodi u zabludu:

Primjer 29. (iz inostrane prakse) *Sudija koji je vlasnička prava na poslovnom objektu prenio na svoju suprugu za nominalni iznos novca, a zatim te interese nije prijavio u izvještaju, osuđen je za nekoliko lakših krivičnih djela i optužen za kršenje etičkog kodeksa. (Država protiv Burgea, Court of Common Pleas (Sud za građanske sporove), Okrug Lorain, 14CR090303)*

Primjer 30. (iz inostrane prakse) *Sudiji su izrečene disciplinske sankcije zbog propusta da u finansijskom izvještaju navede da je od osobe koja je pred njim postupala u svojstvu advokata dobio karte za sportske događaje. (Disciplinski tužilac protiv Lisottoa, 84 Ohio St.3d 213)*

Primjer 31. (iz inostrane prakse) *Sudija je privremeno udaljen od vršenja dužnosti zato što je, između ostalog, propustio da u finansijskom izvještaju prijavi da je prihvatio otplatu kredita za automobil kao naknadu. (Disciplinski postupak protiv Andersona, 138 Wash.2d 830 (1999))*

Član 86. Izvještavanje VSTV BiH o aktivnostima⁷³

Sudije i tužioci dostavljaju VSTV BiH godišnji finansijski izvještaj u kojem navode, između ostalog, aktivnosti koje su obavili izvan svoje dužnosti sudije odnosno tužioca, uključujući iznose koje su naplatili. Finansijski izvještaj uključuje informacije o bračnom drugu i djeci s kojom žive u istom domaćinstvu, a koji posjeduju dionice ili učestvuju u rukovođenju privatnim ili javnim preduzećima i udruženjima, uključujući političke partije. VSTV BiH šalje obrasce za finansijske izvještaje, a može tražiti i dodatne informacije.

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija i član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

(19) Namjerno davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u vezi s prijavama za radno mjesto, disciplinskim stvarima, pitanjima unapređenja i napredovanja u službi ili bilo kojim drugim pitanjima koja su u nadležnosti Vijeća smatra se disciplinskim prekršajem.

⁷² Geyh, Alfini, Lubet & Shaman, član 8.02[3].

⁷³ VSTV BiH je na sjednici održanoj 26.10.2018. godine donio Pravilnik o podnošenju, provjeri i obradi finansijskih izvještaja sudija i tužilaca.

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Jesam li upoznat sa zakonskom obavezom dostavljanja Finansijskog izvještaja Visokom sudskom i tužilačkom vijeću?
2. Jesam li upoznat sa sadržajem važećeg obrasca Finansijskog izvještaja kojeg je usvojio VSTV BiH?
3. Jesam li dostavio svoj godišnji finansijski izvještaj do 31. marta tekuće godine za prethodnu godinu?
4. Kao novoimenovani nosilac pravosudne funkcije, jesam li dostavio svoj finansijski izvještaj u roku od 30 dana od imenovanja?
5. Kao predsjednik suda/glavni tužilac, jesam li podsjetio/la nosioce pravosudnih funkcija o rokovima za dostavljanje finansijskih izvještaja?
6. Da li sam svjestan da podaci koje dajem u svom finansijskom izvještaju mogu biti predmetom provjere i objavljivanja?
7. Prije dostavljanja finansijskog izvještaja, da li sam:
 - a. Prikupio dovoljno informacija radi osiguranja tačnosti finansijskog izvještaja?
 - b. Utvrdio da li moj supružnik, partner i djeca s kojima živim u zajedničkom domaćinstvu posjeduju dionice ili učestvuju u rukovođenju privatnim ili javnim preduzećima i udruženjima, uključujući političke partije?
 - c. Prikupio podatke o imovini svog supružnika ili partnera i djece?
 - d. Prikupio podatke o nastalim dugovima svog supružnika ili partnera i djece?
 - e. U slučaju nedoumice prilikom popunjavanja obrazca finansijskog izvještaja, obratio se Visokom sudskom i tužilačkom vijeću za savjet?
 - f. Pregledao informacije koje sam dao u finansijskom izvještaju radi provjere tačnosti?
 - g. Pročitao stav 1 (tačka 19.) člana 56. i člana 57. Zakona o VSTV BiH, kojim je propisano da se davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u vezi sa bilo kojim pitanjem koje je u nadležnosti Vijeća smatra disciplinskim prekršajem?

5.5. Komunikacija *ex parte* i zloupotreba povjerljivih informacija

"Ništa nije opasnije i štetnije za nepristrasnost pravosuđa od sudijske komunikacije *ex parte*. Komunikacija *ex parte* može uticati i na najopreznije i najsavjesnije sudije."⁷⁴ Komunikacija

74 Rose protiv Floride, 601 So.2d 1181 (Fla. 1992).

ex parte je svaka komunikacija u vezi sa predmetom sa jednom stranom u postupku bez prisustva druge strane.⁷⁵ Ovaj princip se jednako primjenjuje i na druge nosioce pravosudnih funkcija koji u pravosudnom sistemu donose odluke.

Pravosudni sistem najbolje funkcioniše kada je jednoj strani dozvoljeno da se izjasni o izjavama druge strane pred pravičnim i nepristrasnim sudijom. Ukoliko jedna strana ima jednostrani pristup sudiji, postupak više nije pravičan i nepristrasan. U najgorem slučaju, postupak je u potpunosti nepošten.

Iako je gore navedena definicija izuzetno široko postavljena, naš sistem predviđa izuzetke u odnosu na apsolutnu zabranu komunikacije *ex parte*.⁷⁶ Komunikacija *ex parte* je dozvoljena *Smjernicama za sprečavanje interesa u pravosuđu* u slučaju hitnosti, administrativnih pitanja i pitanja zakazivanja radnji u postupku, bez adresiranja suštinskih pitanja, ali samo ako nosilac pravosudne funkcije razumno prosudi da niti jedna od strana u postupku neće imati proceduralne, suštinske ili taktičke koristi od ove komunikacije, te ako nosilac pravosudne funkcije odmah obavijesti sve strane o komunikaciji *ex parte* i da im mogućnost da se o tome izjasne.⁷⁷

Nosilac pravosudne funkcije treba biti svjestan nerazumijevanja koje vlada u široj javnosti u pogledu pravosuđa. Sudije, tužioci i stručni saradnici će se neminovno u društvu susretati sa osobama čije predmete rješavaju. Prirodno je da će te osobe poželjeti da s njima razgovaraju o svojim predmetima, međutim, nosilac pravosudne funkcije mora okončati razgovor čim shvati da je riječ o komunikaciji *ex parte*, čak i ako bi tim činom ostavio utisak da je neljubazan.⁷⁸

5.5.1. Komunikacija *ex parte* sa drugim nosiocima pravosudnih funkcija i advokatima

S obzirom na prisustvo advokata u zgradi suda i okolini suda, sudije mogu doći u situaciju da im se prigovori za neprimjerene *ex parte* komunikacije u svojim kancelarijama, sudnici ili hodnicima suda.⁷⁹ Štaviše, nosioci pravosudnih funkcija su prijatelji sa advokatima ili drugim nosiocima pravosudnih funkcija koji postupaju u predmetima za koje su zaduženi, što otežava da se u komunikaciji s njima suzdrže od razgovora o suštini neriješenih predmeta. Nosioci pravosudnih funkcija se upozoravaju da im je zabranjeno da pokreću i upuštaju se u komunikacije *ex parte* ili ih uzimaju u obzir.

Primjer 32. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaje iz člana 56. tačka 3. "očigledno kršenje obaveze ispravnog postupanja prema strankama u postupku, njihovim pravnim zastupnicima, svjedocima, ili drugim osobama", tačka 11. "upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku*

75 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

76 U nekim nadležnostima u SAD-u, definicija *ex parte* komunikacije je još šire postavljena, tako da uključuje "svaku drugu komunikaciju prema sudijama bez prisustva strana u postupku ili njihovih punomoćnika". Ohio Code of Judicial Conduct 1.0. [Ohio, Kodeks sudijske etike 1.0.]

77 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, Dio D.2.3.

78 New Mexico Judicial Ethics Handbook, June 2011; American Judicature Society, Ethics Training at 9. [Priručnik o sudskoj etici u Novom Meksiku, juni 2011; Američko pravosuđe društvo, Edukacija o etici 9].

79 Geyh, Alfini, Lubet & Shaman, član 5.03.

ili njenim zastupnikom", tačka 18. "propuštanje da odgovori na upit u vezi s nekom disciplinskom stvari, osim ukoliko je do propusta došlo iz opravdanih razloga" i tačka 22. "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije", Zakona o VSTV BiH jer je na vlastitu inicijativu došla na razgovor u tužilaštvo i insistirala da nije u redu da se protiv nje vodi predmet, te je uputila prijetnje osobi u zgradi suda vezano za njeno potencijalno optuženje. Sudija je takođe kažnjena što je telefonirala punomoćniku tužioca u jednom predmetu da razgovara o tom predmetu, kao i što je nazvala svjedoka na njegov mobilni telefon i od njega zahtijevala da povuče zahtjev za njeno izuzeće, krivičnu prijavu i prijavu disciplinskom tužiocu. (Broj: VSTV-02-1026-04062007)

Primjer 33. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 11. "upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom" Zakona o VSTV BiH, jer je u ugostiteljskom objektu razgovarao sa odvjetnikom optuženih u krivičnom predmetu u kojem je sudija tada bio predsjedavajući sudskog vijeća, a u vrijeme dok sudski postupak u pomenutom predmetu nije bio završen. (Broj: 04-07-6603-4/09 DCHK)

Primjer 34. (iz inostrane prakse) Sudiji koji je odbacio optužbu za prekoračenje brzine protiv svog advokata, a zatim pozvao tužioca ex parte i tražio od njega da potpiše zapisnik o poništavanju, izrečena je disciplinska sankcija. (Disciplinski tužilac protiv Halea, 141 Ohio St.3d 518, 26 N.E.3d 785, 2014-Ohio-5053)

5.5.2. Komunikacija ex parte sa drugim licima

S jedne strane, želimo da nosioci pravosudnih funkcija budu dio naših zajednica i često nastojimo da prikazemo njihove lične kvalitete kako bi javnost bolje razumjela njihovu ključnu ulogu u našem demokratskom društvu. S druge strane, što više kontaktiraju sa predstavnicima javnosti, to je veća mogućnost neprimjerene komunikacije ex parte.

Primjer 35. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tač. 3., 9., 11., 15. i 23. jer je primao punomoćnike i zastupnike jedne strane u sudnicu prije početka rasprave, odnosno ove iste nije prozivao kao druge stranke u postupku, što predstavlja neprimjerene kontakte sa strankama u postupku ili njihovim zastupnicima. Sudija je takođe strankama u predmetima upućivao komentare na tužbene zahtjeve i ishode postupka prije završetka predmeta na sudu. (Broj: DŽHP sudije 7/2007)

Primjer 36. (iz inostrane prakse) Sudija je u zapisnik unio da se stranka u sporu "pojavi na javnoj raspravi" dok je u stvari sudija imao tri neprimjerene komunikacije ex parte sa strankom – dva puta u kancelariji sudije, a jednom u društvenom okruženju. (Disciplinski tužilac protiv Medleya, 104 Ohio St.3d 251, 819 Ohio St.3d 273, 2004-Ohio-6402.)

Primjer 37. (iz inostrane prakse) Sudija je pregovarao o priznanju krivice s optuženim u krivičnom predmetu bez učešća ili znanja tužioca. (Disciplinski tužilac protiv Medleya, 104 Ohio St.3d 251, 819 Ohio St.3d 273, 2004-Ohio-6402)

Primjer 38. (iz inostrane prakse) Sudiji su izrečene disciplinske sankcije zbog obraćanja IT konsultantima i stručnjacima u vezi sa tehničkim pitanjima koja se odnose na odštetu, pri čemu nije uključio stranke u sporu niti njihove punomoćnike. (Upit u vezi sa predmetom *Baker*, 813 So.2d 36 (Florida 2002))⁸⁰

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li sam upoznat sa internim aktima suda ili tužilaštva u kojem obavljam dužnost o komunikaciji *ex parte*, kao što su pisma ili e-poruke upućene direktno nosiocu pravosudne funkcije?
2. Jesam li pravosudno osoblje uputio kako da odgovaraju na zahtjeve trećih lica za direktan razgovor sa mnom ili drugim nosiocem pravosudne funkcije?
3. Jesam li osigurao da sva pošta i telefonski pozivi upućeni meni budu usmjereni na nekog člana pravosudnog osoblja?
4. Ukoliko sam se upustio u neprimjerenu komunikaciju *ex parte*, jesam li o prirodi te komunikacije obavijestio stranke u postupku i jesam li je dokumentovao?
5. Da li bi komunikacija *ex parte* u koju sam bio uključen mogla donijeti procesnu ili taktičku prednost jednoj od strana, čak i ako se odnosi na zakazivanje ročišta i pitanja administrativne prirode?
6. Da li podatke o predmetima na kojima radim dajem trećim licima?

5.5.3. Zloupotreba povjerljivih informacija

Pored komunikacije *ex parte*, važeći propisi i *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu* takođe zabranjuju nedozvoljenu komunikaciju i odavanje povjerljivih informacija. Pod nedozvoljenom komunikacijom sa trećim licima podrazumijeva se prenošenje informacija trećem licu o pitanjima koja su vezana za obavljanje pravosudne dužnosti i rad na predmetima, a koje su povjerljive.⁸¹

Primjer 39. (iz domaće disciplinske prakse) Tužiteljica je oglašena disciplinski odgovornom za više prekršaja, uključujući i prekršaje iz člana 57. tačka 4. "odavanje povjerljivih informacija koje proizlaze iz vršenja dužnosti tužioca" i tačke 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet tužilaštva" Zakona o VSTV BiH jer je neovlaštenom licu, tadašnjem premijeru, dostavila detaljne informacije o 16 predmeta, od kojih je samo jedan predmet bio okončan, a u ostalima nije bila donesena konačna tužilačka odluka. Informacije o predmetima su uključivale detaljne informacije o podnosiocima krivičnih prijava, prijavljenim licima i krivičnim djelima za koja se terete, kao i poduzetim predistražnim i istražnim radnjama, kao i onima koje će se tek poduzeti. (Broj: 04-07-6-660-2/2017, 04-07-6-660-10/2017, 04-07-6-660-14/2017)

⁸⁰ Gray, Cynthia, *Ethical Standards for Judges* (2009) [Etički standardi za sudijel].

⁸¹ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu, Dio D.

Primjer 40. (iz inostrane prakse) Sudija u New Yorku je udaljen sa dužnosti između ostalog i zbog puštanja optuženog da se brani sa slobode na njegovu riječ bez određivanja jamstva, nakon što je razgovarao sa njegovom majkom. (Predmet "LaBombard", 11 N.Y.3d 394 (2008))

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija i član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

(4) odavanje povjerljivih informacija koje proizlaze iz vršenja dužnosti sudije/tužioca.

(11) upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom.

5.6. Društveni mediji

Društveni mediji nisu prolazna pojava. Iako se oni svakodnevno mijenjaju, problemi koji se javljaju prilikom pojavljivanja sudija i tužilaca na društvenim medijima zapravo su isti kao i oni koji se javljaju prilikom njihovih drugih istupanja u javnosti. Možda je ključna razlika u lakoći i brzini kojom izjave nosilaca pravosudnih funkcija postaju dostupne javnosti.

Održavanje ravnoteže između pravosudnih dužnosti i ličnog života često je težak zadatak, ali brzi razvoj društvenih medija gotovo da je izbrisao liniju koja ih dijeli. Kada se adekvatno i oprezno koristi, društveni medij predstavlja priliku da se pokažu lične kvalitete nosioca pravosudne funkcije, da se integrišu u zajednicu i da se građani informišu o pitanjima koja utiču na pravosuđe. Društveni odnosi svih vrsta, uključujući komunikaciju putem elektronskih društvenih mreža, mogu biti korisni za nosioce pravosudnih funkcija kako se ne bi smatrali izolovani od društva ili "nedodirljivi", a mogu biti i "korisno sredstvo za kontakte sudija sa predstavnicima javnosti".⁸² Kada se adekvatno koristi, transparentnost koju omogućavaju društveni mediji može poboljšati javnu percepciju o pravosuđu i bolje razumijevanje njegovog rada. Ali, ako se koristi bezobzirno, može narušiti vjeru javnosti u integritet, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa. I može u trenutku uništiti ugled i karijeru nosioca pravosudne funkcije.

Primjer 41. (iz domaće disciplinske prakse) Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 57. tačka 22. "ponašanje u sudu ili tužilaštvu i izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke funkcije" jer je u službenim prostorijama tužilaštva, odnosno u kancelariji u kojoj radi, dozvolio prijateljici, koja mu je tom prilikom došla u privatnu posjetu, da obuče njegovu togu i u istoj se fotografiše dok je njegova prijateljica tako napravljene fotografije objavila na svom Facebook profilu. (Broj: 04-07-6-207-1/2018)

82 American Bar Association, Formal Op. 462 (2013). [Američka advokatska komora, Zvanično mišljenje 462 (2013).]

5.6.1. Česta pitanja u pogledu korištenja društvenih mreža među nosiocima pravosudnih funkcija⁸³

Pitanja koja slijede su preuzeta iz izvora koji se odnose na sudije, ali su prilagođena i drugim nosiocima pravosudnih funkcija.

"Prijateljstvo" na elektronskim društvenim mrežama (npr. Facebook) sa advokatima i drugim nosiocima pravosudnih funkcija

1. Važna je priroda odnosa, a ne medij koji se koristi za razmjenu informacija.⁸⁴
2. Iako je u nekim jurisdikcijama nosiocima pravosudnih funkcija dozvoljeno da budu "prijatelji" na elektronskim društvenim mrežama sa advokatima koji postupaju pred njima i drugim nosiocima pravosudnih funkcija, nosilac pravosudne funkcije bi trebao znati da takvi odnosi na internetu povećavaju opasnost od neprimjerenih *ex parte* komunikacija.
3. Pri utvrđivanju da li je neophodno izuzeće, status nosioca pravosudne funkcije sa advokatom ili drugim nosiocem pravosudne funkcije na internetu treba biti jedan od faktora koji se uzima u obzir, iako nije nužno pravno relevantna činjenica za odlučivanje o ovom pitanju.⁸⁵
4. Prijavljivanje postojećeg statusa ili "prijateljstva" na internetu predstavlja najbolju praksu transparentnosti, čak iako nosilac pravosudne funkcije smatra da ovakvi odnosi nisu dovoljno bitni da opravdavaju prijavljivanje.

Vođenje bloga

1. Nosilac pravosudne funkcije može voditi blog, isto kao što može pisati na tradicionalan način, ali on mora biti oprezan i očekivati da će biti pod stalnom paskom javnosti.⁸⁶

Komunikacije *ex parte*

1. Kada daje komentare na internetu, nosilac pravosudne funkcije mora uzeti u obzir korištenje pseudonima, jer se može desiti da ne zna da je osoba sa kojom komunicira advokat, drugi nosilac pravosudne funkcije, stranka u parnici ili svjedok u predmetu.⁸⁷

⁸³ Vidi Gray, Cynthia, Judicial Conduct Reporter, Volume 39, No. 1, 2 (2017) [Izvještaj o ponašanju sudija, Svezak 39, Br. 1, 2 (2017)]

⁸⁴ California Judges' Association Adv. Op. 66 (2010) [Udruženje sudija Kalifornije, Savjetodavno mišljenje 66 (2010)]

⁸⁵ Arizona Judicial Ethics Advisory Committee Adv. Op. 2014-1 [Savjetodavna komisija za pravosudnu etiku Arizona, Savjetodavno mišljenje 2014-1].

⁸⁶ Florida Judicial Ethics Advisory Committee Adv. Op. 2012-7 [Savjetodavna komisija za pravosudnu etiku Florida, Savjetodavno mišljenje 2012-7].

⁸⁷ New York Commission on Judicial Conduct, 2016 Annual Report [Komisija za pravosudnu etiku Države New York, Godišnji izvještaj za 2016. godinu].

Komentari o predmetima koji su u postupku rješavanja ili predstojećim predmetima

Primjer 41. (iz inostrane prakse) *Komentari o predmetima koji su u postupku rješavanja su neumjesni bez obzira na to da li je sudija naveo o kojem se predmetu radi. (Predmet "Johns", 793 S.E.2d 296 (Južna Karolina, 2016))*

Primjer 42. (iz inostrane prakse) *"Lajkovanje" komentara drugih osoba o predmetu predstavlja neprimjeren javni komentar sudije. U predmetu "Whitmarsh" (Komisija za pravosudnu etiku Države New York, 28. decembar 2016. godine).*

Aktivnosti pravnog zastupnika ili punomoćnika

1. Nositelj pravosudne funkcije mora voditi računa o tome da njegove objave na platformama društvenih medija ne budu protumačene kao davanje pravnih savjeta.

Primjer 43. (iz inostrane prakse) *Sudiji su izrečene disciplinske sankcije zato što je na platformi javnog društvenog medija objasnio kako osporiti optužbu za vožnju u pijanom stanju. (Disciplinska komisija Države Arkansas protiv Maggioa, 440 S.W.3d 333)*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU

1. Da li sam upoznat sa internim aktima pravosudne institucije u kojoj obavljam pravosudnu dužnost o korištenju društvenih medija?
2. Da li je moj profil na društvenim medijima lični, profesionalni ili kombinacija oboje?
3. Da li sam podesio postavke koje se odnose na privatnost i sigurnost na internet-stranicama/platformama koje koristim i da li ih pratim i ažuriram?
4. Da li znam da bez obzira na postavke za zaštitu privatnosti, moja objava ili komentar mogu postati zauvijek javni i zauvijek van moje kontrole?
5. Da li moji komentari na društvenim medijima mogu dovesti u pitanje moj i integritet pravosudne institucije u kojoj obavljam dužnost?
6. Da li sam se detaljno upoznao sa internet-stranicima i profilima na društvenim mrežama koje pratim ili "lajkujem" kako bih bio siguran da ti profili ili stranice nemaju negativan uticaj na moju nepristrasnost?
7. Da li moja objava promiče interese trećih lica?

6. Odgovornost prema poslu

Ovo poglavlje Priručnika se bavi zasebnim pitanjem odgovornosti sudija i tužilaca u obavljanju pravosudnih dužnosti, kao i različitim aspektima koji određuju odgovornost. Odgovornost se posmatra najvećim dijelom u kontekstu postupanja u razumnom roku, te se analizira definicija razumnog roka i instrumenti za postizanje ovog standarda osnovnih ljudskih prava. Pored ovoga, posebna pažnja se posvećuje postojećim instrumentima i uputama za postupanje u razumnom roku i izbjegavanje odugovlačenja postupaka i radnji sudija i tužilaca. Upravljanje predmetima i uopšteno upravljanje u pravosuđu se naglašavaju kao alati za postizanje ažurnosti i kvaliteta rada pojedinačnih nosilaca pravosudnih funkcija i sudova i tužilaštava. Konačno, problematiziraju se odnos prema poslu i radnom vremenu kao odlučujući faktori za odgovorno obavljanje službene dužnosti. U nedostatku relevantne prakse i mišljenja o etičkim aspektima ponašanja nosilaca pravosudnih funkcija u oblasti odgovornosti prema poslu, ovo poglavlje donosi iscrpan pregled relevantne disciplinske prakse u BiH i inostranstvu kao ilustraciju sankcionisanih i nesankcionisanih ponašanja, kao i kontrolna pitanja za svojevršno preispitivanje nosioca pravosudne funkcije o sopstvenoj odgovornosti prema službenim dužnostima.

Ključni međunarodni standardi

Vodeći se *Bangalorskim principima sudijskog ponašanja*, koji se u kontekstu pravnog sistema i organizacije pravosuđa u BiH mogu najvećim dijelom primijeniti i na tužioce,⁸⁸ sve pravosudne dužnosti, uključujući donošenje odluka u predmetima, imaju se obavljati efikasno, pravično i u razumnom roku.

Prema komentaru na *Bangalorske principe sudijskog ponašanja*, "prilikom rješavanja predmeta efikasno, pravično i brzo, sudija mora demonstrirati poštivanje prava stranaka u postupku da se izjasne i da se njihova pitanja riješe bez bespotrebnih troškova i odugovlačenja. Sudija treba pratiti predmete tako da umanju ili eliminiira prakse odugovlačenja, zastoje koji se mogu izbjeći, te bespotrebne troškove. Sudija bi trebao ohrabrivati i tražiti načine za postizanje nagodbi, ali stranke u postupku se ne smiju osjećati primorane da odustanu od prava na sudsko rješenje svog spora. Dužnost da provede sve postupke pravično i strpljivo nije kontradiktorna u odnosu na dužnost da se sudski poslovi obavljaju ekspeditivno. Sudija može biti u isto vrijeme efikasan i poslovičan, kao i strpljiv i promišljen".⁸⁹

Prema *Evropskim smjernicama o etičkom postupanju javnih tužilaca* (Budimpeštanske smjernice), "kada postupaju u okviru krivičnog postupka, javni tužioci bi uvijek trebali a. poštivati princip pravičnog suđenja koji je utvrđen članom 6. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, te praksom Evropskog suda za ljudska prava; b. obavljati svoje dužnosti pravično, nepristrasno, objektivno, u okviru zakona, te nezavisno; c. nastojati

88 Način imenovanja i institucija koja imenuje sudije i tužioce, etički kodeksi, te disciplinski prekršaji su najvećim dijelom podudarni za sudije i tužioce. Razlike se odnose isključivo na hijerarhijski odnos u tužilačkom sistemu.

89 Komentar 207. na *Bangalorske principe sudijskog ponašanja*.

osigurati da sistem krivičnog pravosuđa funkcioniše što je ekspeditivnije moguće, u skladu sa interesima pravde; [...]”⁹⁰

Prema Zakonu o VSTV BiH, član 56., disciplinski prekršaji sudija koji se odnose na odgovornost prema poslu u najužem smislu, a vezani su za kršenje pravila kodeksa sudijske i tužilačke etike i postupanje u razumnom roku, su:

“nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti” (tačka 8.),

“neopravdano kašnjenje u izradi odluka ili u drugim radnjama u vezi s obavljanjem dužnosti sudije ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti sudija” (tačka 10.).

Prema članu 57. Zakona o VSTV BiH, disciplinski prekršaji tužilaca koji se odnose na odgovornost prema poslu su, između ostalih:

“nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti” (tačka 8.) i

“neopravdano kašnjenje u provođenju radnji u vezi s vršenjem dužnosti tužioca ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti tužioca” (tačka 9.).

I drugi disciplinski prekršaji se dovode u vezu sa profesionalnom odgovornošću nosilaca pravosudnih funkcija, a oni obuhvataju, za sudije:

“donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka” (član 56. tačka 9.)

“omogućavanje vršenja dužnosti sudije osobama koje na to nisu zakonom ovlaštene” (član. 56 tačka 12.)

“propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća” (član 56. tačka 17.)

i za tužioce:

“neizvršavanje uputstava nadređenog tužioca, osim ako bi izvršavanje takvog uputstva značilo kršenje zakona ili odredbi ovog člana” (član 57. tačka 15.)

“propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća” (član 57. tačka 17.).

⁹⁰ Prevod autora. Stav III u European Guidelines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors [Evropske smjernice o etici i ponašanju javnih tužilaca], 2005. Dostupno na <https://rm.coe.int/conference-of-prosecutors-general-of-europe-6th-session-organised-by-t/16807204b5>.

5. STRUČNOST I ODGOVORNOST PREMA POSLU

Sudija održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno.

5.1 Sudijska funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima sudije.

5.2 Sudija će posvetiti svoju profesionalnu djelatnost svojim dužnostima, koje uključuju ne samo obavljanje sudijske funkcije, nego i ostale poslove relevantne za poslovanje suda.

5.3 Sudija stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja sudijske funkcije.

5.4 Sudija prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava.

5.5 Sudija obavlja svoju funkciju na efikasan i zakonit način, u razumnom roku.

5.6 Sudija obavlja svoju funkciju strpljivo, dostojanstveno i korektno, kako u odnosu prema strankama u postupku tako i u odnosu prema ostalim licima sa kojima dolazi u profesionalni kontakt, i takvo postupanje zahtijeva od pravnih zastupnika, sudskog osoblja i ostalih koji su pod njegovim nadzorom.

5.7 Sudija treba redovno pohađati edukaciju o pravosudnoj etici i integritetu.

5. STRUČNOST I ODGOVORNOST PREMA POSLU

Tužilac održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno.

5.1 Tužilačka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca.

5.2 Tužilac će posvetiti svoju profesionalnu djelatnost svojim dužnostima, koje uključuju ne samo obavljanje tužilačke funkcije, nego i ostale poslove relevantne za poslovanje tužilaštva.

5.3 Tužilac stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja tužilačke funkcije.

5.4 Tužilac prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava.

5.5 Tužilac obavlja svoju funkciju na efikasan i zakonit način, u razumnom roku.

5.6 Tužilac obavlja svoju funkciju strpljivo, dostojanstveno i korektno, kako u odnosu prema učesnicima u postupku tako i u odnosu prema ostalim licima sa kojima dolazi u profesionalni kontakt i takvo postupanje zahtijeva i od ostalih koji su pod njegovim nadzorom.

5.7 Tužilac treba redovno pohađati edukaciju o pravosudnoj etici i integritetu.

Pomenuti međunarodni standardi i domaći propisi ukazuju da je ekspeditivnost jednako važan element etičkog postupanja sudije/tužioca, kao i poštivanje principa pravičnog suđenja. U nastavku teksta obrađuju se ovi zasebni principi kao i njihova neizbježna povezanost i međuzavisnost.

6.1. Postupanje u razumnom roku

Postupanje u razumnom roku je jedna od primarnih obaveza sudija i tužilaca, u skladu sa gore navedenim međunarodnim principima i domaćim propisima i kodeksima. Razuman rok nije definisan vremenskim periodom u materijalnim i procesnim zakonima u BiH, iako su definisani rokovi za pojedinačne procesne radnje. Jednako tako, koncept kašnjenja ili odugovlačenja u rješavanju predmeta je teško definisati, imajući u vidu da trajanje rješavanja predmeta pred tužilaštvima i sudovima ne zavisi samo od zakonom propisanih rokova za postupanje već i od niza drugih faktora povezanih sa organizacijom i poslovanjem pravosudnih institucija, kao i njihovom međusobnom interakcijom i saradnjom sa vanjskim institucijama i licima. Ipak, VSTV BiH je donijelo planove za rješavanje predmeta, kojima se definišu stari predmeti, a time i nastoji bliže odrediti šta bi trebalo biti postupanje u razumnom roku. O ovim mjerama će biti riječi dalje u ovom poglavlju.

6.1.1. Praksa Evropskog suda za ljudska prava

Prema članu 6. *Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama*, svi imaju pravo na pravično suđenje: "Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom." Ovako definisano pravo na pravično suđenje aspirira da građanima garantuje pravnu sigurnost, a važan aspekt ovog prava je i zaštita od pretjeranog i neprihvatljivog odugovlačenja rješavanja njihovih predmeta.

Međutim, literatura upućuje da se termini "pretjerano" i "neprihvatljivo" različito tumače u različitim jurisdikcijama, odnosno "lokalnim pravnim kulturama",⁹¹ te da praksa Evropskog suda za ljudska prava može dati indicaciju o tome šta se smatra "neprihvatljivim kašnjenjem", iako ovaj Sud zauzima stav da utvrđuje povredu u pojedinačnom predmetu ne obavezujući na bilo kakve fiksirane rokove u pogledu dužine trajanja postupka. Ipak, Evropski sud za ljudska prava je definisao set kriterija za procjenjivanje da li je trajanje postupka bilo razumno. Ovi kriteriji su sljedeći: a) složenost predmeta, b) ponašanje stranke, c) ponašanje

⁹¹ CEPEJ (2003) Preliminary Draft Report by Mr Marco FABRI (Italy) and Mr Philip M. LANGBROEK (The Netherlands), Delay in Judicial Proceedings: A Preliminary Inquiry into the Relation Between the Demands of the Reasonable Time Requirements of Article 6, 1 ECHR and Their Consequences for Judges and Judicial Administration In the Civil, Criminal and Administrative Justice Chains [Preliminarni nacrt izvještaja g. Marca Fabrija (Italija), g. Philipa M. Langbroeka (Nizozemska), Kašnjenje u sudskom postupku: Preliminarno istraživanje odnosa između zahtjeva za postupanje u razumnom roku iz člana 6, 1 EKLJP i posljedica za sudije i sudsku administraciju u građanskim, krivičnim i administrativnim pravosudnim lancima, CEPEJ, 2003]. Dostupno na <http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/FabriLangbroek.pdf>, str.

nadležnih institucija, te d) uticaj predmeta na stranku (najčešće u tzv. prioritetnim ili hitnim predmetima).⁹²

Iz prakse Evropskog suda za ljudska prava proizašle su indikacije o tome šta je Sud smatrao povredom člana 6. Konvencije, a šta ne. Tako je indicirano da je ukupno trajanje postupka u "normalnim" predmetima do dvije godine po sudskoj instanci uopšteno razumno. U hitnim predmetima, Sud može odustati od ovog generalnog pristupa i utvrditi povredu, čak i kada je postupak trajao kraće od dvije godine. U složenim predmetima, Sud može dozvoliti duže trajanje postupka, ali posebno uzima u obzir predugačke periode neaktivnosti. Praksa Evropskog suda za ljudska prava sugerise da je došlo do kršenja razumnog roka, ako sud nakon prijema predmeta ne poduzima nikakve radnje u periodu od 6 do 12 mjeseci. Ipak, rijetko se dozvoljava trajanje postupka duže od pet godina, a gotovo nikad duže od osam godina.⁹³

Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, "jedini predmeti u kojima Sud nije našao povredu bez obzira na evidentno pretjerano dugo trajanje postupka su predmeti u kojima je ponašanje apelanta doprinijelo odugovlačenju".⁹⁴

Primjer 1. (iz prakse Evropskog suda za ljudska prava: presuda u predmetu "Özsoy protiv Turske" od 2.2.2006. godine), *Postupak je trajao šest godina i uključivao 33 optuženih za pomaganje PKK-u i/ili napad na državu, Sud nije primijetio veliki period neaktivnosti koji bi se mogao pripisati domaćim vlastima. S druge strane, Sud je primijetio da se apelant nije pojavio na pretresima pred Državnim sigurnosnim sudom sedam mjeseci, što zasigurno nije olakšalo sudovima da ga saslušaju. [...] Sud zaključuje da trajanje postupaka u ovom predmetu, koja su provedena pred dva različita suda, nije bilo pretjerano, iako je sporno (§§ 2-4).*⁹⁵

6.1.2. Praksa Ustavnog suda BiH

U svojoj praksi, Ustavni sud BiH je donio preko 3.000 odluka po apelacijama u vezi s pravom na pravično suđenje i nedonošenje odluka u razumnom roku. U ukupno 1.855 predmeta, od 3.012 apelacija,⁹⁶ Ustavni sud je utvrdio da je došlo do povrede prava na donošenje odluka u razumnom roku, između ostalih povreda.

92 Edel, F. (1996/2007) The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights, Council of Europe [Edel, F. (1996/2007) Dužina trajanja građanskih i krivičnih postupaka u jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava, Vijeće Evrope], dostupno na [http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRFILES/DG2-EN-HRFILES-16\(2007\).pdf](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRFILES/DG2-EN-HRFILES-16(2007).pdf) i Council of Europe/European Court of Human Rights (2017) Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights - Right to a fair trial (civil limb) [Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava (2017) Vodič o članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima - Pravo na pošteno suđenje (građansko pravo)], dostupno na http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf.

93 CEPEJ (2012) Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights [CEPEJ (2012) Dužina trajanja sudskih postupaka u državama članicama Vijeća Evrope kroz jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava]. Dostupno na http://www.marinacastellana.net.it/wp-content/uploads/2013/01/Rapport_2012_16_en.pdf.

94 CEPEJ, 2012.

95 Id., str. 66.

96 Statistika proizlazi iz pretraživanja predmeta na web-stranici Ustavnog suda BiH <http://www.ccbh.ba/>.

Npr. Ustavni sud BiH je na sjednici održanoj 16. marta 2016. godine donio odluku u predmetu AP 303/16 kojom utvrđuje povredu prava na pravično suđenje iz člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u odnosu na donošenje odluke u razumnom roku u parničnom postupku.

Navodi apelantice se sumiraju na način da je apelantica 9. februara 2012. godine Općinskom sudu podnijela tužbu protiv ProCredit Bank d.d. BiH radi ostvarivanja prava iz radnog odnosa. Općinski sud je 16. februara 2012. godine dostavio tužbu na odgovor tuženoj, a tužena je dostavila odgovor na tužbu (nije precizirano kada). Općinski sud je 19. maja 2012. godine i 6. septembra 2012. godine održao pripremno ročište. Ročište za glavnu raspravu Općinski sud je održao 5. februara 2013. godine i 10. juna 2013. godine. Općinski sud je 29. augusta 2013. godine donio prvostepenu presudu. Nezadovoljna navedenom presudom, apelantica je 12. septembra 2013. godine izjavila žalbu, a predmet je 5. novembra 2013. godine dostavljen Kantonalnom sudu radi odlučivanja o žalbi. Apelantica je podnescima od 2. juna 2014. godine i 26. novembra 2014. godine urgirala postupanje Kantonalnog suda. Kantonalni sud je u odgovorima na urgencije navodio da ne postoje opravdani razlozi da se apelanticin predmet tretira kao hitan, te da će se u predmetu postupati prema hronološkom redu. Prema stanju u spisu, Kantonalni sud nije donio odluku o žalbi (do odgovora sudova na apelaciju, 4. i 5. februara 2016. godine).

U obrazloženju odluke, "Ustavni sud podsjeća da se, prema konzistentnoj praksi Evropskog suda i Ustavnog suda, razumnost dužine trajanja postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti pojedinog predmeta, vodeći računa o kriterijima uspostavljenim sudskom praksom Evropskog suda, a naročito o složenosti predmeta, ponašanju strana u postupku i nadležnog suda ili drugih javnih vlasti, te o značaju koji konkretna pravna stvar ima za apelanta [...]". Ustavni sud ocjenjuje da se ne radi o naročito složenom predmetu, da apelantica nije doprinijela dužini trajanja postupka te da je predmetni postupak značajan za apelanticu. Analizirajući dužinu trajanja predmetnog postupka i postupanje redovnih sudova, Ustavni sud primjećuje da je Općinski sud prvostepenu presudu nakon proteka godinu i šest mjeseci od podnošenja tužbe te nije mogao zaključiti da je Općinski sud odugovlačio prvostepeni postupak. S druge strane, analizirajući postupanje Kantonalnog suda, Ustavni sud zapaža da je Kantonalni sud u period dužem od dvije godine nije donio drugostepenu odluku po apelanticinoj žalbi.

Ustavni sud ukazuje na praksu Evropskog suda za ljudska prava i vlastitu jurisprudenciju, prema kojima je dužnost države da organizira svoj pravni sistem tako da omogući sudovima i javnim vlastima da se povinuju zahtjevima i uvjetima iz Evropske konvencije, te "da se preopterećenost suda velikim brojem starih predmeta ne može se smatrati vanrednom okolnošću, nego sistemskim problemom koji je doveo do hroničnih zaostataka u radu suda, pa i svaki novi predmet postaje stari dok dode na red za rješavanje, što stvara pozitivnu obavezu javne vlasti da taj problem adekvatno riješi."

Prema Akcionom planu VSTV BiH za ubrzanje sudskih postupaka (2017. - 2018. godina), sudovi se zadužuju da prioritetno poštuju rokove Ustavnog suda u rješavanju predmeta u kojima je podnesena apelacija pred Ustavnim sudom.

Ured disciplinskog tužioca VSTV BiH postupa po službenoj dužnosti i u nastavku su primjeri disciplinske prakse koji ilustruju disciplinsku odgovornost nosioca pravosudne funkcije za neopravdano kašnjenje u postupanju i duge periode neaktivnosti, kao i neizvršavanje

odluke Ustavnog suda, ali i okolnosti pod kojima nije utvrđena disciplinska odgovornost iako je odlukom Ustavnog suda utvrđeno kršenje razumnog roka.

Primjer 2. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaje iz člana 56. tačka 8. i 10. jer je neopravdano kasnila u radnjama u vezi sa vršenjem dužnosti sudije te je usljed njenog nemara došlo do odugovlačenja postupka u kojem predmet nije okončan ni nakon 24 godine od podnošenja tužbe sudu, a u kom predmetu je sudija bila zadužena i postupala najmanje 15 godina. Povreda je utvrđena presudom Ustavnog suda BiH koji je utvrdio da se "dužina postupka u najvećoj mjeri može staviti na teret [...] sudu u [...] koji je imao značajna razdoblja neaktivnosti i koji je propustio izvršiti svoju obavezu da učinkovito kontrolira i upravlja predmetnim parničnim postupkom". Takođe, u parničnom predmetu od 2015. godine kada je zadužena predmetom do signiranja predmeta u rad drugom sudiji (2016. godine), sudija je propustila da poduzme radnje na okončanju ovog predmeta iz 2005. godine iako je odlukom Ustavnog suda BiH utvrđena povreda prava na pravično suđenje u odnosu na donošenje odluke u razumnom roku kojom je naloženo sudu da po hitnom postupku okonča postupak u pomenutom predmetu, te obavijesti Ustavni sud BiH o poduzetim mjerama u roku od tri mjeseca. (Broj: 04-07-6-2683-12/2016)

Primjer 3. (iz domaće disciplinske prakse) Odbačena je pritužba protiv stručne saradnice povodom dužine trajanja postupka u predmetu u kojem je donesena odluka Ustavnog suda BiH kojom je naloženo sudu da okonča postupak koji je trajao od 2006. godine. Ured disciplinskog tužioca je uvidom u dokumentaciju zaključio da je najduži period nepostupanja u parničnom postupku prošao između dana 13. 3. 2012. godine i 1. 2. 2013. godine. Nakon navedenog datuma, između pojedinih poduzetih radnji nije postojao veći vremenski razmak. (Broj: UDT-13873/14)

6.1.3. Praksa disciplinskih organa VSTV BiH

Većina disciplinskih predmeta se odnosi na neodgovoran odnos prema profesionalnim dužnostima. Prema Godišnjem izvještaju Ureda disciplinskog tužioca VSTV BiH za 2016. godinu, najveći broj disciplinskih postupaka protiv sudija je pokrenut za prekršaje iz člana 56. tačke 8. "nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti" i 10. "neopravdano kašnjenje u izradi odluka ili u drugim radnjama u vezi s obavljanjem dužnosti sudije ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti sudija", a protiv tužilaca iz člana 57. tačka 8. "nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti". Ovakvi podaci iz 2016. godine predstavljaju nastavak prakse iz prethodnih godina. Praksa disciplinskih organa VSTV BiH ilustruje utvrđivanje odgovornosti za ove prekršaje.

Primjer 4. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 8. Zakona o VSTV BiH jer kao postupajući sudija u periodu od 1998. godine, kada je formiran jedan predmet kojim je zadužena, do 2011. godine, kada je predmet zaveden u CMS pod drugim brojem i signiran drugom sudiji, nije poduzela sve radnje u cilju okončanja ostavinskog postupka, a u kojem predmetu je posljednja radnja poduzeta 2005. godine, kada je održano ročište i doneseno rješenje da će sud po zaprimanju izvoda iz matične knjige umrlih i nasljedničkih izjava potomaka donijeti rješenje i okončati ostavinski postupak, nakon čega nisu poduzimane druge radnje. Dakle, tužena, u periodu dužem od sedam godina, nije okončala ostavinski postupak iniciran 1998. godine, a u daljem periodu od najmanje pet godina, nije uopšte

poduzimala radnje u predmetu, u kojem periodu su preminuli i sinovi ostavioca, što je uticalo na ukupnu dužinu trajanja postupka. (Broj: 004-07-3-2323-15/2015)

Primjer 5. (iz domaće disciplinske prakse) Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 57. tačka 8. i tačka 9. Zakona o VSTV BiH jer je u periodu od sedam godina u 27 predmeta kojima je bio zadužen iskazao nemar u vršenju dužnosti tužioca i ponovljeno nepoštivanje dužnosti tužioca tako što u tim predmetima nije poduzeo nijednu radnju. (Broj: 04-02-2044-9/2013)

Primjer 6. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačka 8. i tačka 10. Zakona o VSTV BiH jer u jednom izvršnom predmetu bez ikakvog opravdanja nije postupao dvije godine i sedam mjeseci. U drugom izvršnom predmetu nije postupao po spisu u periodu od dvije godine od dostavljanja prijedloga za izvršenje. U trećem izvršnom predmetu propustio je da ispoštuje zakonsku obavezu te je o prijedlogu za izvršenje odlučio tek nakon 377 dana od dana podnošenja prijedloga. (Broj: DCDP 17/2007)

Primjer 7. (iz domaće disciplinske prakse) Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 57. tačka 9. Zakona o VSTV BiH jer je postupajući u jednom predmetu, u periodu od 10. 11. 2008. godine, kada je poduzeo posljednju istražnju radnju u predmetu, do 3. 11. 2011. godine, kada je podigao optužnicu, tokom tri godine trajanja istrage, poduzeo samo jednu procesnu radnju. U drugom predmetu, nakon što je proveo posljednje istražne radnje 13. 2. 2009. godine, u daljem periodu od preko dvije godine i sedam mjeseci neopravdano je kasnio u donošenju konačne, javne tužilačke odluke, da bi tek 29. 9. 2011. godine podigao optužnicu protiv lica. (Broj: 04-02-1761-4/2012)

Primjer 8. (iz domaće disciplinske prakse) Prvostepena disciplinska komisija je odbila disciplinsku tužbu (odluka konačna) protiv sudije za prekršaj iz člana 56. tačke 10. Zakona o VSTV BiH smatrajući da norma navodi u množini odluke ili radnje, a ne jednu odluku ili radnju, te da u jednom propuštanju da se obavi procesna radnja u zakonskom roku nema bitnih obilježja navedenog disciplinskog prekršaja. Komisija je smatrala da se u konkretnom slučaju ovo kašnjenje može pravdati utvrđenom enormnom opterećenošću tužene u radu u datom periodu. (Broj: DCAS 12/2007)

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li ijedan postupak koji vodim kao sudija ili tužilac, a koji nije obuhvaćen Planom rješavanja predmeta, traje ili ima tendenciju da potraje duže od dvije godine?
2. Koliko imam predmeta čije rješavanje traje duže od dvije godine?
3. Koji su razlozi zbog kojih rješavam jedan predmet duže od dvije godine? Da li bi ovi razlozi bili prihvatljivi sa aspekta prakse Evropskog suda za ljudska prava?
4. Da li imam predmete u kojima više od šest mjeseci nisam poduzeo potrebne procesne radnje i koliko je dug period moje neaktivnosti?

6.1.4. Planovi za rješavanje (starih) predmeta

Prema *Uputstvu za izradu plana rješavanja predmeta*,⁹⁷ sudija je odgovoran za rješavanje predmeta po starosti inicijalnog akta u skladu sa planom rješavanja predmeta i za realizaciju svog plana. Predmeti se trebaju uzimati u rad prema starosti inicijalnog akta, a lista neriješenih predmeta direktno se preuzima iz *Sistema za automatsko upravljanje predmetima* (CMS). Broj predmeta koje sudije trebaju da riješe iz plana mora iznositi minimalno 75% od godišnjeg normativa definiranog za način završetka Odluka u meritumu (85 procenata za sudije kantonalnih/okružnih sudova, dok 45% od plana čine predmeti prema starosti inicijalnog akta u prvostepenom sudu, a 40% od plana čine predmeti prema starosti inicijalnog akta u drugostepenom sudu, te 50 procenata za sudije vrhovnih sudova entiteta, s tim da 25 procenata čine predmeti prema starosti inicijalnog akta prvostepenog suda, a 25 procenata predmeti prema datumu prijema predmeta u vrhovni sud; 50 procenata za sudije Apelacionog odjeljenja Suda BiH).

Prema *Uputstvu za izradu planova rješavanja starih predmeta u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini*,⁹⁸ svako tužilaštvo koje u radu ima stare predmete (stariim predmetom smatra se svaki predmet stariji od dvije godine nezavisno od vrste predmeta, a vrijeme računanja starosti predmeta počinje od trenutka registriranja predmeta u tužilaštvu) u kojima nisu raspisane potjernice obavezno je donijeti Plan rješavanja starih predmeta. Prema Uputstvu, tužilac je odgovoran za rješavanje predmeta u skladu s Planom rješavanja starih predmeta. Prilikom sačinjavanja Plana potrebno je planirati rješavanje predmeta prema njihovoj starosti, počevši od najstarijih predmeta. Broj starih tužilačkih predmeta koji treba da se riješe prema Planu ne može biti manji od 30% ukupnog broja predmeta, čije se rješavanje planira u godini za koju se Plan sačinjava.

Disciplinska praksa ukazuje na to da ako se poštuje plan za rješavanje predmeta, čak i onda kada je došlo do kršenja zakonskog roka za rješavanje, nosilac pravosudne funkcije neće nužno biti disciplinski gonjen, u zavisnosti od pokazatelja različitih parametara za praćenje rezultata njegovog rada: broj i struktura predmeta u radu, hronološko rješavanje predmeta, ostvarena orijentacijska norma, odsustva sa posla i sl. S druge strane, nepoštivanje plana za rješavanje predmeta je u disciplinskoj praksi okarakterisano kao "propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća", prema članu 56. tačka 17. Zakona o VSTV BiH.

Primjer 9. (iz domaće disciplinske prakse) *Ured disciplinskog tužioca je odbacio pritužbu protiv sudije za prekršaj iz člana 56. tačka 10. Zakona o VSTV BiH vezano za dužinu trajanja postupka, nepostupanje po predmetu u kojem je predloženo određivanje privremene mjere, kao i nedonošenje presude jer je utvrđeno da je na početku 2014. godine postupajuća sudija imala u radu 1.180 neriješenih predmeta izvršnog i parničnog referata, a na kraju 2015. godine 336 predmeta. Tokom 2014. i 2015. godine, sudija je ostvarila orijentacionu normu u iznosu od 122,69%. Predmet je bio obuhvaćen Planom rješavanja starih predmeta za 2015. godinu, kada je i uzet u rad. (Broj: UDT-14055/15)*

Primjer 10. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 17. Zakona o VSTV BiH jer je tokom 2015. godine postupao*

⁹⁷ VSTV BiH usvojio na sjednici 27.11.2018. godine.

⁹⁸ VSTV BiH usvojio na sjednici 17. i 18.12.2014. godine.

suprotno odredbama Uputstva za izradu plana rješavanja predmeta kojim je propisana obaveza sudije da rješava predmete prema planu i redosljedu rješavanja prema starosti predmeta te da je bez opravdanih razloga ostvario 23% godišnje norme radom na starim predmetima, a 57% norme radom na predmetima koji nisu bili obuhvaćeni Planom rješavanja predmeta za 2015. godinu. (Broj: 04-07-6-1160-4/2016)

Primjer 11. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 17. Zakona o VSTV BiH jer je, nakon što mu je 20. 5. 2011. godine raspoređen u rad parnični predmet, koji je bio obuhvaćen njegovim Planovima rješavanja predmeta za 2011., 2013., 2014., 2015. i 2016. godinu, propustio da provede postupak bez odugovlačenja i okonča predmet, pri čemu u predmetu nije poduzimao nikakve radnje u 2011., 2012. i 2014. godini, dok je u 2013., 2015. i 2016. godini poduzeo po jednu radnju, iako je u periodu dok je ovaj predmet bio obuhvaćen Planovima rješavao godišnje između 49 i 77 parničnih predmeta koji su bili i inicirani iste godine, te nisu bili stari, niti obuhvaćeni Planovima, na koji način je u značajnoj mjeri narušio princip prioritetnog rješavanja starih predmeta prema starosti. (Broj: 04-07-6-1363-7/2017)*

Primjer 12. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaje iz člana 56. tačka 8. i tačka 17. Zakona o VSTV BiH jer je, umjesto da prioritetno izvrši odluku Ustavnog suda kojom je naloženo sudu 8. 3. 2013. godine da bez daljeg odlaganja okonča postupak u pomenutom predmetu, te obavijesti Ustavni sud o poduzetim radnjama u roku od tri mjeseca, propustila da u navedenom roku poduzme radnje na okončanju predmeta, riješivši do donošenja presude u ovom predmetu, 27. 12. 2013. godine, 56 predmeta suda koji su kasnije primljeni u odnosu na ovaj predmet i nisu bili obuhvaćeni Planom rješavanja starih predmeta. Takođe, tokom 2013. godine, bez opravdanih razloga, ostvarila je 8% godišnje norme radom na starim predmetima. (Broj: 04-02-1880-5/2014)*

Ilustrativan je i sljedeći primjer iz disciplinske prakse koji se odnosi na kršenje člana 56. tačka 19. Zakona o VSTV BiH, "namjerno davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u vezi s prijavama za radno mjesto, disciplinskim stvarima, pitanjima unapređenja i napredovanja u službi ili bilo kojim drugim pitanjima koja su u nadležnosti Vijeća", a u vezi sa Planom za rješavanje predmeta.

Primjer 13. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je otišao u prijevremenu penziju nakon podnošenja disciplinske tužbe protiv njega za prekršaj iz člana 56. tačka 19. Zakona o VSTV BiH jer je iskazao predmete obuhvaćene Planom rješavanja starih predmeta za 2014. godinu završenim, iako je bio svjestan da u vrijeme njihovog iskazivanja završenim nije izradio pismene opravke odluka. (Broj: 04-07-3-2921-4/2015)*

Rukovodioci pravosudnih institucija su odgovorni za blagovremeno donošenje planova rješavanja predmeta, kontinuiranu analizu realizacije plana, blagovremeno dostavljanje planova i informacija nadležnim tijelima, aktualizaciju mjera koje doprinose realizaciji plana, te realizaciju plana u potrebnom procentu u izvještajnom periodu. Pored ovoga, sudovi su dužni dostaviti informacije Jedinici za efikasnost pravosuđa u Sekretarijatu VSTV BiH o presignacijama predmeta koji su obuhvaćeni planom. Takođe, ukoliko se u Planu jednog suda pojave predmeti koji su se prethodno ponovili minimalno dva puta ili više, a nisu iskazani završenim, sud će dostavljati izjašnjenje Jedinici za efikasnost pravosuđa za te predmete svakih šest mjeseci.

Disciplinska praksa ilustruje utvrđene disciplinske prekršaje rukovodilaca u ovom kontekstu, kao i odbačene pritužbe.

Primjer 14. (iz domaće disciplinske prakse) *Prvostepena disciplinska komisija je utvrdila (odluka konačna) disciplinski prekršaj predsjednika suda iz člana 56. tačka 17. Zakona o VSTV BiH jer nije poduzeo mjere usmjerene ka poboljšanju realizacije Plana rješavanja predmeta za 2014. godinu, iako su sudije ovog suda narušile u značajnoj mjeri princip rješavanja predmeta po starosti njihovog prijema u sud. Prema podacima iz disciplinske tužbe, a na koje tuženi nije prigovarao, 45% od ukupnog broja meritorno riješenih predmeta u 2014. godini predstavljali su predmeti zaprimljeni upravo u ovoj godini, a koji nisu bili hitne prirode. Takođe, iz dokaza izvedenih na glavnoj raspravi proizlazi da tuženi tokom 2014. godine nije obavijestio VSTV BiH o bilo kakvim poteškoćama u realizaciji Plana, niti o poduzetim mjerama usmjerenim na poboljšanje njegove realizacije. (Broj: 04-07-6-1085-6/2016)*

Primjer 15. (iz domaće disciplinske prakse) *Ured disciplinskog tužioca je odbacio pritužbu sudije protiv predsjednika suda zbog navodne nezakonite preraspodjele predmeta da bi je na ovakav način oštetio u ostvarenju mjesečne norme. Prethodnom provjerom je utvrđeno da je razlog presignacije bio postizanje ažurnosti na referatu. Naime, sudija je imala u radu trostruko više nezavršenih predmeta nego sudija kojem su presignirani predmeti, a predsjednikova je obaveza da osigura blagovremeno rješavanje predmeta, ažurnost u radu i punu iskorištenost radnog vremena, da prati i kontroliše rješavanje predmeta, te pravi raspored rada sudija. (Broj: 7145/09)*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Koji procenat moje norme otpada na rješavanje predmeta iz Plana rješavanja predmeta?
2. Kojim redoslijedom uzimam predmete u rad?
3. Da li adekvatno i tačno označavam status predmeta u CMS/TCMS?
4. Kao rukovodilac pravosudne institucije, da li pratim rješavanje predmeta iz Plana rješavanja predmeta i poduzimam odgovarajuće radnje za unapređenje ispunjenosti Plana?
5. Šta sam kao rukovodilac pravosudne institucije poduzeo kada sam primijetio da se u Planu rješavanja predmeta pojavljuju predmeti koji su se prethodno u Planu pojavili dva ili više puta?
6. Da li obavještavam Jedinicu za efikasnost pravosuđa u Sekretarijatu VSTV BiH o presignacijama predmeta koji su obuhvaćeni planom?

6.1.5. Predmeti hitne prirode

Zakon određuje koji predmeti trebaju biti riješeni u hitnom postupku. U pravilu, sudski predmeti se rješavaju po hronološkom redu zavođenja inicijalnih akata, ali postoji izuzetak

od ovog pravila tako da se predmeti koji su hitne prirode uzimaju u rad prije. Prema praksi sudova, i među sporovima hitne prirode postoji hronološki red po starosti inicijalnog akta.

Praksa disciplinskih organa VSTV BiH ukazuje na primjere kašnjenja u radu i na predmetima hitne prirode.

Primjer 16. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 10. Zakona o VSTV BiH jer je neopravdano kasnila u izradi odluka u 110 predmeta radnog spora uprkos činjenici da se radi o predmetima hitne prirode. (Broj: 04-07-6-2264-8/2016)*

Primjer 17. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 10. Zakona o VSTV BiH jer je u vremenskom periodu od 11. 12. 2012. godine do najmanje 28. 6. 2016. godine, kada je disciplinski tužilac izvršio uvid u 29 predmeta, u ovim predmetima kasnila u provođenju radnji u vezi sa obavljanjem dužnosti sudije, odnosno u šest predmeta radnog spora nije zakazala niti održala pripremno ročište, iako je kao postupajući sudija bila obavezna da u postupcima iz radnih odnosa postupa hitno dok je u 21 parničnom predmetu nakon prijema odgovora na tužbu propustila zakazati i održati pripremno ročište, te u dva parnična predmeta nije poduzela niti jednu radnju. (Broj: 04-07-6-553-1/2017)*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li je ijedan moj predmet hitne prirode? Kojim ga redoslijedom uzimam u rad?
2. Koliko dugo radim na predmetu hitne prirode? Da li bi ovo trajanje bilo prihvatljivo sa aspekta prakse Evropskog suda za ljudska prava?

6.1.6. Nastupanje zastarjelosti krivičnog i prekršajnog gonjenja i izvršenja sankcija

VSTV BiH prikuplja i analizira odluke tužilaštava i sudova kojima se rad na predmetu obustavlja zbog proteka zakonom određenog roka za nastupanje zastarjelosti krivičnog ili prekršajnog gonjenja i izvršenja kazne. Kroz ovu aktivnost se provodi nadzor u cilju utvrđivanja eventualne odgovornosti sudija i tužilaca za protek roka za nastupanje zastarjelosti krivičnog i prekršajnog gonjenja.

Sudske odluke o obustavi postupka zbog isteka zakonskih rokova za zastarjelost krivičnog gonjenja dostavljaju se Uredu disciplinskog tužioca radi utvrđivanja eventualne odgovornosti sudija za takav način završetka ovih predmeta. Jednako tako, tužilačke odluke o obustavi postupka zbog isteka zakonskih rokova za zastarjelost krivičnog gonjenja dostavljaju se Uredu radi utvrđivanja eventualne odgovornosti tužilaca za takav način završetka ovih predmeta. Ilustrativni su sljedeći primjeri iz disciplinske prakse.

Primjer 18. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 8. Zakona o VSTV BiH jer je u periodu od 2010. godine do 2013. godine, postupajući u 89 prekršajnih predmeta, propustila da u roku od dvije godine poduzme ijednu radnju radi gonjenja okrivljenih, usljed kojeg propusta je u*

svim predmetima nastupila zastara vođenja prekršajnog postupka. (Broj: 04-02-3110-4/2014)

Primjer 19. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 8. Zakona o VSTV BiH jer je nemarnim odnosom u vršenju službene dužnosti doprinijela proteku rokova propisanih za nastupanje zastarjelosti izvršenja krivične sankcije u tri krivična predmeta, a na način da u periodima dužim od četiri godine nije donijela naredbe radi pozivanja osuđenog lica na izdržavanje kazne zatvora i dostavila predmete predsjedniku suda radi donošenja naredbe o izvršenju izrečene kazne, usljed kojeg propusta je nastupila relativna zastarjelost izvršenja krivične sankcije. (Broj: 04-07-6-2707-5/2016)*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li i u jednom mom predmetu postoji rizik od nastupanja zastare krivičnog i prekršajnog gonjenja?
2. Da li i u jednom mom predmetu postoji rizik od nastupanja zastare izvršenja sankcije?
3. Koji su razlozi za ove rizike?
4. Šta ću poduzeti da spriječim nastupanje zastare?
5. Da li sam obavijestio rukovodioca suda ili tužilaštva o nastupanju zastare u predmetima?
6. Da li sam kao rukovodilac suda ili tužilaštva dostavio izvještaj Uredu disciplinskog tužioca o nastupanju zastare u predmetima?

6.1.7. Predmeti sa zakonskom ili procesnom smetnjom

U sudskoj praksi u BiH takođe su prepoznati tzv. "nerješivi predmeti". Uputstvo za izradu plana rješavanja predmeta (u sudovima) definiše smetnje u krivičnim, prekršajnim, izvršnim, parničnim predmetima i drugostepenim građanskim predmetima, te propisuje da predmeti sa smetnjama moraju biti označeni kao takvi u CMS do momenta sačinjavanja plana, a ukoliko predmet postane nerješiv u toku trajanja plana isti se može označiti nerješivim samo na osnovu pismenog odobrenja predsjednika sudskog odjeljenja, uz prethodni pismeni zahtjev i obrazloženje sudije koji postupa u predmetu.⁹⁹

Prema *Uputstvu za izradu planova rješavanja starih predmeta u tužilaštvima u Bosni i Hercegovini*, iz plana rješavanja starih predmeta isključeni su, između ostalih, "b) sve ostale vrste predmeta u kojima su raspisane potjernice; c) predmeti za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine, u kojima se ne može raspisati tjeratica a osumnjičeni je nedostupan"¹⁰⁰.

⁹⁹ Član 7. Uputstva.

¹⁰⁰ Član 3. stav (2) tačke b) i c).

6.1.8. Predvidivi rokovi za rješavanje predmeta

VSTV BiH je donijelo *Pravilnik o vremenskim okvirima za postupanje po predmetima u sudovima i tužilaštvima u BiH*.¹⁰¹ Svrha utvrđivanja optimalnih i predvidivih rokova je osiguranje primjerene dužine trajanja postupaka koja omogućava efikasno i profesionalno postupanje u predmetima u sudovima i tužilaštvima, na načelima objektivnosti, nepristrasnosti, transparentnosti i jednakosti u pristupu sudovima, kao osnova prava na pravično suđenje. Optimalni rokovi za postupanje u predmetima predstavljaju standardni vremenski okvir za zakonito i efikasno rješavanje predmeta u sudovima, odnosno tužilaštvima. To su rokovi definisani zakonom. Predvidivi rok je realni vremenski okvir u kojem se može očekivati okončanje postupka u konkretnom predmetu, računajući od trenutka prijema inicijalnog akta u sudu. Prema *Pravilniku o vremenskim okvirima za postupanje po predmetima u sudovima i tužilaštvima u BiH*, sud će stranci pri neposrednoj predaji tužbe/prijedloga ili na zahtjev izdati pismeno obavještenje o predvidivom roku za rješavanje odnosne vrste predmeta. Tužilaštvo će podnosiocu prijave ili oštećenom, na zahtjev, izdati pismeno obavještenje o predvidivom roku za rješavanje odnosne vrste predmeta.

Predviđeno je da se u sistemu za upravljanje predmetima u sudovima (CMS) i tužilaštvima (TCMS) vode svi podaci potrebni za praćenje poštivanja optimalnih i predvidivih rokova po vrstama predmeta. Ovi podaci omogućavaju da se prati trajanje cjelokupnog toka postupka u odnosnoj vrsti predmeta, svih njegovih faza i pojedinačnih procesnih radnji u okviru postupka. Međutim, disciplinska praksa ilustruje sljedeće prekršaje:

Primjer 20. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 8. Zakona o VSTV BiH "nemar i nepažnja u vršenju službenih dužnosti" jer je u vremenskom periodu od šest do 10 godina propustila da u više predmeta poduzme radnje usmjerene ka okončanju postupka. Postupajući u 25 predmeta, iskazala je predmete završenim iako je bila svjesna okolnosti da u predmetima nije bila donesena odluka kojom bi postupak bio okončan, nakon čega je u dužem vremenskom periodu propustila da donese konačnu odluku u predmetima ili da promijeni njihov status u "otvoren". (Broj: 04-02-380-5/2015)*

Primjer 21. (iz domaće disciplinske prakse) *Stručna saradnica je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 17. "propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća" Zakona o VSTV BiH jer je u dužem vremenskom periodu u 782 predmeta kojima je bila zadužena, u Sistemu za automatsko upravljanje predmetima u sudovima - CMS, pogrešno odredila status predmeta "iskazan završenim", a za koju radnju se nisu stekli uslovi u smislu Pravilnika o orijentacionim mjerilima za rad sudija i stručnih saradnika u sudovima. (Broj: 04-07-6-2288-10/2017)*

Prema međunarodnim standardima vezanim za sudije, sudija bi trebao da osigura transparentne mehanizme pomoću kojih zastupnici i stranke mogu znati status svog predmeta. Sudovi bi trebali uvesti protokole koji su poznati javnosti prema kojima advokati ili stranke koje se same zastupaju mogu postaviti pitanja o odlukama koje se, prema njima, pretjerano odugovlače.

¹⁰¹ "Službeni glasnik BiH", broj 5/13

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li rješavam svoje predmete u skladu sa optimalnim i predvidivim rokovima? Koristim li CMS i TCMS u ovu svrhu?
2. Da li sam o ovim rokovima obavijestio stranke?

6.2. Upravljanje predmetima i radom u pravosuđu

Evropska komisija za efikasnost pravosuđa (CEPEJ) je, analizom prakse Evropskog suda za ljudska prava, ustanovila niz uzroka i faktora koji utiču na kašnjenje u rješavanju predmeta pred pravosudnim institucijama u zemljama članicama Vijeća Evrope. Oni uključuju: interakciju između različitih aktera, institucija, segmenata lanca pravde u građanskim, krivičnim i upravnim predmetima, neaktivnost pravosudnih institucija, kao i organizacione kapacitete i količinu posla u sudovima i tužilaštvima.¹⁰² Ovi uzroci, međutim, ne mogu neophodno biti opravdanja za kašnjenje sudija i tužilaca u rješavanju predmeta, iako mogu posljedično uticati na nadležne institucije da poduzmu mjere za eliminisanje ovih uzroka ili smanjivanje njihovih loših efekata na pravdu u razumnom roku na najmanju moguću mjeru.

Prema *Bangalorskim principima sudijskog ponašanja* (koji se u pravnom kontekstu BiH mogu primijeniti i na tužioce), primarna dužnost sudije je obavljanje sudijske funkcije, što prvenstveno podrazumijeva tumačenje i primjenu zakona. Međutim, sudija i tužilac moraju upravljati predmetima, kao i odlučivati u predmetima. Oni su odgovorni za efikasno upravljanje u pravosuđu, što uključuje upravljanje predmetima, blagovremeno rješavanje predmeta, vođenje tačnih evidencija, upravljanje i nadzor nad pravosudnim osobljem.

6.2.1. Upravljanje predmetima

Upravljanje predmetima je jedan od načina da se predvide potencijalne smetnje u blagovremenom rješavanju predmeta, kao i spriječe neopravdana odugovlačenja. Upravljanje predmetima obično podrazumijeva planiranje vremenskog okvira za provođenje pojedinačnih radnji i rješavanje predmeta, kao i upravljanje vremenom, dokumentima i ljudima na efikasan način.

Prema *Smjernicama Općinskog suda u Sarajevu za postupanje u parničnim predmetima*,¹⁰³ "sudija tokom cijelog parničnog postupka aktivno upravlja postupkom u okviru svojih zakonom predviđenih procesnih ovlaštenja, [...]". Ove Smjernice predviđaju rješenja koja imaju za cilj sprečavanje odugovlačenja postupka i osiguranje što ekonomičnijeg postupka. Akcioni plan VSTV BiH za ubrzanje sudskih postupaka¹⁰⁴ apostrofira važnost dobrog upravljanja postupkom i ulogu *Smjernica Općinskog suda Sarajevo* navodeći da posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju upravljačkih vještina u pravosudnim institucijama, te unapređenju efikasnijeg upravljanja sudskim postupcima kroz otklanjanje subjektivnih slabosti koje

¹⁰² CEPEJ, 2012.

¹⁰³ Puni tekst Smjernica je dostupan na http://www.oss.ba/dokumenti/OSS_flyer-Smjernice_u_parnicom_postupku.pdf.

¹⁰⁴ VSTV BiH usvojio na sjednici održanoj 25. i 26.10.2017. godine.

dovode do odugovlačenja postupka, npr. bespotrebno odlaganje ročišta, nepripremljenost sudija i sl.

Sljedeća dva primjera iz disciplinske prakse, iako sa različitim ishodima, ukazuju na situacije gdje je aktivno upravljanje predmetima od strane sudije ili tužioca bilo potrebno.

Primjer 21. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za disciplinski prekršaj iz člana 57. tačka 8. Zakona o VSTV BiH jer je u predmetu saobraćajne nesreće u kojoj je smrtno stradalo jedno lice predmet iskazao završenim službenom zabilješkom i isti arhivirao, prije uvida u nalaz i mišljenje vještaka medicinske struke i poduzimanja drugih radnji, te je propustio obavijestiti oštećenu. U drugom predmetu u kojem je određena mjera pritvora i koji po svojoj prirodi zahtijeva posebnu hitnost u postupanju, bez poduzimanja tužilačkih radnji i dostavljanja dokaza, zatražio je produženje mjere pritvora, koje je odbijeno rješenjem suda. (Broj: 04-07-6-1496-9/2016)*

Primjer 22. (iz domaće disciplinske prakse) *Ured disciplinskog tužioca je odbio pritužbu protiv sudije za prekršaj iz člana 56. tačka 8. Zakona o VSTV BiH, odnosno da je u više navrata odgađala ročište zbog toga što vještak ekonomske struke nije na vrijeme sačinio i sudu dostavio pismeni nalaz i mišljenje, a nije poduzimala nikakve radnje u pravcu eventualnog sankcionisanja vještaka. Nakon provedene istrage navoda iz pritužbe, utvrđeno je da su tačni navodi podnosioca pritužbe da sudija nije poduzela mjere na sankcionisanju vještaka, koji je u više navrata obavijestio sud da neće dostaviti traženi nalaz i mišljenje u roku. Takođe, ni nakon određenog vještačenja po timu vještaka, postupajući sudija nije poduzela mjere kako bi primorala tuženog da postupi po nalogu suda i dostavi vještacima traženu dokumentaciju, odnosno omogućiti im pregled pokretnih stvari. Međutim, imajući u vidu da povreda pravila postupka nije u značajnoj mjeri doprinijela dužini trajanja postupka, koji je okončan deset mjeseci nakon zadnjeg određenog vještačenja, Ured je donio odluku o odbačaju pritužbe. (Broj: UDT-14982/15)*

Upute o upravljanju predmetima za sudije:

Sudija treba aktivno upravljati postupkom i postavljati odgovarajuće rokove i prilagođavati vremenske okvire opštim i posebnim ciljevima kao i pojedinostima svakog pojedinačnog predmeta. Sudija može sastaviti i sa strankama dogovoriti vremenski okvir za rješavanje predmeta, imajući u vidu sve zakonske rokove za pojedinačne radnje u postupku. U ovu svrhu može poslužiti "Primjerak izgleda vremenskog okvira" za efikasno upravljanje sudskim postupkom, koji čini sastavni dio edukativnog modula "Upravljanje sudskim postupkom", koji je izrađen 2014. godine u sklopu Projekta IPA 2012 – Konsolidacija i dalji razvoj pravosudnog komunikacijskog i informacijskog sistema.¹⁰⁵

Odstupanja od kalendara postupka bi trebala biti minimalna i svedena samo na opravdane slučajeve, a produženja rokova bi trebala biti moguća samo u dogovoru sa svim strankama, ili ako je to u interesu pravde. Potrebno je imati u vidu mogućnost praćenja predvidivih vremenskih rokova u okviru sistema za automatsko upravljanje predmetima (CMS), čime se omogućava sudijama da kontinuirano usklađuju svoje

¹⁰⁵ Mazalić Nović, D. i Veselinović, Lj., Upravljanje sudskim postupkom. VSTV BiH, 2014., str. 94. Dostupno na <https://vsts.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=59271>.

postupanje sa određenim optimalnim i predvidivim rokovima u svakom pojedinačnom predmetu.¹⁰⁶

Sudija treba da prati poštivanje rokova svih učesnika u postupku, naročito onih koje poziva ili angažira sud, kao što su svjedoci i vještaci. Prema Smjernicama Općinskog suda u Sarajevu, "Sud će u rješenju o vještačenju upozoriti vještaka da će ga kazniti novčanom kaznom ako ne dostavi nalaz i mišljenje u ostavljenom roku ili ne dođe na ročište iako je uredno pozvan, a izostanak ne opravda". Ovo je u skladu sa članom 411. Zakona o parničnom postupku FBiH i Zakona o parničnom postupku, te članom 348. Zakona o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Sudija treba obeshrabrati sve pokušaje namjernog i svjesnog odugovlačenja postupka, uz primjenu proceduralnih sankcija za odugovlačenje i neprikladno ponašanje. Sud ima preventivne i represivne mjere i sredstva za sprečavanje zloupotrebe procesnih ovlaštenja.¹⁰⁷ Ako član pravne struke značajno zloupotrijebi proceduralna prava ili značajno odugovlači postupak, sudija ga/nju treba prijaviti nadležnoj strukovnoj organizaciji na dalje postupanje.¹⁰⁸ Smjernice Općinskog suda u Sarajevu, naprimjer, definišu neopravdane razloge za odgodu ročišta, uključujući prisustvo ročištu u drugom predmetu koji se vodi pred istim ili drugim sudom koje je zakazano ili planirano nakon zakazivanja ovog ročišta, godišnji odmor ili poslovni put advokata; ukoliko advokat otkaže punomoć stranci u kratkom vremenskom periodu prije zakazanog ročišta, a novi advokat koga je stranka angažovala nije imao vremena za adekvatnu pripremu predmeta, između ostalih.

Upute za upravljanje predmetima za tužioce¹⁰⁹

Tužilac treba planirati trajanje krivičnog postupka u fazi istrage, tužilačkoj fazi, te pred sudovima, npr. prema prosječnom trajanju različitih vrsta predmeta ili prosječnom/srednjem trajanju postupka pred određenim pravosudnim organima. Planiranje treba provoditi generalno, kao i na nivou pojedinačnih slučajeva u skladu sa vremenskim rokovima iz procesnog zakona. Korisnici (osumnjичeni, oštećeni, zastupnici) imaju pravo da budu informisani i po mogućnosti konsultovani o vremenskom okviru za sve proceduralne korake od početka istrage.

Tužilac treba blagovremeno adresirati odstupanja od standarda i ciljeva vremenskog okvira za tužilačko postupanje. Posebnu pažnju treba posvetiti predmetima gdje ukupno trajanje može dovesti do utvrđivanja povrede temeljnog prava na suđenje u razumnom roku, imajući u vidu naročito pritvorske predmete, vođenje evidencije o početku i završetku predmeta, kao i datumima ključnih događaja u predmetu – od počinjenog djela, preko lišenja slobode, pritvora i početka istrage do podnošenja optužnice. Potrebno je pratiti periode neaktivnosti i poduzimati neophodne mjere da bi se spriječili dugi periodi neaktivnosti.

¹⁰⁶ Ibid., str. 77.

¹⁰⁷ Ibid., str. 68-73.

¹⁰⁸ CEPEJ (2015) Saturn Guidelines for Judicial Time Management [CEPEJ (2015) Saturn smjernice za upravljanje sudskim vremenom] Dostupno na <https://rm.coe.int/16807482cf>.

¹⁰⁹ Ibid.

Tužilac bi trebao, koliko je moguće, nastojati da postigne dogovor sa svim učesnicima u postupku o kalendaru postupka, uz pomoć osoblja i policijskih službenika, te rješenja IKT, dok bi odstupanja od ovog kalendara trebala biti minimalna i svedena samo na opravdane slučajeve, a produženja rokova bi trebala biti moguća samo u dogovoru sa svim strankama, ili ako je to u interesu pravde.

6.2.2. Nepravilno delegiranje pravosudnih dužnosti

Prema Zakonu o VSTV BiH, član 16. tačka 12. "omogućavanje vršenja dužnosti sudije osobama koje na to nisu zakonom ovlaštene" i član 57. tačka 11. "omogućavanje vršenja dužnosti tužioca osobama koje na to nisu zakonom ovlaštene" su disciplinski prekršaji.

Primjer 23. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačka 12. i tačka 23. Zakona o VSTV BiH ("ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva") jer je omogućio dvjema osobama obavljanje poslova stručnog saradnika bez da su imenovane od strane VSTV BiH za stručne saradnike sa pravosudnim ovlastima. Ove osobe su zakazivale ročišta, provodile rasprave, sačinjavale zapisnike o raspravama te donosile sudske odluke. Zapisnike su naknadno, a prema uputi sudije, potpisivali drugi stručni saradnici iako nisu niti provodili radnje na tim raspravama niti uopšte bili prisutni tokom provođenja rasprava. (Broj: 04-07-6427-6/09 DCGD [sudijel 10/2009])

Primjer 24. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 56. tačka 12. Zakona o VSTV BiH, između ostalih prekršaja, jer je omogućio namješteniku suda da u većem broju ostavinskih predmeta u kojima je tuženi bio postupajući sudija poduzima procesne radnje te održava ročišta. (Broj: 04-02-115-15/2013)

Primjer 25. (iz domaće disciplinske prakse) Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 12. Zakona o VSTV BiH jer je postupajući u predmetu naredila sudskom izvršiocu da provede izvršenje, nakon čega je sudski izvršilac u odsutnosti tužene, koja se nalazila na bolovanju, i uz njeno znanje, donio zaključak kojim se određuje sprovođenje rješenja, označivši sudiju kao donosioca odluke, čime je omogućila vršenje sudijske dužnosti osobi koja na to nije zakonom ovlaštena. (Broj: 04-02-2976-7/2012)

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li pravosudne dužnosti povjeravam samo stručnim saradnicima sa pravosudnim ovlastima?
2. Da li redovno vršim nadzor nad izvršavanjem dužnosti stručnih saradnika?

6.2.3. Poštivanje odluka i uputstava nadređenih lica i tijela

Zakon o VSTV BiH definiše i sljedeće disciplinske prekršaje sudija i tužilaca. Ovi se prekršaji razlikuju imajući u vidu različite statuse sudija i tužilaca u pravosudnom sistemu BiH, odnosno postojanje hijerarhije u tužilačkom sistemu koja ne postoji u sudovima između sudija i rukovodilaca.

Disciplinski prekršaj sudije u ovom kontekstu je:

"propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća" (član 56. tačka 17.),

dok su uporediva dva prekršaja za tužioce:

"neizvršavanje uputstava nadređenog tužioca, osim ako bi izvršavanje takvog uputstva značilo kršenje zakona ili odredbi ovog člana" (član 57. tačka 15.) i

"propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća" (član 57. tačka 17.).

Pored prekršaja predsjednika sudova koji su ilustrovani u dijelu koji se tiče odgovornosti za izradu, praćenje i realizaciju planova za rješavanje predmeta, u smislu prekršaja "propuštanje, iz neopravdanih razloga, da postupi u skladu s odlukama, naredbama ili zahtjevima Vijeća", u disciplinskoj praksi su ilustrativni i sljedeći prekršaji, koji se odnose na tužioce:

Primjer 26. (iz domaće disciplinske prakse) Tužiteljica je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 57. tačka 15. Zakona o VSTV BiH jer je suprotno uputstvu zamjenika glavnog tužioca, odnosno zaključku kolegija Odjela općeg kriminaliteta tužilaštva, "da će tužiteljica [...] nastaviti poduzimati sve radnje u istrazi u jednom predmetu, jer ne postoji zakonska mogućnost ustupanja tog predmeta Tužilaštvu Bosne i Hercegovine", cijeli navedeni spis tog predmeta dostavila drugom tužilaštvu u prilogu dopisa "Ustupanje predmeta na nadležnost". (Broj: 04-07-6-93-1/2016)

Primjer 27. (iz domaće disciplinske prakse) Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 57. tačka 15. Zakona o VSTV BiH jer se, suprotno zaključku Kolegija tužilaštva da se tužitelji nikada ne odriču prava na žalbu, odrekao prava na žalbu, te je presuda postala pravosnažna sa danom objavljivanja. (Broj: 04-07-6-1496-9/2016).

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li se redovno upoznajem sa aktima VSTV BiH i da li izvršavam odluke i zahtjeve VSTV BiH?
2. Da li sam upoznat sa uputstvima nadređenog tužioca i da li postupam u skladu sa njima?

6.2.4. Upravljanje pravosudnom institucijom

Posebne upravljačke i administrativne obaveze imaju rukovodioci pravosudnih institucija. Dužnosti predsjednika sudova su definisane *Pravilnikom o unutrašnjem sudskom poslovanju*,¹¹⁰ a glavnog tužioca pravilnicima o unutrašnjoj organizaciji tužilaštva. Od rukovodilaca pravosudnih institucija se očekuje da osiguraju da se poslovi suda ili tužilaštva obavljaju zakonito, uredno i blagovremeno, a ovo se postiže upravljanjem ljudskim resursima koje garantuje punu iskorištenost radnog vremena nosilaca pravosudnih funkcija i drugih zaposlenih u sudu/tužilaštvu. Rukovodilac pravosudne institucije predstavlja tu instituciju i trebao bi imati aktivnu ulogu u očuvanju ugleda te institucije i pravosuđa u cjelini, te promovisanju odgovornosti i integriteta pravosudnog i drugog osoblja svih zaposlenih u sudu. Disciplinska praksa ilustruje ove zahtjeve.

Primjer 28. (iz domaće disciplinske prakse) *Predsjednik suda je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaje iz člana 56. tačke 6. "korištenje dužnosti sudije kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe", tačke 8. "nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti", tačke 19. "namjerno davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u vezi s prijavama za radno mjesto, disciplinskim stvarima, pitanjima unapređenja i napredovanja u službi ili bilo kojim drugim pitanjima koja su u nadležnosti Vijeća", i tačke 22. "ponašanje u sudu i izvan suda koje šteti ugledu sudijske funkcije" Zakona o VSTV BiH, jer je postupao nemarno i nepažljivo u rukovođenju sudom i sudskom upravom, propustio da donese opšte akte suda, koji su neophodni za zakonit i pravilan rad ovog Suda, propustio da izvrši ocjenjivanje radnika suda, propustio da poduzme neophodne mjere za pravilno vođenje evidencije dolazaka na posao i odlazaka sa posla za sebe i još 11 novoimenovanih sudija, te pravilno i tačno vođenje evidencije o svom odsustvovanju sa posla. Predsjednik suda je koristio službena vozila suda u privatne svrhe. (Broj: DCNK (sudije) 6/2006)*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li sam kao rukovodilac pravosudne institucije donio sve potrebne interne akte pravosudne institucije kojom rukovodim?
2. Kako, kao rukovodilac pravosudne institucije, ostvarujem nadzor nad iskorištenosti radnog vremena i rezultatima pravosudnog i administrativnog osoblja?
3. Kao rukovodilac pravosudne institucije, koje radnje poduzimam da se poslovi suda ili tužilaštva obavljaju zakonito, uredno i blagovremeno?

Rukovodioci pravosudnih institucija imaju veliku ulogu u osiguranju efikasnosti sudova i tužilaštava. Na konferenciji VSTV BiH u decembru 2018. godine, *Radna grupa za efikasnost i kvalitet sudova i tužilaštava* je naročito apostrofirala ulogu rukovodilaca, te zaključila da je potrebno je da rukovodioci pravosudnih institucija posvete veću pažnju: a) ispravnom unošenju podataka u CMS i TCMS, b) pojačanoj kontroli presignacija predmeta, c) smanjenju trajanja postupaka, d) ravnomjernoj opterećenosti sudija na referatima, e) većem korištenju

¹¹⁰ "Službeni glasnik BiH", broj 66/12.

Pravilnika o predvidivim rokovima kao upravljačkog alata s ciljem efikasnije organizacije rada i osiguranja rješavanja predmeta u razumnom roku.

6.3. Odnos prema poslu i radno vrijeme

Opravdanja za kašnjenje u rješavanju predmeta ne mogu biti: učešće u vanskudskim aktivnostima, neažurno osoblje i zastupnici stranaka (pogledati neopravdane razloge za odgodu u primjeru *Smjernica Općinskog suda u Sarajevu za postupanje u parničnom postupku*), vjerovanje da je kašnjenje u donošenju odluke u najboljem interesu stranaka, prevelik obim posla, trenutno loše zdravstveno stanje,¹¹¹ porodične obaveze nosioca pravosudne funkcije,¹¹² između ostalog. Naprotiv, nalazi empirijskih istraživanja ukazuju da je predanost nosilaca pravosudnih funkcija, kao i njihova edukacija, jedan od ključnih faktora za uspješnost inicijativa za smanjenje kašnjenja u rješavanju predmeta.

Prema Smjernicama Općinskog suda u Sarajevu za postupanje u parničnom postupku, sljedeće okolnosti se neće smatrati opravdanim razlozima za odgodu niti višom silom: 1. prisustvo ročišta u drugom predmetu koji se vodi pred istim ili drugim sudom koje je zakazano ili planirano nakon zakazivanja ovog ročišta; 2. zdravstveni razlozi koji nisu potkrijepljeni relevantnim ljekarskim nalazima datiranim neposredno prije termina zakazanog ročišta; 3. hitni ili ozbiljni razlozi porodične prirode, ukoliko zahtjev nije potkrijepljen dokazima ili relevantnim dokumentima u kojima se navodi da su porodični razlozi hitne i nepredvidive prirode; 4. godišnji odmor ili poslovni put advokata; 5. ukoliko advokat otkaže punomoć stranci u kratkom vremenskom periodu prije zakazanog ročišta, a novi advokat koga je stranka angažovala nije imao vremena za adekvatnu pripremu predmeta; 6. u slučaju otkazivanja punomoći od strane advokata koje je u suprotnosti sa odredbama Zakona o advokaturi.

111 American Judicature Society/Cynthia Gray (1999/2009) Ethical Standards for Judges [Američko pravosudno društvo/Cynthia Gray (1999/2009) Etički standardi za sudije], str. 15-6.

112 Stav 8-412, New Mexico Judicial Ethics Handbook [Priručnik o pravosudnoj etici u Novom Meksiku], 2011. Dostupno na <http://jec.unm.edu/manuals-resources/manuals/Judicial%20Ethics%20Handbook.pdf>.

6.3.1. Dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija

Sudijska i tužilačka funkcija imaju prioritet nad svim ostalim aktivnostima sudije i tužioca.¹¹³ Sudije i tužioci se trebaju suzdržavati od dodatnih aktivnosti ukoliko one umanjuju njihovu sposobnost da obavljaju pravosudnu funkciju. Ukoliko su dodatne aktivnosti plaćene, povećava se rizik da će im sudija ili tužilac posvetiti više vremena i pažnje, zbog čega posmatrači mogu posumnjati da je sudija ili tužilac prihvatio dodatne aktivnosti da bi povećao svoje prihode ili iz drugih interesa, iako bi prvenstveno trebao obavljati svoju pravosudnu funkciju.

O dodatnim aktivnostima sudije i tužioca se govori posebno u poglavlju o sprečavanju sukoba interesa nosilaca pravosudnih funkcija, a ova oblast je uređena i *Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*.¹¹⁴ Međutim, u ovom dijelu Priručnika dodatne aktivnosti se posmatraju sa aspekta odgovornosti prema poslu, odnosno eventualnog zanemarivanja prioriteta pravosudne funkcije radi obavljanja dodatnih aktivnosti. Naprimjer, ukoliko nosilac pravosudne funkcije odsustvuje sa radnog mjesta radi ostvarivanja lične koristi, ovo odsustvovanje ne može biti opravdano, čak iako se radi o dodatnim aktivnostima koje su generalno dozvoljene van radnog vremena.

Inostrana disciplinska praksa je ilustrativna u ovom pogledu, iako u domaćoj praksi nisu zabilježeni slični primjeri.

Primjer 29. (iz inostrane prakse) *Sudija se bavio ličnim poslovima tokom sudijskog radnog vremena. Sudija je lično nadzirao radnje u projektu izgradnje u kojem je imao finansijski interes tokom radnog vremena suda, te prosječno provodio samo tri sata dnevno u sudu (re Troy, 306 N.E. 2d 203, 232-33 (Mass. 1973)).*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li sam pročitao *Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu*, naročito u dijelu koji se tiče dodatnih aktivnosti nosioca pravosudne funkcije? Da li zbog dodatnih aktivnosti odsustvujem s posla i koliko?
2. Da li se u toku radnog vremena bavim dodatnim aktivnostima?
3. Kada sam smatrao da sudija odnosno tužilac obavlja aktivnost koja je zabranjena *Zakonom o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću*, da li sam u svojstvu rukovodioca suda odnosno tužilaštva o tome obavijestio sudiju odnosno tužioca, te uputio zahtjev Visokom sudskom i tužilačkom vijeću da o ovom pitanju donese obavezujuću odluku?

¹¹³ Bangalorski principi sudijskog ponašanja, 6.1.

¹¹⁴ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu.

6.3.2. Poštivanje radnog vremena i zakazanih termina

Blagovremeno obavljanje dužnosti sudije i tužioca podrazumijeva poštivanje radnog vremena, nekašnjenje na posao, tačan dolazak na zakazane termine u sudu i tužilaštvu, te osiguranje da pravosudno osoblje, stranke, advokati i drugi učesnici u tužilačkim i sudskim postupcima sarađuju sa nosiocem pravosudne funkcije u rješavanju predmeta u razumnom roku. Nedolazak na posao na vrijeme, raniji izlazak sa posla, te česti izostanci sa radnog mjesta doprinose kašnjenjima i generalno negativnoj percepciji o radu pravosuđa. Rukovodioci pravosudnih institucija imaju posebnu ulogu u praćenju odsustvovanja i razloga za to, te poduzimanju odgovarajućih upravljačkih i disciplinskih mjera. Rukovodioci bi trebali u potpunosti iskoristiti potencijal *Informacionog sistema za upravljanje ljudskim resursima* (HRMIS). Zahvaljujući Modulu za evidenciju osobnih podataka (MELP) i Modulu za pregled vlastitih podataka (MPVP), rukovodioci pravosudnih institucija mogu upravljati i donositi odluke vezano za kadrovsku politiku, odsustva i edukacije, između ostalog.

Opravdanja za kašnjenja u obavljanju pravosudnih dužnosti, provođenju radnji i postupaka, te rješavanju predmeta nisu zdravstveno stanje niti porodične obaveze. Nosioци pravosudnih funkcija trebaju obavijestiti rukovodioca pravosudne institucije o nepredviđenim i izuzetno teškim ličnim ili porodičnim okolnostima radi poduzimanja mjera kojima će se izaći u susret nosiocima pravosudnih funkcija u teškim životnim situacijama, u mjeri u kojoj je to moguće, u isto vrijeme vodeći računa o upravljanju predmetima.

Primjer 30. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudija je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaj iz člana 56. tačka 23. "bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva" Zakona o VSTV BiH jer nije u potpunosti poštovala propisano radno vrijeme suda na način da je kontinuirano dolazila na posao nakon početka radnog vremena te da je svakodnevno u toku radnog vremena napuštala radno mjesto koristeći izlaz za stranke iz zgrade suda a kako bi izbjegla obavezu evidentiranja ulaska i izlaska iz zgrade suda na službeni ulaz, gdje je neophodna upotreba identifikacione kartice.*

Takođe, sudija je u toku radnog vremena više puta napuštala zgradu suda radi navodnog obavljanja uviđaja na licu mjesta iako ni u jednom od navedenih predmeta nije uopšte bila zakazana, a niti održana uviđajna radnja. (Broj: 04-02-3021-11/2011)

Primjer 31. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužiteljica je oglašena disciplinski odgovornom za prekršaje iz člana 57. tačka 8. i tačka 9. Zakona o VSTV BiH jer je lažno obavijestila sud da je bila opravdano spriječena u zakazano vrijeme pristupiti na glavni pretres zbog navodnog vršenja uviđaja koji uopšte nije obavljala, pokušavajući na takav način opravdati nedolazak na glavni pretres u vrijeme određeno od strane suda, odnosno opravdati svoje kašnjenje. Tužiteljica je takođe u dva navrata propustila bez opravdanih razloga pristupiti na ročišta po uredno zaprimljenim pozivima suda. Tužiteljica je takođe u dva predmeta propustila poduzimati tužilačke radnje, zbog čega je nastupila relativna zastarjelost krivičnog gonjenja. (Broj: 04-02-299-5/2015).*

Primjer 32. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 57. tačka 8. Zakona o VSTV BiH jer je kontinuirano odsustvovao sa radnog mjesta i o tome neopravdano propustio obavijestiti pretpostavljene. Tužilac je takođe propustio poduzeti tužilačku radnju u dva predmeta, nakon čega je nastupila relativna zastarjelost. (Broj: 04-07-3-2146-9/2015).*

Primjer 33. (iz inostrane prakse) *Hronično kašnjenje sudije se nije moglo opravdati teškim porodičnim odgovornostima. Bila je udovica sa četvoro djece. Sudija je prekršila svoju obavezu da uredno obavlja svoje dužnosti i da demonstrira odgovarajući standard i za druge zaposlenike suda (Barrett, 593 A.2d 529, 534 [Del. 1991]).*

Primjer 34. (iz inostrane prakse) *Sudija je razriješen, između ostalog, zato što je "radio malo" i "namjerno propustio da posveti dovoljno radnih sati obavljanju dužnosti sudije". (Castellano, 119 N.M 140, 889 P.2d 175, 182 [1995]).*

Primjer 35. (iz inostrane prakse) *Sudija je razriješen zbog nepropisnog ponašanja, uključujući redovan izlazak sa posla u 14 sati, a čak i ranije petkom. (Ryan v. Comm'n on Judicial Performance, 754 P.2d 724, 740 [Cal. 1988])*

Primjer 36. (iz inostrane prakse) *Sudijino kašnjenje na posao je počelo sa 15 minuta, da bi se produžilo na sat i po, što je prouzrokovalo dosta neugodnosti za stranke. Sudijino ponavljano kašnjenje je štetno za sprovođenje pravde i umanjuje ugled sudijske pozicije. (Kirby, 354 N.W.2d 410, 417 [Minn. 1984]).*

PITANJA ZA SAMOPROCJENU:

1. Da li, koliko i zbog čega odsustvujem s posla? Zbog dodatnih aktivnosti? Edukacije? Porodičnih obaveza? Bolovanja? Drugo?
2. Da li na vrijeme dolazim na posao?
3. Da li na vrijeme pristupam pretresima i ročištima?

7. Stručnost nosioca pravosudne funkcije

Ovo poglavlje Priručnika o primjeni Kodeksa sudijske etike i Kodeksa tužilačke etike analizira stručnost nosioca pravosudne funkcije kao etički princip. Kodeks sudijske etike i Kodeks tužilačke etike instruiraju nosioce pravosudne funkcije o principu stručnosti zajedno sa principom odgovornosti prema poslu kao dva međusobno zavisna i neodvojiva etička pojma. Tumačeći ovaj odnos na ovaj način, stručnost se u ovom poglavlju definiše kao skup pravnih znanja, vještina, temeljitosti i pripreme, te je pretpostavljena kao *conditio sine qua non* za profesionalno obavljanje pravosudne dužnosti.

Ovo poglavlje analizira i odnos između stručnosti, odnosno nedostatka stručnosti, i disciplinske odgovornosti, u mjeri u kojoj je to moguće. Naime, nestručnost nije definisana kao disciplinski prekršaj, niti je svaka profesionalna greška disciplinski prekršaj, već je neophodno utvrditi da postoji obrazac postupanja koji je suprotan zakonu ili pravilima postupka. Ovakve situacije se mogu posmatrati kao etički problem, jer nosilac pravosudne funkcije nije ispunio etičku obavezu kontinuiranog održavanja svoje stručnosti i usavršavanja svojih znanja i vještina. Kada se u ovom poglavlju stručnost povezuje sa disciplinskom odgovornošću, onda se ova veza najvećim dijelom demonstrira kroz disciplinski prekršaj sudija "donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka" (član 56. tačka 9. Zakona o VSTV BiH), odnosno disciplinski prekršaj tužioca "neopravdano kašnjenje u provođenju radnji u vezi s vršenjem dužnosti tužioca ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti tužioca" (član 57. tačka 9. Zakona o VSTV BiH), iako se ne može uvijek i sa sigurnošću razgraničiti da li se kod činjenja ovih prekršaja radilo o nedostatku pravnih znanja, drugih vještina, nedostatku ličnih kvaliteta i etičkih vrijednosti sudije, ili kombinaciji ovih faktora.

Ovo poglavlje Priručnika upućuje na kontinuiranu edukaciju, sistemsku i ličnu, radi stručnog usavršavanja u pravu, vještinama i etici nosilaca pravosudnih funkcija. Naglašava se da nosilac pravosudne funkcije mora dobro poznavati materijalne i procesne zakone, informisati se o njihovim izmjenama, pratiti domaću i međunarodnu sudsku praksu, kao i razvoj međunarodnog prava, ali i sve ovo u kombinaciji sa analizom društvenog i kulturnog konteksta, odnosno realnosti u kojoj obavlja dužnosti, kao i pod pritiskom rješavanja velikog broja predmeta.

Poseban dio ovog poglavlja je posvećen edukaciji o pravosudnoj etici i sprečavanju sukoba interesa, sa iscrpnim pregledom tema koje nosioci pravosudnih funkcija trebaju redovno izučavati iz dostupnih i relevantnih izvora. Ovaj pregled je svojevrsna rekapitulacija svih tema koje su obrađene u ovom Priručniku, koji i sam treba da služi kao edukativni materijal za etičko i profesionalno obavljanje pravosudne dužnosti. Konačno, na kraju poglavlja, umjesto uputa, predlaže se Model individualnog plana stručnog usavršavanja nosioca pravosudne funkcije i preporučuje nosiocima pravosudne funkcije da ga prilagode sebi, te korištenjem institucionalnih kapaciteta za edukaciju, ali i ličnim angažmanom, osiguraju poštivanje etičkog principa stručnosti i kontinuiranog stručnog usavršavanja.

7.1. Stručnost nosioca pravosudne funkcije kao ključni uslov za obavljanje funkcije

Nosilac pravosudne funkcije je potčinjen Ustavu i zakonu, a stručnost u primjeni zakona je neophodna za obavljanje pravosudne funkcije. Stručnost je *conditio sine qua non* za imenovanje na poziciju sudije, tužioca ili stručnog saradnika. Iako ne manje bitne kvalitete i uslovi koji su bili predmetom analize u ovom Priručniku, integritet, nezavisnost, nepristrasnost i odgovornost prema poslu dolaze na ispit nakon što tijelo koje imenuje nosioce pravosudnih funkcija donese ovu odluku, prvenstveno na osnovu ispita znanja. Međutim, stručnost je pojam širi od znanja i on objedinjuje pravno znanje, temeljitost i pripremu.

Ovakva interpretacija stručnosti ukazuje na potrebu da nosilac pravosudne funkcije ima ne samo potrebne obrazovne kvalifikacije i znanja već i da kontinuirano unapređuje svoje vještine, da temeljito pristupa svakom pravnom pitanju, postupku i odluci, te da bez obzira na potvrđena prethodno stečena znanja u svaku svoju radnju uloži dovoljno pripreme. Posmatrana na ovaj način, stručnost postaje i pitanje sudijske odnosno tužilačke etike.

Prema *Bangalorskim principima sudijskog ponašanja*, "znanje koje je potrebno može uključivati ne samo materijalno i procesno pravo, već i uticaj prava na stvarni život. Povjerenje građana u pravosudni sistem jača ako sudija ima temeljita i raznovrsna znanja koja su šira od striktnog tumačenja zakona i protežu se na oblasti koje su od društvenog značaja, kao i vještine u sudnici i lične vještine,¹¹⁵ te razumijevanje koje sudiji omogućava da upravlja predmetima i da sa svim osobama postupa pravilno i obazrivo".¹¹⁶ Prema Smjernicama Ujedinjenih nacija o ulozi tužilaca, države potpisnice trebaju osigurati da "tužioci imaju odgovarajuće obrazovanje i obuku te da su svjesni ideala i etičkih obaveza njihove dužnosti, ustavnih i zakonskih zaštita prava osumnjičenog i žrtve, te ljudskih prava i temeljnih sloboda koje prepoznaju domaći i međunarodni propisi".¹¹⁷

Akademsko pravno obrazovanje, polaganje pravosudnog ispita i početna profesionalna obuka osiguravaju temeljna znanja koja su neophodna za imenovanje pravnika za nosioca pravosudne funkcije. Međutim, kontinuirana lična i sistemska edukacija, kao i edukacija na radnom mjestu su neophodni za sudiju, tužioca ili stručnog saradnika. Iz ovog razloga Evropska povelja o statutu sudija nalaže da "sudijama zakon zajemčuje održavanje i usavršavanje njihovih znanja, tehničkih, kao i društvenih i kulturnih, koja su im potrebna

¹¹⁵ Ove vještine podrazumijevaju organizacijske, analitičke i komunikacijske vještine.

¹¹⁶ UNODC (2007) Commentary on Bangalore Principles of Judicial Conduct [Komentar na Bangalorske principe], <https://rm.coe.int/168066d6b9>, str. 123.

¹¹⁷ Ove Smjernice su usvojene na Osmom kongresu Ujedinjenih nacija o sprečavanju kriminala i postupanju prema učiniocima krivičnih djela u Havani 1990. godine. Vidi Havana Guidelines, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfProsecutors.aspx>.

za obavljanje njihovih dužnosti, putem redovnog pristupa obuci koju država plaća i čiju organizaciju obezbjeđuje [...].¹¹⁸ Prema ovoj Povelji, organ koji je nezavisan od izvršne i zakonodavne vlasti i koji je zadužen za izbor, zapošljavanje, imenovanje, napredovanje u karijeri ili prestanak funkcije sudije, "osigurava odgovarajući kvalitet obrazovnih programa i organizacije koja ih sprovodi, u svjetlu zahtjeva slobodoumnosti, stručnosti i nezavisnosti, koji su vezani za obavljanje sudijske dužnosti".¹¹⁹

7.2. Stručnost nosioca pravosudne funkcije kao etičko pitanje

Kodeksi sudijske i tužilačke etike u BiH posmatraju stručnost i odgovornost prema poslu kao cjelinu, ukazujući na njihovu međusobnu povezanost i zavisnost. Prema ovim kodeksima:

"Sudija [tužilac] održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno."

Radi osiguranja stručnosti, od nosioca pravosudne funkcije se zahtijeva da:

5.3 *"...stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja sudijske [tužilačke] funkcije"*

5.4 *"...prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava".*

7.2.1. (Ne)stručnost nosioca pravosudne funkcije kao osnov za disciplinsku odgovornost

Kada se govori o stručnosti i stručnom usavršavanju nosioca pravosudnih funkcija, obično se naglasak stavlja na usavršavanje u pravnim znanjima. Ovo podrazumijeva kontinuiranu edukaciju nosilaca pravosudnih funkcija o materijalnom i procesnom pravu, kao i redovno praćenje relevantne domaće i međunarodne sudske prakse. Prema međunarodnim standardima i praksama, nepoznavanje zakona, odnosno profesionalna greška u obavljanju pravosudne funkcije se ne smatra disciplinskim prekršajem, niti etičkim prestupom.¹²⁰ Disciplinsko gonjenje sudije za pogrešnu odluku (odluku u sudskom postupku, op. aut.) je izuzetno osjetljivo pitanje zbog potencijalnog uticaja na nezavisnost pravosuđa.¹²¹ Međutim, "ako sudija napravi tako ekstremnu pravnu grešku da to indicira nedostatak

118 Evropska povelja o zakonu za sudije s obrazloženjem, dostupno na <https://rm.coe.int/1680747686%20pristupljeno%2011,4.4>.

119 Dostupno na <https://rm.coe.int/1680747686%20pristupljeno%2011,4.4>, st. 1.3. i 2.3.

120 Florida Court Education Council, Judicial Ethics Benchguide: Answers to frequently asked questions, October 2016 [Edukacijsko vijeće Suda Savezne države Florida, Vodič o pravosudnoj etici: Odgovori na najčešće postavljana pitanja, oktobar 2016.], str. 28. Dostupno na <http://www.flcourts.org/core/fileparse.php/304/urlt/JudicialEthicsBenchguide.pdf>.

121 Ibid.

minimumu stručnosti, onda je ovo vjerovatno etički problem".¹²² Šta je eklatantna/flagrantna pravna greška, ili ponavljana greška nosioca pravosudne funkcije u ovom smislu može biti predmetom tumačenja u disciplinskom postupku. Prema stavu Venecijanske komisije,¹²³ disciplinska odgovornost ne bi smjela zamijeniti sudski žalbeni sistem. Prema istom mišljenju, disciplinski postupci se trebaju voditi samo za ozbiljna i neopravdana neprofesionalna ponašanja i nikad se ne bi smjeli odnositi na razlike u pravnim tumačenjima ili profesionalne greške.

Članom 87. stav 1. Zakona o VSTV BiH propisano je da sudija ili tužilac ne odgovara za mišljenje koje daje ili za odluke koje donese u okviru svojih službenih dužnosti. Zakon o VSTV BiH, s druge strane, poznaje disciplinski prekršaj sudija "donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka" (član 56. tačka 9.) i ovaj prekršaj čini 16% disciplinskih prekršaja za koje je utvrđena disciplinska odgovornost sudija u 2017. godini.¹²⁴ Pored toga, ovaj prekršaj je druga najčešća osnova za podnošenje pritužbi protiv sudija Uredu disciplinskog tužioca (u 2016. godini, pritužbi po ovom osnovu je bilo 176, odnosno 22,6% svih pritužbi protiv sudija u toj godini, u 2017. godini 18%). Ipak, iz analiziranog uzorka odbačenih pritužbi vidljivo je da se većina pritužbi odnosi na nezadovoljstvo stranaka u sudskom postupku, odnosno nezadovoljstvo odlukom koju je postupajući sudija donio.¹²⁵ Ova činjenica potvrđuje gore navedeni stav da je potrebno napraviti razliku između pravnog tumačenja za koje sudija ne odgovara i upornog kršenja pravila postupka koje dovodi u sumnju njegovu stručnost.

Disciplinske komisije ovaj prekršaj najčešće opisuju tako što navode da je sudija svojim ponovljenim radnjama svjesno donosio odluke suprotno odredbama zakona i stava su da "disciplinski prekršaj donošenje odluka kojima se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka podrazumijeva takvo očigledno kršenje zakona ili pravila postupka koje se ne može tolerisati u radu sudije bez obzira da li je protiv tako donesene odluke izjavljen pravni lijek ili ne".¹²⁶ Takođe, disciplinske komisije VSTV BiH ističu da "svaka povreda pravila postupka ne predstavlja automatski i disciplinski prekršaj, već svaku povredu pravila postupka od strane sudije treba suštinski vrednovati u svakom konkretnom postupku".¹²⁷

Iako ekvivalent ovog disciplinskog prekršaja nije predviđen za tužioce, ponašanja koja se mogu procjenjivati i sa aspekta stručnosti su propisana članom 57. tačka 9. Zakona o VSTV BiH ("neopravdano kašnjenje u provođenju radnji u vezi s vršenjem dužnosti tužioca ili bilo kakvo drugo ponovljeno nepoštivanje dužnosti tužioca").

122 Ibid.

123 Dostupno na [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)042-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)042-e).

124 Izvještaj o radu Ureda disciplinskog tužioca za 2017. godinu, str. 6. Dostupno na <https://vsts.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=73110>.

125 USAID-ov Projekat pravosuđa, Analiza disciplinskog prekršaja: donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka, 2017.

126 Vidi npr. predmet broj: DCAK (sudije) 9/2007 od 31. 8. 2007. godine. Citat preuzet direktno iz odluke bez jezičkih intervencija. Iz Analiza disciplinskog prekršaja: donošenje odluka kojim se očigledno krši zakon ili uporno i neopravdano kršenje pravila postupka, str. 19.

127 Ibid.

U malom broju disciplinskih predmeta su do sada izrečene posebne mjere učestvovanja u programu edukacije iz oblasti Kodeksa sudijske odnosno tužilačke etike. Jedna od njih je sljedeća:

Primjer 1. (iz domaće disciplinske prakse) *Sudiji je izrečena posebna mjera učestvovanja u programu edukacije iz oblasti Kodeksa sudijske etike nakon utvrđivanja prekršaja iz člana 56. tačka 8. "nemar ili nepažnja u vršenju službenih dužnosti" jer je svojim postupanjem prekoračio zakonske rokove te propustio da u jednom predmetu u periodu od jedne godine i dva mjeseca dostavi žalbu na dalje nadležno postupanje, čime je doprinio proteku rokova propisanih za nastupanje zastarjelosti krivičnog gonjenja, te u drugom predmetu propustio da u periodu od jedne godine i deset mjeseci dostavi presudu tužilaštvu i optuženom, čime je doprinio dužini trajanja krivičnog postupka. Sudija je navedene predmete, suprotno obavezama postupanja sa sudskim predmetima, čuvao u kancelariji. (Broj: 04-07-6-2560-5/2016)*

Ipak, može se pretpostaviti da su barem pojedini od drugih učinjenih disciplinskih prekršaja u disciplinskoj praksi, a naročito oni koji se odnose na kršenje zakona i pravila postupka ili neopravdano kašnjenje u provođenju radnji ili donošenju odluka mogli biti rezultat nepoznavanja pravnih propisa ili nedostatak iskustva u radu na toj vrsti predmeta, drugih vještina i ličnih kvaliteta sudije, s jedne strane, u odnosu na eventualno upitne etičke vrijednosti, s druge. O postupanju u razumnom roku, upravljanju u pravosuđu i odgovornom odnosu prema poslu i poštivanju rokova i zakazanih termina bilo je govora u poglavlju ovog Priručnika koje se odnosi na odgovornost prema poslu, gdje su date i određene edukativne upute za nosioce pravosudnih funkcija.

U nedostatku specifične disciplinske prakse, ilustrativni su i sljedeći hipotetički primjeri za analizu primjene etičkog principa stručnosti.

Primjer 2. (hipotetički) *Sudija je u jednom predmetu, iako se radi o tuženoj strani koja ne može biti stranka u postupku zbog imuniteta koji uživaju diplomatski predstavnici prema odredbama Bečke konvencije o diplomatskim odnosima, dostavila tužbu na odgovor, postupajući suprotno odredbi ZPP. Nakon što je utvrdila da osoba koja se pojavljuje kao stranka ne može biti stranka u postupku, a da se taj nedostatak ne može otkloniti, sudija je propustila da odbaci tužbu. Pored toga što joj je stavljeno na znanje da se radi o tuženom koji podliježe diplomatskom imunitetu, sudija je donijela dnevnu naredbu na osnovu koje je zakazala pripremno ročište. Postupak u ovoj pravnoj stvari je nepotrebno nastavljen za tuženog, a okončan je i predmet arhiviran tek 10 mjeseci kasnije.*

PITANJE ZA ANALIZU:

Da li ovi hipotetički primjeri ukazuju na nedostatak stručnosti tužioca odnosno sudije i u čemu bi se ogledala nestručnost u odnosu na eventualni nemar ili drugo nedozvoljeno ponašanje tužioca odnosno sudije?

7.3. Edukacija o pravosudnoj etici i integritetu

Bez obzira na striktne uslove za imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija, nezavisnost VSTV-a kao tijela koje ih bira i imenuje, formalnu odvojenost od izvršne i zakonodavne vlasti, te temeljit proces testiranja znanja za obavljanje pravosudne funkcije, etičko ponašanje u pravosuđu se ne može podrazumijevati. Integritet pravosudne funkcije može biti stavljen na test u različitim situacijama u privatnom ili profesionalnom životu sudije, tužioca odnosno stručnog saradnika. Kao takav, integritet nije konačna i nepromjenjiva kategorija, već se manifestuje upravo pred izazovima. Ono što su izazovi za integritet nosioca pravosudne funkcije danas, ne moraju to nužno biti i sutra, te u najvećem dijelu zavise od konteksta: političkog, društvenog, kulturološkog, između ostalog. S obzirom na neograničenost integriteta na fiksirane kategorije ponašanja, kontinuirana edukacija o pravosudnoj etici je neophodna.

Prema Kodeksima sudijske i tužilačke etike, sudija odnosno tužilac "treba redovno pohađati edukaciju o pravosudnoj etici i integritetu."

Ilustrativna je disciplinska odluka kojom je ocijenjeno da je nosiocu pravosudne funkcije potrebna dodatna edukacija o etici u pravosuđu:

Primjer 3. (iz domaće disciplinske prakse) *Tužilac je oglašen disciplinski odgovornim za prekršaj iz člana 57. tačka 22. "ponašanje u sudu ili tužilaštvu i izvan suda ili tužilaštva koje šteti ugledu tužilačke dužnosti" Zakona o VSTV BiH jer je uznemiravao tužiteljicu dajući nedolične komentare o njenom spolu, seksualnoj opredijeljenosti te fizičkom izgledu u njenom prisustvu i pred drugim uposlenicima tužilaštva. Tuženi je takođe seksualno uznemiravao uposlenicu Tužilaštva. Tuženi se i na druge načine nedolično ponašao pred većim brojem uposlenika te su vulgarni i neprimjereni komentari tuženog upućeni ženama bili uobičajeni u Tužilaštvu. Tuženom je izrečena pismena opomena koja se javno ne objavljuje, kao i posebna mjera učestvovanja u programu edukacije iz oblasti Kodeksa tužilačke etike u organizaciji CEST. (Broj: DCMZ/tužiocil 8/2009)*

Prema *Anketi nosilaca pravosudnih funkcija o pravosudnoj etici i disciplinskoj odgovornosti*,¹²⁸ koju je 2017. godine provelo VSTV BiH, gotovo 60% (59,84%) ispitanika-nosilaca pravosudne funkcije nije pohađalo edukaciju o etici i sukobu interesa. Ipak, 65,58% ispitanika je reklo da smatra da ima dobro poznavanje pravosudne etike i sprečavanja sukoba interesa, dok je 59,16% reklo da im je potrebna dodatna edukacija o pravosudnoj etici i sprečavanju sukoba interesa. Na pitanje o poštivanju principa kodeksa sudijske i tužilačke etike, većina ispitanika (54,97%) je odgovorila da smatra da se ovi principi djelomično poštuju, 34,44% da se principi poštuju, a 10,60% ispitanika da se principi sadržani u etičkim kodeksima ne poštuju.

Nalazi pomenute ankete ukazuju da većina nosilaca pravosudne funkcije nije pohađala edukaciju o pravosudnoj etici, a i da među onima koji jesu, preko 90% nije pohađalo više od ukupno pet dana edukacije na ovu temu. Takođe, većina nosilaca pravosudne funkcije je rekla da im je potrebna dodatna edukacija o pravosudnoj etici i sprečavanju sukoba interesa. Preko 50% ispitanika je reklo da smatra da ova edukacija treba biti obavezna.

¹²⁸ Anketa je provedena putem Radne grupe za unapređenje integriteta i odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija i uz podršku USAID-ovog Projekta pravosuđa. Uzorak ankete je bila cjelokupna pravosudna zajednica (1.100 sudija i 300 tužilaca), a ukupno je učestvovalo 526 ispitanika – 526 (37,57% od ukupne pravosudne zajednice) i to 393 sudije (74,71%) i 133 tužioca (25,29%).

Ovi nalazi ukazuju na neophodnost edukacije o pravosudnoj etici i sprečavanju sukoba interesa. Ukoliko ova edukacija nije organizovana od strane centara za edukaciju sudija i tužilaca F BiH i RS, nosioci pravosudnih funkcija bi trebali da se edukuju samostalno, koristeći relevantne izvore o pravosudnoj etici i sprečavanju sukoba interesa. Kao minimum, teme koje je neophodno obraditi i redovno obnavljati su sljedeće:¹²⁹

Nezavisnost pravosuđa	Razumijevanje nezavisnosti pravosuđa
	Razumijevanje ovlasti koje nosilac pravosudne funkcije dobija imenovanjem i izbjegavanje zloupotrebe položaja
	Povreda zakona i/ili pravila postupka
Nepriistrasnost pravosuđa: izuzeće	Značaj nepriistrasnosti u pravosuđu
	Razlozi za izuzeće
	Prijavljivanje privatnih interesa
Nepriistrasnost pravosuđa: komunikacija <i>ex parte</i> i davanje javnih komentara	Definicija komunikacije <i>ex parte</i> , pravila i izuzeci
	Postupanje u slučaju komunikacije <i>ex parte</i>
	Davanje komentara u javnosti o postupcima koji su u toku; izuzeci
	Odnosi sa medijima
Sukob interesa u pravosuđu	Definicija sukoba interesa
	Zašto bi nosilac pravosudne funkcije trebao voditi računa o sukobu interesa?
	Koji uticaj može imati sukob interesa na percepciju javnosti o pravosuđu?
	Identifikacija i prepoznavanje sukoba interesa
	Načini upravljanja sukobom interesa
Integritet i nezavisnost: Nepotizam u pravosuđu	Definicija nepotizma
	Identifikacija nepotizma
	Zašto pravosuđe treba voditi računa o nepotizmu i njegovom uticaju na nezavisnost i integritet pravosuđa?
	Uticaj nepotizma na percepciju javnosti o pravosuđu

¹²⁹ Preuzeto od USAID-ovog Projekta pravosuđa. Proposal for a Judicial Ethics Training Program. [Prijedlog za Program obuke o pravosudnoj etici], nije objavljeno.

Stručnost, odgovornost prema poslu i ponašanje	Definicija stručnosti i prepoznavanje nestručnosti
	Ravnoteža između pravosudnih dužnosti i ličnih interesa
	Integritet i nepristrasnost nosioca pravosudne funkcije
	Integritet i ponašanje u sudu odnosno tužilaštvu i van njih, te u privatnom životu; razumijevanje ograničenja za nosioca pravosudne funkcije
	Razumijevanje predrasuda na osnovu rase, nacionalne pripadnosti, društvenog ili ekonomskog statusa, roda ili spola
	Važnost prijavljivanja disciplinskih prekršaja

7.4. Model individualnog plana stručnog usavršavanja nosioca pravosudne funkcije

Stručno usavršavanje nosioca pravosudne funkcije je obaveza države, prema međunarodnim standardima navedenim u prethodnim dijelovima ovog poglavlja, ali i lična obaveza i odgovornost nosioca pravosudne funkcije. Rukovodioci pravosudnih institucija takođe imaju značajnu ulogu u stručnom usavršavanju nosilaca pravosudnih funkcija, imajući u vidu pretpostavljene organizacione ciljeve vezane za izgradnju kapaciteta ljudskih resursa u sudu odnosno tužilaštvu.

Sudije i tužioci su obavezni pohađati tri dana formalnog stručnog usavršavanja godišnje. Prema međunarodnim i domaćim standardima, obaveza stručnog usavršavanja predstavlja i etički princip koji nosioci pravosudnih funkcija trebaju poštovati i primjenjivati. Tako, i pored jasne obaveze kontinuirane priznate edukacije, u sklopu centara za edukaciju sudija i tužilaca u BiH, nosioci pravosudne funkcije bi trebali odvojiti i lično vrijeme za dodatnu edukaciju radi unapređenja znanja i vještina za profesionalno obavljanje pravosudnih dužnosti.

Uopšteno, nosioci pravosudnih funkcija trebaju imati pristup bogatom i raznolikom programu edukacije ili drugim izvorima edukacije (npr. pravne biblioteke, baze podataka, stručni članci, stručne konferencije) da bi se edukovali kako o materijalnom i proceduralnom pravu, tako i o društvenom kontekstu u kojem obavljaju svoju dužnost, te kako zakon utiče na stvarni život ljudi, njihova ljudska prava, naročito kada su u pitanju manjine ili marginalizovane i ranjive grupe. Ova vrsta edukacija zahtijeva određeni nivo analitičkih vještina, jer podrazumijeva konsultovanje više dokumentarnih izvora, najčešće elektronskih biblioteka, baza podataka, i slično. Takođe, pod pritiskom rješavanja velikog broja predmeta, nosioci pravosudnih funkcija bi trebali posvetiti dovoljno vremena izgradnji vještina, kao što su upravljanje vremenom i upravljanje radom na predmetima.

Imajući u vidu ove značajne zahtjeve pravosudne funkcije, nosiocima pravosudne funkcije se preporučuje sačinjavanje individualnog plana stručnog usavršavanja na godišnjoj osnovi, na osnovu sopstvenih potreba prema modelu koji slijedi. Preporučuje se takođe da se ovako sačinjen plan predstavi rukovodiocu pravosudne institucije i u međusobnim konsultacijama finalizira.

Tema stručnog usavršavanja	Metoda usavršavanja	Vremenski okvir
Pravosudna etika i sprečavanje sukoba interesa	Seminari i radionice	Najmanje jednom godišnje
Materijalni i procesni zakoni	Seminari Redovna analiza zakonskog okvira i praćenje zakonskih izmjena Redovna analiza sudske prakse	Kontinuirano
Međunarodno pravo, uključujući međunarodno pravo ljudskih prava	Analiza međunarodnih propisa i prakse međunarodnih sudova Korištenje dostupnih baza podataka, pravnih biblioteka i stručnih članaka	Kontinuirano
Analitičke vještine	Posebno osmišljene radionice	Najmanje jednom godišnje
Komunikacijske vještine	Posebno osmišljene radionice	Najmanje jednom godišnje
Upravljanje predmetom	Seminari i radionice	Najmanje jednom godišnje
Upravljanje vremenom	Seminari i radionice	Najmanje jednom godišnje

Prilozi

Kodeks sudijske etike

Kodeks tužilačke etike

Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu

Izbor izvora međunarodnih standarda iz oblasti pravosudne etike

Kodeks sudijske etike¹³⁰

Uvod

Ovaj kodeks razrađuje temeljne standarde etičkog ponašanja sudija u Bosni i Hercegovini. Svrha ovog kodeksa je da pomaže sudijama kada su suočeni sa etičkim i profesionalnim dilemama, a izvršnoj i zakonodavnoj vlasti i javnosti da bolje razumiju i podrže pravosuđe i usklađen je sa Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Nezavisno pravosuđe predstavlja pravo svakog građanina u Bosni i Hercegovini. Sudija ima slobodu da pošteno i nepristrasno odlučuje na osnovu zakona i dokaza, bez ikakvog pritiska ili uticaja. Dužnost sudija je da podržavaju i brane sudijsku nezavisnost, ne kao privilegiju sudijske funkcije, nego kao Ustavom zagarantovano pravo svakome da o njegovom sporu raspravlja i odlučuju nepristrasne sudije.

Etički principi

1. Nezavisnost

Nezavisnost pravosuđa predstavlja preduslov za vladavinu prava. Sudija obavlja sudijsku funkciju nezavisno, na osnovu zakona i vlastite procjene činjenica, podržavajući nezavisnost pravosuđa sa individualnog i institucionalnog aspekta.

Primjena:

1.1. Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, javnost, medije i druge institucije društva, kao i u odnosu na konkretne stranke u postupku.

1.2. Sudija ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

1.2.a. Sudija može učestvovati u stalnim i privremenim tijelima koje formiraju izvršna ili zakonodavna vlast samo ako se ova tijela bave pitanjima prava i pravnog sistema. Za ovo učešće sudija ne može primiti naknadu, osim ukoliko posebnim zakonom nije drugačije propisano.¹³¹

1.2.b. Prilikom odlučivanja o prihvatanju učešća u tijelima koje formiraju izvršna ili zakonodavna vlast, sudija treba voditi računa o tome da ovo učešće na bilo koji način ne

¹³⁰ "Službeni glasnik BiH", br. 13/06, 24/15 i 94/18.

¹³¹ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.8.

izaziva sumnju u njegovu nepristrasnost, političku neutralnost i nezavisnost, imajući u vidu tematiku kojom se to tijelo bavi, te njegov sastav i način rada.¹³²

1.2.c. Sudija ne može biti član organizacija koje su povezane sa agencijama za provođenje zakona, uključujući odbore i komisije za izbor i imenovanje, odbore za razrješenje policijskih rukovodilaca, policijske odbore te odbore za pritužbe građana na rad policije.¹³³

1.3. Sudija je u obavljanju svoje funkcije nezavisan i od svojih kolega.

1.3.a. Sudija se u obavljanju svoje dužnosti može konsultovati o pravnim ili faktičkim pitanjima sa drugim nosiocima pravosudnih funkcija ili uposlenicima pravosudnih institucija, vodeći računa da prilikom ovih konsultacija ne razmijene informacije o predmetima koji su u toku¹³⁴.

1.4. Sudija podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

1.5. Sudija promoviše visoke standarde sudijskog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

1.6. Sudija će odbiti svaki pokušaj uticaja na njegove odluke.

2. Nepristrasnost

Sudija obavlja svoju funkciju i tretira sve strane u predmetu bez favorizovanja, pristrasnosti i predrasuda. Nepristrasnost se odnosi ne samo na odluku, nego i na postupak donošenja te odluke.

Primjena:

2.1. Sudija se ponaša u sudu i van suda na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i stranaka u nepristrasnost tog sudijskog i pravosuđa u cjelini.

2.2. Sudija se ponaša, u svojim privatnim ili službenim poslovima, na takav način da prilike u kojima bi bilo neophodno izuzeti ga iz sudskog postupka, svede na najmanju moguću mjeru.

2.2.a. Kod procjene razloga za izuzeće u postupku, radi izbjegavanja bilo kakvog percipiranog, potencijalnog ili stvarnog sukoba interesa,¹³⁵ sudija treba naročito voditi računa o svim

132 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.9.

133 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.10.

134 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.2.

135 Smjernice OECD-a (Organisation for Economic Cooperation and Development) za upravljanje sukobom interesa u javnom sektoru definišu sukob interesa kao «sukob između javne dužnosti i privatnog interesa javnog funkcionera, gdje interes funkcionera u privatnom svojstvu može neprimjereno uticati na obavljanje njegove službene dužnosti i obaveza». Pojam prividnog ili pojavnog sukoba interesa definisan je kao situacija «u kojoj se čini da bi privatni interesi javnog funkcionera mogli negativno uticati na obavljanje njegovih dužnosti». Potencijalni sukob interesa «nastaje kada javni funkcioner ima privatne interese koji su takve prirode da bi sukob interesa nastao ukoliko bi

dužnostima i aktivnostima koje je obavljao prije preuzimanja pravosudne funkcije.¹³⁶

2.2.b. Sudija koji namjerava da se prestane baviti sudijskom funkcijom ili koji zna da mu u periodu koji predstoji funkcija prestaje po sili zakona ili odlukom VSTV-a, ne smije koristiti sudijsku funkciju i resurse koji su mu naraspolaganju kao sudiji radi promovisanja svoje buduće djelatnosti. U tom smislu vodit će računa o postojanju mogućih razloga za svoje izuzeće u postupcima u kojima učestvuje.¹³⁷

2.2.c. Ukoliko sudija zna da član njegove porodice ili drugo njemu blisko lice ima finansijski, politički ili drugi interes u predmetu u čijem postupku učestvuje kao sudija, on treba tražiti svoje izuzeće u postupku. Ovo podrazumijeva da sudija treba da uloži razuman napor u svrhu svog informisanja o finansijskim, političkim i drugim interesima članova svoje porodice.¹³⁸

2.2.1. Sudija može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod sljedećim uslovima:

- (a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju sudijske funkcije;
- (b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u sudske ili dobrotvorne svrhe;
- (c) da izbjegava svako učešće u aktivnostima koje bi mogle rezultirati sudskim sporovima;
- (d) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.

2.2.2. Sudija se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost sudije i pravosuđe uopšte.

2.2.2.a Prilikom donošenja odluke o pristupanju organizaciji iz nevladinog sektora, sudija treba pažljivo razmotriti ciljeve te organizacije, njene aktivnosti, izvore finansiranja, rukovodstvo i raznolikost članstva, njihove interese, veze sa vladinim tijelima, pravosudnim institucijama, političkim organizacijama, te posebno voditi računa da ta organizacija ne vrši diskriminaciju po bilo kom osnovu.¹³⁹

2.2.3. Sudija neće:

- (a) biti član političkih stranaka;
- (b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;
- (c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;

došlo do njegovog uključivanja u izvršavanje određenih (tj. konfliktnih) zvaničnih odgovornosti u budućnosti».

136 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.8.

137 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.10.

138 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 1.3.

139 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.15.

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;

(e) biti član ili na drugi način učestvovati u radu izbornih komisija;¹⁴⁰

(f) potpisivati peticije, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde.

2.2.4. Sudija se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je sudija politički aktivan.

2.2.5. Sudija se uzdržava od svih aktivnosti koje bi u javnosti mogle biti percipirane kao podrška političkoj aktivnosti člana njegove uže porodice.¹⁴¹

2.3. Sudija, u svojim ličnim odnosima s pripadnicima pravne profesije, izbjegava situacije koje bi opravdano mogle izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

2.3.a Sudija treba voditi računa da njegovi prijateljski odnosi sa drugim članovima pravne struke, uključujući advokate i notare, kod stranaka u postupku i opće javnosti ne stvaraju percepciju o postojanju sukoba interesa¹⁴², kao i obavijestiti stranke u postupku o postojanju prijateljskih veza sa jednom od stranaka.

2.4. Sudija ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupka ili u kojem bi mogao postupati, tako ni u predmetima drugog sudije, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost ili bi mogao predstavljati neprimjeren uticaj.

2.4.a. Sudija može javno iznositi svoje stavove i mišljenja u svrhu unapređenja prava i pravnog sistema, te komentirati društvene pojave, ali vodeći računa o principima nepristrasnosti i nezavisnosti pravosudne funkcije,¹⁴³ te prilikom donošenja odluke da li da nastupa u javnosti, sudija treba uzeti u obzir sljedeće faktore: 1) da li se pitanja o kojima će govoriti tiču prava, pravnog sistema i pravosuđa, 2) da li će javnim nastupom doprinijeti edukaciji ili boljoj informisanosti javnosti o ovoj oblasti, 3) da li su to pitanja koja se tiču profesionalne zajednice ili samo njega pojedinačno i 4) da li je bolje o tim pitanjima oglasiti se putem strukovnih udruženja.¹⁴⁴

2.4.b. Za istupanje u javnim i komercijalnim medijima sudija ne može primiti naknadu.¹⁴⁵

2.4.c. Sudija ne smije u medijskim nastupima promovirati poslovne subjekte i komercijalne

140 Odredba ugrađena prema zaključku Vijeća sa sjednice 8. i 9. novembra 2018. godine.

141 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.7.

142 Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.5.

143 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.7.

144 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.2.

145 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.8.

aktivnosti, niti ugledom svoje pozicije uticati na promociju drugih pravnih ili fizičkih lica¹⁴⁶ ili političkih stranaka.

2.5. Sudija će zatražiti svoje izuzeće ako kod javnosti može stvoriti utisak da nije u stanju odlučivati o predmetu nepristrasno, kao i kada to sam ocijeni.

2.6. Sudija treba voditi računa da njegova komunikacija sa stranama u postupku i drugim licima ne dovodi u sumnju njegovu nezavisnost i nepristrasnost¹⁴⁷ i mora odbaciti svaki pokušaj strana u postupku i drugih lica da sa njim komuniciraju *ex parte*, vodeći računa o ovoj zabrani čak i kada se čini da je komunikacija *ex parte* efikasnija i praktičnija.¹⁴⁸

2.7. Sudija treba preduzeti razumne napore, uključujući i odgovarajući nadzor, kako bi osigurao da osoblje pravosudne institucije u kojoj obavlja svoju dužnost ne krši smjernice o komunikaciji *ex parte*.¹⁴⁹

2.8. Sudija vrši imenovanja vještaka i stručnjaka nepristrasno i na osnovu stručnosti, bez nepotizma i favorizovanja i odobrava pravičnu naknadu imenovanim licima u skladu sa vrijednošću pruženih usluga.

3. Jednakost

Sudija poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama s kojima ima profesionalne kontakte sa jednakim poštovanjem.

Primjena:

3.1. Sudija u obavljanju svoje funkcije neće riječima niti ponašanjem pokazivati naklonost ili predrasude prema bilo kom pojedincu ili grupi.

3.2. Sudija obavlja svoju funkciju tako da osigura jednak tretman učesnika u postupku.

3.3. Sudija neće dozvoliti strankama, sudskom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom, da bez opravdanog razloga različito tretiraju ostale učesnike u postupku .

146 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.9.

147 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 2.1.

148 Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 2.2.

149 Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 2.5

4. Integritet i dolično ponašanje

Sudija se ponaša moralno, dostojanstveno i u skladu sa dignitetom funkcije koju obavlja.

Primjena:

4.1. Sudija, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.

4.2. Sudija se ponaša na način da afirmiše povjerenje javnosti u integritet pravosuđa.

4.3. Sudija, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu izražavanja, misli, svijesti, vjeroispovijesti, udruživanja i okupljanja, ali da se u ostvarivanju tih prava, uvijek ponaša na takav način da očuva dignitet sudijskog položaja, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa.

4.4. Sudija ne smije ispoljavati bilo kakvu vjersku, političku, nacionalnu ili drugu pripadnost za vrijeme vršenja službenih dužnosti.

4.5. Sudija neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

4.5.a Pri raspolaganju imovinom čiji je vlasnik ili suvlasnik sa bračnim partnerom, sudija je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa.¹⁵⁰

4.6. Sudija neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenju sudijske funkcije.

4.6.a Sudija se treba uzdržavati od posjećivanja onih mjesta za koja postoji sumnja da su mjesta odvijanja kriminalne aktivnosti ili da ih posjećuju lica koja bi mogla biti uključena u kriminalne aktivnosti.¹⁵¹

4.7. Sudija neće koristiti prestiž sudijske funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.7.a Sudija ne smije koristiti svoj položaj za promociju poslovnih subjekata, promociju investiranja u poslovne poduhvate, te prikupljanje sredstava za aktivnosti poslovnih subjekata.¹⁵²

4.7.b Sudija ne smije koristiti svoj uticaj među kolegama i u društvu da bi osigurao zaposlenje člana svoje porodice kod bilo kojeg pravnog ili fizičkog lica, a posebno u drugoj pravosudnoj

150 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.2.

151 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.6.

152 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.3.

instituciji, što podrazumijeva i davanje preporuka.¹⁵³

4.7.c Sudija ne smije na bilo koji način učestvovati u aktivnostima člana porodice na prikupljanju sredstava u njegovim poslovnim, političkim, građanskim i drugim aktivnostima.¹⁵⁴

4.7.d Sudija treba upozoriti članove svoje porodice da u svojim poslovnim, finansijskim i drugim aktivnostima ne koriste njegovo ime i ugled.¹⁵⁵

4.8. Povjerljive informacije, koje dobije prilikom obavljanja funkcije, sudija neće koristiti niti otkrivati u druge svrhe i tokom i nakon obavljanja funkcije.

4.9. Vodeći računa da sudijska funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima¹⁵⁶, sudija može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer:

(a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;

(b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde;

(c) biti član vladinih komisija, odbora i savjetodavnih tijela, ako takvo članstvo nije u suprotnosti sa javnim utiskom o nepristrasnosti i političkoj neutralnosti sudije.

4.9.a Prilikom prihvatanja obrazovnih i stručnih angažmana, sudija treba uzeti u obzir informacije o organizatoru i učesnicima u edukaciji kako bi izbjegao mogući sukob interesa.¹⁵⁷

4.9.b Sudija može kroz obrazovne i stručne aktivnosti raditi na unapređenju znanja i vještina pravnika. Prilikom provođenja ove aktivnosti sudija ne smije odavati informacije o pojedinačnim strankama i postupajućim nosiocima pravosudne funkcije u pojedinačnim predmetima.¹⁵⁸

4.10. Sudija može formirati ili biti član udruženja sudija, ili drugih organizacija koje zastupaju interese sudija.

4.11. Sudija i članovi njegove uže porodice neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju sudijske funkcije, niti će to svjesno dozvoliti sudskom osoblju ili drugim koji su pod njegovim nadzorom¹⁵⁹ i tokom

153 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 2.3.

154 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 3.2.

155 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 3.1.

156 Član 82. stav 1. i član 83. stav 4. Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 25/04, 93/05, 48/07, 15/08).

157 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.5.

158 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.6.

159 Poklon može da bude novčani i u novčanoj protuvrijednosti, npr. u obliku hartija od vrijednosti, plemenitih metala, umjetnina, te u formi nekretnina ili pokretne imovine, između ostalog. Druge koristi (pogodnosti i usluge) mogu da uključuju putovanja, stipendije, gostoprimstva, popuste, pozajmice i kredite, nasljedstva, besplatne usluge, oprost duga, itd. C. Primanje poklona i drugih koristi, 1.3.

i nakon obavljanja ove funkcije.

4.11.a Sudija treba upoznati članove svoje bliže porodice sa pravilima koja se odnose na primanje nedozvoljenih poklona ili druge koristi.¹⁶⁰

4.12. U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, sudija može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj uticanja na sudiju u obavljanju sudijske funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti sudije.

4.13. Sudija u obavljanju svoje funkcije u sudnici nosi sudijsku togu i prikladno je odjeven u svim ostalim prilikama, te treba osigurati da sudske osoblje koje radi pod njegovim nadzorom poštuje obavezu prikladnog odijevanja u sudnici i u svim ostalim prilikama.

5. Stručnost i odgovornost prema poslu

Sudija održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno.

Primjena:

5.1. Sudijska funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima sudije.

5.2. Sudija će posvetiti svoju profesionalnu djelatnost svojim dužnostima, koje uključuju ne samo obavljanje sudijske funkcije, nego i ostale poslove relevantne za poslovanje suda.

5.3. Sudija stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja sudijske funkcije.

5.4. Sudija prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava.

5.5. Sudija obavlja svoju funkciju na efikasan i zakonit način, u razumnom roku.

5.6. Sudija obavlja svoju funkciju strpljivo, dostojanstveno i korektno, kako u odnosu prema strankama u postupku tako i u odnosu prema ostalim licima sa kojima dolazi u profesionalni kontakt, i takvo postupanje zahtjeva od pravnih zastupnika, sudske osoblja i ostalih koji su pod njegovim nadzorom.

5.7. Sudija treba redovno pohađati edukaciju o pravosudnoj etici i integritetu.¹⁶¹

¹⁶⁰ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: C. Primanje poklona i drugih koristi, 1.6.

¹⁶¹ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: F. Edukacija i razvoj svijesti o sprečavanju sukoba interesa u pravosuđu, 1.4.

Kodeks tužilačke etike

Ovaj kodeks razrađuje temeljne standarde etičkog ponašanja tužilaca u Bosni i Hercegovini. Svrha ovog kodeksa je da pomaže tužiocima kada su suočeni sa etičkim i profesionalnim dilemama, a izvršnoj i zakonodavnoj vlasti i javnosti da bolje razumiju i podrže pravosuđe i usklađen je sa Smjernicama za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH.

Tužioci imaju ključnu ulogu u sprovođenju pravde u krivičnim predmetima i slobodu da nepristrasno odlučuju na osnovu zakona i dokaza, čime jačaju povjerenje javnosti Bosne i Hercegovine u integritet pravosudnog sistema.

Etički principi

1. Nezavisnost

Nezavisnost pravosuđa predstavlja preduslov za vladavinu prava. Tužilac obavlja tužilačku funkciju nezavisno, na osnovu zakona i vlastite procjene činjenica, podržavajući nezavisnost pravosuđa sa individualnog i institucionalnog aspekta.

Primjena:

1.1. Tužilac je nezavisan u rasuđivanju i svoju funkciju obavlja u skladu sa Ustavom i zakonom.

1.2. Tužilac ne smije imati neprikladnih veza sa zakonodavnom i izvršnom vlasti, niti dozvoliti uticaj sa njihove strane, tako da javnost mora imati predodžbu o nepostojanju takvih veza ili uticaja.

1.2.a Tužilac može učestvovati u stalnim i privremenim tijelima koje formiraju izvršna ili zakonodavna vlast samo ako se ova tijela bave pitanjima prava i pravnog sistema. Za ovo učešće tužilac ne može primiti naknadu, osim ukoliko posebnim zakonom nije drugačije propisano.¹⁶²

1.2.b Prilikom odlučivanja o prihvatanju učešća u tijelima koje formiraju izvršna ili zakonodavna vlast, tužilac treba voditi računa o tome da ovo učešće na bilo koji način ne izaziva sumnju u njegovu nepristrasnost, političku neutralnost i nezavisnost, imajući u vidu tematiku kojom se to tijelo bavi, te njegov sastav i način rada.¹⁶³

1.2.c Tužilac ne može biti član organizacija koje su povezane sa agencijama za provođenje zakona, uključujući odbore i komisije za izbor i imenovanje, odbore za izbor i razrješenje

¹⁶² Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.8.

¹⁶³ Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.9.

policijskih komesara/direktora, policijske odbore, te odbore za pritužbe građana na rad policije.¹⁶⁴

1.3. Tužilac podstiče i podržava mehanizme i mjere zaštite, koje imaju za cilj održavanje i jačanje institucionalne i operativne nezavisnosti pravosuđa.

1.3.a Tužilac se u obavljanju svoje dužnosti može konsultovati o pravnim ili faktičkim pitanjima sa drugim nosiocima pravosudnih funkcija ili uposlenicima pravosudnih institucija, vodeći računa da prilikom ovih konsultacija ne razmijene informacije o predmetima koji su u toku.¹⁶⁵

1.4. Tužilac promoviše visoke standarde tužilačkog ponašanja u cilju jačanja povjerenja javnosti u pravosuđe.

1.5. Tužilac će odbiti svaki pokušaj uticaja na njegove odluke.

2. Nepristrasnost

Tužilac obavlja svoju funkciju i tretira sve strane u postupku bez favorizovanja, pristrasnosti i predrasuda, poštujući pretpostavku nevinosti. Nepristrasnost se odnosi ne samo na odluku, nego i na postupak donošenja te odluke.

Primjena:

2.1. Tužilac se ponaša u tužilstvu i van tužilstva, na način da održava i unapređuje povjerenje javnosti i ostalih učesnika u postupku u njegovu nepristrasnost kao i pravosuđa u cjelini.

2.2. Tužilac se ponaša, u svojim privatnim i službenim poslovima, na takav način da prilike koje bi iziskivale njegovo izuzeće, svede na najmanju moguću mjeru.

2.2.a Kod procjene razloga za izuzeće u postupku, radi izbjegavanja svakog percipiranog, potencijalnog ili stvarnog sukoba interesa,¹⁶⁶ tužilac treba naročito voditi računa o svim dužnostima i aktivnostima koje je obavljao prije preuzimanja pravosudne funkcije.¹⁶⁷

2.2.b Tužilac koji namjerava da se prestane baviti tužilačkom funkcijom ili koji zna da mu u periodu koji predstoji funkcija prestaje po sili zakona ili odlukom VSTV-a, ne smije koristiti

164 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.10.

165 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.2.

166 Smjernice OECD-a (Organisation for Economic Cooperation and Development) za upravljanje sukobom interesa u javnom sektoru definišu sukob interesa kao «sukob između javne dužnosti i privatnog interesa javnog funkcionera, gdje interes funkcionera u privatnom svojstvu može neprimjereno uticati na obavljanje njegove službene dužnosti i obaveza». Pojam prividnog ili pojavnog sukoba interesa definisan je kao situacija «u kojoj se čini da bi privatni interesi javnog funkcionera mogli negativno uticati na obavljanje njegovih dužnosti». Potencijalni sukob interesa «nastaje kada javni funkcioner ima privatne interese koji su takve prirode da bi sukob interesa nastao ukoliko bi došlo do njegovog uključivanja u izvršavanje određenih (tj. konfliktnih) zvaničnih odgovornosti u budućnosti».

167 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.8.

tužilačku funkciju i resurse koji su mu na raspolaganju kao tužiocu radi promovisanja svoje buduće djelatnosti. U tom smislu vodit će računa o postojanju mogućih razloga za svoje izuzeće u postupcima u kojima učestvuje.¹⁶⁸

2.2.c Ukoliko tužilac zna da član njegove porodice ili drugo njemu blisko lice ima finansijski, politički ili drugi interes u predmetu u čijem postupku učestvuje kao tužilac, on treba tražiti svoje izuzeće u postupku. Ovo podrazumijeva da tužilac treba da uloži razuman napor u svrhu informisanja o finansijskim, političkim i drugim interesima članova svoje porodice.¹⁶⁹

2.2.1. Tužilac može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod slijedećim uslovima:

(a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju tužilačke funkcije;

(b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u tužilačke ili dobrotvorne svrhe;

(c) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.

2.2.2. Tužilac se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama, ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost tužilaca.

2.2.2.a Prilikom donošenja odluke o pristupanju organizaciji iz nevladinog sektora, tužilac treba pažljivo razmotriti ciljeve te organizacije, njene aktivnosti, izvore finansiranja, rukovodstvo i raznolikost članstva, njihove interese, veze sa vladinim tijelima, pravosudnim institucijama, političkim organizacijama, te posebno voditi računa da ta organizacija ne vrši diskriminaciju po bilo kom osnovu.¹⁷⁰

2.2.3. Tužilac neće:

(a) biti član političkih stranaka;

(b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;

(c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštva, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;

(e) biti član ili na drugi način učestvovati u radu izbornih komisija¹⁷¹;

(f) potpisivati peticije, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada tužilaštava, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde.

2.2.4. Tužilac se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je politički aktivan.

168 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.10.

169 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 1.3.

170 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.15.

171 Odredba ugrađena prema zaključku Vijeća sa sjednice održane 8. i 9. novembra 2018. godine.

2.2.5. Tužilac se uzdržava od svih aktivnosti koje bi u javnosti mogle biti percipirane kao podrška političkoj aktivnosti člana njegove uže porodice.¹⁷²

2.3. Tužilac u svojim ličnim odnosima s pripadnicima pravne profesije izbjegava situacije koje bi opravdano mogle izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost.

2.3.a Tužilac treba voditi računa da njegovi prijateljski odnosi sa licima koja su uključena u njegove predmete ili se pojavljuju kao stranke u postupcima u kojima on učestvuje ne stvaraju percepciju o postojanju sukoba interesa¹⁷³, te treba obavijestiti stranke u postupku o postojanju prijateljskih veza sa učesnikom u postupku.

2.4. Tužilac ne daje bilo kakav komentar u javnosti ili privatno, kako u vezi predmeta u kojem postupaili u kojem bi mogao postupati, tako ni u predmetima drugog tužioca, a koji bi opravdano mogao izazvati sumnju u njegovu nepristrasnost ili bi mogao predstavljati neprimjeren uticaj.

2.4.a Tužilac može javno iznositi svoje stavove i mišljenja u svrhu unapređenja prava i pravnog sistema, te komentirati društvene pojave, ali vodeći računa o principima nepristrasnosti i nezavisnosti pravosudne funkcije,¹⁷⁴ te prilikom donošenja odluke da li da nastupa u javnosti, tužilac treba uzeti u obzir sljedeće faktore: 1) da li se pitanja o kojima će govoriti tiču prava, pravnog sistema i pravosuđa, 2) da li će javnim nastupom doprinijeti edukaciji ili boljoj informisanosti javnosti o ovoj oblasti, 3) da li su to pitanja koja se tiču profesionalne zajednice ili samo njega pojedinačno, i 4) da li je bolje o tim pitanjima oglasiti se putem strukovnih udruženja.¹⁷⁵

2.4.b Za istupanje u javnim i komercijalnim medijima tužilac ne može primiti naknadu.¹⁷⁶

2.4.c Tužilac ne smije u medijskim nastupima promovirati poslovne subjekte i komercijalne aktivnosti, niti ugledom svoje pozicije uticati na promociju drugih pravnih ili fizičkih lica¹⁷⁷ ili političkih stranaka.

2.5. Tužilac će zatražiti svoje izuzeće ako kod javnosti može stvoriti utisak da nije u stanju odlučivati o predmetu nepristrasno, kao i kada to sam ocijeni.

2.6. Tužilac treba voditi računa da njegova komunikacija sa stranama u postupku i drugim licima ne dovodi u sumnju njegovu nezavisnost i nepristrasnost¹⁷⁸ i mora odbaciti svaki pokušaj strana u postupku i drugih lica da sa njim komuniciraju *ex parte*, vodeći računa o

172 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.7.

173 Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.5.

174 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.7.

175 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.2.

176 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.8.

177 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.9.

178 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu; D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 2.1.

ovoj zabrani čak i kada se čini da je komunikacija *ex parte* efikasnija i praktičnija.¹⁷⁹

2.7. Tužilac treba preduzeti razumne napore, uključujući i odgovarajući nadzor, kako bi osigurao da osoblje pravosudne institucije u kojoj on obavlja svoju dužnost ne krše smjernice o komunikaciji *ex parte*.¹⁸⁰

2.8. Tužilac vrši imenovanja vještaka i stručnjaka nepristrasno i na osnovu stručnosti, bez nepotizma i favorizovanja i odobrava pravičnu naknadu imenovanim licima u skladu sa vrijednošću pruženih usluga.

3. Jednakost

Tužilac poznaje i poštuje različitosti u društvu, a koje se naročito odnose na rasu, boju kože, spol, vjersku pripadnost, nacionalno porijeklo, društveni stalež, invalidnost, starosnu dob, bračni status, seksualno opredjeljenje, socijalni i ekonomski status i druge kriterije, i odnosi se prema svim osobama s kojima ima profesionalne kontakte sa jednakim poštovanjem.

Primjena:

3.1. Tužilac, u obavljanju svoje funkcije, neće riječima niti ponašanjem pokazivati predrasude prema bilo kom pojedincu ili grupi, i osigurava jednak tretman učesnika u postupku.

3.2. Tužilac neće dozvoliti tužilačkom osoblju i drugim licima koja su pod njegovim nadzorom, da bez opravdanog razloga različito tretiraju učesnike u postupku.

4. Integritet i dolično ponašanje

Tužilac se ponaša moralno, dostojanstveno i u skladu sa dignitetom funkcije koju obavlja.

Primjena:

4.1. Tužilac, kao predmet stalnog nadzora javnosti, slobodno i voljno prihvata ograničenja koja mu nameće funkcija koju obavlja.

4.2. Tužilac se ponaša na način da afirmiše povjerenje javnosti u integritet pravosuđa.

4.3. Tužilac, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu izražavanja, misli, svijesti, vjeroispovijesti, udruživanja i okupljanja, ali da se u ostvarivanju tih prava, uvijek ponaša na takav način da očuva dignitet tužilačke funkcije, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa.

4.4. Tužilac ne smije ispoljavati bilo kakvu vjersku, političku, nacionalnu ili drugu pripadnost za vrijeme vršenja službenih dužnosti.

4.5. Tužilac neće dozvoliti da njegovi finansijski interesi, kao i finansijski interesi članova njegove uže porodice, negativno utiču na dignitet funkcije koju obavlja.

¹⁷⁹ Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 2.2.

¹⁸⁰ Smjernice: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 2.5

4.5.a Pri raspolaganju imovinom čiji je vlasnik ili suvlasnik sa bračnim partnerom, tužilac je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa.¹⁸¹

4.6. Tužilac neće dozvoliti da njegovi porodični, društveni i drugi odnosi nedolično utiču na vršenje tužilačke funkcije.

4.6.a Tužilac se treba uzdržavati od posjećivanja onih mjesta za koja postoji sumnja da su mjesta odvijanja kriminalne aktivnosti ili da ih posjećuju lica koja bi mogla biti uključena u kriminalne aktivnosti.¹⁸²

4.7. Tužilac neće koristiti prestiž tužilačke funkcije, niti dozvoljavati drugima da ga koriste u privatne interese.

4.7.a Tužilac ne smije koristiti svoj položaj za promociju poslovnih subjekata, promociju investiranja u poslovne poduhvate, te prikupljanje sredstava za aktivnosti poslovnih subjekata.¹⁸³

4.7.b Tužilac ne smije koristiti svoj uticaj među kolegama i u društvu da bi osigurao zaposlenje člana svoje porodice kod bilo kojeg pravnog ili fizičkog lica, a posebno u drugoj pravosudnoj instituciji, što podrazumijeva i davanje preporuka.¹⁸⁴

4.7.c Tužilac ne smije na bilo koji način učestvovati u aktivnostima člana porodice na prikupljanju sredstava u njegovim poslovnim, političkim, građanskim i drugim aktivnostima.¹⁸⁵

4.7.d Tužilac treba upozoriti članove svoje porodice da u svojim poslovnim, finansijskim i drugim aktivnostima ne koriste njegovo ime i ugled.¹⁸⁶

4.8. Povjerljive informacije, koje dobije prilikom obavljanja funkcije, tužilac neće koristiti niti otkrivati u druge svrhe i tokom i nakon obavljanja funkcije.

4.9. Vodeći računa da tužilačka funkcija ima prioritet nad svim njegovim ostalim aktivnostima¹⁸⁷, tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer:

181 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.2.

182 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija, 3.6.

183 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 1.3.

184 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 2.3.

185 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 3.2.

186 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: E. Nepotizam, 3.1.

187 Član 82. stav 1. i član 83. stav 4. Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 25/04, 93/05, 15/08).

(a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;

(b) učestvovati na javnim raspravama, koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde;

(c) biti član vladinih komisija, odbora i savjetodavnih tijela, ako takvo članstvo nije u suprotnosti sa javnim utiskom o nepristrasnosti i političkoj neutralnosti tužilaca.

4.9.a Prilikom prihvatanja obrazovnih i stručnih angažmana, tužilac treba uzeti u obzir informacije o organizatoru i učesnicima u edukaciji kako bi izbjegao mogući sukob interesa.¹⁸⁸

4.9.b Tužilac može kroz obrazovne i stručne aktivnosti raditi na unapređenju znanja i vještina pravника. Prilikom provođenja ove aktivnosti tužilac ne smije odavati informacije o pojedinačnim strankama i postupajućim nosiocima pravosudne funkcije u pojedinačnim predmetima.¹⁸⁹

4.10. Tužilac može formirati ili biti član udruženja tužilaca, ili drugih organizacija koje zastupaju interese tužilaštva.

4.11. Tužilac i članovi njegove uže porodice, neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju tužilačke funkcije niti će sto svesno dozvoliti tužilačkom osoblju ili drugim koji su pod njegovim nadzorom¹⁹⁰ i tokom i nakon obavljanja ove funkcije.

4.11.a Tužilac treba upoznati članove svoje bliže porodice sa pravilima koja se odnose na primanje nedozvoljenih poklona ili druge koristi.¹⁹¹

4.12. U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, tužilac može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj uticanja na tužioca u obavljanju njegove funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti tužioca.

4.13. Tužilac u obavljanju svoje funkcije u sudnici nosi propisanu togu i prikladno je odjeven u svim ostalim prilikama, te treba osigurati da tužilačko osoblje koje radi pod njegovim nadzorom poštuje obavezu prikladnog odjevanja u sudnici i u svim ostalim prilikama.

5. Stručnost i odgovornost prema poslu

Tužilac održava visok nivo profesionalne sposobnosti i obavlja svoju funkciju stručno, savjesno, marljivo i efikasno.

188 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.5.

189 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija, 2.6.

190 Poklon može da bude novčani i u novčanoj protuvrijednosti, npr. u obliku hartija od vrijednosti, plemenitih metala, umjetnina, te u formi nekretnina ili pokretne imovine, između ostalog. Druge koristi (pogodnosti i usluge) mogu da uključuju putovanja, stipendije, gostoprimstva, popuste, pozajmice i kredite, nasljedstva, besplatne usluge, oprost duga, itd. C. Primanje poklona i drugih koristi, 1.3.

191 Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: C. Primanje poklona i drugih koristi, 1.6.

Primjena:

- 5.1. Tužilacka funkcija ima prioritet nad svim ostalim aktivnostima tužioca.
- 5.2. Tužilac će posvetiti svoju profesionalnu djelatnost svojim dužnostima, koje uključuju ne samo obavljanje tužilačke funkcije, nego i ostale poslove relevantne za poslovanje tužilaštva.
- 5.3. Tužilac stalno održava i unapređuje svoje znanje, vještinu i lične kvalitete, u cilju adekvatnog obavljanja tužilačke funkcije.
- 5.4. Tužilac prati relevantnu praksu u međunarodnom pravu, što obuhvata međunarodne konvencije i druge instrumente kojima se ustanovljavaju norme za zaštitu ljudskih prava.
- 5.5. Tužilac obavlja svoju funkciju na efikasan i zakonit način, u razumnom roku.
- 5.6. Tužilac obavlja svoju funkciju strpljivo, dostojanstveno i korektno, kako u odnosu prema strankama u postupku tako i u odnosu prema ostalim licima sa kojima dolazi u profesionalni kontakt i takvo postupanje zahtijeva i od ostalih koji su pod njegovim nadzorom.
- 5.7. Tužilac treba redovno pohađati edukaciju o pravosudnoj etici i integritetu.¹⁹²

¹⁹² Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu: F. Edukacija i razvoj svijesti o sprečavanju sukoba interesa u pravosuđu, 1.4.

Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

SADRŽAJ

UVOD.....	189
MEĐUNARODNI STANDARDI I DEFINICIJE SUKOBA INTERESA.....	190
OSNOVNA POLAZIŠTA ZA DONOŠENJE SMJERNICA O SPREČAVANJU SUKOBA INTERESA U PRAVOSUĐU	192
SMJERNICE ZA SPREČAVANJE SUKOBA INTERESA U PRAVOSUĐU	193
A. NESPOJIVOST I DODATNE AKTIVNOSTI NOSILACA PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA.....	194
B. IZVJEŠTAVANJE O IMOVINI, PRIHODIMA, OBAVEZAMA I INTERESIMA.....	202
C. PRIMANJE POKLONA I DRUGIH KORISTI.....	204
D. KONTAKTI SA TREĆIM LICIMA I ZLOUPOTREBA POVJERLJIVIH INFORMACIJA.....	208
E. NEPOTIZAM.....	213
F. EDUKACIJA I RAZVOJ SVIJEŠTI O SPREČAVANJU SUKOBA INTERESA U PRAVOSUĐU.....	217
INSTITUCIONALNI OKVIR ZA PROVOĐENJE I PRAĆENJE PROVEDBE SMJERNICA ZA SPREČAVANJE SUKOBA INTERESA U PRAVOSUĐU	219

Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu

Uvod

Strateška vizija bosansko hercegovačkog pravosuđa je izgradnja pouzdanog i jakog sistema vladavine prava i razvoj neovisnog, nepristrasnog, stručnog i efikasnog pravosudnog sistema koji predstavlja ključnu pretpostavku ne samo za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, već i za razvoj zrele i održive demokratije. Preduslov savremenog i uspješnog društva je dobro organizirano, profesionalno vođeno, normativno uređeno, neovisno i nepristrano, ali i odgovorno pravosuđe na koga se sa povjerenjem mogu osloniti svi građani.

Podizanje nivoa javnog povjerenja jedan je od veoma bitnih ciljeva reforme pravosudnog sektora, a unapređenje mjera za sprečavanje sukoba interesa predstavlja moćan instrument za postizanje ovog cilja, jer bez obzira na to koliko su tužilačke i sudske odluke pravične, razmjerne i legalne, percepcija o njihovoj nepravičnosti ostaje snažna ukoliko postoji sumnja u profesionalno obavljanje pravosudne funkcije zbog interesne povezanosti sa strankom u sporu.

Sukob interesa se ne definiše kao korupcija *per se*, ali slučajevi sukoba interesa mogu dovesti do koruptivnog ponašanja. Upravo sprečavanje sukoba između privatnog interesa pojedinca koji obavlja javnu funkciju i interesa same javne službe predstavlja jedan od ključnih preventivnih mehanizama za nastanak korupcije unutar javne službe, uključujući i pravosuđe.

Sprečavanje sukoba interesa u obavljanju javnih dužnosti u Bosni i Hercegovini regulisano je Zakonom o sukobu interesa u institucijama BiH, Zakonom o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske, Zakonom o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Federacije BiH i Zakonom o sprečavanju sukoba interesa u institucijama Brčko Distrikta BiH. Navedeni zakoni ne odnose se na nosioce pravosudnih funkcija. Sprečavanje sukoba interesa u bosanskohercegovačkom pravosuđu djelimično je uređeno Zakonom o VSTV-u, etičkim sudačkim i tužilačkim kodeksima, te procesnim zakonima i zakonima o sudovima.

Sukob interesa je nemoguće spriječiti jednostavnom zabranom privatnog interesa nosilaca pravosudne funkcije nego je potrebno, s jedne strane uspostaviti propise i provodljive standarde ponašanja, te sistem nadzora koji bi osigurao poštivanje propisa, a s druge strane, nosioci pravosudnih funkcija moraju na sebe preuzeti odgovornost za identifikovanje i izbjegavanje sukoba interesa. Sukob interesa mora biti shvaćen kao očekivana situacija kojom se može i mora upravljati, a to podrazumijeva pravovremeno prepoznavanje rizika koji u sebi nosi istovremena prisutnost javnih i privatnih interesa, čiji ishod može biti zloupotreba funkcije i nezakonito ili nečasno pribavljanje privatnih koristi za nosioca pravosudne funkcije ili bliske osobe.

U ovom smislu od neprocjenjive je važnosti podstaći sve nosioce pravosudnih funkcija da preuzmu odgovornost za svoje djelovanje kao i za dojam koji njihovo djelovanje stvara o pravosuđu u cjelini. Pri ovome, potrebno je voditi računa da je glavni cilj sprečavanja sukoba interesa izgradnja povjerenja javnosti u pravosudne institucije, što podrazumijeva poklanjanje posebne pažnje ne samo rizicima od korupcije, nego isto tako i rizicima koje u sebi nose situacije stvarnog, potencijalnog i pretpostavljenog sukoba interesa.

Sukob interesa može kreirati situaciju u kojoj se nosilac pravosudne funkcije može naći u poziciji kršenja važećih propisa, te zbog toga biti disciplinski sankcionisan. Radi ilustracije koliko su blizu situacija sukoba interesa i počinjenja disciplinskog prekršaja, citirani su relevantni članovi Zakona o VSTV koji se odnose na disciplinsku odgovornost nosilaca pravosudne funkcije.

Međunarodni standardi i definicija sukoba interesa

Smjernice OECD-a za upravljanje sukobom interesa u javnom sektoru¹⁹³ definišu sukob interesa kao „sukob između javne dužnosti i privatnog interesa javnog funkcionera, gdje interes funkcionera u privatnom svojstvu može neprimjereno uticati na obavljanje njegove službene dužnosti i obaveza“. Definisan na ovaj način, sukob interesa ima značenje stvarnog ili aktuenog sukoba interesa. Za razumijevanje pojma stvarnog sukoba interesa važno je naglasiti da, činjenica da li je ustanovljeni sukob interesa prouzrokovao neprimjereno ponašanje ili ne, nije bitna. Ono što je važno jeste da situacija sukoba interesa postoji, da je potrebno pravilno je identifikovati i sankcionisati.

Pojam prividnog ili pojavnog sukoba interesa definisan je kao situacija „u kojoj se čini da bi privatni interesi javnog funkcionera mogli negativno uticati na obavljanje njegovih dužnosti“, ali to zapravo nije slučaj, već se samo doima da bi mogla postojati situacija sukoba interesa. Prepoznavanje ovog oblika sukoba interesa, njegovo utvrđivanje i regulisanje je također veoma važno jer se prividni sukob interesa uvijek može pretvoriti u stvarni sukob interesa ili u zloupotrebu položaja.

Treći oblik sukoba interesa je potencijalni sukob interesa koji „nastaje kada javni funkcioner ima privatne interese koji su takve prirode da bi sukob interesa nastao ukoliko bi došlo do njegovog uključivanja u izvršavanje određenih (tj.konfliktnih) zvaničnih odgovornosti u budućnosti“. Jasno je da u ovakvim situacijama nema stvarnog sukoba interesa, međutim, sigurno je da će se sukob interesa, ukoliko navedena osoba postane nosilac predmetne javne funkcije, pretvoriti iz potencijalnog u stvarni sukob interesa. Ovaj je oblik sukoba interesa također izuzetno važan, obzirom na osobe od kojih se očekuje preuzimanje određenog javnog položaja, a koji bi došao u sukob s postojećim funkcijama privatne prirode. U takvoj situaciji propisima bi bilo nužno predvidjeti odricanje od jedne od dvije funkcije.

193 Smjernice OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) za upravljanje sukobom interesa u javnom sektoru www.oecd.org/countries/.../49106053.pdf

Sprečavanje sukoba interesa, u skladu sa Smjernicama OECD-a, podrazumijeva:

- da javni interes mora uvijek biti na prvom mjestu;
- da se odluke moraju donositi na transparentan način, što podrazumijeva objektivne kontrole, odnosno uspostavljanje sistema za izjašnjavanje o interesu i postojanju sukoba interesa;
- da su individualna odgovornost i lični primjer od izuzetnog značaja;
- da je potrebno raditi na izgradnji organizacione kulture koja ne toleriše sukob interesa.

U Preporukama zemljama članicama EU o pravilima ponašanja u javnim službama, Savjet ministara definiše sukob interesa¹⁹⁴ kao situaciju u kojoj javni funkcioner ima neki privatni interes koji je takve prirode da utiče, ili postoji pretpostavka da utiče, na nezavisno i objektivno obavljanje njenih tj. njegovih službenih dužnosti. Pod privatnim interesom javnog funkcionera podrazumijeva se svaka korist za njega, njegovu porodicu, bliske rođake, prijatelje i lica ili organizacije sa kojima imaju ili su imali neki poslovni ili politički odnos.

Obzirom da je javni funkcioner najčešće jedina osoba koja zna za postojanje sukoba interesa, on ima obavezu da:

- bude na oprezu i primijeti svaki stvarni ili potencijalni sukob interesa;
- preduzme korake kako bi se takav sukob izbjegao;
- obavjesti svog nadređenog o sukobu interesa i to čim ga bude svjestan;
- postupi u skladu sa bilo kakvom konačnom odlukom o povlačenju iz takve situacije ili se odrekne koristi koja u toj situaciji izaziva sukob interesa.

Nosilac javne funkcije ne smije koristiti svoju funkciju za bilo koje djelovanje ili propuštanje, kao ni uticaj na druge da djeluju ili propuste djelovanje, u cilju sticanja lične ili finansijske koristi za sebe, člana svoga domaćinstva, člana svoje uže porodice (bračnog ili vanbračnog partnera i njegovu užu porodicu), svoga dužnika ili kreditora, nevladinu organizaciju, udruženje ili religijsku zajednicu sa kojom je povezan nosilac javne funkcije ili njegov bračni drug ili član porodice. Listom povezanih lica ne može biti sve nabrojano, ali tu spadaju i bliski prijatelji i saradnici, lica sa kojima je nosilac javne funkcije interesno povezan, itd.

Nosilac javne funkcije nikada ne smije dati prednost svom lično interesu ili interesu lica sa kojima je povezan nad javnim interesom. Generalno pravilo je da sukob interesa postoji ukoliko se može steći utisak da nosilac javne funkcije može dati povlašteni položaj nekom licu.

Nosilac javne funkcije ne smije imati nikakav interes, finansijski ili drugi, direktni ili indirektni, ili biti uključen u poslove, zapošljavanje, transakcije ili profesionalne aktivnosti kao ni prihvatanje bilo kakvih obaveza, koje se nalaze u sukobu sa izvršavanjem njegove javne dužnosti.

¹⁹⁴ Preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama br. R (2000) 10 o pravilima ponašanja javnih službenika. Član 13. – sukob interesa

Nije rijedak slučaj da se nosioci javne funkcije nađu u sukobu interesa. Sprečavanje i izbjegavanje situacija koje dovode do sukoba interesa nije primarno rješenje ovog problema i često nije ni moguće. Međutim važno je da nosilac javne funkcije bude sposoban upravljati sukobom interesa pošteno i odgovorno, što uključuje, objelodanjivanje postojanja sukoba interesa i izbjegavanje postupanja u svim stvarima gdje sukob interesa postoji, bez obzira koliko je nosilac javne funkcije siguran u svoju nepristrasnost. Ono što je bitno nije samo nepristrasno djelovanje nego dojam koji se može steći o postojanju pristrasnosti.

Osnovna polazišta za donošenje Smjernica o sprečavanju sukoba interesa u pravosuđu

Polazeći od nadležnosti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, propisane Zakonom o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine da kao „...*nezavisni i samostalni organ ima zadatak da osigura nezavisno, nepristrasno i profesionalno pravosuđe*...“;

Imajući u vidu da iz međunarodno priznatih standarda, ugrađenih u relevantne dokumente kao što su Osnovni principi Ujedinjenih nacija o nezavisnosti sudstva, Evropska povelja o zakonu za sudije, preporuke Komiteta ministara Vijeća Evrope, Bangalorski principi sudijskog ponašanja iz 2002.godine, proziliazi da nezavisnost pravosuđa nije privilegija nosilaca pravosudne funkcije već je garancija poštivanja ljudskih prava i sloboda svake osobe - što jačapovjerenje u pravosudni sistem;

Ističući da Evropska povelja o zakonu za sudije posebno naglašava da je „*poverenje javnosti u pravosudni sistem i moralni autoritet i integritet sudstva od najveće važnosti u modernom demokratskom društvu*“;

Podsjećajući da Preporuka CM/Rec (2010)12 Savjeta ministara državama članicama o sudijama: nezavisnost, efikasnost i odgovornost, navodi da se sudije u svojim aktivnostima trebaju rukovoditi etičkim načelima profesionalnog ponašanja te da ta načela uključuju ne samo „...*obaveze koje se mogu sankcionisati disciplinskim mjerama, već pružaju smjernice sudijama o tome kako da se ponašaju*...“.

Cijeneći da Bangalorski principi sudijskog ponašanja ističu da su integritet, primjereno ponašanje i dignitet neophodni za pravilno obavljanje sudske funkcije, a u svrhu reafirmisanja povjerenja u integritet cjelokupnog pravosudnog sistema i zadovoljenja pravila da „*Pravda ne mora samo biti zadovoljena već mora biti očigledno da je pravda zadovoljena*“;

Polazeći od obaveze istaknute Evropskom poveljom o zakonu za sudije da „...*primarna odgovornost za uspostavljanje i održavanje visokih standarda sudijskog ponašanja leži na pravosuđu svake od zemalja*“;

Smatrajući da je izbjegavanje situacija u kojima postoji ili može postojati sukob interesa, ili situacija u kojoj trećim licima može izgledati da postoji sukob interesa, jedna od najvažnijih obaveza nosilaca pravosudne funkcije, koja obezbjeđuje visoke etičke standarda i time integritet i nezavisnost pravosuđa;

Ističući princip sadržan, između ostalog, u Bangalorskim principima sudijskog ponašanja da „*kao lice izloženo stalnom sudu javnosti, sudija mora prihvatiti neka lična ograničenja koja obični građani mogu smatrati otežavajućim, i to treba da uradi slobodno i svojevrijedno*“;

Podsjećajući na jedan od zaključaka Evropske komisije nakon održanog **TAIEX** seminara na temu „**Sukob interesa u pravosuđu**“ održanog 2015.godine u okviru Strukturiranog dijaloga o pravosuđu i drugim pitanjima vladavine prava između EU i BiH, kojim se poziva VSTV da dok se „... čeka na moguće zakonodavne pomake,..., osmisli, niz smjernica i principa u pogledu integriteta pravosuđa i prateće mehanizme nadzora:...“;

Uzimajući u obzir preporuke iz IV kruga evaluacije Grupe zemalja za borbu protiv korupcije (**GRECO**), kojima se Bosni i Hercegovini „preporučuje ... razvijanje pravila i kontrolnih mehanizama kojima bi se sprečavao sukob interesa nosilaca pravosudnih funkcija“;

Polazeći od obaveza utvrđenih Strateškim planom VSTV-a za period od 2014. – 2018. koji predviđa da se Pravilnik o sukobu interesa VSTV-a proširi na cijelu pravosudnu zajednicu;

Opredjeljujući se za obezbjeđenje uslova za primjenu najviših standarda etičkog ponašanja, jačanje integriteta i reafirmisanje povjerenja javnosti u pravosudni sistem, koji će doprinijeti jačanju vladavine prava, a koje obavezuje sve nosioce pravosudne funkcije, VSTV donosi:

Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu

Smjernice za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu BiH (u daljem tekstu: Smjernice) predstavljaju niz preporuka i mjera koje bi nosiocima pravosudnih funkcija trebale poslužiti za shvatanje sukoba interesa i prepoznavanje rizika koji nosi istovremeno postojanje javnih i privatnih interesa po obavljanje njihovih dužnosti i koji mogu dovesti do zloupotrebe položaja ili nezakonitog pribavljanja koristi za sebe i/ili za interesno povezane osobe. Smjernicama se takođe želi potaći razvoj svijesti i odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija za ispravno postupanje u situacijama koje mogu dovesti do sukoba interesa kako stvarnog tako i perceptivnog.

Smjernice obuhvataju slijedeće oblasti:

- A. Nespojivost i dodatne aktivnosti nosilaca pravosudnih institucija
- B. Izvještavanje o imovini, prihodima, obavezama i interesima
- C. Primanje poklona i drugih koristi
- D. Kontakti sa trećim licima i zloupotreba povjerljivih informacija
- E. Nepotizam
- F. Razvoj svijesti i edukacija o sukobu interesa u pravosuđu

Navedene oblasti su identificirane kao grupe različitih potencijalnih izvora sukoba interesa, a rješenja se baziraju na važećim propisima i postojećem institucionalnom okviru, kao i međunarodnim standardima. Nosiocima pravosudnih funkcija se daju jasne upute o postupanju u prilikama koje zahtijevaju procjenu rizika od sukoba interesa i donošenje pravilnih odluka, dok se nadležnim institucijama i rukovodiocima preporučuje poduzimanje neophodnih mjera za podizanje svijesti nosilaca pravosudnih funkcija o sprečavanju sukoba interesa, njihovu edukaciju, deklarisanje pojedinačnih interesa, te sankcioniranje nedozvoljenih ponašanja.

A. NESPOJIVOST I DODATNE AKTIVNOSTI NOSILACA PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA

Važeći propisi

Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH

Član 17. Nadležnost

Vijeće ima sljedeće nadležnosti: ...

(11) odlučuje o pitanjima nespojivosti drugih dužnosti koje sudije i tužioci obavljaju sa dužnostima sudija i tužilaca;

Član 56. i Član 57. Disciplinski prekršaji sudija/tužilaca

Disciplinski prekršaji sudija/tužilaca su: ...

7. propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja po predmetima kada postoji sukob interesa;...

16. upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa dužnostima sudije/tužioca;...

Član 82. Opća zabrana vršenja nespojivih dužnosti

(1) Sudija ili tužilac ne smije obavljati bilo kakvu dužnost koja je nespojiva s njegovom dužnosti ili dužnost za koju se može smatrati da ometa ispravno i nepristrasno vršenje dužnosti sudije ili tužioca, ili koja može imati negativan utjecaj na nezavisnost ili ugled sudijske ili tužilačke dužnosti, dovesti u sumnju njegovu sposobnost da postupa nepristrasno ili štetiti ugledu sudijske ili tužilačke dužnosti.

(2) Sudija ili tužilac ne smije biti član niti obavljati bilo kakvu dužnost u organima političkih partija, odnosno udruženjima ili fondacijama povezanim s političkim partijama i uzdržavat će se od sudjelovanja u aktivnostima političkih partija koje imaju javni karakter.

(3) Sudija ili tužilac ne smije biti član bilo kakve organizacije koja vrši diskriminaciju na osnovu rase, boje, spola, spolne opredijeljenosti, vjerske pripadnosti ili etničkog porijekla ili nacionalne pripadnosti niti smije ugovoriti korištenje objekata koji pripadaju takvim organizacijama, i mora istupiti iz takvih organizacija odmah nakon što sazna za takvo njihovo postupanje.

Član 83. Zabrana vršenja javnih dužnosti, dužnosti iz pravne oblasti i drugih dužnosti

(1) Sudija ili tužilac ne smije vršiti bilo kakvu drugu javnu dužnost koja je nespojiva s vršenjem sudijske odnosno tužilačke dužnosti, osim ako zakonom nije drugačije propisano.

(2) Sudija ili tužilac ne smije biti advokat, notar niti obavljati druge poslove koji se obavljaju uz naplatu, a koji su nespojivi s vršenjem dužnosti sudije ili tužioca, osim ako zakonom nije drugačije propisano. Izuzetno, sudija ili tužilac mogu biti uključeni u akademske, nastavne ili slične aktivnosti u svrhu educiranja javnosti i mogu biti za njih nagrađeni.

(3) Sudija ili tužilac ne smije biti član upravnog ili nadzornog odbora javnih ili privatnih preduzeća, ili drugih pravnih osoba.

(4) Sudija ili tužilac ne smije obavljati bilo kakve druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudije ili tužioca.

Član 84. Upućivanje na Vijeće

Ako predsjednik suda ili glavni tužilac smatra da sudija ili tužilac obavlja aktivnosti koje su zabranjene čl. 82. i 83. ovog zakona, sudija ili tužilac se obavještavaju o tome, a predsjednik suda ili glavni tužilac upućuje predmet Vijeću koje o tome donosi obavezujuću odluku. Postupak se uređuje Poslovníkom o radu Vijeća.

Član 85. Mišljenje o aktivnostima sudije ili tužioca

Sudija ili tužilac može od Vijeća tražiti mišljenje o tome da li su njegove aktivnosti spojive sa njegovom dužnosti i odredbama ovog zakona. Takav zahtjev treba da sadrži detalje o aktivnostima o kojima je riječ. Vijeće odgovara na zahtjev u pismenoj formi u razumnom roku nakon primitka takvog zahtjeva. Odgovor Vijeća dostavljen u skladu sa odredbama ovog stava je obavezujući.

Član 86. Izvještavanje Visokog sudskog i tužilačkog vijeća o aktivnostima

Sudije i tužioci dostavljaju Vijeću godišnji finansijski izvještaj u kojem navode, između ostalog, aktivnosti koje su obavili izvan svoje dužnosti sudije odnosno tužioca uključujući iznose koje su naplatili. Finansijski izvještaj uključuje informacije o bračnom drugu i djeci s kojom žive u istom domaćinstvu, a koji posjeduju dionice ili učestvuju u rukovođenju privatnim ili javnim preduzećima i udruženjima, uključujući političke partije. Vijeće šalje obrasce za finansijske izvještaje, a može tražiti i dodatne informacije.

Kodeksi sudijske/tužilačke etike

2.2.1. Sudija/Tužilac može učestvovati u građanskim, dobrotvornim i vjerskim aktivnostima, pod slijedećim uslovima:

(a) da izbjegava svaku aktivnost ili vezu koja bi se mogla nepovoljno odraziti na njegovu nepristrasnost ili bi ga mogla omesti u vršenju sudijske/tužilačke funkcije;

(b) da ne koristi prestiž svog položaja za prikupljanje sredstava, osim u sudske/tužilačke ili dobrotvorne svrhe;

(c) da izbjegava svako učešće u aktivnostima koje bi mogle rezultirati sudskim sporovima;¹⁹⁵

(d) da ne daje pravne, niti savjete u vezi finansijskih ulaganja.

2.2.2. Sudija/Tužilac se uzdržava od članstva u grupama i organizacijama ili učešća u javnim diskusijama kojima se, po mišljenju javnosti, podriva povjerenje u nepristrasnost sudije/tužioca i pravosuđe uopšte.

2.2.3. Sudija/Tužilac neće:

(a) biti član političkih stranaka;

(b) prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama;

(c) davati priloge političkim strankama ili kampanjama;

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se

¹⁹⁵ Ne odnosi se na tužioce.

direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;

e) potpisivati peticije koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku.

2.2.4. Sudija/Tužilac se uzdržava od ponašanja koje bi moglo kod javnosti izazvati utisak da je sudija politički aktivan.

2.2.5. Sudija/Tužilac će uzeti u obzir da bi politička aktivnost članova njegove uže porodice mogla imati uticaja na javnu predodžbu o njegovoj pristrasnosti, u kom slučaju će zatražiti svoje izuzeće.

4.9. Sudija/Tužilac može učestvovati u aktivnostima koje nisu direktno povezane sa obavljanjem sudijske/tužilačke funkcije, ukoliko takve aktivnosti ne umanjuju dignitet funkcije ili se na drugi način ne miješaju u izvršavanje te funkcije u skladu sa ovim Kodeksom, kao naprimjer:

(a) pisati, predavati, podučavati i učestvovati u naučnim, kulturnim i stručnim aktivnostima vezanim za pravo, pravni sistem, te sprovođenje pravde;

(b) učestvovati na javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i sprovođenje pravde;

(c) biti član vladinih komisija, odbora i savjetodavnih tijela, ako takvo članstvo nije u suprotnosti sa javnim utiskom o nepristrasnosti i političkoj neutralnosti sudije/tužioca.

4.13. Sudija/Tužilac neće dopustiti da pripadnik pravne profesije koristi njegovu kuću ili stan kao ured.

Definicije

Nespojive dužnosti su sve javne dužnosti, dužnosti iz pravne oblasti i druge dužnosti koje mogu ometati vršenje dužnosti sudija i tužilaca i kao takve podliježu opštoj zabrani.

Dodatne aktivnosti su sekundarne djelatnosti nosioca pravosudne funkcije koje podliježu određenim ograničenjima u sadržajnom i finansijskom smislu, a u skladu sa principom očuvanja integriteta pravosudne funkcije.

Smjernice za postupanje

1. Nespojive dužnosti nosilaca pravosudnih funkcija

Poslovne aktivnosti

- 1.1. Obavljanje druge službe ili poslovnih aktivnosti koje su nespojive sa obavljanjem pravosudnih dužnosti, od strane nosioca pravosudne funkcije, predstavlja sukob interesa.
- 1.2. Rukovođenje privatnim i javnim preduzećima i drugim pravnim licima nespojivo je sa vršenjem pravosudne funkcije.
- 1.3. Nosilac pravosudne funkcije mora izbjegavati korištenje svog položaja za promociju poslovnih subjekata, promociju investiranja u poslovne poduhvate, te prikupljanje sredstava za aktivnosti poslovnih subjekata.
 - Ova smjernica se odnosi i na reklamiranje poslovnih subjekata kroz rad u pravosuđu, među osobljem u pravosuđu i izvan pravosuđa.
 - Ova smjernica se također odnosi na promociju poslovne aktivnosti članova porodice nosioca pravosudne funkcije.
- 1.4. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao izbjegavati sve poslovne transakcije, uključujući promet roba i usluga, u vrijednosti većoj od 5.000 KM sa strankama u postupku koji vodi, kao i dvije godine nakon okončanja tog postupka.
- 1.5. Rukovodilac pravosudne institucije ne bi trebao nabavljati robu ili usluge za potrebe institucije od subjekata u kojima članovi porodice ili bliski prijatelji nosilaca pravosudnih funkcija i ostalih zaposlenih u toj pravosudnoj instituciji mogu imati finansijski interes.

Političke aktivnosti

- 1.6. Nosilac pravosudne funkcije ne smije biti član političkih stranaka, prisustvovati političkim skupovima i manifestacijama, davati priloge političkim strankama ili kampanjama. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova i tužilaštava, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde, niti potpisivati peticije koje bi mogle imati uticaja na neku političku odluku.
- 1.7. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao poduzeti sve mjere da politička aktivnost člana njegove uže porodice ne utiče na percepciju javnosti o njegovoj nezavisnosti i nepristrasnosti u obavljanju pravosudne funkcije. Ove mjere uključuju suzdržavanje od: doniranja ili prikupljanja sredstava za takvu političku aktivnost, učešća u javnim događajima koji su dio ove političke aktivnosti, kao i zahtijevanje izuzeća od odlučivanja u postupku i sl.

Nespojivost u odnosu na prethodne i nove dužnosti

1.8. Kod procjene razloga za izuzeće u postupku, radi izbjegavanja svakog percipiranog, potencijalnog ili stvarnog sukoba interesa, nosilac pravosudne funkcije bi trebao naročito voditi računa o svim dužnostima i aktivnostima koje je obavljao prije preuzimanje pravosudne funkcije.

1.9. Rukovodilac pravosudne institucije bi posebno trebao voditi računa o svim dužnostima i aktivnostima koje je obavljao prije preuzimanje rukovodeće funkcije u pravosudnoj instituciji kada, u skladu sa zakonom i drugim propisima, odlučuje o pravima i interesima stranaka.

1.10. Nosilac pravosudne funkcije koji planira prestanak obnašanja pravosudne funkcije ne bi trebao koristiti pravosudnu funkciju i pravosudne resurse radi promoviranja svoje buduće djelatnosti i tom smislu vodit će računa o postojanju mogućih razloga za izuzeće.

2. Dodatne aktivnosti nosilaca pravosudne funkcije

Poslovne i finansijske aktivnosti

2.1. Nosilac pravosudne funkcije može kupovati nekretnine i drugu imovinu, uključujući hartije od vrijednosti, upravljati tom imovinom i provoditi transakcije koje uključuju tu imovinu, imajući u vidu obavezu izvještavanja o imovini, prihodima, obavezama i interesima.

2.2. Pri raspolaganju svojom imovinom, nosilac pravosudne funkcije je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa.

ili

2.3. Pri raspolaganju imovinom čiji je isključivi vlasnik ili suvlasnik sa bračnim partnerom, nosilac pravosudne funkcije je dužan voditi računa da izbjegava svaki percipirani, potencijalni ili stvarni sukob interesa i sve situacije koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće, npr. davanje u zakup nekretnina kao uredskih prostorija vladinim institucijama, notarima, advokatima i drugim licima čija je djelatnost vezana za rad pravosuđa.

Obrazovne i stručne aktivnosti

2.4. Nosilac pravosudne funkcije može pisati, predavati, podučavati i učestvovati u obrazovnim, naučnim, kulturnim, kao i stručnim aktivnostima vezanim za pravo i pravni sistem. Pri tome, nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa da promoviše povjerenje javnosti u pravosudni sistem i izbjegava ponašanja koja bi mogla dovesti u sumnju njegovu nepristrasnost i dignitet pravosudne funkcije.

2.5. Nosilac pravosudne funkcije može primiti naknadu za aktivnosti iz stava 2.3., ukoliko ih obavlja van redovnog radnog vremena i ne koristi resurse pravosudne institucije u kojoj radi.

2.6. Nadoknada za obrazovne i stručne aktivnosti treba biti razumna i ne bi trebala preći iznos od 20 % godišnjeg prihoda nosioca pravosudne funkcije.

2.7. Nosiocu pravosudne funkcije mogu biti nadoknađeni troškovi puta i smještaja tokom obrazovnih i stručnih aktivnosti u skladu sa visinom stvarnih troškova, a poštujući princip ekonomičnosti trošenja javnih sredstava.

2.8. Prilikom prihvatanja obrazovnih i stručnih angažmana, nosilac pravosudne funkcije bi trebao uzeti u obzir informacije o organizatoru i učesnicima u edukaciji kako bi izbjegao mogući sukob interesa.

2.9. Nosilac pravosudne funkcije može kroz obrazovne i stručne aktivnosti raditi na unapređenju znanja i vještina pravnika. Prilikom provođenja ove aktivnosti nosilac pravosudne aktivnosti ne treba odavati informacije o pojedinačnim strankama i postupajućim nosiocima pravosudne funkcije u pojedinačnim predmetima.

2.10. Nosilac pravosudne funkcije koji učestvuje u donošenju odluke o programima edukacije sudija i tužilaca može biti predavač u izvođenju tih programa, ali za to ne bi trebao primiti naknadu.

Učešće u tijelima koje formira izvršna, zakonodavna i pravosudna vlast

2.11. Nosilac pravosudne funkcije može učestvovati u stalnim i privremenim tijelima koje formiraju izvršna ili zakonodavna vlast samo ako se ova tijela bave pitanjima prava i pravnog sistema. Za ovo učešće nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao primiti naknadu.

2.12. Prilikom odlučivanja o prihvatanju učešća u tijelima koje formiraju izvršna ili zakonodavna vlast, nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa o tome da ovo učešće na bilo koji način ne izaziva sumnju u njegovu nepristrasnost, političku neutralnost i nezavisnost, imajući u vidu tematiku kojom se bavi to tijelo, njegov sastav i način rada. U slučaju nedoumica, nosilac pravosudne funkcije treba zatražiti mišljenje od Komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nespojivost i nezavisnost.

2.13. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao biti član organizacija koje su povezane sa agencijama za provođenje zakona, uključujući odbore i komisije za izbor i imenovanje, odbora za razrješenje policijskih rukovodilaca, policijskih odbora, te odbora za pritužbe građana na rad policije.

2.14. Nosilac pravosudne funkcije bi se trebao suzdržati od rada u općinskim izbornim komisijama.

2.15. Nosilac pravosudne funkcije može učestvovati u aktivnostima koje organizuju agencije za provođenje zakona ukoliko su oni organizovani u obrazovne svrhe (kao govornik, predavač ili učesnik), te u zvaničnim, javnim i ceremonijalnim događajima koji su otvoreni za javnost, izuzev onih koji se na bilo koji način mogu dovesti u vezu sa pojedinačnim predmetima u kojima su postupali ili postupaju kao nosioci pravosudnih funkcija.

2.16. Nosilac pravosudne funkcije može učestvovati u stalnim i privremenim tijelima koje formiraju pravosudna vlast, vodeći računa da ovo učešće ne utiče na provođenje njegovih redovnih dužnosti. Ukoliko se ovo učešće ne može svesti pod redovne dužnosti nosioca pravosudne funkcije za nju može primiti naknadu.

Dužnosti zakonskog zastupnika i punomoćnika

2.17. Nosilac pravosudne funkcije može biti zakonski zastupnik ili punomoćnik samo člana uže porodice i to ukoliko te dužnosti ne podrazumijevaju njegovo učešće u postupku pred pravosudnom institucijom u kojoj radi.

Članstvo u građanskim organizacijama

2.18. Nosilac pravosudne funkcije može biti član neprofitne građanske organizacije, te učestvovati u njenom uspostavljanju i organiziranju ukoliko neće imati funkciju pravnog i finansijskog savjetnika i ukoliko neće učestvovati u aktivnostima prikupljanja sredstava za rad te organizacije.

2.19. Prilikom donošenja odluke o pristupanju građanskoj organizaciji, nosilac pravosudne funkcije bi trebao pažljivo razmotriti ciljeve te organizacije, njene aktivnosti, izvore finansiranja, rukovodstvo i raznolikost članstva, njihove interese, veze sa vladinim tijelima, pravosudnim institucijama, političkim organizacijama, te posebno povesti računa da ta organizacija ne vrši diskriminaciju po bilo kom osnovu.

2.20. Kada odlučuje da li učestvovati u radu građanske organizacije, nosilac pravosudne funkcije treba imati u vidu aktivnosti koje su apsolutno zabranjene – udruživanje, ali i učešće u aktivnostima, kao i prešutno odobravanje koje može naštetiti nepristrasnosti i nezavisnosti pravosuđa, prikupljanje sredstava, privlačenje članova, davanje pravnih savjeta, ex parte komunikaciju, komentarisanje pojedinačnih sudskih predmeta, korištenje ugleda pozicije radi ostvarivanja koristi, te aktivnosti koje bi zahtijevale njegovo izuzeće u sudskim/tužilačkim postupcima.

3. Kako spriječiti obavljanje dužnosti nespojivih sa dužnostima nosioca pravosudne funkcije i sukob interesa koji može nastati obavljanjem dodatnih aktivnosti?

3.1. Nosilac pravosudne funkcije treba u svakoj situaciji pažljivo procjenjivati spojivost drugih dužnosti i dodatnih aktivnosti, bilo naplatnih ili besplatnih, sa obavljanjem pravosudne funkcije i uzdržavati se od obavljanja svih onih dužnosti i aktivnosti koje bi na bilo koji način mogle dovesti do stvarnog, prividnog ili potencijalnog sukoba interesa.

3.2. Imajući u vidu činjenicu da je sam nosilac pravosudne funkcije obično jedina osoba koja zna da li se nalazi u sukobu interesa ili ne, on/ona na sebe treba preuzeti teret praćenja i izbjegavanja takve situacije. Ovo podrazumijeva utvrđivanje, izbjegavanje i obznanjivanje svakog stvarnog, prividnog ili potencijalnog sukoba interesa, te povlačenje iz situacije sukoba interesa i odricanje od svake privatne koristi koju je takva situacija prouzročila.

3.3. Nosiocu pravosudne funkcije se preporučuje da prilikom donošenja odluke o spojivosti bilo koje druge dužnosti ili dodatne aktivnosti zatraže mišljenje Komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost.

3.4. Nosilac pravosudne funkcije je dužan da u godišnjim finansijskim izvještajima navede potpune i istinite informacije o svim dodatnim aktivnostima, uključujući i visinu naknade.

3.5. Rukovodilac pravosudne institucije je dužan da VSTV-u BiH uputi zahtjev za utvrđivanje nespojivosti uvijek kada smatra da nosilac pravosudne funkcije obavlja aktivnost nespojivu sa sudačkim odnosno tužilačkim dužnostima.

3.6. Putem Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost, VSTV odlučuje o nespojivosti dužnosti nosioca pravosudne funkcije sa drugim dužnostima. Ukoliko se utvrdi da sudija/tužilac obavlja aktivnost nespojivu sa sa pravosudnim dužnostima, o tome obavještava Ured disciplinskog tužioca.

B. IZVJEŠTAVANJE O IMOVINI, PRIHODIMA, OBAVEZAMA I INTERESIMA

Važeći propisi

Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH

Član 86. Izvještavanje Visokog sudskog i tužilačkog vijeća o aktivnostima

Sudije i tužioci dostavljaju Vijeću godišnji finansijski izvještaj u kojem navode, između ostalog, aktivnosti koje su obavili izvan svoje dužnosti sudije odnosno tužioca uključujući iznose koje su naplatili. Finansijski izvještaj uključuje informacije o bračnom drugu i djeci s kojom žive u istom domaćinstvu, a koji posjeduju dionice ili učestvuju u rukovođenju privatnim ili javnim preduzećima i udruženjima, uključujući političke partije. Vijeće šalje obrasce za finansijske izvještaje, a može tražiti i dodatne informacije.

Član 56. i Član 57. Disciplinski prekršaji sudija/tužilaca

Disciplinski prekršaji sudija/tužilaca su: ...

19. namjerno davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u vezi s prijavama za radno mjesto, disciplinskim stvarima, pitanjima unapređenja i napredovanja u službi ili bilo kojim drugim pitanjima koja su u nadležnosti Vijeća;...

Definicije

Finansijski izvještaj je izvještaj u kojem nosioci pravosudnih funkcija navode, između ostalog, aktivnosti koje su obavili izvan svoje dužnosti sudije odnosno tužioca uključujući iznose koje su naplatili. Finansijski izvještaj uključuje informacije o bračnom drugu i djeci s kojom

žive u istom domaćinstvu, a koji posjeduju dionice ili učestvuju u rukovođenju privatnim ili javnim preduzećima i udruženjima, uključujući političke partije.

Imovinski karton je izvještaj o imovini nosioca pravosudne funkcije, imovini njihovih bračnih/izvanbračnih drugova i imovini djece koja s njima žive u istom domaćinstvu, kao i obavezama po osnovu nepokretne i raznih vrsta pokretne imovine (automobili, antikviteti, skupocjena umjetnička djela, dionice, krediti, štednja i dr.).

Smjernice za postupanje

1. Podnošenje finansijskih izvještaja

- 1.1. Nosilac pravosudne funkcije je dužan VSTV-u podnijeti potpun i tačan godišnji finansijski izvještaj najkasnije do 31. marta tekuće godine. Obrasce finansijskih izvještaja propisuje VSTV.
- 1.2. Novoizabrani nosilac pravosudne funkcije dužan je podnijeti VSTV-u finansijski izvještaj u roku od 30 dana od dana izbora na pravosudnu funkciju.
- 1.3. Ukoliko u toku godine dođe do promjena u imovini, prihodima, obavezama i interesima nosioca pravosudne funkcije u vrijednosti većoj od 5.000,00 KM, nosilac pravosudne funkcije bi o tome trebao izvijestiti VSTV BiH u roku od 30 dana od dana nastanka promjene.
- 1.4. Nosilac pravosudne funkcije može zatražiti savjet ili mišljenje od VSTV BiH vezano za popunjavanje i dostavljanje finansijskih izvještaja.
- 1.5. Uz godišnji finansijski izvještaj, nosilac pravosudne funkcije bi trebao priložiti kopiju godišnje prijave poreza na dohodak, ukoliko je u prethodnoj godini ostvario dodatni dohodak, kao i kopiju potvrde o plaćenom porezu na imovinu.
- 1.6. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao informisati rukovodioca pravosudne institucije o finansijskih poteškoćama koje mogu uticati na stvarnu i percipiranu nepristrasnost u njegovom radu i odlučivanju.
- 1.7. Rukovodilac pravosudne institucije bi trebao proaktivno djelovati u pravcu ukazivanja na obavezu blagovremenog dostavljanja potpunih i tačnih finansijskih izvještaja, te provjere da li nosioci pravosudne funkcije postupaju po ovoj obavezi.

2. Postupanje u vezi sa finansijskim izvještajima

- 2.1. VSTV BiH vrši provjeru redovnog podnošenja finansijskih izvještaja nosilaca pravosudnih funkcija, te ih objavljuje u skladu sa zakonskim propisima.
- 2.2. Ukoliko nosilac pravosudne funkcije ne dostavi na vrijeme finansijski izvještaj, VSTV BiH ga upozorava i daje dodatni rok od 15 dana za dostavljanje izvještaja. Ukoliko nosilac pravosudne funkcije u dodatnom roku ne dostavi finansijski izvještaj, VSTV o tome obavještava UDT.
- 2.3. Namjerno davanje lažne, obmanjive ili nedovoljne informacije u finansijskim izvještajima može predstavljati disciplinski prekršaj iz člana 56. stav (1) tačka 19. i člana 57. stav (1) tačka 19. Zakona o VSTV-u.

C. PRIMANJE POKLONA I DRUGIH KORISTI

Važeći propisi

Zakon o VSTV-u BiH

Član 56. i Član 57. Disciplinski prekršaji sudija/tužilaca

Disciplinski prekršaji sudija/tužilaca su: ...

5. prihvatanje poklona ili nagrada čija je namjena neprimjereno utjecanje na odluke ili postupke sudije/tužioca, uključujući i slučajeve kada poklon ili nagrada samo odaju utisak neprimjerenog uticaja;

6. korištenje dužnosti sudije/tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;

Kodeksi sudijske/tužilačke etike

4.11. Sudija/Tužilac i članovi njegove uže porodice neće tražiti niti prihvatati poklone, oporuke, pozajmice i druge usluge vezane za postupanje ili propuštanje u obavljanju sudijske/tužilačke funkcije, niti će to svjesno dozvoliti sudskom/tužilačkom osoblju ili drugima koji su pod njegovim nadzorom.

4.12. U skladu sa zakonskim propisima koji regulišu dužnost prijavljivanja poklona, sudija/tužilac može primiti simboličan poklon, nagradu ili korist, u skladu sa prilikom u kojoj se oni daju, pod uslovom da se taj poklon, nagrada ili korist ne mogu opravdano smatrati za pokušaj uticaja na sudiju/tužioca u obavljanju sudijske/tužilačke funkcije, ili na drugi način stvarati utisak u javnosti o pristrasnosti sudije/tužioca.

Definicije

Šta je poklon ili druga korist?

Zajednička karakteristika poklona i drugih koristi u kontekstu sukoba interesa nosilaca pravosudnih funkcija jeste da se oni daju, odnosno primaju u direktnoj ili indirektnoj vezi sa obavljanjem pravosudne dužnosti. Izazovi vezani za ovakve poklone i koristi mogu se odnositi i na njihovu neformalnu prirodu, odnosno na činjenicu da davanje i primanje poklona i drugih koristi ne podrazumijeva formalni ugovor, niti se na njihovu vrijednost plaća porez.

Pravi se razlika između privatnih poklona i drugih koristi, npr. porodice ili bliskih prijatelja, koji nisu vezani za obavljanje dužnosti u pravosuđu, te onih koji se vežu, ili se čini da se vežu za obavljanje pravosudne dužnosti.

Poklon može da bude novčani ili u novčanoj protuvrijednosti, npr. u obliku hartija od vrijednosti, plemenitih metala, umjetnina, te u formi nekretnina ili pokretne imovine, između ostalog.

U poklone spadaju i sitni/simbolični pokloni te protokolarni pokloni.

Vrijednost poklona koji se daje, odnosno prima u direktnoj ili indirektnoj vezi sa obavljanjem pravosudne dužnosti je nevažna, s obzirom na apsolutnu zabranu primanja poklona.

Druge koristi (pogodnosti i usluge) mogu da uključuju putovanja, stipendije, gostoprimstva, popuste, pozajmice i kredite, nasljedstva, besplatne usluge, oprost duga, itd.

Smjernice za postupanje

1. Zabrana primanja poklona i drugih koristi u vezi sa obavljanjem pravosudne funkcije

- 1.1. Nosiocu pravosudnih funkcije se zabranjuje traženje ili prihvatanje bilo kakvog poklona ili druge koristi u vezi sa obavljanjem pravosudne dužnosti.
- 1.2. Ova zabrana se odnosi na stranke u predmetima, njihove zastupnike, članove porodice stranaka, te svakog pojedinca koji nosiocu pravosudne funkcije ponudi poklon ili drugu korist vezanu za postupanje ili propuštanje u obavljanju pravosudne funkcije.
- 1.3. Nosilac pravosudne funkcije neće svjesno dozvoliti sudskom odnosno tužilačkom osoblju ili drugim uposlenima pod njegovim nadzorom da prime poklon ili drugu korist u vezi sa obavljanjem dužnosti u pravosuđu.
- 1.4. Zabrana traženja ili prihvatanja poklona ili druge vrste koristi u vezi sa obavljanjem pravosudne funkcije se odnosi i na članove porodice i domaćinstva nosioca pravosudne funkcije¹⁹⁶.
- 1.5. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao upoznati članove svoje bliže porodice o etičkim aspektima primanja nedozvoljenih poklona ili druge koristi i upozoriti ih da ne bi trebali prihvatati nedozvoljene poklone i druge koristi, posebno imajući u vidu percepciju javnosti o nezavisnosti i nepristrasnosti nosioca pravosudne funkcije.
- 1.6. Zabrana traženja ili prihvatanja poklona ili druge vrste koristi je bez vremenskog ograničenja.

2. Izuzeci od zabrane primanja poklona i drugih koristi u vezi sa obavljanjem pravosudne funkcije

- 2.1. Informativni materijal, kao što su knjige, izvještaji, časopisi, kalendari, nosači podataka, učešće u edukaciji i konferenciji (koje ne uključuju putne troškove ili drugu nadoknadu), se ne smatraju poklonom.
- 2.2. Knjige i nosači podataka, kao i drugi materijali koje izdavači dostavljaju nosiocima pravosudnih funkcija bez naknade, a za službenu upotrebu, se izuzimaju od zabrane primanja poklona i drugih koristi u vezi sa obavljanjem pravosudne funkcije.

3. Primanje poklona i drugih koristi u situacijama koje nisu vezane za obavljanje pravosudne dužnosti

- 3.1. Primanje poklona ili drugih koristi od srodnika ili bliskih prijatelja je prihvatljivo ukoliko ne postoji veza sa obnašanjem pravosudne dužnosti i rada na predmetima, tj. ukoliko ne postoje razlozi za izuzeće nosioca pravosudne funkcije ili ako se osobe koje se smatraju srođnicima i bliskim prijateljima ne ponašaju kao posrednici trećih lica.

¹⁹⁶ Odnosi se na članove porodice koji su obuhvaćeni odredbama o izuzeću: bračnog odnosno vanbračnog druga, srodnika po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, a po tazbini do drugog stepena, staratelja, staranika, usvojitelja, usvojenika, hranitelja ili hranjenika

3.2. U posebnim prilikama, kao što su vjenčanja, rođendani i slično, nosilac pravosudne funkcije može prihvatiti poklon ili drugu korist i od drugih lica, ukoliko ne postoje razlozi za izuzeće nosioca pravosudne funkcije, ukoliko takav poklon ne izaziva sumnju o neprimjerenom uticaju, te ukoliko je vrijednost poklona u skladu sa prilikom i njihovim međusobnim odnosom.

3.3. Plaćeni troškovi putovanja (putni troškovi, smještaj i hrana) koja su vezana za učešće u pravosudnim, obrazovnim, nevladinim i vladinim programima koji su namijenjeni unapređenju zakona i pravnog sistema su dozvoljeni, s tim da bi visina troškova trebala odgovarati razumnim troškovima putovanja.

3.4. Nosilac pravosudne funkcije može zatražiti i dobiti kredit pod uslovima koji se primjenjuju na sve građane, te u vrijednosti koja je dostupna i drugim građanima.

3.5. Nosilac pravosudne funkcije ne treba prihvatiti popust ili besplatnu uslugu od bilo kojeg pravnog ili fizičkog lica koji nisu jednaki i dostupni drugim građanima.

3.6. Nosilac pravosudne funkcije može dobiti stipendiju¹⁹⁷ pod istim uslovima i na osnovu istih kriterija kao i drugi prijavljeni kandidati.

3.7. Nosilac pravosudne funkcije može prihvatiti gostoprimstvo¹⁹⁸ primjerene vrijednosti. Gostoprimstvo čija vrijednost prelazi razumnu visinu troškova se smatra nedozvoljenim poklonom.

4. Kako spriječiti sukob interesa u slučaju ponude (nedozvoljenih) poklona i koristi?

4.1. Nosilac pravosudne funkcije treba izbjegavati situacije u kojim bi mu neko mogao ponuditi nedozvoljen poklon ili drugu korist.

4.2. Ukoliko nosilac pravosudne funkcije nesvjesno primi nedozvoljen poklon ili drugu korist, trebao bi taj poklon što prije vratiti, ili davaocu poklona isplatiti protuvrijednost, te o tome obavijestiti rukovodioca pravosudne institucije i sačiniti službenu zabilješku.

4.3. Ukoliko se, iz bilo kojeg razloga, poklon ne može odbiti ili vratiti, o prijemu poklona se obavještava rukovodilac pravosudne institucije i sačinjava službena zabilješka.

4.4. Nosilac pravosudne funkcije treba u finansijskom izvještaju VSTV-u BiH navesti tačne i potpune informacije o primljenim poklonima.

4.5. U slučaju nedoumice o postupanju u slučaju ponude ili prihvatanja poklona ili druge koristi, nosilac pravosudne funkcije bi trebao zatražiti mišljenje Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost.

4.6. Prihvatanje poklona ili nagrada čija je namjena neprimjereno utjecanje na odluke ili postupke sudija/tužilaca, uključujući i slučajeve kada poklon ili nagrada samo odaju utisak neprimjerenog uticaja predstavlja disciplinski prekršaj.

¹⁹⁷ Stipendija je djelomična ili puna finansijska pomoć za školovanje na bilo kojem nivou obrazovanja i za bilo koju vrstu obrazovanja.

¹⁹⁸ Gostoprimstvo podrazumijeva prihvatanje uloge gosta u prilikama i događajima na račun drugoga, te obuhvata ručkove, večere, prijeme, noćenje, boravak i aktivnosti, između ostalog.

D. KONTAKTI SA TREĆIM LICIMA I ZLOUPOTREBA POVJERLJIVIH INFORMACIJA

Važeći propisi

Zakon o VSTV

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija

Disciplinski prekršaji sudija su:...

4. odavanje povjerljivih informacija koje proizilaze iz vršenja dužnost sudije;...

11. upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom;...

15. davanje bilo kakvih komentara, dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju, ili nepoduzimanje odgovarajućih koraka kako bi se osiguralo da se njemu podređeni uposlenici suda također suzdrže od davanja komentara;...

Član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

Disciplinski prekršaji tužilaca su:...

4. odavanje povjerljivih informacija koje proizilaze iz vršenja dužnosti tužioca;...

10. upuštanje u neprimjerene kontakte sa sudijom ili strankama u postupku;...

14. davanje bilo kakvih komentara, dok se predmet ne riješi na sudu, za koje se opravdano može očekivati da mogu ometati ili štetiti pravičnom postupku ili suđenju, ili nepoduzimanje odgovarajućih koraka kako bi se osiguralo da se njemu podređeni uposlenici tužilaštva također suzdrže od davanja komentara;...

Kodeksi sudijske/tužilačke etike

2.2.3. Sudija/Tužilac neće: ...

(d) javno učestvovati u kontroverznim političkim diskusijama, osim po pitanjima koja se direktno tiču rada sudova, nezavisnosti pravosuđa ili fundamentalnih aspekata sprovođenja pravde;

.....

4.3 Sudija/tužilac, kao i svaki drugi građanin, ima pravo na slobodu izražavanja, misli, svijesti, vjeroispovijesti, udruživanja i okupljanja, ali da se u ostvarivanju tih prava, uvijek ponaša na takav način da očuva dignitet sudijskog položaja/tužilačke funkcije, nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa.

....

4.8. Povjerljive informacije, koje dobije prilikom vršenja funkcije, sudija/tužilac neće koristiti niti otkrivati u druge svrhe....

Zakon o sudovima Federacije BiH¹⁹⁹

Član 54. Povjerljivost

Sudije i službenici suda dužni su čuvati u tajnosti sve što u toku svog rada saznaju o učesnicima u postupku i o pravnim i činjeničnim okolnostima njihovog predmeta, te su dužni čuvati kao povjerljive podatke koji nisu dostupni javnosti.

Član 55. Službena tajna

Sudije i službenici suda dužni su čuvati službenu tajnu, bez obzira na način na koji su je doznali. Pod službenom tajnom podrazumijevaju se naročito:

- 1) svi podaci koji su kao službena tajna određeni zakonom ili drugim propisom;*
- 2) svi podaci koji su kao službena tajna određeni općim aktima državnih organa, pravnih lica i drugih institucija;*
- 3) podaci i isprave koji su posebno određeni kao službena tajna od državnih organa, pravnih lica i drugih institucija, i*
- 4) podaci i isprave koje je kao službenu tajnu odredio predsjednik suda ili ovlašteni službenik suda.*

Obaveza čuvanja službene tajne traje i nakon prestanka rada u sudu.

Predsjednik suda može sudiju, odnosno službenika suda osloboditi obaveze čuvanja službene tajne, ako u pojedinom slučaju za to postoje opravdani razlozi.

Definicije

Pod nedozvoljenom komunikacijom sa trećim licima podrazumijeva se prenošenje informacija trećem licu o pitanjima koja su vezana za obavljanje pravosudne dužnosti i rad na predmetima, a koje predstavljaju povjerljive informacije.

Povjerljive informacije predstavljaju informacije koje proizilaze iz vršenja dužnosti nosioca pravosudne funkcije i koje se ne smiju otkrivati niti koristiti u nedozvoljene svrhe.

Ex parte (ili jednostrana) komunikacija je svaka komunikacija u vezi sa postupkom sa bilo kojom strankom u sporu/postupku bez prisustva druge stranke. Osnovni koncept pravednog suđenja zasniva se na mogućnosti da stranka istovremeno odgovori na argumente suprotne stranke. *Ex parte* komunikacija podriva taj koncept dozvoljavajući jednoj strani pristup donosiocu odluke bez prisustva druge strane.

¹⁹⁹ Čl. 85. i 86. Zakona o sudovima Republike Srpske kao i Čl. 63. i 64. Zakona o sudovima Brčko Distrikta BiH na istovjetan način regulišu pitanje povjerljivosti i čuvanja službene odnosno poslovne tajne

Smjernice za postupanje

1. Zabrana odavanja povjerljivih informacija

- 1.1. Nosilac pravosudne funkcije ne bi smio drugim licima odavati povjerljive informacije koje proizilaze iz vršenja njihove dužnosti.
- 1.2. Zabrana odavanja povjerljivih informacija se odnosi i na informacije koje je nosilac pravosudne funkcije saznao u postupku koji vodi, kao i na informacije koje potiču iz drugih sudskih odnosno tužilačkih predmeta koji su mu dostupni.
- 1.3. Nosilac pravosudne funkcije ne bi smio otkrivati informacije koje se odnose na lične prilike stranaka.
- 1.4. Nosilac pravosudne funkcije ne smije upotrijebiti povjerljivu informaciju radi ostvarivanja lične koristi.
- 1.5. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao preduzimati sve neophodne mjere i skretati pažnju uposlenicima pravosudne institucije na obavezu čuvanja povjerljivih informacija.

2. *Ex parte* komunikacija

- 2.1. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa da njegova komunikacija sa stranama u postupku i drugim licima ne dovodi u sumnju njegovu nezavisnost i nepristrasnost.
- 2.2. Nosilac pravosudne funkcije bi morao odbaciti svaki pokušaj strana u postupku da sa njim *ex parte* komunicira, vodeći računa o ovoj zabrani čak i kada se čini da je *ex parte* komunikacija efikasnija i praktičnija.
- 2.3. *Ex parte* komunikacija je dozvoljena u slučaju hitnosti, administrativnih pitanja i pitanja zakazivanja radnji u postupku, bez adresiranja suštinskih pitanja, ali samo ako nosilac pravosudne funkcije razumno prosudi da niti jedna od strana u postupku neće imati proceduralne, suštinske ili taktičke koristi od ove komunikacije, te ako nosilac pravosudne funkcije odmah obavijesti sve strane o *ex parte* komunikaciji i da im mogućnost da se o tome izjasne.
- 2.4. U slučaju nenamjerne *ex parte* komunikacije, nosilac pravosudne funkcije bi trebao o tome bez odlaganja obavijestiti sve strane u postupku i pružiti im mogućnost odgovora.
- 2.5. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao poduzeti razumne napore, uključujući i odgovarajući nadzor, kako bi osigurao da osoblje pravosudne institucije u kojoj on obavlja svoju dužnost ne krše smjernice o *ex parte* komunikaciji.

3. Kontakti sa trećim licima i medijski nastupi

- 3.1. Nosilac pravosudne funkcije ne bi smio javno ili privatno komentarisati završene ili predmete koji su u toku.
- 3.2. Nosilac pravosudne funkcije se u obavljanju svoje dužnosti može konsultovati o pravnim ili praktičnim pitanjima sa drugim nosiocima pravosudnih funkcija ili uposlenicima

pravosudnih institucija, vodeći računa da prilikom ovih konsultacija ne dobije informacije zbog kojih bi se mogao naći u sukobu interesa.

3.3. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa da ni u privatnim razgovorima ne daje neprimjerene izjave, odnosno izjave kojima se može dovesti u pitanje njegova nepristrasnost ili dignitet pravosudne funkcije. Ovo uključuje i iznošenje podataka o karakteristikama drugih nosilaca pravosudnih funkcija jer bi to moglo uticati na pravičnost postupka.

3.4. Nosilac pravosudne funkcije treba imati u vidu da treća lica ne moraju poznavati ili tumačiti pravilno koncept nezavisnosti pravosuđa, te bi trebao imati proaktivnu ulogu u informisanju pojedinaca i javnosti o ovom konceptu i njegovim implikacijama.

3.5. Druženje nosioca pravosudne funkcije sa drugim članovima pravne struke, uključujući advokate i notare je dozvoljeno, ali nosilac pravosudne funkcije treba izbjegavati direktan kontakt sa licima uključenim u njihove predmete ili sa licima koja se pojavljuju kao stranke u postupcima koje se vode pred pravosudnom institucijom u kojoj rade.

3.6. Nosilac pravosudne funkcije bi se trebao uzdržavati od posjećivanja onih mjesta za koja postoji sumnja da su mjesta odvijanja kriminalne aktivnosti ili da ih posjećuju lica koja bi mogla biti uključena u kriminalne aktivnosti.

3.7. Nosilac pravosudne funkcije može javno iznositi svoje stavove i mišljenja u svrhu unapređenja prava i pravnog sistema te komentirati društvene pojave, ali vodeći računa o principima nepristrasnosti i nezavisnosti pravosudne funkcije.

3.8. Za istupanje u javnim i komercijalnim medijima nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao primiti naknadu.

3.9. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao u medijskim nastupima promovirati poslovne subjekte i komercijalne aktivnosti, niti ugledom svoje pozicije uticati na promociju drugih pravnih ili fizičkih lica.

3.10. Prilikom donošenja odluke da li da nastupa u javnosti, nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa o očuvanju digniteta pravosudne funkcije i povjerenja javnosti u nepristrasnost i nezavisnost pravosuđa, te uzeti u obzir sljedeće faktore: 1) da li se pitanja o kojima će govoriti tiču prava, pravnog sistema i pravosuđa, 2) da li će javnim nastupom doprinijeti edukaciji ili boljoj informisanosti javnosti o ovoj oblasti, 3) da li su to pitanja koja se tiču profesionalne zajednice ili samo njega pojedinačno, i 4) da li je o tim pitanjima bolje oglasiti se putem strukovnih udruženja

3.11. Nosilac pravosudne funkcije će prilikom javnih nastupa voditi računa da se njegovo javno izrečeno mišljenje može protumačiti kao mišljenje pravosuđa u cjelini, čak i kada naglasi da se radi o njegovom ličnom mišljenju.

3.12. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao obavijestiti rukovodioca pravosudne institucije u kojoj obnaša dužnost o svojim planiranim istupima u javnosti, kao i već datim izjavama, u slučaju neplaniranog obraćanja javnosti.

4. Postupanje u slučaju odavanja povjerljivih informacija i *ex parte* komunikacije

4.1. Odavanje povjerljivih informacija ili upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom predstavlja disciplinski prekršaj.

4.2. U slučaju *ex parte* komunikacije, nosilac pravosudne funkcije treba odmah obavijestiti sve strane u postupku, dati im mogućnost da se o tome izjasne i sačiniti službenu zabilješku.

4.3. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao rukovodiocu pravosudne institucije prijaviti svaki neprimjeren pokušaj strana u postupku da s njim stupe u *ex parte* komunikaciju, o čemu bi trebao sačiniti službenu zabilješku.

4.4. Ukoliko rukovodilac pravosudne institucije posumnja da nosilac pravosudne funkcije odaje povjerljive informacije koje proizilaze iz vršenja dužnosti nosioca pravosudne dužnosti, ili ima neprimjerene kontakte sa trećim licima, trebao bi o tome obavijestiti Ured disciplinskog tužioca.

E. NEPOTIZAM

Važeći propisi

Pitanje nepotizma u pravosuđu u BiH nije generalno regulisano pozitivnim propisima, osim djelimično u Zakonu o sudovima Brčko distrikta BiH kojim je propisana zabrana istovremenog zapošljavanja bračnih drugova, srodnika u pravoj liniji i srodnika u pobočnoj liniji do drugog stepena u istom sudu.²⁰⁰ Međutim, ova odredba se odnosi samo na službenike i namještenike u sudovima.

Zakon o VSTV-u

Član 56. Disciplinski prekršaji sudija

Disciplinski prekršaji sudija su: ...

6. korištenje dužnosti sudije kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;

Član 57. Disciplinski prekršaji tužilaca

Disciplinski prekršaji tužilaca su: ...

6. korištenje funkcije tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe;

Definicije

Nepotizam je posebna vrsta sukoba interesa. Mada izraz ima širu upotrebu, njegovo značenje odražava situaciju u kojoj neko lice upotrebljava svoja ovlaštenja kako bi ostvarilo određenu prednost za člana svoje porodice. Zabrana nepotizma se odnosi prvenstveno na sprečavanje zloupotrebe svog položaja, a da bi se omogućila korist za člana porodice ili drugo blisko lice.

200 Član 58. Zakona o sudovima Brčko distrikta BiH

Smjernice za postupanje

1. Postupanje u predmetima u kojima je član porodice nosioca pravosudne funkcije stranka ili ima finansijski interes

1.1. Nosilac pravosudne funkcije treba dosljedno primjenjivati pravila o izuzeću u predmetima u kojima se član njegove porodice ili drugo blisko lice pojavljuje kao stranka. Ovo uključuje i predmete u kojima se član porodice nosioca pravosudne funkcije pojavljuje kao oštećeni.

1.2. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao kontaktirati druge nosioce pravosudnih funkcija, službenike agencija za provođenje zakona, državne službenike i namještenike i ostala službena lica, tražeći ili nudeći informacije o predmetima u kojima su stranke članovi njegove porodice ili druga bliska lica, niti tražiti da postupaju u njihovu korist.

1.3. Ukoliko nosilac pravosudne funkcije zna da član njegove porodice ili drugo blisko lice ima finansijski, politički ili drugi interes u predmetu, on bi trebao tražiti svoje izuzeće. Ovo podrazumijeva da nosilac pravosudne funkcije treba da uloži razuman napor u svrhu informisanja o finansijskim, političkim ili drugim interesima članova svoje porodice.

1.4. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao odmah razmotriti mogućnost svog izuzeća iz predmeta u kojem postupa, ako postoji vjerovatnoća da će član njegove porodice biti pozvan da učestvuje u postupku kao svjedok ili vještak.

1.5. Imajući u vidu zakonske odredbe o izuzeću, nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa o potrebi da zatraži svoje izuzeće iz predmeta i ukoliko član njegove porodice učestvuje u timu zastupnika stranaka u tom predmetu, iako se lično ne pojavljuje u postupku pred pravosudnom institucijom, te ukoliko je zaposlen ili ima finansijski ili drugi interes u firmi koja zastupa stranke u tom predmetu.

2. Zapošljavanje i angažman članova porodice²⁰¹ nosioca pravosudne funkcije

2.1. Od nosioca pravosudne funkcije se očekuje da izbjegava nepotizam i bilo kakvo favoriziranje članova svoje porodice prilikom njihovog zapošljavanja.

2.2. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao učestvovati u procedurama za zapošljavanje članova svoje porodice.

2.3. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao koristiti svoj uticaj među kolegama i u društvu da bi osigurao zapošljavanje člana svoje porodice, čak i ako se radi o zapošljavanju u drugoj pravosudnoj ili bilo kojoj drugoj instituciji ili organizaciji. Ovo podrazumijeva i davanje preporuka.

2.4. Prilikom odabira kandidata za zapošljavanje u pravosudnoj instituciji, nosilac pravosudne funkcije koji učestvuje u odlučivanju o kandidatima bi trebao naročito voditi računa o tome da eventualni izbor člana njegove ili člana porodice drugog nosioca

201 Pod članovima porodice u smislu odredaba ovih smjernica podrazumijevaju se: bračni i vanbračni drug, srodnici u pravoj liniji, srodnici u pobočnoj liniji do drugog stepena, kao i staratelj, staranik, usvojitelj, usvojenik

pravosudne funkcije bude zasnovan na objektivnim kriterijima, kvalifikacijama kandidata, da bude transparentan i da ne dovodi u sumnju objektivnost procesa.

2.5. Preporučuje se izbjegavanje zapošljavanja članova porodice nosioca pravosudne funkcije u istoj pravosudnoj instituciji.

2.6. Ukoliko uposlenik pravosudne institucije ili nosilac pravosudne funkcije postane član porodice drugog nosioca pravosudne funkcije u istoj pravosudnoj instituciji, ovakva situacija se ne treba tumačiti kao nepotističko ponašanje nosioca pravosudne funkcije per se. Međutim, ne preporučuje se da ovaj uposlenik pravosudne institucije ili nosilac pravosudne funkcije radi pod nadzorom nosioca pravosudne funkcije koji mu je postao

član porodice, niti da nosilac pravosudne funkcije na bilo koji način učestvuje u donošenju odluka o statusu ovog lica.

2.7. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao postavljati članove svoje porodice, niti njihove poslovne partnere, kao branitelje po službenoj dužnosti u krivičnim predmetima ili zastupnike u drugim predmetima, niti uticati na kolege da to čine, čak i ako se radi o neplaćenju dužnosti.

2.8. Nosilac pravosudne funkcije može postaviti člana porodice drugog nosioca pravosudne funkcije kao branitelja po službenoj dužnosti ili zastupnika u skladu sa rasporedom i objektivnim kriterijima.

2.9. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao upućivati predmete na medijaciju članovima svoje porodice, njihovim poslovnim partnerima, niti uticati na kolege da to čine.

2.10. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao određivati za vještaka članove svoje porodice, njihove poslovne partnere, niti uticati na kolege da to čine.

2.11. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao strankama u svojim ili predmetima svojih kolega sugerisati korištenje usluga ustanova, preduzeća ili organizacija u kojima članovi njegove porodice imaju finansijsku ili drugu korist.

3. Korištenje ugleda pravosudne funkcije radi pribavljanja finansijske ili druge koristi za članove porodice

3.1. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao upozoriti članove svoje porodice da u svojim poslovnim, finansijskim i drugim aktivnostima ne koriste njegovo ime i ugled.

3.2. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao na bilo koji način učestvovati u aktivnostima člana porodice na prikupljanju sredstava u njegovim poslovnim, političkim, građanskim i drugim aktivnostima.

3.3. Nosilac pravosudne funkcije ne bi trebao javno podržavati političku kampanju člana svoje porodice ili na bilo koji način učestvovati u toj kampanji.

4. Kako spriječiti nepotizam?

4.1. Nosilac pravosudne funkcije bi trebao voditi računa da njegova pozicija ne bude iskorištena za ostvarivanje koristi člana njegove porodice ili bliskih lica, posebno imajući u vidu percepciju javnosti o nepotizmu.

- 4.2. Nosilac pravosudne funkcije mora upoznati članove svoje porodice i domaćinstva sa etičkim principima obnašanja pravosudne dužnosti.
- 4.3. Korištenje dužnosti sudije/tužioca kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe predstavlja disciplinski prekršaj.
- 4.4. Propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja po predmetima kada postoji sukob interesa (uključujući i one razloge razloge za izuzeće koje se odnose na postupanje u predmetima u kojima učestvuju članovi porodice) predstavlja disciplinski prekršaj.
- 4.5. U slučaju nedoumice o postupanju, nosilac pravosudne funkcije bi trebao zatražiti mišljenje Stalne komisije za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost.

F. EDUKACIJA I RAZVOJ SVIJESTI O SPREČAVANJU SUKOBIA INTERESA U PRAVOSUĐU

Važeći propisi

Zakon o VSTV-u BiH

Član 17. (Nadležnost) ...

(7) nadzire stručno usavršavanje sudija i tužilaca i savjetuje entitetske centre za edukaciju sudija i tužilaca i Pravosudnu komisiju Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u vezi sa usvajanjem programa stručnog usavršavanja sudija i tužilaca;

(8) određuje minimalan obim stručnog usavršavanja koji svaki sudija i tužilac mora ostvariti u toku godine;

(9) određuje početnu obuku za osobe koje su izabrane za sudije ili tužioce i nadzire ostvarivanje takve obuke;

(10) odobrava godišnji izvještaj upravnih odbora entitetskih centara za edukaciju sudija i tužilaca i Pravosudne komisije Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u dijelu koji se odnosi na početnu obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca;...

Odluka o formiranju stalnih komisija VSTV-a BiH

...

(1) Stalna komisija za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost se bavi pitanjima u vezi sa sudijskom i tužilačkom etikom, nezavisnošću i pitanjima nespojivosti, a posebno:

a) odlučuje o jednostavnijim i nespornim upitima o spojivosti,

b) daje mišljenje Vijeću u vezi sa pitanjima nespojivosti funkcija koje obavljaju sudije i tužioci,

c) daje mišljenje Vijeću u vezi sa pritužbama podnesenim od strane sudija i tužilaca, a koji smatraju da je došlo do ugrožavanja njihove nezavisnosti,

d) ažurira etički kodeks za sudije i tužioce, te prati njegovo provođenje,

e) u saradnji sa centrima za edukaciju i drugim institucijama, kao što su udruženja sudija i tužilaca i sl., organizuje seminare, rasprave, okrugle stolove i rasprave u cilju podizanja svijesti o sudijskoj i tužilačkoj etici.

(2) O odlukama donesenim u skladu sa stavom 1) tačka a) ovog člana Stalna komisija će obavijestiti Vijeće.

Smjernice za postupanje

- 1.1 Nosilac pravosudne funkcije bi trebao biti svjestan da se njegovo ponašanje i odluke posmatraju kroz prizmu njegove pozicije te da je izložen stalnom sudu javnosti i u tom smislu, svojevrijedno prihvatiti ograničenja svojih sloboda u odnosu na druge građane u cilju očuvanja integriteta, nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa.
- 1.2 Nosilac pravosudne funkcije bi uvijek trebao imati u vidu da je sprečavanje sukoba interesa i davanje prednosti javnom nad ličnim interesom od presudne važnosti za očuvanje integriteta pravosuđa i jačanje povjerenja javnosti u pravosudni sistem.
- 1.3 Nosilac pravosudne funkcije bi trebao da u okviru svog kontinuiranog obrazovanja i usavršavanja posveti dužnu pažnju praćenju međunarodnih i domaćih propisa i smjernica za sprečavanje sukoba interesa.
- 1.4 Nosilac pravosudne funkcije bi trebao redovno pohađati edukaciju o pravosudnoj etici, sprečavanju korupcije i sukoba interesa.
- 1.5 Rukovodioci pravosudnih institucija bi trebali proaktivno djelovati u cilju unapređenja edukacije kako nosilaca pravosudne funkcije, tako i ostalih uposlenika pravosudne institucije o pitanjima etike, sprečavanju korupcije i sukoba interesa.

Primjena smjernica za razvoj svijesti i edukaciju

- 2.1. VSTV BiH i Centri za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i RS bi trebali sačiniti posebne module za edukaciju sudija i tužilaca, te rukovodilaca pravosudnih funkcija i članova VSTV o pravosudnoj etici, sprečavanju korupcije i sukoba interesa te preporučiti obavezno pohađanje edukacije za nosioce pravosudnih funkcija za ove module.
- 2.2. Rukovodioci pravosudnih institucija bi trebali redovno organizirati edukaciju o pravosudnoj etici, sprečavanju korupcije i sukoba interesa, prema gore navedenim modulima, u svojim pravosudnim institucijama.
- 2.3. Stalna komisija za sudijsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost bi trebala kontinuirano prikupljati i analizirati ilustrativne primjere primjene etičkih principa i prezentirati ih profesionalnoj zajednici.

Institucionalni okvir za provođenje i praćenje provedbe Smjernica za sprečavanje sukoba interesa u pravosuđu

U skladu sa Zakonom o VSTV-u, VSTV je nadležan za nadzor, kontrolu i prevenciju sukoba interesa, te za sankcionisanje određenih pojava sukoba interesa nosilaca pravosudne funkcije.

Zakonom o VSTV-u je propisano da VSTV odlučuje o pitanjima nespojivosti drugih dužnosti sa dužnostima nosilaca pravosudne funkcije. Rukovodilac pravosudne institucije je dužan da VSTV obavijesti o aktivnostima nosioca pravosudne funkcije za koje smatra da nisu spojive sa dužnošću sudije odnosno tužioca. Pitanje spojitosti aktivnosti prethodno razmatra Stalna komisija za sudsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost, a VSTV donosi obavezujuću odluku. Ukoliko se radi o aktivnosti koja nije spojiva za pravosudnom dužnošću predmet se dostavlja Uredu disciplinskog tužioca na dalje postupanje.

Nosilac pravosudne funkcije može od VSTV-a sam zatražiti mišljenje o spojitosti njegove aktivnosti sa dužnostima nosioca pravosudne funkcije. Postupak za ocjenu nespojivosti je isti kao i po zahtjevu rukovodioca pravosudne funkcije i odgovor VSTV-a je obavezujući. Smjericama se preporučuje nosiocima pravosudne funkcije obavezno konsultovanje VSTV-a, odnosno Stalne komisije za sudsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost, o spojitosti bilo koje dodatne aktivnosti.

Zakonom o VSTV-u je propisano da sudije i tužioci dostavljaju VSTV-u godišnji finansijski izvještaj u kojem navode, između ostalog, aktivnosti koje su obavili izvan svoje dužnosti sudije odnosno tužioca uključujući iznose koje su naplatili. Nosioci pravosudne funkcije su dužni da u finansijskim izvještajima navedu informacije o bračnom drugu i djeci s kojom žive u istom domaćinstvu, a koji posjeduju dionice ili učestvuju u rukovođenju privatnim ili javnim preduzećima i udruženjima, uključujući političke partije. VSTV prikuplja i čuva godišnje finansijske izvještaje nosilaca pravosudne funkcije, ali zbog nedostatka odgovarajućih mehanizama ne vrši detaljnu sistemsku provjeru. Finansijski izvještaji se dostavljaju Uredu disciplinskog tužioca po njegovom zahtjevu u slučajevima kada se procjeni da bi određeni podaci sadržani u izvještaju mogli poslužiti za rješavanje disciplinskih predmeta. Strateškim planom VSTV-a za period 2014.-2018. godine, planirana je i aktivnost uspostavljanja funkcionalnog sistema za evidentiranje i provjeru finansijskih izvještaja, što podrazumijeva i njihovo javno objavljivanje. Postizanje ovih ciljeva uslovljeno je usvajanjem izmjena i dopuna Zakona o VSTV-u, te uspostavljanjem odgovarajućeg mehanizma praćenja i provjere, kao i efikasnog sankcionisanja navođenja neistinitih podataka i nedostavljanje finansijskih izvještaja.

Upuštanje u aktivnosti koje su nespojive sa pravosudnim dužnostima, odavanje povjerljivih informacija, prihvatanje poklona i nagrada, korištenje dužnosti kako bi se pribavile neopravdane koristi za sebe ili druge osobe, propuštanje da traži svoje izuzeće od postupanja po predmetima kada postoji sukob interesa, upuštanje u neprimjerene kontakte sa strankom u postupku ili njenim zastupnikom, te bilo kakvo drugo ponašanje koje predstavlja ozbiljno kršenje službene dužnosti ili dovodi u pitanje povjerenje javnosti u nepristrasnost i kredibilitet sudstva, u skladu sa Zakonom o VSTV-u predstavljaju, između

ostalog, disciplinske prekršaje nosilaca pravosudne funkcije. Disciplinske postupke pokreće Ured disciplinskog tužioca, po pritužbama ili službenoj dužnosti. U skladu sa Zakonom o VSTV-u i drugim relevantnim propisima, Ured disciplinskog tužitelja će pokrenuti disciplinski postupak kada provjerom utvrdi da postoji razumna osnova za vjerovanje da je nosilac pravosudne funkcije učinio disciplinski prekršaj. Disciplinski postupak provode prvostepena i drugostupena disciplinska komisija VSTV-a.

VSTV je nadležan da nadzire stručno usavršavanje sudija i tužilaca i savjetuje entitetske centre za edukaciju sudija i tužilaca i Pravosudnu komisiju Brčko Distrikta BiH u vezi sa usvajanjem programa stručnog usavršavanja sudija i tužilaca. Uvođenje obavezne obuke, organizovanjem radionica i okruglih stolova iz oblasti etike, korupcije i sprečavanja sukoba interesa, značajan je doprinos podizanju svijesti nosilaca pravosudne funkcije o štetnosti sukoba interesa, neophodnosti poduzimanja mjera na njegovom sprečavanju, sposobnosti prepoznavanja situacija koje mogu dovesti do sukoba interesa, te jačanju vlastite odgovornosti.

Izbor izvora međunarodnih standarda iz oblasti pravosudne etike

RB	Naziv	Izvorni naziv	Izdato od	Godina
1	Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama	European Convention on Human Rights	Vijeće Evrope	1950
2	Međunarodni etički kodeks	International Code of Ethics	Međunarodna advokatska komora	1956, 1988
3	Minimalni standardi nezavisnosti sudija	Minimum Standards of Judicial Independence	Međunarodna advokatska komora	1982
4	Osnovni principi o nezavisnosti sudstva	Basic Principles on the Independence of the Judiciary	UN Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu počinitelja	1985
5	Kodeks ponašanja za evropske pravnike	Code of Conduct for European Lawyers	Vijeće komora i pravnih društava u Evropi	1988
6	"Osnovna načela nezavisnosti pravosuđa" (tzv. Singhvi deklaracija)	Draft Universal Declaration on the Independence of Justice ("Singhvi Declaration")	UN Ekonomsko i socijalno vijeće	1989
7	Procedure za efektivnu primjenu osnovnih principa o nezavisnosti pravosuđa	Procedures for the Effective Implementation of the Basic Principles on the Independence of the Judiciary	UN Ekonomsko i socijalno vijeće	1989
8	Smjernice o ulozi tužilaca	Guidelines on the Role of Prosecutors	UN Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu počinitelja	1990
9	Standardi za nezavisnosti pravne profesije	Standards for the Independence of the Legal Profession	Međunarodna advokatska komora	1990
10	Smjernice o ulozi tužilaca	Guidelines on the Role of Prosecutors	UN Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu počinitelja	1990

11	Preporuka broj R (94) 12 Vijeća ministara državama članicama Vijeća Evrope o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija	Recommendation no. R (94) 12 of the Committee of Ministers to member states on the independence, efficiency and role of judges	Vijeće Evrope	1994
12	Povelja sudija u Evropi	Judges' Charter in Europe	Evropsko udruženje sudija	1997
13	Evropska povelja o zakonu za sudije s obrazloženjem	European Charter on the statute for judges and Explanatory Memorandum	Vijeće Evrope, Evropsko udruženje sudija	1997
14	Evropsku povelju o zakonima za sudije i njenim tumačenjima	European Charter on the statute for judges and Explanatory Memorandum	Vijeće Evrope	1998
15	Mount Scopus Međunarodni standardi sudske nezavisnosti	Mount Scopus International Standards of Judicial Independence	Međunarodno udruženje za nezavisnost pravosuđa i mir u svijetu	1998, 2005
16	Univerzalna povelja o sudiji	The Universal Charter of the Judge (International Association of Judges, 1999)	Međunarodno udruženje sudija	1999
17	Standardi profesionalne odgovornosti i izjava o osnovnim obavezama i pravima tužioca	Standards of professional responsibility and statement of the essential duties and rights of the prosecutor. Resolution 17/2	UN Komisija o prevenciji kriminala i krivičnoj pravdi	1999
18	Okvir za suzbijanje i otklanjanje korupcije i zaštita nepristrasnosti pravosuđa	Policy Framework for Preventing and Eliminating Corruption and Ensuring Impartiality of the Judicial System	Međunarodna komisija pravnika	2000
19	Preporuka R (2000) 19 o ulozi tužioca (državnog advokata) u sistemu krivičnog prava	Recommendation on the role of public prosecution in the criminal justice system	Vijeće Evrope	2000
20	Preporuka broj R (2000) 21 o slobodi obavljanja advokatske profesije	Recommendation on the freedom of exercise of the profession of lawyer	Vijeće Evrope	2000

21	Bangalorski principi sudijskog ponašanja	The Bangalore Principles of Judicial Conduct	UN Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu počinitelja, Pravosudna grupa za jačanje pravosudnog integriteta	2002
22	Komentar 207. na Bangalorske principe sudijskog ponašanja u UNODC,	Commentary to the Bangalore Principles	UN Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu počinitelja, Pravosudna grupa za jačanje pravosudnog integriteta	2002
23	Mišljenje br. 3 o principima i pravilima profesionalnog ponašanja sudija, a posebno o etici, nekompatibilnom ponašanju i objektivnosti	Opinion N° 3 (2002) on ethics and liability of judges, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2002
24	Mišljenje br. 4 o odgovarajućoj početnoj obuci sudija i njihovom kontinuiranom stručnom usavršavanju na nacionalnom i evropskom nivou	Opinion N° 4 (2003) on training for judges	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2003
25	Burgh House načela o nezavisnosti međunarodnog sudstva	The Burgh House Principles on the Independence of the International Judiciary	Udruženje za međunarodno pravo	2004
26	Mišljenje br. 6 (2004) o pravičnom suđenju u razumnim rokovima	Opinion N° 6 (2004) on fair trial with a reasonable time	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2004
27	Etički kodeks sudija	Code of Judicial Ethics	Međunarodni krivični sud	2005
28	Evropske smjernice o etici i postupanju javnih tužilaca	European Guidelines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors	Vijeće Evrope, Evropski kongres glavnih tužilaca	2005

29	Mišljenje br. 7 (2005) o "pravosuđu i društvu"	Opinion N° 7 (2005) on "justice and society"	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2005
30	Opći principi za pravnu profesiju	General Principles for the Legal Profession	Međunarodna advokatska komora	2006
31	Povelja o osnovnim principima evropske pravne profesije	Charter of Core Principles of the European Legal Profession	Vijeće komora i pravnih društava u Evropi	2006
32	Izveštaj o imenovanju u pravosuđu	Report on Judicial Appointments. CDL-AD(2007)028	Vijeće Evrope, Vencijanska komisija	2007
33	Model kodeksa sudijske etike	Model code of judicial conduct	Američka advokatska komora	2007
34	Rezolucija iz Budimpešte o samoupravi u pravosuđu: Balans između nezavisnosti i odgovornosti	Budapest resolution on Self Governance for the Judiciary: Balancing Independence and Accountability	Evropska mreža pravosudnih vijeća	2008
35	Rezolucija o transparentnosti i pristupu pravdi	Resolution on Transparency and Access to Justice	Evropska mreža pravosudnih vijeća,	2009
36	Mišljenje br. 12 (2009) o odnosima između sudija i tužioca u demokratskom društvu	Opinion No. 12 (2009) on the relations between Judges and Prosecutors in a democratic society	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2009
37	Preporuka broj CM/Rec(2010)12 Vijeća ministara državama članicama u sudijama: nezavisnost, efikasnost i odgovornosti	Recommendation on judges: independence, efficiency and responsibilities	Vijeće Evrope	2010
38	Magna Carta sudija	Magna Carta of Judges (CCJE – CCJE(2010)3 final)	Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2010
39	Izveštaj o nezavisnosti pravosuđa. Dio I: Nezavisnost sudija	Report On the Independence of the Judicial System. Part I: The Independence of Judges. CDL-AD(2010)004	Vijeće Evrope, Vencijanska komisija	2010

40	Izveštaj o Evropskim standardima u vezi sa nezavisnosti pravosuđa. Dio II: Uloga tužilaštava	Report on European Standards as Regards the Independence of the Judicial System: Part II – The Prosecution Service, CDL-AD(2010)040	Vijeće Evrope, Vencijanska komisija	2010
41	Pravosudna etika: Principi, vrijednosti i kvalitete	Judicial Ethics: Principles, Values and Qualities	Evropska mreža pravosudnih vijeća	2010
42	Mjere za efektivnu primjenu Bangalorskih principa sudijskog ponašanja	Measures for the effective implementation of the Bangalore Principles of Judicial Conduct	UN Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu počinitelja, Pravosudna grupa za jačanje pravosudnog integriteta	2010
43	Međunarodni principi postupanja za pravnu profesiju	International Principles on Conduct for the Legal Profession	Međunarodna advokatska komora	2011
44	Izveštaj Specijalnog izvjestioca o nezavisnosti sudija i pravnika – Nezavisnost i nepristrasnost tužilaca i tužilačkih sistema	Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers – Independence and impartiality of prosecutors and prosecution services, A/HRC/20/19	UN Specijalni izvijestilac o nezavisnosti sudija i pravnika	2012
45	Izveštaj Specijalnog izvjestioca o nezavisnosti sudija i pravnika – korupcija u pravosuđu	Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers – Judicial corruption, A/67/305	UN Specijalni izvijestilac o nezavisnosti sudija i pravnika	2012
46	Preporuka o ulozi javnih tužilaštava izvan krivičnog pravosuđa	Recommendation on the role of public prosecution outside the criminal justice system	Vijeće Evrope	2012
47	Deklaracija iz Dablina o standardima za regrutiranje i imenovanje članova pravosuđa	Dublin Declaration on Standards for the Recruitment and Appointment of Members of the Judiciary	Evropska mreža pravosudnih vijeća	2012
48	Nezavisnost i nepristrasnost sudstva, porotnika i procjenitelja i nezavisnost advokata	Independence and impartiality of the judiciary, jurors and assessors and the independence of lawyers	UN Vijeće za ljudska prava	2013

49	Mišljenje br. 16 (2013) o odnosima između sudija i advokata	Opinion n°16 (2013) on the relations between judges and lawyers	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2013
50	Integritet pravosudnog sistema	Integrity of the judicial system	UN Vijeće za ljudska prava	2014
51	Izveštaj Specijalnog izvjestioca o nezavisnosti sudija i pravnika – pravosudna odgovornost	Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers – Judicial accountability, A/HRC/26/32	UN Specijalni izvijestilac o nezavisnosti sudija i pravnika	2014
52	Smjernice o statusu i ulozi tužilaca	A Guide to the Status and Role of Prosecutors	UN Ured za drogu i kriminal, Međunarodno udruženje tužilaca	2014
53	Saturn Smjernice o upravljanju vremenom u sudstvu	SATURN revised guidelines for judicial time management	Vijeće Evrope, Evropska komisija o efikasnosti sudova	2014
54	Bologna Milano Globalni kodeks sudske etike	Bologna Milano Global Code of Judicial Ethics, 2015	Međunarodno udruženje za nezavisnost pravosuđa i mir u svijetu	2015
55	Mišljenje br. 18 (2015) o položaju pravosuđa i njegovim odnosima sa drugim organima vlasti u modernom društvu	Opinion n°18 (2015) on the position of the judiciary and its relation with the other powers of state in a modern democracy	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2015
56	Izveštaj Specijalnog izvjestioca o nezavisnosti sudija i pravnika – Nezavisnost pravosuđa – indikatori	Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers - The independence of the justice system revisited - Indicators, A/HRC/32/34	UN Specijalni izvijestilac o nezavisnosti sudija i pravnika	2016

57	Izveštaj Specijalnog izvjestioca o nezavisnosti sudija i pravnika – Zaštita nezavisnosti pravnika i pravne profesije	Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers - Protecting the independence of lawyers and the legal profession. A/71/348	UN Specijalni izvjestilac o nezavisnosti sudija i pravnika	2016
58	Mišljenje br. 19 (2016) o ulozi predsjednika sudova	Opinion n°19 (2016) on the role of court presidents	Vijeće Evrope, Savjetodavno vijeće evropskih sudija	2016
59	Izveštaj Specijalnog izvjestioca o nezavisnosti sudija i pravnika – pravosudna vijeća	Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers – Judicial councils. A/HRC/38/38	UN Specijalni izvjestilac o nezavisnosti sudija i pravnika	2018

